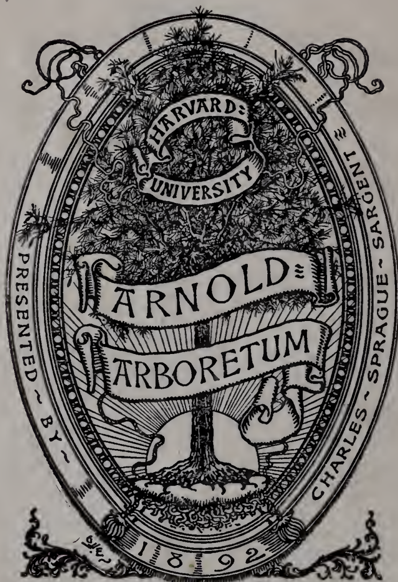

HARVARD
UNIVERSITY
ARNOLD
ARBORETUM
PRESENTED ~ BY ~
CHARLES ~ SPRAGUE ~ SARGENT
1892

P. Landsperg

Afskrel.

ad p. 6

~~A. Poulsen.~~

~~Regimentsfoged~~

Burgsdorfs Anviisning til at opelske indenlandske og udenlandske Træearter i det Frie.

Oversat og omarbeidet til Anvendelse for Dannemark og Holsteen

af

Martin Gottlieb Schæffer

Kongl. Forstbetient.

Forsynet med Anmærkninger

af

Erik Viborg

Professor i Botaniken ved Kiøbenhavns Universitæt, anden Lærer ved den Kongl. Veterinærskole, Meddirektør for den Botaniske Hauge, Consulent i Sandflugts Sager, Medlem af Remontecommissionen, det Danske og Norske Videnskabers Selskab, det Skandinaviske i Kiøbenhavn, det Linneiske i London, det oekonomiske Societæt i Leipzig og Turin.

I Deel.

Med et Kobber.

Kiøbenhavn, 1799.

Trykt paa Gyldendals Forlag.

Fortale

af

Professor Viborg.

Hr. Schæffer har i sin Forerindring giort Læseren bekiendt med de Forandringer, som nærværende Skrift har modtaget ved at oversættes paa Dansk. Det er derved bleven mere almeennyttigt, og ikke mindre vigtigt for Forstynderen end Forstoekonomen. Hiin gives heri Efterretning om Plantasevæsenet, om de fremmede Træearter, som kunne dyrkes i det Frie under den danske Himmelegn, og hvorledes de skulle opelskes. Desuden faaer han ved dette Værk Kundskab om det Burgsdorfske Frøe-Institut, og om Maaden at forskrive Frøe derfra; han sættes tillige, ved den Botaniske Fortegnelse over de afhandlede Træearter, i Stand til at vogte sig for at giøre unyttige Udgifter ved at lade et og samme Træ komme fra flere Steder efter de forskiellige

Navne

Navne, under hvilke det falbydes. Forstoekonomen finder derimod i dette Skrift en Udsigt over Skovopelskningen og dens Anvendelse i Almindelighed. Han faaer tillige en kort Naturhistorie om enhver Træeart, som er passende for vort Klima, og en Efterretning om dens Opelskning og Nytte. Ogsaa for den akademiske Borger, haaber jeg, at Skrivtet vil blive nyttigt, da det kan lægges til Grund ved Forelæsninger over Skovopelskning, om hvilken der endnu hidindtil ikke er givet nogen offentlig Underviisning ved Kiøbenhavns Universitæt. I denne Henseende har Udgivelsen af nærværende Oversættelse fornemmelig været mig vigtig, thi om jeg ogsaa havde fordristet mig til at udarbeide, efter en anden Plan, en Lærebog over denne Deel af Forstvidenskaben, saa vilde man i et saadant Skrivt have savnet de vigtige Erfaringer af en Burgsdorf og Schæffer, hvormed denne Oversættelse er forsynet, og hvorved den bliver nyttigere og af mere Vigtighed for Oekonomen og Forstmanden, end en blot akademisk Lærebog. Forstvidenskaben er endnu hos os saa lidet kiendt, og dens Yndere saa faa, at man med et Forstskrivt i det danske Sprog maa have flere end een Hensigt for at kunne gavne.

Vi have bestandigen søgt om Lys for vort Forstvæsen hos vore tydske Naboer, og det kan ei nægtes, at Dannemark skylder Tydske Forstmænd meget, men ligesaa unægteligt er det ogsaa, at de Danske Skove bære de sørgeligste Præg af, at disse ellers fortiente Mænd ligesaa lidet have været fortroligen bekiendte med Naturen, som med Dannemarks Klima og Statsforfatning. I Hensyn til disse tvende sidste Punkter maatte man med forudfattet Mistillid anvende selv den store Burgsdorfs Erfaringer i Skovvæsenet hos os, dersom de ikke allerede vare prøvede og veiede af vor Danske Schæffer. Paa de forskiellige Reiser, jeg har foretaget for at see vore Danske Skove, Plantaser, og Forstindretninger har jeg søgt at samle de Erfaringer, vi allerede have om Skov-Behandling, Skov-Anlæg og om fremmede Træers Opelskning under Dansk Himmelegn. Min Hensigt er at meddele dem ved Afhandlingen af enhver Træeart i anden og tredie Deel af dette Skrivt, da jeg troede, at de ikke ville være den Danske Forstoekonom ukiærkomne.

Om mislykkede Forsøg maatte det ogsaa være mig tilladt at tale. Det skeer ikke af Dadlelyst, ikke for

at nedværdige Projektmagere, ikke for at nedskue med haanende Øje paa Forfædres og Medlevendes Arbeide, men for at give Bidrag til en bedre Behandling af vore Skove, og for at advare, ikke for Fremtiden at begaae de Feil, hvoraf vi allerede see Følgerne. I ingen Deel af Oekonomien ere falske Theorier, urigtige Erfarings-Sætninger og Fremgangsmaader uden Plan farligere, end i Forstvæsenet. Deres Skadelighed virker i flere Menneske Aldere, og der medgaae Aarhundrede, førend deres Urigtighed kan bevises; Kundskab om uheldige Forsøg i Forstvæsenet er derfor vigtig, og den maa ligesaa vel opbevares for Efterslægten, som hiin om de heldige.

Af Skovbehandling fortiener den mørke Hugst fornemmeligen den Danske Forstmands Opmærksomhed, da den skadelige Udhugning, og de derved foranledigede kostbare Besaaeninger eller Beplantninger, som saa ofte mislykkes ved den bortfalde. Forsøg med den mørke Hugst ere anstillede paa flere Steder i Dannemark, og dens Mulighed, Nytte, og den Forsigtighed, hvormed den bør foretages under Dansk Klima er tilstrækkeligen viist i Skovene paa Grevskabet Christianssæde i Lolland.

land. Maaden, paa hvilken Herr Kammerherre Kalmette paa Møen forskaffer Lysning for de unge Træers Fremvext ved at afsave eller afhugge efterhaanden Grenene paa de gamle, førend disse borttages, giver ogsaa et følgeværdigt Exempel for Forstmanden i Behandling af private Skove, naar disse ere bragte i Norden ved Udhugning.

Hvor ældre Træer undertrykke yngre, uden at hine paa eengang kunne borthugges for at vedligeholde disse, kunne ogsaa denne Lysning bruges med Nytte. Stævne- eller Styneskove er endnu kun lidet kiendte hos os, uagtet Holsteen kan opvise enkelte Pletter, hvor de i 100 Aar have været i Brug og vedbeholdes endnu af Grundeierne med sand Fordeel.

Af de ældste Skovanlæg, som Dannemark har at fremvise, blive de plantede Ege- og Bøgeskove paa Alsen nogle af de mærkværdigste. Da Jagt og Fællesskab forhindrede al Fredning i Skovene, blev der ei andet tilovers for Forstmanden end at lade udplante afkappede unge Bøger og Eeger af den Førhed og Størrelse, at de tildeels kunne udstaae, tildeels ogsaa undgaae den Vold,

som

som tamme og vilde Dyr maatte tilføie dem. Omkostningerne af Plantningen og Efterplantningen bleve let bestridte, thi den Tids Tænkemaade tillod Befalingen, at ingen Bondekarl maatte holde Bryllup, førend han havde plantet et vist Antal af Træer, hvorom han kunde bringe Beviis, at de voxede. Den Forstkyndige træder med Beundring ind i disse, om jeg saa tør kalde dem, Ægteskabsskove. Han finder sig stedse i Alleer, og øiner allevegne Konst og Tvang, hvis Virkning den frie Natur stræber at udslette. Han seer her 80 til 100 Aars gamle Bøgetræer, som ere snorlige og i frodig Vext, uagtet at de ere plantede, staae vidt fra hinanden og have været kappede; han finder paa nogle af dem ikke mindste Knude af Kapningen, og Veddet ikke allene seit men ogsaa haardere paa det kappede end paa noget andet Sted af Bullen. Denne gaaer som oftest todeelt eller tveget, sieldnere tredeelt ud fra Kapningsstedet, men ikke sielden findes den aldeles udeelt indtil Toppen af Træet. Saa lidet den tænkende Forstmand finder her nogen følgeværdig Plan, saa kan han som Granskker ikke forlade disse ved moralsk og physisk Tvang frembragte Skove uden at have forøget sine Kundskaber. Det andet merkværdige Slags af Dannemarks ældre

Skov-

Skovanlæg ere de Langenske. Man sporer i dem Tanken om Fredning og Skov, men man gietter ei, hvilket Slags af Skov Anlæggeren har villet frembringe. Forskiellige Arter af Naaletræer, blode og haarde Træearter ere her radviis og enkelt blandede mellem og om hinanden, uden at man har taget mindste Hensyn til de enkelte Træearters forskiellige Natur, og til Jordmonet, hvorpaa de staae. Man finder her en Piil at undertrykke snart en Len, snart en Alm, disse igien at underkues af de rankvoxende Naaletræer, og sielden faaer den langsom voxende Eeg saa megen frie Luft, at den tvinger sig igiennem med sin Spidse. Forstmanden søger her forgieves efter Øiemedet med Anlægget, men vist ikke efter lærerige Erfaringer. Han kan her sammenligne den forskiellige Vext af de særskilte Træearter med hinanden indbyrdes. Han finder her Leilighed til at bestemme, hvilken Jordart der er meest passende for enhver Træeart især, og hvilke Træearter, der i Hensyn til deres Vext kunne opelskes med hinanden. Ikke mindre vigtige ere disse Plantaser formedelst de mange Forsøg, som deri ere anstillede med Naaletræer. Oberjægermester von Langen har først giort os bekiendt med disse Træers Dyrkning, og

om

om han ikke paa anden Maade havde gavnet vort Forstvæsen, saa burde hans Minde være uforglemmeligt hos os, da han har forøget Antallet af de Danske Skovtræer med det vigtige Lerketræe.

Af Naaletræers ældre Anlæg bør ogsaa de Breitenburgske ved Itzehoe her omtales. Selv paa en Tørvemose finder man der en Fyrre og Gran Skov at staae i en meget stærk Vext. Nyere Anlæg af Fyrreskov have vi paa Alheden i Jylland, paa Heden ved Wittenborn i Amtet Segeberg, paa Flyvesanden ved Cronborg, og disse vise os, hvor frugtbringende vore øde Lyngheder kunne blive.

De engelske Anlæg ved Bernstorff, paa Dronninggaard, Marienborg og Liselund paa Møen giøre os bekiendt med Træearter, hvis Dyrkning vi hidindtil ikke have kiendt, og hvorved det Danske Forstvæsen beriges med nye Skatte. Det var at ønske, at flere Danske Mænd ville anvende Formue paa en saa ædel og gavnlig Forlystelse. Vore stive Lysthauger vilde da forsvinde, vor Smag for det Skiønne i Naturen forbedres, vore landlige Glæder forøges, og flere Kilder aabnes til at formere Landets Produkter.

Til

Til Slutning maatte jeg endnu giøre Læseren bekiendt med Indretningen af Fortegnelsen over Træearterne, s. s. 1 Deel S. 242. Man finder her det løbende Numer flere Gange udmerket enten med Bogstaver eller Tal. De første vise de Arter hvormed den Danske Oversættelse er bleven forøget, og de sidste betegne de Arter, som Hr. von Burgsdorf har tilføiet i den anden tydske Udgave af dette Skrivt. Det selvsamme gielder ogsaa om Slægtnumerne, og dette har været fornødent for ei at forandre de Numere, hvorefter Hr. v. Burgsdorf udsender Frøe. Den Danske Oversættelse bliver derved brugbar for Bestemmelsen af de Burgsdorfske Forsendelser.

Læseren maae ei heller forundre sig over at finde en Træeart anført paa flere end et Sted. Det skeer ligeledes for at vedbeholde de Burgsdorfske Numere, og man faaer derved tillige Kundskab om de forskiellige Navne, under hvilke saadanne Træer ere bekiendte.

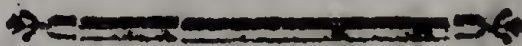
Dette Skrivt bestaaer i original Sproget af to Dele, men da den anden Deel blev ved Omarbeidelsen i det Danske Sprog saa betydeligen forøget, er den bleven

ven adskilt i tvende Dele. Den anden Deel af den tydske Udgave svarer derfor til anden og tredie Deel af den Danske Oversættelse. Hvor den anden Deel af det tydske Verk omtales, maae derved forstaaes den 2 og 3 Deel af Oversættelsen.

De Botaniske Kunstord har man indrykket i denne første Deel, at de heri kunne deslettere efterslaaes ved Læsningen af anden og tredie Deel.

Herr Schæffer har ganske overdraget mig Udgivelsen af nærværende Skrivt. De Feil og Mangler som Kunstdommeren finder, maae derfor ikke bebreides ham men mig.

Kjøbenhavn den 28 Februarii 1799.

Oversætterens Forerindring.

Det Held, med hvilket jeg i flere Aar har opelsket saavel indenlandske som fremmede Træearter og Busktræer efter dette fortreffelige Verks Anviisning, opvakte det Ønske hos mig at kunne ved en Oversættelse giore det almeennyttigt for dem af mine Landsmænd, som ynde Trædyrkningen, og ikke ere det tydske Sprog mægtige. Jeg troede tillige at kunne, ved adskillige Forandringer og Tilsætninger, grundede paa Erfaring, giøre dette Verk mere anvendeligt under vort koldere Klima. Himmelegnen ved Berlin, hvor Hr. Geheimeraad og Oberforstmester von Burgsdorf har sine Planteskoler, og hvor han har giort sine Jagttagelser, er forskiellig fra den danske. Eftersommeren er der mere varm, længere vedvarende, og mindre vaad end hos os. Dette maa meget bidrage til de fremmede og kielne Planters fuldkomnere Modenhed, til Bladenes betimeligere Affald, og følgelig i det hele til Planternes større Haardhed, hvorved de uden Skade kunne imodstaae Vinterens strænge Kulde. Hos os derimod har det modsatte Sted; Efteraaret er sædvanlig meget vaadt og som oftest tillige koldt. Vexterne maae derved nødvendig indsuge

blive indtil sidst i October eller først i November, naar Nattefrosten begynder at blive noget stræng; Bedene maae da ligeledes paa den Søndre Side omstikkes ganske tæt med Riis. Dette samles fra de tvende længste Sider af Beedet oventil, ligesom Ryggen eller Mønningen paa et Huustag, hvor det snoes tæt i hinanden. Under saadan en Bedækning staae Planterne ganske sikkre mod en middelmaadig stærk Nattefrost; men saasnart man merker, at Frosten vil blive vedholdende, beklædes eller tildækkes den over Planterne forhen satte Riishytte med tørt Mosefoder. Det lægges fra nederst til overst, omtrent 3 til 4 Tommer tykt, og saavidt mueligt saaledes, at Græsstraaene ligge i Længden ned efter, ligesom Halmen paa et Tag, for at befordre Snee- og Regnvandets Afløb. Derefter stikkes noget Riis rundt omkring dette Tag af Mosefoder, at det ikke skal bortblæses af Vinden. Det indsees lettelig, at de første Riis, som sættes omkring Bedet, bør stikkes saa fast i Jorden, at Mosefoderet, som omsider betynges enten af Snee eller Regn, ikke skal kunne nedtrykke Riishytten, og derved beskadige de derunder staaende Planter. Henimod Slutningen af Marts eller først i April Maaned, alt eftersom Vinterkulden tidlig eller sildig ophører, borttages Mosefoderet fra Riishytterne, at Planterne nu igien kunne nyde nogen frisk Luft, og efterhaanden vænnes til den. Riishytten derimod bliver staaende. Mod Slutningen af April, borttager man Riset paa den sydlige Side af Bedet, at den oplivende Foraars Soel kan kaste sine Middags-

dagsstraaler paa Planterne ind i Hytten. De øvrige trende Sider af Hytten borttages endnu ikke. De beskytte Planterne mod de skadelige Øst- og Nordvinde, som til denne Tid af Aaret ere mere almindelige end i Efteraaret. De forsvare dem ogsaa mod den sædvanlige indtil langt ud paa Foraaret herskende Nattefrost, hvilken, efter en varm Foraarsdag, ødelægger langt flere Planter end en varig Vinterfrost. Denne sidste Erfaring har viist mig den store Nødvendighed af at lade de kielne Planter beholde Riiset paa Nord-, Øst- og Vest-Siden, i det ringeste indtil Midten af Maj Maaned, eller saa længe de kolde, sædvanligen østlige Vinde herske; man fortynder det da efterhaanden, thi det hænder sig, at endnu sidst i Maj, ja ofte sildigere indfalder en efter Aarstiden stræng Nattefrost, som beskadiger mange endog hos os hiemmehørende Vexter.

Naar jeg herefter taler om Vinterdækning, som en eller anden Træe-Art behøver, enten af Riis allene, eller af Riis og Mosefoder tillige; da meener jeg denne her anførte Dækningsmaade.

Jeg skulde ogsaa her omtale, hvad man har at iagttage i vort Klima ved Udsaaeningen af visse Froesorter for at befordre deres Opgang, at man ikke forgiæves skal udsaae det Froe, som man for en stor Deel har forskaffet sig med megen Besværlighed og Omkostning. Det er bekiendt, at Foraaret er hos os sædvanlig tørt til den Tid man saaer Frøet. Ikkun sielden falder da saa megen Regn, der er tilstrækkelig til at holde Jorden endog kun i faa Dage fugtig under de fine og for største Deel uden

mind-

mindste Jorddække udsaaede Frøe-Arter. For at kunne holde Jorden stedse fugtig saavel under de fine Frøesorter, der ligge oven paa Jorden, som og for andre Frøe-Arter, der vel taale et Lag af Jord paa sig, men fordrer derhos bestandig at ligge fugtig, vil det være fornødent, at Bedene, som ere besaaede med saadant Frøe, vorde strax belagte med smaat, ei kroget, men jevnt, og nøgent Riis; det maa ikke være stort, da det i saadant Fald ligger for tungt paa det fine Frøe, qvæler det, og vilde desuden efter nogen Tid synke ned i Jorden. Almindeligen bruger jeg hertil de yderste afbrudte Qviste af Bøge-, Hessel- eller Elle-Qvas. Disse Qviste tages omtrent af en Alens Længde, lægges saa tæt sammen, at kun faa Soelstraaler kunne umiddelbar falde paa Beedet. De blive kun saa længe liggende paa Bedene, indtil man seer, at den største Deel af Frøet er opkommen. Dog maa man ikke troe, at Jorden kan, formedelst det paalagte Riis, holde sig selv fugtig uden nogen Vanding. Hensigten med dette Riisdække er kun denne: at Jorden efter en foretagen Vanding eller efter en falden Regn kan flere Dage i Rad holde sig fugtig, og at man ikke skal være nødsaget til, daglig og følgelig for ofte at igientage Vandingen. Hvor nødvendig denne endog er for alt det, der skal spire og voxe i indfaldende Tørke, bliver den dog her et farligt Foretagende for det fine Frøe, da Vandet ikke allene bortskyller ved Vandingen en stor Deel deraf fra Bedene ned i Gangstierne, men Frøet trænger sig tilligemed Vandet saa dybt ned i Jorden, at det

med

med sin fine Spire nodvendig maa blive qvalt og ikke kan bryde frem af Jorden. Det er desaarsag meget vigtigt, at man ikke har nødig at vande for ofte saadanne Bede, og at man veed behørig, og med Varsomhed at giøre det. Til det sidste udfordres et vist Haandelag for at kunne føre Vandkanden saaledes, at Vandstraalerne ikke skulle falde for stærk og tillige give en jevn Fordeling af Vandet. Det kunde maaskee synes overflødigt, hvad her er sagt i Henseyn til Vandingen. Men da jeg selv har erfaret de meest skadelige Følger af, at de med saadanne Froearter besaaede Bede ere blevne vandede for ofte og med Uforsigtighed; saa har jeg troet det nødvendigt, at giøre mine Læsere opmerksomme herpaa, og at anprise den foromtalte Dækning med Riis.

En Deel af de fremspirede Planter fordrer at staae i Skygge, saalænge de endnu ere spæde. Man maa derfor give dem en konstig Skygge. Denne kan opnaaes ved at nedstikke Løvriis langs med den sydlige, østlige og vestlige Kant paa Bedet og ved at lade det hælde saa langt ind over Bedet, at dette kan overskygges heelt deraf. For at forebygge, at Vinden ikke skal kaste dette Riis omkuld, lægges midt paa de nedstukne Qviste en Lægte. Denne bindes ved begge Ender og i Midten til trende Stavre, som ere nedramnede paa den modsatte eller nordre Kant af Bedet, saaledes at de staae skievt ind over det. Man seer tillige heraf, at Bedene maae løbe i Længden fra Østen til Vesten, for at kunne faae den nødvendige Skygge paa denne Maade.

For

For at fordrive Musene, som ere nogle af de farligste Fiender for de unge Planter, tilintetgiore saa ofte Opelskerens Haab, og forstyrre hans Glæde over de frembragte sieldne Træ-Arter, har jeg giort Forsøg med de af Hr. von Burgsdorff i dette Værk anviiste giftige Maltkager, med de Hirschfeldtske vegetabiliske Giftkugler, og med den giftige Hvede; men desværre funden, at Mark- eller Skov-Musene ikke gierne gribe til denne for dem usædvanlige Føde, saalænge de have Planter og andet grønt at fortære. Derimod har jeg, i Stedet for disse Giftblandinger, forsøgt Gulerødder, skaarne i Skiver af en Fierdedeel Tommes Tykkelse, som bleve giorte giftige med Arsenikum eller Rottekrudt. Jeg strøede disse Skiver omkring de kiælne Planter i de forhen beskrevne Riishytter, hvor jeg Foraaret derpaa fandt dem altid fortærede. Dette Middel har jeg siden stedse brugt, og erfaret, at langt færre Planter nu, end forhen, beskadiges af Musene. Ikke destomindre lide Verterne i de omtalte Riishytter af disse Dyr, thi de findes i for stor en Mængde, at de ved dette Middel aldeles kunne ødelægges. Endnu staaer det mig tilbage at forsøge det af Wolf anviiste Raad for at udrydde Muus. Han vil, at man skal øse Musehullerne fulde med Vand, for derved at drive Musene ud af dem, og da at dræbe dem med en Stok eller andet Redskab. Dette skal med Nytte være bleven brugt i Dithmarsken. S. Wolffs Versuche die Feldmäuse zu vertilgen. Kiel 1794.

For at giøre denne Oversættelse af mere udbredt Nytte, har jeg tilføiet en Beskrivelse af de Slægter og Arter, som ere anførte af Hr. Burgsdorff i dette Værk; hertil har jeg betient mig af de bedste Forfattere, som have skrevet om disse Træer og Busktræer. Jeg har deels sammenlignet deres Beskrivelser med Naturen selv, saavidt det har været muligt; deels jevnført disse Forfatteres Jagttagelser med hinanden, og saaledes, med muligste Flid og Nøiagtighed søgt at fremstille Kiendemerkerne paa enhver Slægt og Art. Til disse Beskrivelser har jeg betient mig af de Konstord, som Hr. Asessor Rafn har brugt i sin Flora. For at giøre dem forstaaelige for de Læsere, som ikke ere plantekyndige, og ikke eie denne Flora, har jeg tilføiet i Slutningen af denne Deel en alphabetisk Fortegnelse over Konstordene, hvor de findes forklarede og kunde efterslaaes. Hvad de Danske Plantenavne angaaer, da har jeg fulgt de Viborgske.

Da jeg begyndte denne Oversættelse, troede jeg, at det vilde være passende at inddele de af Burgsdorf i dette Værk afhandlede Træer og Busktræer i trende særskilte Klasser; den første skulde have indbefattet alle hiemmehørende Træearter og Busktræer tilligemed de fremmede Træearter, der uden mindste Betænkning kunde erklæres værdige for det Danske Skovvæsen, og som uden synderlig Vanskelighed kunde lade sig opelske. Den anden Klasse skulde have indeholdt de fremmede Træer og Busktræer, som ikke alleene i deres Ungdom, men endog for bestandig fordre hos os en var-

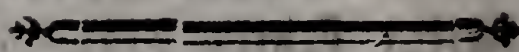
som

som Røgt og et beskiermet Sted. Til den tredie Klasse derimod skulde alle de henhøre, hvis Dyrkning er forbunden med for stor Vanskelighed og for liden Held, til at kunne nogensinde naturaliseres her i Danmark. Men da denne Klassification aldeles vilde have forstyrret den Orden, Originalverket har, og giort Oversættelsen mindre brugbar for dem, som forskrive Frøe fra Burgsdorf, saa har jeg fulgt den eengang af ham valgte Orden.

Skulde jeg i øvrigt være saa lykkelig ved denne Oversættelse at kunne gavne dem af mine Landsmænd, som ynde Skovopelskningen; da er min attraaede Hensigt og mit Ønske opfyldt. Det er deres og ikke de lærde Plantekyndiges Bifald jeg har søgt, og dette allene skal være mig fyldestgiørende Belønning nok for min derpaa anvendte Tid.

Hirschholm den 22 Februar 1798.

Oversætteren.

Forfat=

Forfatterens Bekiendtgiørelse i Junii 1786.

Den saa nyttige Kundskab om Skovdyrkningen vilde allerede have havt en langt større Fremgang, dersom man ikke havde manglet Leiligheden overalt til at faae i rette Aarstid godt og sundt Frøe i Mængde af de Træearter, som passede til Klimatet, og dersom man ikke havde savnet en sikker Anviisning til at behandle og dyrke hver Træeart iscer. Bedragerie i Frøhandelen og forgieves anstillede Forsøg med fremmede og indenlandske Skovfrøe, have afskrækket mange fra, fremdeles at opelske Træer, uagtet disse dog have et sandt Fortrin, fremfor de dyrekiøbte, slet opelskede, endnu slettere indpakkede og urigtigen benævnte Træer man lader komme fra langt bortliggende Lande, og fra et ganske andet Klima og Jordmon. Af slige Planter kan ikkun ventes en ufuldkommen Fornøielse, og næsten ingen Nytte.

Den bekiendte gode Lykke, med hvilken jeg for Kongelig Preussisk Regning har drevet Skovdyrkningen, tillokker en stor Deel af Forst-Yndere, til at beskiæftige sig med Skovopelskning; men jeg kan ingenlunde efterkomme deres Ønske, i at sælge unge Træer til dem. Derimod er jeg, formedelst et meget vidtløftigt Bekiendtskab, sat i den Stand, at jeg kan paa bedste og sikkreste Maade forskaffe Elskere af Plante-

skoler

skoler og engelske Haver, en Mængde Frøe af saadanne Træer, der ere fuldkommen skikkede for vort Tydskland og de under samme Klima liggende Lande. Ved min lange og heldige Erfaring kan jeg tillige give dem en sikker Anviisning til at dyrke enhver Art i Særdeleshed.

For at udbrede Kundskab om Skovdyrkningen og tillige at kunne tilfredsstille saa mange Mænds Ønske og Forlangende, har jeg fattet det Forsæt, aarlig henimod Foraaret, under min Direction at udgive Frøe=Sortimenter.

Ethvert Sortiment skal bestaae af et hundrede fremmede og indenlandske, frisk indsamlede og Vinteren over vel bevarede Frøesorter af Skov= og Have=Træer, under en botanisk rigtig Benævnelse i det tydske, latinske, franske og engelske Sprog; dermed skal følge en trykt udførlig Anviisning til at behandle ethvert Slags i Planteskolerne, indtil de, som unge Træer, kunne udplantes paa deres bestemte Sted; ogsaa skal der tilføies i denne Anviisning Anmerkninger om Træernes Nytte, og henvises ved hver til Skrivter om Træedyrkningen; den hele Samling forsendes i en Kasse, til den Priis 12½ Rigsdaler (eller 4½ Species Ducater) paa Prænummeration, Porto ei iberegnet.

Jeg vælger en saa ringe Priis og i Forhold hertil en saa liden Frøe=Mængde af hvert Slags, at ogsaa mindre Formuende kunne have Adgang dertil, og ved saadan en Kasse udsaae 100 Sorter af skiønne og nyttige Vexter; ligeledes ville de naturkyndige Forstmænd og Oeconomer finde herved Leilighed til, at anlægge paa en let Maade et Frøe=Cabinet af de fornemmeste Træarter. En saadan Kasse (for 2½ Friderichsd'or) vil desuden blive tilstrekkelig, til at besaae en

Frøe=

Frøeskole af 90 Rhinlandske Qvadrat-Roders*) Størrelse, og til at give i Tiden en Mængde af Planter, hvormed en tre Gange saa stor Plads i Planteskolen vil kunne besættes efter den givne Anviisning, ei at tale om at man efter nogle Aars Forløb vil kunne foretage Udplantningen paa aabne Steder med en anseelig Samling af forskiellige Træearter.

Den i Forveien fornødne Foranstaltning til en Frøeskole for en eller flere Frøekasser efter ovenanførte Forhold, kan enhver Prænumerant ganske sikker besørge, naar han aarlig til den 12 September har Portofrie tilstillet mig sin Adresse, Breve og Penge. Han kan da ved Frøekassens Ankomst have alting i Beredskab, hvortil ogsaa 100 Numerstokke henhøre, for dermed at betegne Frøesorterne i Frøeskolen.

Jeg nødsages til at vælge Prænumerations-Veien, for derefter at kunne beregne Mængden af Frøet, som skal indsamles. Jeg lader en Deel heraf ved egne dertil duelige Folk komme umiddelbar fra Nordamerika, og det indsees lettelig, at dette Foretagende ikke i det Lidet kan finde Sted, men maa tvinges ved Mængden. De som boe udenrigs og ville modtage Prænumeration, samt besørge Prænumeranternes Brevvexling til mig, skulde ved Pengenes eller Anviisningernes Indsendelse til Berlin, tilstaaes en Rabat af sex Procent.

Til en Frøeskole bør vælges en vel indhegnet Plads, som har Læ, er ikke udsat for Oversvømmelse og ei heller ligger for tørt, men har en mild dog ugiødet Jord-

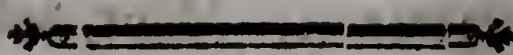
*) En Rhinlandsk Qvadratrode er liig den Danske og har 25 Qvadrat Alen, Dansk Maal.

Jordbund; denne bør tilstrækkelig omgraves, tilberedes og afdeles i fire Fod brede Bede, hvorimellem bør være en Gangstie.

Med Frøesorterne skulle aarligen, saavidt mueligt, skee Afvexlinger, for at forskaffe Prænumeranterne efterhaanden en altid større Mangfoldighed af Træearterne.

Mit offentlige Rygte skal, som jeg haaber, hos det veltænkende Publikum tale godt for mig imod Fordomme og urigtig Bedømmelse om mine gode og billige Hensigter, hvis Nytte først med Tiden maae forventes. Min Glæde vil være stor, dersom jeg ogsaa ved denne Leilighed kan rose mig af at have med Nytte udbredet Frugten af mine Bestræbelser indtil de længstbortliggende Lande, og paa de tilkommende Tider.

F. A. L. v. Burgsdorf.

Forfat-

Forfatterens Fortale

til det første Oplag.

Foranførte Bekiendtgiørelse, som i Europa er bleven udspredet ved Oversættelser i forskiellige Sprog, har strax opmuntret en stor Deel af Forstyndere til at modtage Midlerne til en regelmæssig og fordeelagtig Skovdyrkning. Jeg vil saa meget mere, efterat Nytten er beviist, i Fremtiden kunne love mig hos de flittige Yndere af Forstkulturen, et retfærdigt Bifald i mit Foretagende, og en god Fremgang i denne saa vigtige Sag. Det nærværende Verk skal i dets hele Indhold sætte min uegennyttige Bestræbelse, at ville udbrede Plantagevæsenet efter sikkre Grundsætninger, i det fulde Lys.

Jeg agter ikke at paanøde nogen Forstynder Brugen af mit Frøe-Institut ved at udgive denne Anviisning; jeg overlader til enhver at betiene sig heraf ved Skovdyrkningen og efter eget Behag at forskaffe sig Frøesorterne, hvorfra han selv lyster.

Imidlertid er jeg overbeviist om, at de ikke ville finde sig bedragne, der hos mig have giort Forsøg med det ligesaa sieldne som gode Sortiment af et Hundrede Træearter, og som ville anvende den foreskrevne behørige Flid derpaa, uden hvilken Følgen eller Udfaldet ikke kan svare til min Hensigt og mit Ønske.

Vel

Vel tilstaaer jeg, at der i denne Samling findes mange Slags, der ere almindelige, og som overalt kunne faaes i Mængde. Men jeg er tillige forsikkret om, at Dyrkningen endog af de almindeligste Træearter endnu for største Delen drives meget feilagtigen. Jeg veed desuden, hvor vanskeligt det er at forskaffe sig et Sortiment af fuldkomment Frøe, eller blot at kunne erholde nogle enkelte Sorter gode; de fleste mangle endog Leilighed og Bekiendtskab til at kunde faae dem. Jeg kunde anføre det Exempel, at nogle faa Pund Birke-Frøe der, hvor nogle tusinde Pund kunde indsamles, ere forskrevne fra Steder 40 Mile bortliggende.

Det kan vel derfor ikke stride mod det rigtige Øiemed af en practisk Anviisning til Træedyrkningen, men meget mere befordre Fremgangen af det egentlige Forstvæsen, at meddeele tillige Undervisning om den sikkre og for Planteskolerne passende Dyrkning saavel af indenlandske tydske Træearter, som af dem, der stedse blive de fortrinligste, og at lade Frøesorterne medfølge til practisk Anvendelse, for at kunne ved disse Smaaeting erholde megen Kundskab, og ved Erfaringen af smaae heldige Forsøg gaae over til større Foretagender i Forstvæsenet.

Den fuldstændige og paa Erfaring grundede Underviisning om Dyrkningen endog af de fremmede Busktræer, som i Tydskland og under samme Klima lykkes i det Frie, vil kun være dem især velkommen, der enten allerede have befattet sig med Anlægget af engelske Haver, eller og agte at beskiæftige sig dermed, thi kun faa af de fremmede Træearter have almindelige Fortrin for vore indenlandske. Vore Ege-, Bøge-, Alme-, Elle- og Birke-Træer; og vore Fyrre-, Gran-

og

og Lerketræe-Arter, ville i Henseende til Nytten og Vedets Godhed, ikkun tilstaae ganske faa fremmede Træearter Rangen over sig.

For dem, som ere blot allene Blomsterelskere, bliver derfor Opelskningen af de skiønne Busktræer næsten kun et Legeværk, i det høieste en god Tidsfordriv; desto vigtigere derimod er den under philosophiske Kienderes Hænder, der anstille Forsøg og Jagttagelser, og berige derved paa en tilladelig og retmæssig Maade deres Fædreneland med en fremmed Skat, som efter kort eller lang Tid bliver vigtig derved, at vi stedse vinde flere Produkter og lære at anvende dem til vores Nødtørft og Beqvemmelighed.

Den virkelige Uvidenhed og den sædvanlig deraf flydende slette Fremgang med Plantasevæsenet, har opvakt hos mange en Modbydelighed for Plantning i Almindelighed. Men Aarsagen til den derpaa forgieves anvendte Tid og Bekostning bør meget niere tilskrives dem selv, der foretage Alt kun paa et blindt Lykketræf, uden Underviisning og Grunde, og følgelig tvertimod Tingenes Natur. De selv samme, der ligefrem forkaste Træers Plantning, og under enhver Omstændighed give Saaeningen (der ikke bedre lykkes for dem) Fortrinet, tale vist nok af Erfaring, fordi de uden noger Plan eller Kyndighed have rodet, og intet frembragt, følgelig ikkun have erfaret og følt sørgelige Følger af deres Feiltagelser, uden at kiende Aarsagerne dertil. Ingenlunde kunne de slet udskrevne, ved Trykfeil forøgede og forbedrede enkelte Anviisninger til Træedyrkningen stifte nogen Nytte, eller sætte denne Videnskab paa en fast Fod, der, ligesom alle øvrige Videnskaber, bør bygges paa sikkre og uomstødelige Grunde. Den derudi med-

meddeelte Underviisning bør derfor hverken stride med Fornuft- eller Natur-Læren, naar den passes til lokale Omstændigheder.

Hvor først i flere Aar er arbeidet forgieves, og uden tilstrækkelig praktisk Underviisning betydelige Bekostninger ere spildte, slette Udfald og Erfaringer indsamlede, atter andre ligesaa usikkre Forsøg ere giorte; der indfinder sig omsider Mistroe og Vrangvillighed, og der afskrækkes man fra at foretage noget efter sikkre Grunde. Jeg frygter allerede forud, at disse Blade komme i Hænderne af mange slige bedragne Forstyndere, og ville ligge frugtesløse hos dem, indtil fremmede Beviser for den gode Nytte af disse vigtige Grundsætninger besiæle dem paa nye til at begynde dette Foretagende, udrydde Fordommene hos dem, og omsider ville føre dem paa den Vei, der kan svare til deres Hensigt og Ønske.

Men jeg haaber ligeledes, at dette Værk vil stifte Nytte hos en stor Deel Læsere, udbrede Kundskab, og bevirke heldige Forsøg.

I Henseende til det Hele, vil det beroe derpaa, om de tydske Regentere ville give deres Forstbetientere ved disse Midler Leilighed til en sikker Underviisning, og tillige til at kunne faae Kundskab om det nødvendige og fornuftige Plantasevæsen.

Selv for den lærdere Deel af Træedyrkningens Yndere, vil denne Anviisning ikke være ubehagelig eller synes overflødig; thi den indeholder i muligste Korthed et systematisk konstmæssigt Indbegreb af Objecterne og deres Nytte; den fremstiller alt udi en Orden, som let kan overskues og som endnu altid i det Hele har manglet den største Deel af de saa kaldede

Forst-

Forstmænd, Plantører og Gartnere, hvor uundværlig den og har været til en bedre Drivt af dette yderst vigtige Foretagende.

Ved Frøesamlingen, som kan erholdes aarlig for saa ringe Priis, finder man da stedse Middelet til at anvende de her meddeelte Forskrifter.

At efterkomme nøiagtigen denne Anviisning i det praktiske, skal altsaa give det Resultat: om den er nyttig og nødvendig, eller ikke; og om jeg følgelig kan giøre Regning paa Bifald eller Dadel?

Ogsaa maa jeg nu efter alt dette henvende mig til dem især, der enten allerede have taget Deel i mit Frøe-Institut, eller agte at betiene sig deraf, eller og ville høre op at staae i Forbindelse med det.

For de første er dette Værk herved hosføiet. De, som endnu i Fremtiden agte at tage Deel heri, kunne forvente det, da et fuldstændigt Exemplar af begge Dele aarlig lægges i enhver Frøekasse. De derimod, som ikke skulle finde for godt eller passende med deres Omstændigheder, at drive Tingen praktisk, og som følgelig ville lade sig nøie med det theoretiske Begreb herom, kunne ligeledes erholde det blotte Værk, og behøve i saadant Fald ikkun at henvende sig til Bogladerne. Disse Personer, som staae saaledes paa trende forskiellige Maader i Forbindelse med mig, eller i Fremtiden komme dertil, inddeler jeg i Kyndige og Ukyndige.

Til de første har jeg intet videre at sige, end hvad som findes i Bogen selv, hvilket gives herved til offentlig Underviisning. Det vil, til bedste for denne Sag, glæde mig, dersom jeg underrettes om Feil, for hvilke dette møisommelige Arbeide ikke aldeles kan være fritaget.

Dem, som modtage Frøekasser, maa jeg i Forveien og førend Frøet udsaaes, erindre om den i min Bekiendtgiørelse giorte Bemerkning:

"At ved denne Leilighed ligeledes kan anlægges en Freesamling eller et Frøekabinet, til Underviisning, Nytte og Fornøielse."

Hertil behøves ikkun at tilbageholde noget lidet af hvert Slags, som bevares i smaae afdeelte Fag, eller i Glas, eller smaae Æsker, der forsynes med den samme rigtige Benævnelse, som findes paa Frøeposerne, og er overeensstemmende med det løbende Numer i dette Verk.

Paa denne Maade vil man faae en rigtig Kundskab om Frøet selv, og ved de hvert Aar udgivne mange og forskiellige Sorter giøre denne Samling efterhaanden mere fuldstændig.

Den anden Klasse gives hermed engang for alle tilkiende, at det er umueligt at kunne bestemme forud de Træearter, som bære Frøe det Aar, Reqvisitionen skeer, og hvad deraf, saavel i hele Europa, som i det nordlige Asien og i Nordamerika kunne vorde indsamlet for mig, til at blive afsendt mod Foraaret; jeg kan desaarsag ikke give dem noget tilfredsstillende Svar paa slige Forespørgsler. Endnu i Februarii Maaned, da jeg skriver dette, har jeg ikkun bragt 60 Sorter Frøe tilveie; og maa indtil Udgangen af Martii Maaned, efterat Skibsfarten er bleven aabnet, forvente de øvrige Sorter.

Dette udmerker ogsaa mit Foretagende fra den sædvanlige Frøehandel. Det gamle overgiemte Frøe erklærer jeg, faa Slags undtagen, for udueligt, og anseer dets Afsætning i det følgende Aar for Bedragerie.

Der

Der udfordres altsaa megen Møie og Omsætning for at kunne paa eet Aar anskaffe i Mængde de hundrede Sorter af Frøe, som passe til Hensigten og vort Klima; og at afsætte dem tilhobe; hertil bør træffes næsten manufakturmæssige Foranstaltninger.

Ikke desmindre skulle der dog hvert Aar forekomme adskillige af saadanne Sorter, som ikke forefindes i Kasserne for de foregaaende Aar; og hvorved den Mangfoldighed, Elskerne af Forst- og Plantase-Væsenet ønske, skal tilveiebringes. Ikke et eneste Slags vil være ganske at foragte; men meget mere har man, med rigtig anvendt Kundskab, at forvente Nytte og Fornøielse af enhver Sort. Endog hver indenlandsk Træeplante vil ikke vansire nogen Engelsk Hauge, for saavidt den behørig er opelsket, og anbragt med Smag.

I Henseende til Smagen ved det engelske Haugevæsen burde Skriftet under Titel: Theorie der schönen Gartenkunst, dette fortræffelige og klassiske Verk, af den Kongelige danske Justiceraad Hr. Hirschfeldt i Kiel, som dermed har giort Epoke i Tydskland, Frankrig og Italien, billig raadføres. Det er ynkeligt at see, hvorledes selv Gartnere ofte mishandle den skiønne Natur i Hauger.

Jeg haaber i dette Værk at have udførlig afhandlet det væsentlige af de egentlige Plantnings Forretninger, som anvendes ved Forstvæsenet, og at man følgelig kan søge i denne Bog den fornødne Underviisning herom.

De egennyttige Modtagere af mine Frøekasser, saavelsom de Ukyndige, bør jeg offentlig erindre om: at da en Frøekasse koster 12½ Rigsdaler, og samme indeholder hundrede Sorter, kan der kun ventes Frøe for tolv

Skil-

Skilling af hvert Slags; desuden maae endnu Omkostningerne tages i Betragtning, hvilke jeg maa bære for Kasse, Magazin, Indpakning, Trykning, Kobberstik, Papiir, Bekiendtgiørelser, Affendelse, Rabat, Bogholderie, og for de mange mig herved til Byrde faldende Brevvexlinger.

Man vil da heraf lettelig kunne indsee, at Modtagerne bør have Aarsag til at være fornøiede, naar der findes i en Kasse, foruden denne trykte Anviisning, overhovedet for otte Skilling af hver Sort, som udgiør Samlingen af de hundrede forskiellige Slags Frøe.

Kiendere er det bevidst, hvor lidet udenlandsk Skovfrøe man bekommer for otte Skilling; og kun disse ere i Stand til, efter deres Kyndighed, at skattere den sande indvortes Værd af mine Frøekasser. Det er altsaa de almindeligste, men desuagtet ikke mindre fortræffelige Sorter, der skulle bøde paa de fremmede Slags, med hvilke hiine i Hensyn til Mængden, ere bragte i Forhold saaledes, at af de almindelige og ubetydelige gives ikkun meget lidet, (efter Værdien), men derimod forholdsviis desto mere af de fremmede og kostbare Sorter. Ikke desto mindre findes der saa meget Frøe i enhver Kasse, at en Frøeskole af 90 Rhinlandske Qvadrat Roders Indhold kan forskrivtsmæssig besaaes dermed, og at man desuden kan tilbageholde noget af hver Frøesort til en Frøesamling.

Det vilde være latterligt, dersom jeg vilde levere Frøe af Aspe, Piil, x., da deres Formerelse kan skee meget lettere, samt mere sikker og hastig ved Stikker. Af slige Sorter har jeg derfor ladet medfølge Stikker i Kasserne, naar Aarstiden, i hvilken Affendelsen skeede, tillod det. Overhovedet troer jeg, at man

ikke

ikke med Billighed vil kunne fordre mere for denne meget ringe Priis, som saaledes er nedsat til Beqvemhed for enhver, der vil betiene sig deraf. Imidlertid kan det ikke nægtes, at der vilde behøves mange af disse Frøesamlinger til et stort Anlæg.

Frøets Godhed kan allene bedømmes efter Udfaldet af de dermed skeete Forsøg hos dem, der anvende Flid paa dets Dyrkning, og have nøiagtig fulgt mine Forskrifter. Jeg skal ogsaa til min egen Overbeviisning aarlig selv udsaae saadan en Frøesamling.

Man bør derfor være billig, og ikke mistyde mine gode Hensigter, til at ville stifte offentlig Nytte.

Saadan Skaansel vil opmuntre mig til flere nyttige Foretagender, og rydde mange Hindringer af Veien, der ellers maatte modsætte sig de bedste Hensigter. Mine med stor Bekostning udrustede, vel underviiste og duelige Folk, der allerede forhen have foretaget Frøe-Indsamlingen i Nordamerika, ere atter lykkeligen der ankomne, hvorved jeg har Haab om at kunne, foruden de her omtalte Frøekasser, giøre meget anseelige Frøe-Forsendelser til store Forstanlæg af de nyttigste Nordamerikanske Træearter.

De til denne Hensigt brugbarste Sorter, af hvilke een eller flere efter Behag kunne vælges, ere fornemmeligen den røde og sølvbladede Løn, Sukker-Lønnen, den sorte og aunbladede Birk, den Nordamerikanske og mod Kulden haarde Kastanie Bøg, den sorte Ask, alle Slags af Nordamerikanske Valnødder, den glatbarkede Gran, med flere Arter af denne Slægt, den røde Eeg, og fl.

Prisen

Prisen skal, i Forhold med alle hidtil fra Amerika bekomne Frøesorter, være yderst ringe, saa at Forstynderne kunne forskaffe sig en let og sikker Leilighed til at beriges med de fortreffelige Skatte fra hiin langt bortliggende Verdens Deel; jeg har ikke alleneste søgt at bidrage hertil ved denne Underviisning, men skal endog tragte efter ved uegennyttige, ja ogsaa vovede Foretagender at række Publikum Haanden.

Men da jeg, formedelst mine Forretninger, ikke kan indlade mig i nogen Smaahandel; saa bliver ingen Commission paa noget enkelt Slags Frøe modtaget under 10 Louisd'orer, hvoraf den halve Deel maa sendes, saasnart Frøet bestilles, og den anden halve Deel ufeilbarlig erlægges strax ved den modtagne Efterretning, at Frøet er ankommen til Europa *).

Dersom det forlangte Frøe ikke kan forskaffes, da bliver Prænummerationen paa enhver manglende Sort tilbagebetalt, undtagen at den udtrykkelig er forlangt for det paafølgende Aar, i hvilket Tilfælde jeg skal hæfte for den med min Formue.

Under saadanne billige Betingelser er det allene mueligt at kunne bestaae ved et saa kostbart Foretagende, og at give efterfølgende ringe Priser uden min Skade til Fordeel for Publikum.

Man ville betænke, at jeg maa betale alt i Amerika forud, og hæfter desuden for Skibbrud og Frøets Fordærvelse, fordi Assekurancen ikke kan erstatte Frøet

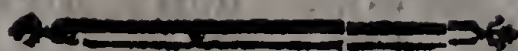
i Na-

*) Dette, og at der ikke kan bestilles under 10 Louisd'orer af enhver Sort Frøe, er ved de oprettede Contoirer, til Lettelse for dem, som bestille Frøe, afændret, i Følge efterstaaende Underretning om Instituttet. Anmerkning til andet Oplag.

i Natura. Uden saadan Prænumeration vilde jeg, om end alt var lykkeligen ankommen til mig, staae Fare for, selv at beholde Varene, see dem fordærve, eller nødes til at udhøkre dem. Det er ikkun ovenmeldte faa, og fortrinlige Nordamerikanske Træearter, der skikke sig til Forsøg for det tydske Forstvæsen og der skulle udgiøre Gjenstanden for Frøeforsendelsen i det Store; da de øvrige tilligemed disse allerede i det Smaae forekomme efterhaanden udi Frøekasserne, som skulde tiene til Anlæg for Fornøielse og Underviisning.

Ligesaa skal man og under min Direction kunne bekomme de fortrinligste Sorter af tydsk Skovfrøe i det Store, for efterstaaende billige Priser.

Til saadanne Frøebestillinger maa Subscriptionen inden Augusti Maaneds Udgang, saavelsom Betalingen forud, og strax efter erholdet Svar, at Frøet kan bekommes, tilsendes mig portofrie; da adskillige Frøesorter af Løvtræer skulle endnu samme Efteraar afgaae for at vorde strax saaede. De øvrige kunne derimod ventes i det følgende Foraar.

Autors

Autors Fortale
til
andet Oplag.

Ved de nu allerede i 5 Aar skeete Frøeforsendelser saavel med enkelte Sorter af Skovfrøe i den betydeligste Mængde, som og med Samlingen af de hundrede Sorter i Kasserne, er Opelskningen og Formerelsen af saa mange fortrinlige og yderst sieldne, ja endog paa de fleste Steder hidtil endnu aldeles ukiendte Træearter, tildeels i det Store bleven bevirket; hvilket vil være Forstynderne især for Fremtiden nyttigt, og for enhver Stat overhovedet vigtigt.

Den almindelige Tak og det Bifald af sande Patrioter fra saa mange Lande, vilde allerede være mig en Belønning for mine i Begyndelsen vovede Bekostninger; men den offentlige Tillid, som jeg paa denne Vei har udvidet og befæstet for mig, siger ogsaa god for Fremgangen med en almeennyttig Foranstaltning, der nu allerede ganske urokkelig bestaaer i det Store.

Mere end jeg ventede, har ligeledes denne Anviisning tilligemed mine øvrige Værker og Skrivter erholdet en heldig Udbredelse, og bragt saavel Kunstdommere som Forstyndere paa min Side.

Saavel den til Frøekasserne føiede Tilgivt af denne Anviisning, som og den stærke Afsætning af

den

den i Bogladerne og i mine Contoirer, har saa hastig og til min Fordeel foranlediget dette andet Oplag. Jeg holdt det desaarsag for Pligt ikke at forglemme mine Læseres Fordeel, og fornemmelig deres, for hvilke Træedyrkningen er en alvorlig Gienstand. Mine nye Jagttagelser, Forsøg, Erfaringer og indhentede Efterretninger ere alle indførte i dette andet Oplag, og føre det nærmere til Fuldkommenhed, end det første kunde opnaae.

Uden at finde Bladenes Antal kiendeligen forøget, vil man dog, ved at sammenligne begge Oplage, ikke kunne miskiende de væsentlige Fordele af det sidste. Det er ogsaa bragt i Forbindelse med min ligeledes anden Gang oplagte Forsthaandbog *), og bør følgelig betragtes som en Deel af den. Jeg haaber, at man vil altsaa paaskiønne den Flid, som jeg i enhver Henseende har anvendt paa dette andet Oplag af mine Skrivter.

De mangfoldige Anlæg, som denne Anviisning har foranlediget under saa mange Privatpersoners Hænder, vare ligeledes fornødne til at giøre adskillige tydske Regieringer opmerksomme paa denne Gjenstand, og at formaae mangt et Regieringskammer til at giøre Beregninger over, hvor ubetydelige de Udgivter af saadan en forbedret Forstdyrkning ere i Forhold til Fordelene, der flyde af at udbrede en rigtig og bestemt Kundskab i Forstvæsenet og at naturalisere nyttige fremmede Værter.

Endog

*) For Danske Læsere er Forbindelsen mellem disse tvende Bøger mindre vigtig, thi i den her givne Danske Oversættelse findes ved enhver Træeart tilføiet det væsentligste, hvad Forsthaandbogen indeholder derom. V.

Endog de Personer, der for fem Aar siden forkastede det Hele som unyttigt og bekosteligt, see nu overalt i deres Naboeskab et uventet Udfald deraf med egne Øine, bestemme sig ligeledes til at anstille Forsøg, og at samle Theorie og Erfaring i Skovdyrkningen, der er saa velgiørende, og der ikke, som mange af Fordomme og Uvidenhed have troet, lønner Umagen førend efter flere Menneskealdre.

Antallet paa dem, jeg har overbeviist, underviist og besiælet med Lyst til dette Foretagende, stiger hvert Aar høiere, ligesom deres Kyndighed, Anlæg og Udsigter voxe fra det Lidet til det Store.

Men der gives stedse endnu dem, som blindes af Gartnerrænker og deres Folks Dovenskab. Det gode Udfald, som de kunne spaae sig med deres Anlæg, forsvinder ganske, da de, uden selv at være underviiste, give alt til Priis for en ukyndig og ofte ondskabsfuld Behandling. Der findes ogsaa altid endnu saadanne Huusholdere, der hellere ville undvære Hesten, end anvende noget paa Udsæden; der gives Mennesker, saaledes bemestrede af Gierrighed, at de ikke kunde beslutte sig til at iverksætte noget. Neppe vilde de vedligeholde de gamle, og endnu mindre foretage nye Indretninger. De ere aldeles uduelige til at føre enhver liden Oeconomie, og hvor meget mere maae de ikke være det til at forestaae en Statsforvaltning. Den Dadel, Institutet er underkastet af saadanne Mennesker, vil intet virke hos billigtænkende og oplyste Kiendere. Det Held, hvormed disse sidste have fulgt min Anviisning i deres Anlæg, og dyrket det Frøe, de have faaet fra mit Institut, bevidner og stadfæster Anviisningens Rigtighed,

hed, og Godheden af det leverede Frøe, som enhver desuden kan prøve.

Jeg seer mig nødsaget til at anføre forskiellige Steder, hvor man har fulgt min Plan, for desto mere at kunne overtyde Modstanderne af mit Institut om dets Nytte. Man behage at tage i Øiesyn, saavel mine Anlæg i Tegel, som de Kongelige Plantaser ved Potsdam og Charlottenburg og disse maatte kunne tale for min Sag; man vilde erfare det samme ved at undersøge Anlæggene, som tilhøre Arveprindsen af Anhalt Bernburg, Biskopen til Eutin, den Oranisk-Nassauiske Oberforstmester von Witzleben i Dillenburg, Doktor Anthon ved Gørlitz, Universitætet i Greifswalde, Græven af Reventlow i Enkendorf ved Hamborg, Landsyndicus Moege i Liegnitz, Hr. von Arnim til Neusund i Ukkermark, Baronen von der Goes ved Sprottau i Schlesien, Justitsraad Hirschfeld i Kiel, den Hertugelige Würtenbergske Jægergarde i Stuttgardt, Græve Alexi Rasumowsky i Gorenke ved Moskau, den Russiske Geheimeraad von Sievers i Bauenhoff i Liefland, Fyrstinden Daschkow i Petersborg, Enken Poselger i Elbingen, Hr. von Schrøtter i Westpreussen, Professor Retzius i Lund, Rigsstiftet Salmansweiler ved Bodensee, de Churfyrstelige Baierske Anlæg ved München, Græven von Sermages til Agram i Croatien, Græven von Mellin i Damitzow i Pommern, den Hessiske Hofgartner Stitzel i Rothenburg, Baronen von Plothow i Zettwitz ved Hoff i Voigtlande, Baronessen von Friedland in der Mark, Rigsgræven von Lindenau i Machern ved Leipzig foruden endnu mange flere i hele Europa, hvis Navne at anføre, Rummet ikke tillader.

Følgende nyeste Efterretning om mit Institut, giver den fornødne Oplysning, hvorledes man kan opnaae de Midler, som udfordres til slige heldige Forsøg og Foretagender.

Det vil altsaa beroe paa enhvers eget Godtbefindende at betiene sig af mine her i Beredskab liggende Midler. Jeg betiener mig ogsaa ved mine offentlige Forelæsninger over Forstvidenskaben af denne Anviisning, for saavidt den angaaer Plantekonsten.

Berlin den 2den Januarii 1791.

Forfatteren.

Nyeste Efterretning

om det

med Kongelig Forevidende og Tilladelse

siden Aaret 1786 oprettede Skovfrø = Institut.

---

§. 1.

Dette Institut beskiæftiger sig:

a) med Forskrivning og Levering af alle Nordamerikanske Skovfrøesorter under en rigtig Benævnelse.

b) Med Forsendelsen af alle Slags Frøesorter, som de tydske Skov= og Frugttræer bringe, saavel i det store som i det smaae.

c) Med Forsendelser af de i Junii Maaned 1786 bekiendtgiorte Frøekasser, hvilke ved manufakturmæssige Anstalter allerede i fire Aar ere afgivne, og nu snart for femte Gang blive med Frøesorternes muligste Forandring afleverede for 2½ Louisd'or Stykket.

d) Med Bortsalg af den for egen Regning allerede tvende Gange oplagte, og i ommeldte Frøekasser hver Gang uden Betaling vedlagte: Anleitung zur sichern Erziehung und zwekmässigen Anpflanznng der einheimischen und fremden Holzarten, welche in Deutschland und unter ähnlichen Klima im Freien fortkommen; 2 Theile, 8. Berlin

lin 1787 (zweite Auflage 1791) 35 Bogen, 3 Kupfer. 1 Rdlr. 2 Mk. 8 Sk.

e) Med Bortsalg af den for egen Regning allerede tvende Gange oplagte: Forsthandbuch, als allgemeiner theoretisch praktischer Lehrbegriff sämmtlicher Forsterwissenschaften rc. 8. Berlin 1788. (zweite Auflage 1790.) 2 Rdlr.

f) Med at modtage Subskription paa: Handbuch der höhern Forstwissenschaft.

g) Ligeledes paa: Abels Abbildungen der im Forsthandbuche beschriebenen hundert einheimischen Holzarten.

1) Paa Royal-Imperial Papiir, illumineret, á $3\frac{1}{2}$ Louisd'or.

2) Paa samme Papiir, uilllumineret, á 2 Louisd'orer.

3) Paa Trykpapiir, uillumineret, á $1\frac{1}{2}$ Louisd'or.

Af dette prægtige Verk ere allerede de første 25 Blade at bekomme *).

§. 2.

Til at befordre en desto stærkere Drivt af disse Forretninger, som strax gik i det Store, er der ved Udgangen af Aaret 1787 oprettet Contoirer ved Institutet og derved ansat Kollektører. Brevvexlingen vil lettes herved saavel for Publikum som Institutet. Flere ville da og kunne virke til et fælles Øiemed, som bestaaer i at udbrede saa mange nyttige og lærerige Midler, i at samle

*) Dette Værk er complet at bekomme i den Proftiske Boglade, for 36 Rdlr. Anmerk. af Overs.

samle Forstkundskaber, i at befordre en forbedret Skovdyrkning og at fremme det behagelige Plantasevæsen. Ogsaa forebygges dette herved, at ingen skal være forbunden til at bestille en saa stor Mængde Frøe, som tilforn; men at enhver efter sine Omstændigheder og Hensigter kan beholde frit Valg til at kiøbe i det Smaae, hvilket sidste umueligt kunde bestrides fra mig, for enhver enkelt Forstnyder i hele Europa, da mine øvrige Forretninger ikkun lade faa Timer tilovers for dette Institut.

§. 3.

I Nordamerika er herfra med store Bekostninger oprettet et Indsamlings og Afsendelses Contoir med de fornødne Betientere og duelige Medhielpere; alt er allerede der bragt i den bedste Drivt.

§. 4.

I Tydskland og flere Europæiske Lande, har man formaaet retskafne Forstkyndige og andre private Mænd, til at lade en tilstrækkelig Mængde Skovfrøe indsamle for billig Betaling.

§. 5.

I Henseende til Afsætningen af samtlige ommeldte Artikler meddeles til Efterretning:

Ved §. 1 og 2. I Contoirerne modtages Prænumeration paa de Nordamerikanske Frøesorter saavel i det store som i det smaae, fra 31 Maj det ene, indtil samme Tid det andet Aar, for det næstfølgende Foraar, under følgende Vilkaar.

§. 6.

1) De efterstaaende 19 Artikler kunne stedse erholdes for de vedsatte Priser. Valget af Sorterne og Mængden overlades til eget Behag. Den almindelige Priis maa ikke overskrides i noget Contoir, især da der allerede fra Institutet er givet Provision for Umagen ved Contoirforretningerne.

§. 7.

2) Paa alle øvrige Frøesorter af Skovtræer, der ere anførte i min Anviisning som vorende Arter fra den 40de indtil 50de Grads Brede i Nordamerika, og hvortil von Wangenheim er citeret, kan vel modtages Prænumeration, dog ikke anderledes, end at enhver Forstynder ikke maa tegne sig for ringere end for en halv Louisd'or af hver Sort under den rigtige Benævnelse og det dertil svarende Numer efter Anviisningen; han maa desuden henstille det til Institutet, hvor meget der kan leveres af Frøet for denne Pengesum, da Prisen ikke lader sig forud bestemme for slige Frøesorter, som ikke ere gangbare, og undertiden selv i Amerika meget rare. Imidlertid skal Institutet lade det være sin første Pligt, at forsyne enhver efter yderste Billighed med alt, hvad muligt er.

§. 8.

Alle Bestillinger af Nordamerikanske Frøesorter, som indløbe efter den 12 Junii, blive tilligemed Prænumerationspengene ufeilbarligen liggende et Aar over,

da

da den hele Prænumeration for det næstfølgende Foraar maa paa eengang afgaae den 15 Juni hvert Aar herfra til Amerika; og da der ikke forskrives meer Frøe af nogen Sort, end hvad der er bleven bestilt indtil denne Datum, og som behøves til Frøekasserne med de 100 Sorter.

§. 9.

Det anmerkes derfor, at aldeles ingen Kramboehandel drives enten her eller i Contoirerne, og man følgelig ikke strax kan bekomme det ene eller andet Frøe tilsendt. De fleste Frøesorter kunne ikke taale at giemmes i et Aar, hvorfor Udsalget af saadanne overgiemte Frøe vilde være Bedragerie. Der finder altsaa intet Frøe-Oplag Sted; og just dette, saavel som de ringe Priser, udmerke dette Institut fra andre Frøehandlinger.

§. 10.

De Herrer Collecteurer slutte desaarsag ufeilbarligen den 31de Maj den første Prænumerations Liste paa Nordamerikansk Frøe efter et givet Udkast, og sende den uden videre Ophold hertil. Alle Frøebestillinger, som siden indløbe, blive derimod paa Listen noterede til næstfølgende Aar, og Pengene beholdes indtil Afslutningen af det tilkommende Aar.

§. 11.

Ved §. 1. b. I Henseende til Frøet af de tydske Skov- og Frugttræer; da modtages her saavelsom i Contoirerne aarlig, fra den ene 12 September til den anden, Frøebestillinger og Prænumerationer for det næstfølgende Foraar:

1) Paa de 18 tydske Træearter, som findes paa efterstaaende Fortegnelse. Valget af Sorterne og Mængden af enhver Art overlades til eget Behag.

De fastsatte almindelige Priser maa ikke overskrides i Contoirerne af Aarsager, som ere meldte §. 6.

§. 12.

2) Paa de øvrige tydske Træearter, som ere anførte i dette Værk, og hvortil Gleditsch, og min Förstbaandbog ere citerede; men her maa Frøebestillingen og Prænumerationen i det mindste være paa ½ Louisd'or af hver Sort.

§. 13.

De Bestillinger paa disse tydske Frøesorter, som indløbe senere end til den 12 September, blive ikke leverede næstfølgende Foraar, men maa tilligemed de forudbetalte Penge ligge et Aar over.

§. 14.

Skulde det nu hende sig, at een eller anden Frøesort af de Nordamerikanske eller Tydske Træearter ikke kunde leveres; da blive Prænumerationspengene tilbage betalte, dersom saadanne Frøesorter ikke ere udtrykkeligen forlangte tillige for det følgende Aar. Prænumeranterne erindres derfor, at ville strax ved Frøets Bestilling erklære sig herover, for at bespare unødvendig Brevporto.

Ved

§. 15.

Ved §. 1. c. Angaaende de saa ofte omtalte Frøekasser, som indeholde 100 Sorter af fremmede og indenlandske Frøe, og overlades for 2½ gamle Louis d'or eller 4½ Rand-Dukat, (i danske Penge 12½ Rigsdaler), da bliver fra 12 September det ene, indtil 12 September det andet Aar, modtaget Prænumeration for det næste Foraar. Senere Bestillinger blive liggende et Aar over; de Kasser derimod, som bestilles for Exempel den 12 September, blive tilforladelig i næstfølgende Martii Maaned afleverede. Med disse Kasser følger stedse frit den under §. 1. d. ommeldte trykte Anviisning, tilligemed nogle Avertissementer og Efterretninger om Institutet.

§. 16.

Angaaende de Frøesorter, som disse Kasser indeholde, kan intet forud meldes, da der hører utrolig megen Møie og Omstændighed til, at anskaffe i et Aar 100 Sorter friskt og fuldkomment Frøe og Stikker i tilstrækkelig Mængde til et saa stort Antal af Kasser, som aarlig bestilles og som først kort Tid, førend Afsendelsen skeer, kunne blive fuldstændige. Imidlertid indeholde disse Kasser saadanne Sorter, som kunne trives i det Frie under et Klima som det Tydske, og med hvilke en Frøeskole af 90 [] Roders Indhold kan besaaes.

§. 17.

Disse trende Artikler: 1) Nordamerikanske Frøesorter, a) til bestemte, b) til ubestemte Priser. 2)

Tydske

Tydske Frøesorter, a) til bestemte, b) til ubestemte Priser. 3) Kasser med 100 Sorter Frøe; afgaae for Modtagernes egen Regning og Risico med Posten herfra directe til dem. Paa den ene Side vindes derved Saaeningstiden, som ved Fragtvogne eller Skibsleilighed kunde blive forsømt, og paa den anden Side undgaaes ogsaa Visitering og Omrodning i Frøet, hvorved det let kunde fordærves.

Enkelte Prænumeranter, som ville henvende sig directe hertil, maae indsende Breve og Penge frankerede til Berlin, og bekomme ufrankerede Svar og Vare. Collecteurerne derimod skrive ufrankeret, og erholde frankerede Svar og Breve. Dersom disse sidste have havt beviislige Penge-Udlæg og Transport-Omkostninger; da maa de lade sig dem godtgiøre. Men dersom de have baaret slige Udgivter paa Institutets Vegne, da maa de beregne Institutet saadant Udlæg til Last.

§. 18.

Ved §. 1. d. og e. Hvad den særskilte Affætning af denne trykte Anviisning, og af Forsthaandbogen angaaer, da skal man sørge for, at den altid kan bekommes i Contoirerne til de eengang fastsatte Priser.

§. 19.

Ved §. 1. f. I samtlige Contoirer er aabnet Subskription paa det af mig lovede Værk under Titel: Lehrbegriff der höhern Forstwissenschaft; hvilket skal, saasnart Leiligheden og mine Embedsforretninger tillade det, komme for Lyset.

§. 20.

§. 20.

Alle mine trykte Bøger blive for egen Regning portofrie oversendte til Leipzig, Frankfurt am Mayn, Hamborg, Stettin og Neiße i Schlesien, naar i det mindste 10 Exemplarer forskrives paa eengang. Derimod maa enhver, som forlanger et ringere Antal, selv bære Brev- og Bøger-Porto, og betale Bogladeprisen. Samtlige Herrer Boghandlere nyde ligeledes den sædvanlige Rabat, ligesom de Herrer Collecteurer.

§. 21.

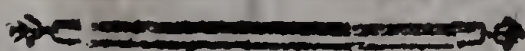
Tillidsfuld forventer jeg, at de Herrer Collekteurer anvende al muelig Iver, for at understøtte og giøre Instituttet almeennyttigt. Dets Varighed beroer blot paa, at det bliver bekiendt fra en fordeelagtig Side, og at det faaer mange, som deeltage deri.

§. 22.

Hvad der tillige skulde skaffe Institutet Varighed, bestaaer deri, at det udbreder godt Frøe, under et fornuftigt Valg og en rigtig Bestemmelse, oversender det betimelig, og giver tillige Anviisning til at opelske og dyrke enhver Træeart; hvilket man hidtil har savnet.

§. 23.

Enhver, som agter at foretage betydelige Anlæg med enkelte Frøesorter, og til den Ende har bekommet herfra bestilt Frøe, ombedes at ville prøve dets Godhed, ved at saae det i Urtepotter, som ere fyldte med en fugtig Jord og sættes i et varmt Værelse. Man vil da kunne overbevise sig, om Frøet har Skylden, naar Anlægget mislykkes.

For-

Fortegnelse
over
Priserne paa Skovfrøe-Sorterne.

I.

Prænumerationsprisen paa de fortrinligste Nord-amerikanske Skovfrøesorter.

(Uden Fragt fra Berlin.)

Pundet 4 Mark danske, i Louisd'or til 5 Rigsdaler.

1) Den hvide Valnød. Iuglans alba.
2) Den sorte Valnød. I. nigra.
3) Den graae Valnød. I. oblonga (du Roi) cinerea Lin.
4) Den furede Valnød. I. glabra, Wangenh. I. sulcata Wild.
5) Den Nordamerikanske Kastanie Bøg. Fagus Castanea americana.
6) Virginisk Kræge. Prunus virginiana.
7) Kastaniebladet Eeg. Quercus Prinus.
8) Rød Eeg. Quercus rubra.

Pundet 1 Rigsdaler 2 Mark.

9) Rød Løn. Acer rubrum.
10) Sukker Løn. Acer saccharinum.
11) Den duunbladede eller sorte Ask fra Nye England. Fraxinus pubescens Wilden. F. nigra du Roi.

Pun-

Pundet 2 Rigsdaler.

12) Almindelig Robinie eller uægte Akacie. Robinia Pseudo-Acacia.

13) Virginisk Ene; (Rød Virginisk Ceder). Iuniperus virginiana.

Pundet 3 Rigsdaler.

14) Glatbarket Gran eller Weymouths Fyrren. Pinus Strobus.

15) Canadisk almindelig Gran. Pinus Abies canadensis.

Pundet 4 Rigsdaler.

16) Tulipanartet Lilieved. Liriodendron tulipifera.

17) Aunbladet Birk. Betula lenta.

18) Sort Birk. Betula nigra.

19) Nordamerikansk Kongeved (i Kogler.) Thuja occidentalis.

2.

Prænumerationsprisen paa de fortrinligste Sorter af tydske Skovfrøe.

Centneret til 110 Pund, Louisd'oren til 5 Rigsdaler.

(Uden Indpaknings-Omkostninger og Fragt fra Berlin.)

1) Valbirk Løn. Acer Pseudo-Platanus. Centneret til 9 Rigsdaler 1 Mark; Pundet 8 ß.

2) Tandbladet Løn. Acer Platanoides. Centneret til 9 Rdlr. 1 Mk.; Pundet 8 ß.

3) Hvid Birk. Betula alba. Centneret til 18 Rdlr. 2 Mk.; Pundet 1 Mk.

4) Elle-

4) Elle-Birk. (Almindelig El.) Betula Alnus. Centneret til 55 Rdlr.; Pundet 3 Mk.
5) Almindelig Aun. (Almindelig Aunbøg.) Carpinus Betulus. Centneret til 9 Rdlr. 1 Mk.; Pundet 8 ß.
6) Almindelig Bøg. Fagus sylvatica. Centneret til 4 Rdlr. 3 Mk. 8 ß; Pundet 4 ß.
7) Kastanie Bøg, (ægte Kastanie.) Fagus Castanea. Centneret til 18 Rdlr. 2 Mk.; Pundet 1 Mk.
8) Høi Ask, (almindelig Ask.) Fraxinus excelsior. Centneret til 9 Rdlr. 1 Mk.; Pundet 8 ß.
9) Fyrre Gran. (Almindelig Fyr). Pinus sylvestris. Centneret til 45 Rdlr. 5 Mk.; Pundet 2 Mk. 8 ß.
10) Lærke Gran. (Lærketræe). Pinus Larix. Centneret til 293 Rdlr. 2 Mk.; Pundet ½ Louisd'or; (afvinget.)
11) Ædel Gran. Pinus abies. du Roi. P. picea Lin. Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk.
12) Almindelig Gran. Pinus picea. (du Roi.) Pinus Abies Lin. Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk. (Afvinget.)
13) Almindelig Eeg. (Vinter Eeg.) Quercus robur. Centneret til 2 Rdlr. 1 Mk. 12 ß; Pundet 2 ß.
14) Stilk Eeg. (Sommer Eeg.) Quercus foemina. Du Roi eller pedunculata Ehrh. Centneret til 2 Rdlr. 1 Mk. 12 ß; Pundet 2 ß.
15) Europæisk Lind. Tilia europæa. Centneret til 27 Rdlr. 3 Mk.; Pundet 1 Mk. 8 ß.

16) Hier-

16) Hierteb1adet Lind. Tilia cordata. Centneret til 27 Rdlr. 3 Mk.; Pundet 1 Mk. 8 ß.

17) Almindelig Alm. (Elm. Ypern.) Ulmus campestris. Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk.

18) Kork Alm. Ulmus sativa. Du Roi. Centneret til 36 Rdlr. 4 Mk.; Pundet 2 Mk.

Berlin den 2 Jan. 1791.

F. A. L. v. Burgsdorf.

Fortegnelse

over de

Korrespondentere og Collektører, som modtage for Institutet frankerede Bestillinger.

Disse ere i alt 52, som findes paa forskiellige Steder i Tydskland, Dannemark, Engelland, Frankerig, Pohlen og Rusland: Det vilde være overflødigt at anføre dem alle. Allene de Correspondentere synes her at fortiene Sted, som kunne gavne det Danske, Norske og Svenske Publikum, og saadanne ere.

I Berlin. Hr. Boghandler Pauli.
— Greifswalde. Hr. Akademie Sekretair Schwartz.
— Hamburg. Hr. Gotthilf Nikolas Lütgens.
— Lübek. Hr. Joh. Barthald Guinand.
— Meldorf i Ditmarsken. Hr. Landfoged Boye.
— Stettin. Hr. Agent Jawein.
— Stockholm. Hr. Professor Wilke er nu død.

Af Danske Correspondentere, er Hr. Justitsraad Hirschfeldt i Kiel ogsaa død.

Almin=

Almindelig Theorie

om

Træedyrkningen

og

dens Nytte.

Første Deel.

Indhold.

Indledning.

Første

Første Afdeling.

Grundsætninger angaaende Plantasevæsenet i Almindelighed.

Anden Afdeling.

Grundsætninger angaaende Skovfrøets Udsaaening i Almindelighed.

§. 25.

Tredie Afdeling.

Grundsætninger angaaende Plantningen.

Fierde Afdeling.

Grundsætninger angaaende Udplantningen i det Frie.

Femte Afdeling.

Om Anvendelsen og Nytten af Trædyrkningen.

Siette Afdeling.

Almindelig botanisk Fortegnelse over de Arter og Afarter af Træer, som kunne trives hos os i det Frie, og som udførligere ere afhandlede, i Henseende til deres Kiendemerker, Opelskning og Dyrkning, i den anden Deel af dette Verk.

Syvende Afdeling.

Alphabetisk Fortegnelse paa de botaniske Kunstord, som er brugte til Træernes Beskrivelse i anden Deel.

Ind-

Indledning.

§. 1.

Hensigter med Trædyrkningen.

Det vilde være overflødigt, at anprise her Trædyrkningen ved en vidtløftig Lovtale; den lønner rigeligen enhver, der driver den alvorligen og paa en rigtig Maade.

Mere passende derimod er det, at give en sikker Anviisning til Trædyrkningen selv, hvorved et saa vigtigt og yndet Fag kunde fremmes.

De Hensigter, som man kan have med Trædyrkningen, ere meget forskiellige, da de gaae ud paa:

1) At hæve Brændemangel, eller at forebygge den.

2) At dyrke forskillige Manufaktur- og Busktræer.

3) At anlægge Frugthauger.

4—5) At forskiønne de frie aabne Egne og at frede dem ved levende Gierder.

6) At forbedre Haugevæsenet ved de engelske Anlæg.

De Midler, hvorved disse Hensigter kunne opnaaes, ere ogsaa ligesaa forskiellige.

§. 2.

I hvilke Tilfælde der bør plantes for at fremme det egentlige Forstvæsen.

At forebygge Brændemangel, eller at hæve den, hvor den allerede er indtruffen, forudsætter store, vidtløftige og følgelig kostbare Foretagender. Ingen maa derfor ansee Brugen af mine Froekasser for et umiddelbart Middel til at bevirke disse, og ligesaa lidet maa man troe, at man ved nærværende Anviisning til Plantasevæsenet kan paa eengang indhente alle de Kundskaber, der ere fornødne til at istandsætte ødelagte Skove.

Ved de store Forst-Anstalter ansees Plantningen at være hensigtsmæssig, og at kunne foretages med Nytte.

1) Hvor ledige Pladser findes i de store saaede Skovstrækninger, der skulle udbedres.

2) Hvor ingen Nytte kan forventes af Saaeningen formedelst en Jordbund, der er for stærk bevoxen med Græs, og Lyng og som har mange Tuer og Ujevnheder.

3) Hvor Græsningen for Qvæget ikke i saa lang Tid kan undværes, indtil det unge Opskud har opnaaet den Vext, at den selv kan frede sig.

4) Hvor man i det Store agter at dyrke en fremmed fortrinlig Træeart, uden at man har saa stor en Mængde deraf, at nogen klækkelig Udsaaening kunde foretages dermed.

5) Hvor man agter at dyrke fremmede Træearter, som skulde bære Frøe.

Efterat have overveiet de indløbende Omstændigheder, maa man bestemme, hvorvidt det bliver nødvendigt at anvende Planter, som skulle forberedes i Planteskolen, og hvilke Træearter man bør vælge.

§. 3.

§. 3.

Træer og Buſktræer, ſom give Produkter for Manufakturerne, bør i Almindelighed dyrkes og udbredes ved Plantning.

Dyrkningen af de forſkiellige Manufaktur-Træer og Buſktræer vil over Hovedet blive en Gienſtand for Plantaſevæſenet, og efter de følgende Methoder have den bedſte Fremgang. Det beroer her ſtedſe paa Planternes eller Stikkernes rigtige Opelſkning og Formerelſe, og paa at omplante og paſſe dem behørigen.

§. 4.

Frugttræer bør overhovedet opelſkes i Planteſkoler.

Frugttræers Opelſkning kan ikke have Sted paa nogen anden Maade end den forberørte. Den bliver altſaa i enhver Henſeende en betydelig Gienſtand i Planteſkolerne. Den er yderſt vigtig for enhver Stat, da de Produkter, ſom Frugttræerne give, tiene Menneſker og Kreature til Føde, og udgiøre ikke en ubetydelig Handelsgreen. I det Hele er den endnu hidtil overalt bleven forſømt. I det mindſte udi Tydſkland er den ikke bragt til den Fuldkommenhed, ſom den kunde opnaae, og ſom ofte nok er bleven ønſket af ædeltænkende Patrioter. Frugttræer opelſkes meget let af Kiærnen, og forædles ligeſaa let. Efter faae Aars Forløb bliver den derpaa anvendte Flid rigelig belønnet.

Derſom Planteſkoler for Frugttræer ikke vare ſaa ſieldne, ſaa vilde Frugttræer ikke altid ſtrax blive Kiøbmandsgods. Man vilde da ikke forædle de vilde Stammer paa ſaa voldſom en Maade; men ſøge at frembringe deri-

derimod gode og nye Frugtarter af Kiærnen og at opelske dem paa sunde, følgelig varige Stammer.

Saaledes ere fordum hos vore Naboer fremkomne de herlige Frugtarter, hvilke vi nu søge at vedligeholde ved Podning, uden at erholde nye Sorter.

§. 5.

Træer som anvendes til Alleer, Esplanader, til Siir i Almindelighed, og til levende Gierder, bør samtlig opelskes i Planteskoler.

Forskiønnelsen, som man kan give de frie og aabne Egne, ved Træer, og de levende Gierder, som skulle skaffe Fredning og Læ, kunne ikke erholdes uden ved Plantning. Det er derfor nødvendigt at opelske slige Træer og Busktræer konstmæssig, at de lykkelig kunne udstaae den voldsomme Behandling og den Forandring af Voxested, som de ere underkastede ved Udplantningen.

Alt Vanheld med Plantaserne, eller at en Mængde af dem gaaer aldeles forloren, kan stedse tilskrives Feil, som ere begangne enten:

a) Ved Valget af Jordbunden for denne eller hiin Træeart.
b) Ved Planternes Opelskning.
c) Ved Plantningen selv, og endelig:
d) Ved Røgten, som man skal give de udplantede Træer.

Ogsaa mislykkes ofte Udplantningen, fordi man har taget dertil vilde unge Træer af Skoven.

§. 6.

§. 6.

Jordbundens Bedømmelse er høist vigtig ved Trædyrkningen.

Det bliver stedse en stor Sandhed, at enhver Jordbund er skikket til at bære visse Træearter; men det er og unægteligt, at ikke enhver Jordbund er tienlig for enhver Træeart, eller kan uden Undtagelse meddele alle Slags af Træer den tilstrækkelige Næring, og bringe den til Fuldkommenhed. Man bør derfor vælge Jordmonet til enhver Træeart, som man vil dyrke, med Kyndighed og største Forsigtighed, dersom Fremgangen med Opelskningen skal svare til Ønsket.

Prøvede Veiledninger i denne yderst vigtige Gienstand, saavel i Henseende til Saaening som Plantning, kunne desaarsag ikke være overflødige.

§. 7.

Opelskningen af de til Udplantning bestemte Træer er vigtig.

Ligesaa vigtig er de unge Træers Opelskning, der ikke skulle blive staaende paa det Sted, hvor de ere saaede, men som skulle i Fremtiden udplantes med Held, efterat de have opnaaaet nogen vis Størrelse.

Det er derfor ikke nok, at oprydde unge Træer af Skovene, og plante dem hen paa det Sted, der skal udgiøre en Plantase. De skadelige Følger heraf, som alle de maae have oplevet, der paa saadan Maade have plantet, og det gode Held derimod, hvormed Stammer, der ere opelskede i Planteskoler, udplantes, bevise øiensynlig, at Planternes Opelskning ikke bør behandles skiødesløs.

Grun-

Grundene, som giøre saadan en Opelskning nødvendig, ligge i Rødderne. De maae være i en tilstrækkelig Mængde, og i den Tilstand, at de kunne give den fornødne Næring til Planterne for at befordre deres Vext. Jo tidligere i Ungdommen en Plante omplantes, destomindre skade de Saar, som Rødderne faae derved, da de strax læges igien. Dette skeer derimod ikke, naar de allerede ere gamle, stærke, og omgivne med en tyk Bark. De Rodspidser, som beskadiges og tabes ved Planternes Opgravning, erstattes mere end rigelig ved de utallige Siderødder, som udskyde igien. Planternes Omsætning i Ungdommen, befordrer derfor snarere deres Vext, end sætter den tilbage; hvilket alle de Stammer kunne bevise, som ere blevne regelmæssig behandlede i Planteskolerne.

Af samme Aarsag er ogsaa den igientagne Omplantning af de Træer nødvendig, der skulle først, efter at have opnaaet nogen betydelig Størrelse, sættes paa deres bestemte Sted; deres Rødder vilde blive for gamle og stive, til at kunne hastig og vel overvinde de skadelige Følger af Udplantningen, dersom de skulde staae for længe paa et Sted i Planteskolen.

Uvidenhed altsaa, tilligemed Fordomme og Efterladenhed, er allene Aarsag til de plantede Træers Vanheld og usle Tilstand.

§. 8.

De ved Udplantningen forefaldende Forretninger have megen Indflydelse paa Plantasernes Fremgang.

Mange troe i Henseende til Plantningen selv, at giøre nok, naar de kun grave Huller, sætte Planterne

deri,

deri, enten med eller uden tilstrækkelige Rødder, som desuden stærk afstudses, fylde derpaa Hullerne til med Jord, støde en tyk Pæl ned imellem Rødderne, stampe alting fast med Foden, og endelig hænge Træet med et Vidiebindsel op til Pælen. Men disse betænke ikke, at Træerne ved slig unaturlig Behandling sættes udaf Stand til at kunne fortsætte deres Vext, og forskaffe sig den fornødne Næring af Jorden.

Jeg vil her ikke opholde mig med at undersøge disse Feil, og endnu mindre med at anføre ubehagelige Exempler. Jeg skal meget mere søge paa behørigt Sted, at vise de Forsigtigheder, som bør anvendes ved den egentlige Plantning, dersom den skal have en heldig Fremgang.

§. 9.

Plantaserne bør passes.

Det er ligeledes ikke nok, regelmæssig at anlægge en Plantase, og fuldende den, naar man derefter overlader den til egen Skiebne, og giver den til Priis for Tørke, Ukrud og andre mangfoldige Beskadigelser. Slig Skiødesløshed drager næsten altid Tabet af de fleste plantede Træer efter sig, hvor let og lidet bekosteligt det endog vilde have været at frelse mange tusinde Træer ved en fornuftig Eftertanke, og rigtig Kundskab om de forekommende Tilfælde. Alt saadant bør tages i Betragtning, dersom man agter at plante med Held. Det er desuden bedre at giøre Intet, end med store Bekostninger at ødelægge en Mængde af unge Planter, som paa det Sted, de forhen stode, vare i god Vext.

§. 10.

Anlægget af de saa kaldte engelske Hauger eller Naturhauger og deres Vedligeholdelse udkræver Planteskoler.

Det engelske Haugevæsen forudsætter, at man enten selv eier en Planteskole, eller at man maa søge den hos Handelsgartnere, for at forskaffe sig de nødvendige Træer. Om det er mere behageligt at kunne Tid efter anden see sig selv, som Aarsagen til mange tusinde vel opelskede Planters Tilværelse; og om det ikke er mere nyttigt, selv at kunne af Frøe og Stikker opelske sine Planter under selv samme Klima, i den samme Jordbund og Beliggenhed, end at lade dem altid komme udenlands fra, kiøbe dem af vindesyge Handelsfolk under falske Navne, uden Valg, og ofte i en slet Tilstand, vil jeg ikke bestemme, men allene giøre dem opmerksomme derpaa, som eie slige Hauger.

Vidtløftige Fortegnelser paa Vexter, som hverken Kiøberen eller Sælgeren kiender, barbariske Navne, Galenskab i Planternes Stilling mod hverandre, Moradstræer paa tørre Sandhøie, Biergtræer derimod paa de lave og fugtige Steder, Afrikanske, Sydamerikanske, Sydeuropæiske Træer og Busktræer plantede i det Frie under vort nordlige Klima, ere Urimeligheder, som alt for ofte forekomme; og jeg undrer mig ikke over, at Anlæg, som grunde sig herpaa, mislykkes. Det er mig fuldkommen begribeligt, at den ligesaa velgiørende som haardnakkede Natur ikke vil beqvemme sig til at adlyde de Love, den ikke selv har givet.

§. 11.

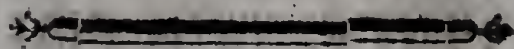
§. 11.

Om Nødvendigheden af at forstaae grundigen forberørte Gienstande.

Alle forhen anførte Hensigter kunne saa sielden opnaaes, fordi saa mange Feil begaaes af Uvidenhed. De fleste have ogsaa manglet en grundig praktisk Underviisning, hvorved de kunde komme til en rigtig Kundskab om Gienstandene af Plantasevæsenet efter en bestemt Orden.

Af denne Aarsag maa Publikum endnu savne mange Fordele; og selv bemidlede Forstyndere afskrækkes efterhaanden fra at foretage noget videre i denne Henseende til Bedste for det Hele.

Ved den Erfaring, jeg har samlet i Forstvæsenet og ved de heldige Forsøg jeg har giort i dette Fag, føler jeg for meget Vigtigheden og Fordelene af Trædyrkningen, at jeg ikke efter yderste Evne skulde bestræbe mig for dens Opkomst og Udbredelse. I øvrigt lader jeg beroe, hvorvidt man vil give denne Opmuntring og Anviisning til Træplantningen gunstigt Bifald. Hos mig i det mindste tabes neppe ti blant tusinde plantede Træer.

Første

Første Afdeling.

Grundsætninger for Plantasevæsenet i Almindelighed.

§. 12.

Træer og Busktræer opelskes og formeres saavel paa en naturlig som konstig Maade.

For at kunne udøve Plantasevæsenet i foranførte Hensigter, bør man være forsynet med en tilstrækkelig Mængde af Planter, som skulle anvendes efter deres forskiellige Bestemmelser, og som kunne love en sikker og god Fremgang.

De erholdes enten formedelst egen Opelskning eller ved Indkiøb. Det er tilforn viist, hvor fordeelagtigt og behageligt det første er; og hvor lidet det sidste derimod svarer til en god Huusholdning og til Øiemedets Opnaaelse.

Jeg vil derfor her allene tale om den Træeopelskning, som man selv kan foretage og denne kan skee

a) saavel paa en naturlig, som
b) paa en konstig Maade.

§. 13.

Forklaring over den naturlige Dyrkningsmaade.

Den naturlige Formerelse af en Træeart (Species) skeer blot ved Frøet allene.

1) Af Naturen selv, i det at det modne Frøe falder af Træet paa Jorden, og fremspirer. Herved fortplantes ikke allene Træearten, men Antallet af de forskiellige Træer, som udgiør den, formeres da ogsaa paa denne Maade.

2) Ved Menneskehænder eller andre tilfældige Udspredelser af det opsamlede modne Frøe.

Disse tvende Formerelsesmaader kunne have en og samme Virkning, naar Jordbunden, Frøets Godhed, Aarstiden og andre Omstændigheder befordre tillige Fremvexten.

Ved Frøets Fremspiren begyndes stedse en nye Generation af hver Art, som derved sædvanlig fortplanter og vedligeholder sig i det Uendelige.

Undertiden fremkomme hos de Træer, som ere opelskede af Frøe, nogle Afvigelser fra Arternes Form og Udseende; men disse vedvare ikke længere end Generationen, og forsvinde sædvanligen, naar man søger at formere saadanne Træer ved Frøet. De maae desaarsag vedligeholdes og formeres ved Konsten.

§. 14.

Forklaring over den konstige Formering i Almindelighed.

Hertil henregnes alle de Formeringsmaader, Naturen selv ikke betiener sig af, men som den imidlertid dog befordrer, naar de foretages med Nøiagtighed og i Overeenstemmelse med de Love, den har givet os.

De konstige Formeringsmaader, som efter Omstændighederne og enhver Træearts Natur love meer eller mindre Fremgang og Held, bestaae:

a) i at nedstikke afskaarne Grene eller Rodder,

b) i at aflægge Grene og fraskiære Rodskud.

De

De øvrige Forplantningsmaader, som forekomme ved den spekulative Physik af Træerne, og som ere muelige, henhøre ikke herhid.

§. 15.
Om Stikning i Almindelighed.

Stikningen skeer enten 1) i Jorden, eller 2) paa en anden Stamme.

Uagtet den derved foregaaende Voldsomhed har den dog hos mange Træearter god Fremgang, naar den foretages behørigt og kunstmæssigt. Den fra Moderstammen saa pludseligen borttagne Deel maa strax ernære sig selv, og udvikle det, hvortil der allerede var giort en Begyndelse, da den sad paa Moderstammen. En saadan Qvist eller Rod fortsætter ogsaa derfor Moderstammens Vext og Art, uden at nogen Udartning er muelig.

§. 16.
Om Stikning i Jorden.

Naar man om Foraaret stikker afskaarne Grene eller Rodstykker ned i Jorden, saa har man den Henstgt dermed: at deres nederste Deel skal slaae Rødder, den øverste derimod skyde Blade og Grene, og at følgelig Stikken skal forvandles til et nyt Træe.

For at kunne opnaae dette, bør man kiende de Træearter, der lade sig behandle saaledes med Held.

Det beroer da derpaa, at man kan rydde de Hindringer af Veien, der kunne afholde Stikken fra at slaae Rødder og at udbrede sine Knoppe. Skygge, Varme, forholdsmæssig Uddunstning, og en passende Tilberedning af Jorden, hvorved Stikken kunde finde tilstrækkelig

Mængde af Næring, befordre en heldig Fremgang af denne saa lette, saa lidet bekostelige og saa mangfoldiggiørende Formeringsmaade.

§. 17.

Om Podning paa en Stamme af samme Art eller Slægt.

Indstikningen af en Qvist, paa en anden Stamme, kan skee med lige god Held paa flere Maader. Hvilken Maade man ogsaa vælger, saa har man, fornemmelig at iagttage, at Barken af de sammenføiede Stykker forenes paa det nøiagtigste, og at deres Bast slutter nøie til hinanden, hvorved Saftkarrene berøre hverandre, og Safterne kunne gaae fra Stammen i den nedstukne Qvist. De forskiellige Maader, paa hvilke saadanne Qviste kunne forenes med en Stamme, kaldes Podning, Okulering, Kopulering, &c., hvorved Haandgrebene behørig bør læres.

Ved disse Formeringsmaader, træder Stammen i Jordens Sted, og nærer det paasatte Stykke, uden at dette sidste behøver at have egne Rødder. Det voxer tilsammen med Stammen, fortsætter paa den sin Moderstammes Vext, og beholder saaledes alle naturlige Egenskaber tilfælles med Moderen. Den Næring, som gaaer af Stammen ind i den podede Qvist, kan blot ansees som en raa Jordsaft, der, efter Qvistens eller Oiets Organisation, undergaaer den Forandring, at den kan tiene det indpodede Stykke til Næring. Stammen bør stedse holdes fri for vildtvoxende Skud, da al Næring bør ledes hen til det indpodede Stykke. Podning og Kopulering foretages om Foraaret; Okuleringen derimod skeer om Sommeren.

§. 18.

§. 18.
Afarter vedligeholdes og formeres blot ved konstige Midler.

Saadanne konstige Midler anvendes for at fortplante de Afarter, som tilfældigen ere fremkomne af Frøet, og følgelig for at formere de enkelte Træer, som findes deraf. Disse Afarter vilde tabe sig, naar Frøet af dem blev saaet, da de Planter, som deraf fremkom, vilde stedse, efter Naturens Love, igien gaae over i deres oprindelige Art.

Uden denne vise Orden, maatte den organiske Natur tilsidst kun indeholde lutter Afarter, hvilket dog ikke skeer; thi man finder, at de virkelige og bestemte Arter af en Slægt vedligeholde sig i det Uendelige; og at følgeligen ingen Afart er bestandig.

Imidlertid lader Podning, Okulering og Kopulering sig ikke anvende ved alle Træearter; og desaarsag skal det i den særskilte Anviisning til at forplante enhver Art og Afart, vorde anmerket, hvilke Arter heldig kunne forenes med hinanden.

§. 19.
Forklaring over Aflægning i Almindelighed.

Aflægning foretages med Grene eller med de nederst paa Stammen siddende Skud, (Stammeskud) hvilke, uden strax at skilles fra Moderstammen, enten

a) nedlægges i Jorden, for at slaae Rødder; eller

b) bringes til en Stamme af den samme, eller af en dermed beslægtet Træeart, for at kunne sammenvoxe med den. Paa begge Maader faaes et nyt Træe af samme Art, som den aflagte Green.

Aflæg-

Aflægning er mindre voldsom, end Podningen, hvorfor hiin er mere anvendelig og sikker. Ved Aflægning bliver Grenen efterhaanden vant til at forskaffe sig selv Næring, hvilken den i første Tilfælde indsuer af Jorden, og i sidste fra Stammen, hvorved Grenen er bleven forenet. Den første Formeringsmaade kaldes egentlig Aflægning og den anden Affsugning eller Aflaktering. Rodyngel ansees for intet andet end Aflæggere. Nogle Træearter ere meget villige til at lade sig formere herved; andre derimod give slet ingen Rodyngel.

§. 20.

Om den egentlige Aflægning.

Aflæggere giøres om Foraaret af saadanne Grene eller Stammeskud, eller Rodyngel, som enten kunne lægges ned paa Siden, befæstes, og tildeels omgives med Jord neden til, eller dermed omdynges.

Den med Jord omgivne Bark af Aflæggere sætter (naar de ikke ere for gamle og stive) Vorter. Fra disse fremspire Rodtrævlerne, som efterhaanden blive stærkere, og mangfoldiggiøres saaledes, at de blive skikkede til at danne den nedlagde Green til et Træe, og at kunne i Fremtiden, naar den skilles fra Moderstammen, give det en behørig Befæstelse og en tilstrækkelig Næring.

Imidlertid at den aflagte Green slaaer Rødder, voxer den ikke mindre ved Moderstammens Hielp i Høiden fra dens Øine og Knoppe, der ere blevne over Jorden.

Saasnart Aflæggeren har bekommet tilstrækkelige Rødder, er den forvandlet til et Træe, og da skikket til at kunne, adskilt fra Moderen, fortsætte sin egen Vext. Den fravænnes altsaa, (skiæres fra Moderstammen) og

omplantes, forend Saften kommer i Omløb, paa en for Arten passende Jordbund.

Roddernes Fremvext paa Aflæggerne skeer hos adskillige Træearter mere tidlig end hos andre. Blandt de naalebærende Træer gives flere, der meget vanskelig lade sig formere paa denne Maade.

For at erfare, om Aflæggerne have slaaet Rødder, kan Jorden omhyggeligen tages bort fra dem. De kunne da eftersees, og derefter igien bedækkes med Jorden. De fleste Arter, der formeres paa denne Maade, blive inden tvende Aars Forløb, ofte og før denne Tid, tilstrækkelig forsynede med Rødder; og Haandgrebene herved, ere de samme, som ved Nellikers Aflægning.

Sieldne Arter, af hvilke ingen Træer haves med lavsiddende Grene, og som man dog ønskede at formere ved Aflægning, uden at være nødsaget til at afhugge Stammen, og derved at faae Stammeskud til Aflæggere, fortplantes paa følgende mere møisommelige Maade. Man lader forfærdige Blomster- eller Urtepotter, som have tvende Hanke, og en Aabning i Bunden; man slaaer en Pæl ved Siden af Træet ned i Jorden, binder Potten fast til Pælen, og bringer dernæst en Green af Træet ind igiennem den nederste Aabning paa Potten, saa at Grenen rager ud af Hullet frem over den; man binder derpaa Grenen fast, fylder Potten med god fugtig Jord, bedækker den med vaadt Mos, for at holde Jorden frisk, at den ikke hastig skal udtørres, og vander den ofte, dog ikke for stærk.

Efterat Grenen har slaaet Rødder, afskiæres den neden under Potten fra Stammen, og den nye Plante tages før Safttiden omhyggelig ud af Potten, for at omplantes. Paa denne Maade kan et Træe paa eengang

mangfoldig formeres, uden at blive beskadiget; allene har man at sørge for, at Redskaberne til denne Maade at aflægge paa, tilstrækkelig fastgiøres, thi ellers kunde Aflæggeren let beskadiges af Vinden.

§. 21.

Om Affugning eller Aflaktering paa et Træe af samme Art eller Slægt.

Til Affugning eller Aflaktering, udfordres en Stamme af samme Træeart eller Slægt, i Nærheden hos det Træe, som skal formeres. Til at foretage dette lemfældige og hos alle Træearter muelige Formeringsmiddel, maae et Aar, førend Operationen skeer, nogle unge vilde Træer plantes hos det Træe, man agter at formere, og det saaledes, at Grenene af dette sidste kunne række til hine unge Træer. Efterat disse ere rodfæstede paa det plantede Sted, bringes til enhver af dem en Green af Træet, som man vil formere. Begge skiæres i Forveien noget flade, og deres Safthinder (Bast) forbindes saa nøie, at Grenen, som endnu sidder ved Moderen, kan tillige drage Næring fra den vilde Stamme.

Naar begge Dele ere voxne fast til hinanden, kan Grenen skilles fra Moderstammen, og fuldkommen overlades til den unge Stamme.

Saaret, som fremkommer ved at afskiære Grenen, bedækkes med Træevox, og læges endnu samme Sommer; saaledes er Grenen af det ene Træe, dannet paa en anden Stamme til et Træe af samme Art, hvoraf Grenen er taget.

Alle vilde Skud, som kunde fremkomme neden til paa Stammen, borttages efterhaanden, at Næringen kan ledes hen til den affugede Green. Af-

Afsugningen kan skee til alle Tider, naar Træet voxer, dog er det bedre at foretage den for tidlig end for sildig paa Aaret. Haandgrebene derved bør egentlig enhver Gartner have lært, og de lade sig bedre forevise end beskrive.

§. 22.

Hvad der udfordres til disse konstige Formeringsmaader. Udplantning er ingen Formerelse.

De hidindtil omtalte Formeringsmaader forudsætte, at man tildeels bør være forsynet med Planter, som skulle forædles, og med Qviste eller Skud af de Træearter, man vil formere, da disse fortplantes ved at bringe deres afskaarne Dele til at voxe, enten umiddelbar i Jorden, eller paa andre Stammer af samme Art.

At saae Træer er den naturlige Formeringsmaade; denne har Fortrinet for alle konstige Methoder, og fører os til den oprindelige Besiddelse af virkelige Arter og Afarter.

Udplantningen af de saaede Træer bør ikke urigtig henføres til Formeringsmaaderne. Den er allene en konstig Fordeling af de unge Planter, som allerede ere til, men som staae for tæt paa hinanden.

Erfaring lærer, at Naturen understøtter Plantningen, naar den foretages med tilstrækkelig Kundskab og Forsigtighed. Disse ere aldeles nødvendige, da de unge Træer maae taale en Voldsomhed, som Naturen selv ingentid udøver. Det er desaarsag fornødent, at de unge Træer, som skulle omplantes, fornuftig forberedes hertil, og opelskes hensigtsmæssig fra deres spædeste Ungdom, for at kunne udholde denne Forandring.

Det

Det foranførte udgiør altſaa de vigtige Grundſætninger for den almindelige Plantekonſt. De ere byggede paa Fornuftſlutninger, ere overeensſtemmende med en reen Naturlære, og grundede paa ſand Erfaring. Man har allene at udøve dem med Virkſomhed og Forſigtighed, derſom Saaening og Plantning ſkal faae det forønſkte Udfald.

Anden

Anden Afdeling.

Grundsætninger for Skovfrøets Udsaaening i Almindelighed.

§. 23.

Hensigterne med Skovfrøets Udsaaening i Almindelighed, og med Plantasevæsenet i Særdeleshed.

Da Saaeningen er den første og væsentligste Forretning ved Skovdyrkningen; saa bør man i Forveien giøre sig bekiendt med de rigtige Grundsætninger, hvorpaa den grunder sig.

Ved denne naturlige Formeringsmaade af Træerne, har man, i Hensigt til Skovdyrkningen, tvende Diemed; enten:

1) At lade de af Frøet opelskede Planter blive staaende paa det Sted, hvor de ere saaede, og overgive dem til deres egen Skiebne; eller:

2) Ved Udplantning af de saaede Træeplanter, at besætte en langt større Plads end Stedet, som de indtage, hvor de ere saaede.

Det første bevirker Naturen selv, det opnaaes ogsaa i større Foranstaltninger ved os selv.

Her befatte vi os blot med det andet Diemed i Hensyn til Plantasevæsenet, hvorved unge Træer og Buſktræer

af

af mangfoldige Arter skulle opelskes i Mængde til alle- haande Brug, til videre Omsætning og Udplantning.

De sikkreste, hastigste og mindst bekostelige Midler til at opelske mange Planter af Frøet blive her da af megen Vigtighed.

§. 24.

Egenskaberne af fuldkomment og godt Frøe.

Udsaaeningens gode Held beroer især paa Frøets Godhed.

Egenskaberne, som bestemme Frøets Godhed, bestaae deri:

1) At det har faaet sin fuldkomne Vext og Dannelse paa Moderstammen, hvilket forudsætter, at Blomstet er bleven rigtig befrugtet.

Et fuldkomment veldannet Frøekorn bør bestaae af trende væsentlige Dele.

a) Af den udvendige og indvendige Hinde,

b) af Kiærnen, og

c) af Kornet, Spiren til den kommende Plante.

2) Udi Frøets fuldkomne Modenhed. Et Frøekorn kan bestaae af alle forbemeldte Dele, uden derfor at kunne fremspire.

Kiendetegnene paa Modenhed, ere:

a) Frøehusets Fuldstændighed.

b) At der er Meel eller Olie i Frøet; at Kiærnen er fast; og hos mange Træearter.

c) At Frøet er affaldet til den Tid, det pleier at være modent.

3) Udi Frøets tilbørlige Indsamling, og Bevaring indtil dets Udsaaening.

Frøet

Frøet kan have alle foregaaende Kiendetegn paa at være godt; og desuagtet, formedelst dets skiødesløse Indsamling og Bevaring, tabt sin Kraft til at spire.

Dette skeer ved en voldsom Behandling med Slag og Knusning under Indsamlingen, og ved at lægge det friske og fugtige Frøe i store Dynger. Det første fordærver Spiren, og det sidste forstyrrer den, da Frøet derved bliver varmt og bringes i en stærk Giæring.

Alt friskt indsamlet Frøe bør strax vidtløftig udstrøes, ofte vendes og kastes, og saaledes, tørret blot i Luften, bringes til den fuldkomne Modenhed.

Imidlertid maa her tages i Betragtning, om Frøet strax bør udsaaes, eller skal bevares Vinteren over.

I sidste Tilfælde fordrer ethvert Slags af Frøe en særskilt Behandling. Det ene Slags vil bevares i Luften; det andet i Vandet; det tredie i Jorden; atter et andet i tør Sand, eller i Avner, eller i Frugten selv. Mange Slags udkræve derimod at behandles paa forskiellige Maader efter hinanden.

Men med al Bevaring af Skovfrøe er Hensigten denne: at forhindre eller forebygge ved forskiellige passende Midler, Bortdunstningen af Frøets flygtige, og flydende Bestanddele, at forekomme Giæring og Forraadnelse, og dets utidige Spiren.

Mange, som ikke have eftertænkt dette, vilde af det foranførte, nu lettelig kunne indsee, hvorfor saa mange Udsaaeninger ere mislykkede, og ikke have havt det forventede gode Udfald. Heraf følger end videre, at, da saadant Vanheld har saa ofte Sted med Frøet af de almindeligste indenlandske Træearter, maae de fremmede Frøesorter langt snarere kunne mislykkes; de ere sædvanligen slet indsamlede, og ved den lange Forsendelse endnu slettere blevne behandlede.

Jeg

Jeg haaber derfor, at man vil bifalde mit Foretagende; da jeg saavel, ved mine Frøekasser som øvrige Frøe-Forsendelser, har med største Forsigtighed sørget for at bortrydde alle ommeldte Hindringer for Trædyrkningen.

4) Herforuden beroer det meget paa, hvorlænge Frøet har været giemmet.

Alt ovenanførte er endnu ikke tilstrækkeligt for at have godt Frøe. Kun ganske faae Frøesorter beholde nogle Aar efter hinanden deres Spirekraft.

Jo mere Vand og Olie Massen af Frøekiærnen indeholder, desto kortere Tid vedvarer dens Spirekraft. De fleste overlagte Frøesorter ere altsaa uskikkede til at saaes, og deres Udsalg blot Bedragerie.

Nogle Frøearter kunne undtages herfra, naar de behandles rigtig; disse bør man derfor kiende, hvilket dog sielden kan ventes hos de almindelige Frøehandlere.

§. 25.

Om Tiden, naar en Froeskole skal besaaes.

For at kunne giøre rigtig Brug af det med saa mange Forsigtigheder anskaffede Frøe og tillige have Haab om, at dets Vext vil lykkes, bør man vælge den tienligste Tid til at udsaae det. Uden Kundskab herom, er Vanheld en ufeilbarlig Følge af Saaeningen.

Efter Naturens sædvanlige Løb bestemmes den rette Saaeningstid for enhver Frøeart efter Frøets eller Frugtens Modenhed og Affald.

I de fleste Tilfælde, tiene disse Regler til den sikkreste Rettesnor. Imidlertid have Flid, Forsøg, og derved erhvervede Erfaringer lært, at Naturen desuden

har

har ladet os beholde andre beqvemme Veie for at kunne opnaae vore Hensigter.

Uden at kiende disse Veie, vilde vi ikke kunne glæde os over de sieldne og fortræffelige Træearter, som vi have faaet fra langtbortliggende Egne, ved at have opelsket dem af det sildigere udsaaede Frøe.

Erfaring lærte, at alt Frøe, som falder af i Efteraaret, ligger Vinteren over begravet enten i Løv eller i Jorden, hvor det beholder den Fugtighed, som er saa høist fornøden til dets Vedligeholdelse; det fremvoxer derimod først i det næstfølgende Foraar, og undertiden ikke før i andet og tredie Aar. Endvidere har Erfaringen viist os, at Planternes Vext under vort Klima begynder i Foraaret, vedvarer indtil ud paa Efteraaret, og at den ophører hen imod Vinteren; men at ogsaa til den Tid alt bør være dannet, hvorfra Vexten i det næstfølgende Aar skal gaae for sig. I modsat Tilfælde ødelægges de unge Planter af Frosten, i det mindste den yderste Spidse af deres sidste Sommerskud; hvorved enten den hele Plante, eller i det mindste forrige Aars Skud, gaaer tabt i den derpaa følgende Vinter.

Overveies alle disse Erfaringer nøiere, finder man ogsaa Aarsagerne, hvorfor saa mange Træearter, uagtet de næsten hvert Aar bære modent og godt Frøe, saa sielden formere sig selv, Frøet fremspirer for tidlig, hvorfor de spæde opgangne Planter med deres saftfulde Frøeblade ødelægges ganske af den sildige Nattefrost, som indfalder hos os. Vi see derimod ogsaa meget ofte, at mange for sildigen fremspirende Frøeplanter ikke blive stærke og modne nok, til at kunne ukrænkede taale vor tidlige Efteraars Kulde.

For

For Opelskningen af saa mange forskiellige Træearter, som er egentlig Gienstanden for Plantasevæsenet, er det altsaa høist nødvendigt, at drage visse og sikkre Regler af hine Erfaringer, hvilke vi kunne følge ved Trædyrkningen af saa mange Arter i det smaae for at undgaae Tilfælde, som ved større Forst-Anlæg ikke ere saa let at forebygge.

Ved Udsaaeningen af hundrede Sorter Frøe paa eengang, er det derfor vigtigt at vide, hvorledes man skal forholde sig med de forskiellige indenlandske og fremmede Træearter; de Sorter, som fremspire for tidlig, bør holdes tilbage; derimod skal man befordre en tidligere Opgang af det Frøe, som kommer for sildig frem.

Saasnart alle Frøesorter ere blevne vel bevarede, i Overeensstemmelse med deres Natur; da vil alt dette sikkrest opnaaes ved Foraarssaaeningen.

Man bør ved denne søge at benytte sig af Vinterfugtigheden, dog maa man ikke udsaae Frøet tidligere, end at det først da kan komme frem, naar den sildigen indfaldende Foraarsfrost er forbi. Den meest passende Saaeningstid indtræffer derfor i April Maaned, til hvilken Tid Stikkerne ligeledes kunne sættes.

Alle de Planter, som pleie at gaae op i første Aar og ere saaede til denne Tid, ville opnaae Styrke, førend Vinteren kunde overraske og ødelegge dem.

Saadanne Planter ville ikke heller komme for tidlig frem, og ere følgeligen ikke udsatte for at lide af den sildige Nattefrost i deres spæde Tilstand. En sildigere Udsaaening vilde derimod tilintetgiøre alt Haab om en heldig Fremvext af Planterne, da de først hen i Sommeren kunde fremkomme og ikke faae Tid nok til at udvikle sig fuldkommen, førend de bleve overraskede af Frosten i Efteraaret,

aaret, hvorved de sikkert maatte gaae til Grunde. Det meste Frøe og alle Stikker i Frøekasserne vilde desuden forderves, dersom man udsatte Saaeningen indtil Efteraaret eller endog til næstpaafølgende Foraar.

§. 26.

Forventningen af Træedyrkningen.

Ved Frøet af mangfoldige indenlandske, og af saadanne fremmede Træearter, der trives under vort Klima, komme vi i Besiddelse af mange nyttige Træearter; og just denne Mængde af Frøesorter bliver ved min Anstalt udbredet iblant Forstynderne.

Alle Træearter udgiøre efter Botanikens Grundsætninger, den syvende Famillie i Vextriget, og henhøre til forskiellige Klasser, Slægter, Arter og Afarter.

Efter mit Inddelings System, hvormed jeg har været saa heldig at finde Bifald *), ere Træerne.

I. Løvbærende eller
II. Naalebærende.

Disse ere enten:

a) Sommergrønne; eller og tillige
b) Vintergrønne.

Efter deres forskiellige Størrelse og Vext ere de:

1) Bygningstræer.
2) a. Træer af første Størrelse.

b. Træer

*) v. Burgsdorfs Versuch einer vollständigen Geschichte vorzüglicher Holzarten ꝛc. Th. 1. Berlin, 1788. 4, Side 113 ꝛc. Krünitz ökonomische Encyklopädie. 24 Deel Side 463. Physikalisch-ökonomische Bibliothek 2det Bind, 2det Stykke Side 333 ꝛc. v. Burgsdorfs Forsthandbuch. Side 102.

b. Træer af anden Størrelse.
c. Træer af tredie Størrelse.
3) Større Busktræer.
4) Mindre Busktræer.
5) Rankede Busktræer, og udstrakte Busktræer.

Ved deres Dyrkning erholdes:

1) Bygningstræer.
2) Store Træer til Alleer, Skove, Gavntømmer og Brænde.
3) Frugt- og Oldentræer, og adskillige Produkter for Manufakturerne.
4) Stamme- og Krone-Stævneskove *).
5) Busktræer til Hekker og levende Gjerder.
6) Frugtbærende Busktræer.
7) Blomsterbærende Busktræer.
8) Rankede og udstrakte Busktræer.

Enhver Træeart er tienlig enten blot til eet eller og til flere af disse Diemeed Hiin første Inddeling er altsaa naturlig; men denne sidste er foranderlig, da den beroer paa Dyrkningen og de dermed havte Diemeed.

Det skal fremdeles vorde udførligere afhandlet, og anmerket, hvortil enhver Træeart bedst er skikket.

§. 27.

Om Valget af Grunden og dens Tilberedning til en Froeskole.

Enhver Frøesort, udfordrer næsten en særskilt Behandling ved Udsaaeningen. Snart skal Frøet saaes dybt,

*) Vi savne endnu en dansk Benævnelse til de saa kaldede Schlaghölzer; jeg har kaldet dem Stævneskove, efter den almindelige Talebrug hos Landmanden, at stævne Piil, eller andre Træer. Schæff.

dybt, og snart maa det neppe være skiult med Jord. Undertiden skal det udstrøes tæt og ofte derimod tyndt. Ligesaa forskiellig er ogsaa den Dækning og Røgt, det udkræver, indtil det er opgaaet. Pladsen, som besaaes med Frøe af Træer og Busktræer i det Oimeed, at de af Frøet fremkomne Planter skulle omplantes, kaldes Frøeskole (Pepiniére).

Da Planterne ikke skulle staae her længe, og følgelig ikke vænnes til Jordbunden og Beliggenheden af Frøeskolen; saa er her ikke Forskielligheden af Jordmonet, som enhver Træeart forlanger, saa vigtig som den, hvor Planterne i Fremtiden skulle opelskes.

Det er i Henseende til Frøeskolen tilstrækkeligt, naar der, som forhen er meldt, vælges en Jordbund, der hverken er for tør eller fugtig, ikke for haard, og bindende, eller for sandet, men frugtbar, dog ugiødet og som kan bringe hvert Slags af Frøe til at fremspire.

Det bliver af sig selv indlysende, at den hverken maa være udsat for Oversvømmelse eller Tørke, men at den maatte kunne befries for begge Dele. Det vilde være meget beleiligt, dersom Vand kunde haves i Nærheden af den.

Pladsens Størrelse bør indrettes efter Frøets Mængde. I den Henseende vil til enhver af mine Frøekasser udfordres en Plads af 90 Rhinlandske eller Danske Qvadrat Roder.

Frøeskolen bør have et tilstrækkeligt og tæt Hegn, som giver fuldkommen Fredning; thi uden dette kan man ikke vente allermindste Nytte af den. Denne saaledes vel indhegnede Plads maa tilstrækkelig dybt omgraves, jevnes og ligesom en Kiøkkenhauge, befries fra alt Ukrud. Derefter afdeles Pladsen, efter Fig. 1. i Beder af fire Fods Brede, mellem hvilke bliver en Gangstie halvanden Fod bred.

Man giør tvende saadanne Gangstier tvert over, og een Gangstie rundt omkring Pladsen, for at kunne desto bedre udmerke enhver Sort af det saaede Frøe, og for at skaffe en desto lettere Adgang til de unge Planter, hvorved de bevares for at blive beskadigede.

Da en nyelig omgravet Jord vilde for de fleste Planter være for løs, muldet, og følgelig for hastig udtørres, hvilket maatte forhindre Frøet fra at spire, (især, dersom Gravningen først om Foraaret er foretaget, og Jorden altsaa ikke nok har kunnet sætte sig), saa bør Jorden i Bedene trædes eller trykkes fast. Til at betegne de udsaaede forskiellige Frøesorter, bruger man smaae tilspidsede Numerstokke, paa hvilke sættes med rødt Kride den samme Betegnelse, som findes paa Frøe-Pakkerne; Numerstokkene stikkes derefter ned foran det saaede Frøe.

§. 28.

Om Saaenings Anstalterne.

Naar man saaledes har beredt alt til Saaeningen henimod Foraaret, aabnet Frøekasserne, som endnu før April Maaned kunde være ankomne, og hensat dem imidlertid paa et tørt Sted, foretages endelig Udsaaeningen selv, og hvert Slags Frøe nedlægges særskilt i Jorden.

Til den Ende drager man med en Stok tvert over Bedene flade Render, 6 Tommer fra hverandre, i hvilke Frøet strøes eller nedlægges saa dybt, som det maatte findes passende for ethvert Slags efter dets Størrelse.

Foran den første Rad eller Rende sættes Numerstokken, som henhører til det Slags Frøe, der skal saaes; derefter fortsættes Saaeningen, indtil Forraadet, som findes i Pakken, er medgaaet.

Man

Man sætter atter den til følgende Sort henhørende Rumerstok, og da bliver man ved at saae, saa længe der findes Frøe og Plads.

Denne omstændelig beskrevne Orden har sine vigtige Grunde, og maa ikke ansees at være overflødig. Dens gode Følger ere:

1) At Vildfarelse og Forbytning med Frøesorterne forebygges.
2) At man tydeligere kan see Frøet fremkomme.
3) At Saaenings Renderne, i vedholdende Tørke, lettere kunne vandes.
4) At hver Plante har lige meget Rum til begge Sider for at udbrede sig i og over Jorden.
5) At Reengiørelsen eller Lugningen lettere kan foretages; da man paa adskillige Maader har Leilighed til at borttage Ukrudet mellem de lige vidt fra hinanden værende Rader, uden tillige at oprykke Planterne, som da og
6) paa denne Maade bedre kunne udmerke sig fra Ukrudet, endog for det meest uvante Øie; endelig
7) at de unge Planter kunne meget lettere og uden Beskadigelse optages radviis til videre Omplantning, end naar de staae klyngeviis i hverandre.

Frøets Udsaaening i Renderne bør ikke skee enten for tykt eller for tyndt; det er: man bør sørge for, at ikke mange Frøekorn komme til at ligge paa en Plet, men saavidt muligt ved Siden af hverandre, og at en liden ledig Plads bliver imellem hvert Frøekorn.

I den særskilte Anviisning til at behandle hvert Slags Frøe, kan man eftersee, om det nedlagte Frøe skal ligge blottet uden at skiules med Jord, og kun besprøites med Vand; eller om det skal bedækkes med Jord eller Sand;

eller

eller og, hvor dybt det skal nedtrykkes med Fingrene, og Jorden siden efter jevnes derover.

Først saaes de Frøesorter, hvoraf der findes mindst Forraad, eller som enhver Forstynder, efter sine Hensigter, anseer at være de fortrinligste. De derimod, som holdes for mindre vigtige og for almindelige, blive saaede tilsidst; at de første Frøesorter ikke skulle mangle Plads, dersom Saaeningen maaskee skulde være skeet for vidtløftig *).

Vel har jeg i det Hele, ved Frøets Fordeling, havt Størrelsen af den dertil bestemte Plads for Øine; men da enhver saaer anderledes, enten overflødigere eller sparsommere; saa hender det sig ofte, at Pladsen endnu ikke er tilstrækkelig for Frøet, eller Frøet for Pladsen. Man maa desaarsag søge at hielpe sig paa foranførte Maade.

§. 29
Anviisning til at sætte Stikker.

Da jeg i mine Frøekasser lader medfølge Stikker af de Træearter, der ikke saa let formeres ved Frøet, som ved afskaarne Grene og Rødder; saa maa jeg bemerke at disse Stikker, strax efterat Kasserne ere ankomne, bør udpakkes af Mosset, hvori de ligge indsvøbte, uden at forbytte de derved hængende Numerstokke, og lægges saaledes i frisk Vand, at deres øverste halve Deel er oven over Vandet.

Saa-

*) Da det i Kasserne oversendte Frøe kan, formedelst adskillige velgrundede Aarsager, umuelig alt være saa fuldkomment og godt, at hvert Frøekorn kunde fremspire, og det desaarsag ikke bør saaes for sparsomt, om man ellers vil have Planter i en tilstrækkelig Mængde paa Bedene, saa behøver man ikke at frygte for manglende Plads til Frøet. Anmærk. af Oversætteren.

Saasnart Frøeskolen er tilberedt, sættes Stikkerne noget heldende *) i de foromtalte Render, 6 Tommer fra hverandre, og saa dybt, at ikkun de tvende øverste Øine eller Knoppe ere over Jorden.

Fremgangsmaaden herved er følgende; Jorden graves langs med Renden saa dybt som Stikkerne ere lange; disse sættes da noget heldende imod Kanten af Grøften, og den muldede Jord kastes derefter paa dem. Man fortfarer saaledes saalænge man har Stikker, og forsyner dem med de behørige Numerstokke, ligesom det udsaaede Frøe. Stikkerne drages herefter saa høit op, at de tvende øverste Øine kunne være over Jorden; man øser Vand paa den løselig nedkastede Jord, og denne, naar Vandet er nedsunken, trædes fast omkring Stikkerne, dog uden at røre eller beskadige dem. Førend Stikkerne sættes, bliver det tørre Skraasnit (det Sted, hvor de ere afskaarne) med en skarp Kniv fornyet.

Langs med Stikkerne maa være en Fordybning til at opholde Vandet, naar det regner eller man vander dem. Vandingen maa ved tørt Veirligt ikke forsømmes, thi da Stikkerne ikke have Rødder, og skulle først danne sig de Redskaber, ved hvilke de i Fremtiden kunne indsuge deres Næring; saa maa man søge at skaffe dem nærende Materie ved at holde dem fugtige, dog maa Vandingen ikke skee for heftig eller for ofte, at de ikke skulle forraadne af det staaende Vand.

De over Jorden fremragende Dele af Stikkerne maae ikke i Begyndelsen udsættes for Soelstraalernes hef-tige

*) Da Roden kommer herved til at ligge ganske hen til den ene Side, naar Stammen skal staae lige op ved Omplantningen, saa giver jeg mine Stikker en lodret Stilling i Grøften. Anmerk. af Overs.

tige Virkning, da de ellers maatte uddunste mere end de kunne indsuge, saalænge de ikke ere forsynede med Rødder, og derved fortørres. Den fornødne Skygge for Middags-solen bør derfor gives dem paa forskiellige Maader, efter eget Behag *).

§. 30.

Opmuntring til at giøre Jagttagelser.

Naar Arbeidet i Frøeskolen saaledes er tilendebragt i April Maaned, har man at forvente Frøets Opgang og Stikkernes Udbrydning.

De, som finde Smag i disse Forretninger, ville behørig studere Trædyrkningen, og følgelig have Hen-syn saavel til det gavnlige som behagelige, giøre vel, om de ofte besøge deres Frøeskole, for at iagttage og bemerke Frøets Fremvext. De ville da ikke allene lære at kiende de fremspirende spæde Planter, der ofte vise sig ganske forskiellige fra de ældre af samme Art; men tillige lære at benævne dem med rigtige Navne, og, ved at be-tragte Planterne i deres tiltagende Vext, saaledes ufor-merkt udvide deres Kundskab. De ville fremdeles, be-siælede af Lyst, gaae langt videre frem i det videnskabelige Forstvæsen end de fleste Gartnere og Forstbetiente, som drive denne Sag haandverksmæssig, hidindtil have giort. De ville samle et Herbarium, til Underviisning for dem selv og andre, og overbevises om, at der iblandt vore indenlandske Træearter findes mange, af hvilke vi, ved en nøiere Kundskab om dem, (som vi savne for største Delen af Mangel paa beqvem Leilighed til at erhverve os

den),

*) Man stikker nemlig langs i Kanten paa Bedet saa høit Løvriis, at det kan overskygge hele Breden af det.
Anmerk. af Oversæt.

den), kunne drage den største Nytte; da vi derimod af de fremmede Arter (faae undtagne) blot kunne vente vor Nysgierrighed tilfredsstillet.

§. 31.

En Froeskole udkræver forskiellig Rogt.

Til at befordre de fremkomne spæde Planters heldige Fremgang, er aldeles fornødent, at

1) alt Græs og Ukrud udryddes, og Frøeskolen saaledes stedse holdes reen.
2) At afvende alt det, der kan være til Skade for Frøet i Jorden, og for de opgangne Planter, eller som kan ødelægge dem.
3) At anvende alle Midler, hvorved Planterne kunne opelskes til sunde Træer, og blive passende til forskielligt Brug.

Saa lidet det svarer til Hensigten med en god Forstkultur, ved en eller anden Slags Giødning, at drive de unge Planters Vext, (hvorved de ufeilbarligen tage Skade, blive ormstukne, brandige, raadne, og døe efter deres Omplantning), saa lidet det ligeledes er tienligt, og, saa slette Virkninger det frembringer, naar Planterne, der ere bestemte til Omplantning, staae i deres Ungdom for længe paa en feed Grund, og derefter henflyttes paa en slettere Jordbund; saa skadeligt er det derimod, naar de spæde Planter, af Mangel paa Næring forknyttes, faae ligesom en tærende Syge og indsvinde i alle deres Dele, istedet for at deres Saftkar skulde udvide sig og derved befordre Vexten.

Disse særdeles vigtige Gienstande for Trædyrkningen fortiene en grundig Eftertanke, at der hverken virkes for lidet eller for meget i denne Henseende.

Det

Det hendes meget ofte, at Planternes Vanheld maa tilskrives Feil, der ere begangne mod disse physiske Grundsætninger. Kienderen bemerker strax slige Feil, og betragter saadanne Plantaser med Medynk, da han med Vished forudseer deres tilkommende slette Skiebne. For altsaa at forebygge de Mangler, som forekomme endnu ofte ved Trædyrkningen, skal jeg nærmere handle herom, for saavidt det vedkommer den første Opelskning af Frøet og Stikker, og søge at anbringe det øvrige der, hvor Ordenen i Foredraget fordrer det.

§. 32.

Om Ukrudets Udrydning.

Alle de Vexter, som staae omkring og over de opkomne Træeplanter, ere høist skadelige for disse, da de qvæles og forknyttes af hine, og bortgaae omsider aldeles. Denne Virkning er saa begribelig, og ligger saa aaben for Øiet, at den ikke behøver en vidtløftigere Stadfæstelse.

Men Aarsagerne hertil ere ikke saa almindelig bekiendte eller rigtig angivne, hvilket de forskiellige Forklaringsmaader heraf vise.

Mange paastaae, at Ukrudtet ved sine Rødder berøver Planterne den Næring, de skulde have af Jorden.

Andre derimod sige, at Skyggen, som Ukrudet foraarsager, qvæler Planterne; ja der gives endog nogle, der ansee Ukrudet som et beskiærmende Middel mod Tørke og Frost.

At igiendrive enhver af disse Gisninger er her ikke Stedet. Jeg nøies derfor med at give de mindre kyndige

dige Forstyndere en Theorie *), som vil giøre dem mere bekiendt med den fornødne Lærdom om de Træearters Vext og Næring, som de agte at opelske.

Det er en almindelig Egenskab hos alle Vexter at indsuge Næring; men intet Valg af Næringsmidler kan finde Sted hos Rødderne, da hine bestaae af en nøie forenet Blanding i Jorden, og udgiøre en fælles Masse for alle Vexter.

Dette fælles, og flydende Næringsmiddel finder derfor en lige Indgang i alle Vexter, hvis Rødder ere tilbørlig omgivne med Jord; da alle Rødder maa, i den Tid Vegetationen gaaer for sig, besidde en tiltrækkende Kraft.

Dersom disse Rødder skulle kunne tilegne sig nogen Næring, og føre den videre frem; da maa den ogsaa findes i Jordens Overflade, og være der opløst.

Er denne Næring bleven indsuget i tilstrækkelig Mængde; da ledes eller føres den op i enhver Plante, bearbeides i den paa en for dens Art passende Maade, forbruges og gaaer over eller forvandles i Plantens særegne Masse. Det Overflødige, det Flydende, som Planten ikke kan suge til sig, det rene Vand og det Flygtige, uddunster derimod giennem Plantens Overflade, saavel igiennem Barken som Bladene, og giver derved atter Rum for Næringen, som Planten fremdeles skulde tage til sig.

Denne Næring bestaaer i en Blanding af Vand, Luft, Olie, Salt og Jord, dog indbringes kun af denne sidste ubegribelig fine Dele i Planten. Hvor liden Jord Plan-

*) Adskilligt lod sig indvende mod denne Theorie, men Stedet tillader ikke her at anføre det. Over denne Materie sees Rafns Plantephysiologie m. m.

Planterne indeholde, beviser den udludede Aske, som er den egentlig jordartede Levning af den hele Plante.

For at kunne grundig bedømme Jordens Frugtbarhed eller Ufrugtbarhed i Hensyn til Planternes Vext, bør man forud vide, at Jordens Frugtbarhed beroer mere paa Tilværelsen af hine Dele, som udgiøre Næring for Planten end Jorden selv. Denne sidste bidrager til Frugtbarheden kun middelbar, da den ved Forbindelsen af dens fineste Dele med Planten befordre mere eller mindre Tilegnelsen, Bevaringen, og Bevægelsen af Næringsmidlets flydende og flygtige Dele.

Disse erholder Jorden umiddelbar udvortes fra, ved Regn, Snee, Luft og Varme, ligesom Planterne selv indsuge og tilegne sig dem paa deres Overflade, skiønt kun til forskiellige Tider. Heri ligger nu den sande Aarsag til Ukrudets Skadelighed, og til Nødvendigheden af at pløie og omgrave Jorden, til at rense og hakke den omkring Planterne, hvis Fremvext man vil befordre. Naar Græs og Ukrud skiuler Jorden, forhindres denne fra at tage de Dele til sig, som skulle vedligeholde den i en uafbrudt Frugtbarheds Tilstand. Forstyrres derimod Ukrudet, og Jorden giøres muldet; da kan Jorden drage disse Dele til sig udvortes fra, og give tillige ved sin Grundblanding bedre og mere uafbrudt Planterne den Næring, som deres Vext udfordrer.

Ukrudets Skygge, som nogle holde for at være til Fordeel for Planternes Vext, kan ikke komme i Betragtning mod den Skade, den tilføier dem. Det er derfor altid bedre, ja endog nødvendigt at udrydde alt Græs og Ukrud af Frøe- og Planteskolen, da de unge Planters Vext utroelig befordres derved.

I den paa anførte Maade anlagte Frøeskole foretages Rensningen meget let og med ringe Bekostning; da man med Gangskuffen og Hakken næsten overalt kan borttage Ukrudet. Ikkun i Linierne selv behøves Lugningen. Rensningen af saadan en Frøeskole vil derfor omtrent koste 7 Mark og 8 Skilling dansk Courant, naar Daglønnen betales med 24 Skilling *).

§. 33.

*) Antager man, at Bedene ere, saaledes som hos mig, 47 Alen lange og 2 Alen brede; saa udgiør en Frøeskole af 90 [] Roders Indhold, 25 saadanne Bede, foruden de derimellem værende Gangstier. Beregnes nu kun Daglønnen til fiorten Skilling for en Lugkone; da skal hun daglig luge trende saadanne Bede, naar hun, efter ovenstaaende Penge-Beløb, syv Mark otte Skilling, skal fortiene fiorten Skilling i Dagløn. Det kan ikke vel tilraades at lade Bedene rense med Gangskuffer og Hakker, dersom man vil have Planterne ubeskadigede. Det er desuden indlysende nok, med hvilken overordentlig Taalmodighed og Varsomhed Ukrudet maae pilles bort fra Planterne, der af adskillige Arter strax efter deres Opgang vanskeligen kunne sees med blotte Øine. Neppe vil derfor en Lugekone daglig kunne rense med Fingrene meer end et eneste saadant Bed, Gangstien ei iberegnet. Det indsees altsaa ikke, hvorledes en Mand efter Forfatterens Foregivende, har kunnet i fem Dage rense 25 Bede tilligemed deres Gangstier af foranførte 47 Alens Længde, undtagen i det Tilfælde, at der ikke har været Ukrud at bortluge; men da har man ogsaa uden al Tvivl maattet foretage saadan Rensning hver fiortende Dag, hvilket meget vel kan lade sig giøre i de smaae Anlæg, hvortil ikkun faae Arbeidere behøves. Her derimod, hvor Anlæggene foretages i det Store, til Gavn for Efterkommerne; og hvor man, formedelst Mangel paa Arbeidere, ikke kan erholde det fornødne Antal af Dagleiere, bliver det kun mueligt, at komme overhovedet trende Gange rundt med Lugningen Sommeren igiennem, og fire Gange der, hvor der findes smaae og spæde Planter. Heraf følger da, at Ukrudet maae findes i større Mængde, og at Lugningen altsaa maa medtage længere Tid. Anmerk. af Overs.

§. 33.

Om at udrydde skadelige Dyr i Froeskolen.

Til en Froeskoles Røgt, og til at befordre Planternes Fremvext, henhører ogsaa den Forsigtighed og Omsorg, at afvende alt det, der kan skade og ødelægge Frøet og Planterne. Foruden Ukrudet hidregnes hertil

1) Muus.
2) Muldvarpe.
3) Jordkrebs. (Gryllus Gryllotalpa. L.)
4) Snegle.
5) Orme.
6) Oldenborrer.

Imod Oversøemmelse og Skade af Qvæg og Vildt, er allerede ved Frøeskolens Anlæg og Indhegning eller Fredning tilstrækkelig sørget for det fornødne.

Det vilde falde vanskeligt, ja endog umueligt, i det Store at kunne med Fordeel ødelægge alle ovenmeldte Fiender. Men ved denne liden Plads af 90 Qvadrat-Roders Indhold kan dog noget udrettes til Bedste for saa mange sieldne og kostbare Planter, naar man kun betids opdager Skaden, førend den bliver for stor.

Muus og Muldvarpe kunne fanges med Fælder; hine kunne ogsaa dræbes med Gift, som blandes i Maltgrøvt og Rugmeel, hvoraf giøres smaae Kugler med Vand, som tørres og strøes omkring paa Bedene. Giftede Gulerødder hielpe ligeledes imod Mark- og Skov-Muus. Jordkrebsene kunne paa deres Gangstier fanges i glasserede Potter, som graves ned lige med Jorden.

Snegle, Orme og Oldenborrer bør ofte samles og dræbes, førend de tage Overhaand og anrette stor Skade. Dersom man forsømmer disse Forsigtigheder, mister man

ofte

ofte den største Deel af det udsaaede. Har man til denne Tid ikke besøgt Anlægget, eller maaskee først henimod Slutningen af Sommeren faaet det at see, og finder Intet, tillægges Frøet Skylden, og det skal have været utienligt til at saaes.

§. 34.

Omsorg, som man bør have for det udsaaede Frøe.

Foruden det ovenmeldte bør de bedste Midler anvendes, som befordre Frøets Opgang og bringe de opkomne Planter til en frodig Vext, at disse kunne opelskes til sunde Stammer, tienlige til forskielligt Brug. Dette henhører til Frøeskolens Røgt, og er til væsentlig stor Nytte for Fremtiden.

Da Jordbunden og Beliggenheden af en saa liden Plads, som her er valgt til en Frøeskole, maa blive af en og samme Beskaffenhed, og Frøet af Bierg-, Morads-, løv- og naalebærende Træer dog desuagtet ikke allene skulle voxe, men ogsaa Planter af saa forskiellige Træer opnaae en god Vext deri, saa bør man ved Konst komme Naturen til Hielp, i det mindste ikke hindre den, enten formedelst Ukyndighed eller bagvendte Anstalter.

Der gives Træearter, hvis Frøe udkræver at ligge enten tørt eller fugtigt, i Skygge eller i Solen, eller ogsaa frit for at kunne spire; og hvis Planter undertiden udfordre en ligesaa stor Forskiellighed af Sted og Beliggenhed, dersom de skulle trives og opelskes med Nytte.

Mange Frøesorter fremspire aldeles ikke i en tør Jordbund, eller ligge ogsaa eet Aar længere i Jorden, end de vilde have lagt i et mere passende Jordmon, og dersom man havde befordret deres Opgang. Det er en afgiort Sag, at Spirens Godhed ikke forbedres, men

meget

meget mere aftager, naar Frøet ligger for længe i Jorden. Herved fremstaae ogsaa usle og sygelige Planter, og tabes desuden eet Aar i Planternes Vext.

Uagtet jeg vel har iagttaget alt mueligt i Henseende til Frøets gode Bevaring, indtil Frøekasserne vorde affendte, og Frøet ligeledes er behandlet efter de her berørte Anordninger; saa vil dog al min Forsigtighed og Flid tilintetgiøres, naar man ikke iagttager de i anden Deel af dette Verk foreskrevne Forholdsregler, efter at Frøet er udsaaet, og hvorom her kun i Almindelighed og forud kan meddeles følgende:

1) Mange Frøesorter bør i et eller to Døgne lægges i Blød i Vand, og derefter aflufte paa et Klæde, at Frøet ikke skal klæbe sammen, og Udsaaening af de enkelte Frøekorn derved hindres og giøres vanskelig. Saadan en Behandling udfordrer Frøet af alle ærtebærende og naalebærende Træer, af alle Løn, af Egen, Bøgen, Asken *), Morbær, Æble- Pære- og Qvæde-Træer, og af alle Ellearter.

2) De paa denne Maade behandlede Frøesorter maae bestandig holdes fugtige i tørt Veirligt, dog ikke for vaade, at de hverken skulle fortørres eller raadne. Et Frøekorn, som er lagt i Blød, og igien bleven aldeles tørt, har tabt sin Spirekraft. Naar derfor Vandingen foretages med Maade, bliver lig en mild Regn, og følgende Forsigtigheder endvidere anvendes, da vil disse Frøesorter ufeilbarlig komme frem i første Sommer, og Planterne blive saa stærke førend Vinteren

*) Da alt Askefrøe ligger et Aar over i Jorden; saa nytter denne Udblødning ikke, men den er endog skadelig. Anmerk. af Overs.

teren indtræder, at de kunne udholde den strengeste Kulde.

3) Andre Sorter af Frøe derimod, som i Følge deres Natur opgaae først i andet og tredie Aar, bør ikke vandes, da de derved ville mugne og raadne. Herhid hører Frøet af Aun, Kornel, Hvidtorn Axelved med øvrige Arter af denne Slægt, Kielderhals, Halese, Ene-Arter, Mareved, Liguster, Mispel-Arterne, de fleste Frugtstene, alle Roser, Blærenød, Barlind, europæisk Lind, almindelig Ask, alle Bølle-Arter, og Qualkved. Af alle disse Frøesorter fremkommer ingen i første Sommer.

4) Flere Træe-Arter fordre Skygge, medens deres Frøe fremkommer af Jorden, og saalænge de ere i deres spæde Alder. Herhid kan man regne for Exempel:

a) Alle nyligen lagte Stikker.

b) De Sorter af Frøe, som formedelst deres egen Tyngde falde lige ned under Modertræet; disse ere: Alle store uvingede Frøesorter, overhovedet tagne, som findes i Frøekasserne. Desforuden er Skygge ligeledes nødvendig for Arterne af Løn, Aun, Cypresse, Lilieved, og for Arterne af Slægten Gran (Pinus.)

Skygge kunne lettelig forskaffes slige Frøesorter ved at lægge Riis af Ene, Gran, Fyr eller Hessel, og i Mangel af dette, Halm paa de besaaede Bede *). Imidlertid bør dog kun Halm anvendes i høieste Nødsfald, da den

*) Halm bør paa ingen Maade bruges hertil, da Musene søge Opholdssted deri, og sortære Frøet og Planterne. Anmerk. af Overs.

den giør Jorden ureen, og det deraf faldne Korn enten fremspirer, eller tillokker Musene. Derimod

5) Forlange andre Frøesorter at ligge uden nogen Bedekning. Ved disse findes derfor i den særskilte Anviisning intet anført i denne Henseende. Af saadan Natur ere Frøesorterne af alle Birk-Arter, ærtebærende Træer, Ask, Morbær, Læderkrone (Ptelea) Spire, Alm, Kongeved, tilligemed alle Frugtstene og Frugt-Kiærner.

6) Maa man, i Henseende til Vandingen, tage sig i Agt med Arterne af Granne Slægten (Pinus), efterat Frøet er opkommen, thi naar Lærke-, Strand- og Kær-Grannen undtages, som taale og elske Vanding, bør man kun i vedholdende Tørke komme dem til Hielp dermed. Ligesaa lidet taale Ene-Arterne at vandes, da derimod alle Cypresser og Arterne af Kongeved (Thuja) bestandig ville staae fugtig.

7) Af løvbærende Træer og Busktræer holdes følgende meget fugtige i Frøeskolen: de Nordamerikanske Løn-Arter, de almindelige Elle, Kielderhalsen, Asken, Hvidtorn Axelvedet, Lilievedet, Mispelerne; den røde Eeg, Morads-Eegen, Tørste og Vrietorn-Korsvedet, Hylden, bittersød Natskyggen, Blærenødderne, Barlinden, den rubarkede og den Amerikanske Alm, Linden, alle Bolle- og Qualkveds Arterne.

8) Med en mindre fugtig, dog ikke for tør Middelbund tage til Takke vore egne Lønarter, den Norske eller graae El, alle Nordamerikanske Birker, Berberisser, Kastanier, Slyngere (Clematis), Judasved, Hassel, Meelbær Axelved, Tarmvrid Axelved, Stilkbælle (Cytisus), Kastanie og almindelig Bøg, Robinie; Vedbende; Valnød, Hægebær Kræge,

Loni-

Lonicer, Morbær, Blommer, Kirsebær, Ebler, Pærer, alle øvrige Eeg-Arter, Røn og almindelig Alm.

9) Paa tør Grund i en Blanding af Sand og Leer med Muldjord, lykkes blandt de løvbærende Træer vore egne Birker, Lyng, tydsk Visse og øvrige Arter af denne Slægt, Hesteplage, Virginisk Kræge; Fersken og almindelig Mandel, Sumak og Koste-Gyel.

§. 35.

Tilfælde om Vinteren.

Efterat Frøet og de opkomne Planter ere blevne behandlede i første Sommer med behørig Forsigtighed, vil man blive overbeviist om, at de her givne og paa Erfaringen grundede Regler bringe et ganske andet Udfald end man ellers maaskee torde have ventet. Den anvendte Fliid og ringe Bekostning erstattes rigelig ved et stort Forraad af saa forskiellige Planter.

Ved at besidde, og have alt dette for Øine, opmuntres man nu til, ikke allene at sørge for, at det i første Aar tilbageblevne Frøe kan i næstfølgende Aar komme frem, men endog fremdeles at værdige Frøeskolen den fornødne ringe Røgt, som adskillige spæde Planter trænge til især i første Vinter.

Skiønt alle i min Frøesamling værende Frøe-Arter og de deraf opgangne Planter ere saaledes passende for vort Klima, at de med Tiden kunne udholde Kulden i det Frie, saa lærer dog Erfaring, (endog med vore almindeligste Træearter,) at flere af dem kunne, i Tilfælde af et slet Veirligt om Efteraaret, gaae ud i den paafølgende Vinter.

G 2 Dette

Dette Tab foraarsages for største Deel, naar Frøet i en vaad og kold Sommer kommer for sildig frem, hvorved Planterne voxe indtil langt ud paa Efteraaret, overraskes derpaa af Vinteren, og dræbes, om ikke ganske, saa dog ned til Roden. Ved store Forstanstalter bliver intet at anvende derimod; man kan allene beklage, at store Bekostninger ere giorte forgiæves, og Haabet tilintetgiort.

Men da man ved Plantasevæsenet befatter sig i det Smaae med saa mange kostbare Træearter, som man følgelig ikke gierne taber, og til hvis konstige Behandling man kan forskaffe sig de nødvendige Midler; saa maa man ikke skye Umagen at vedligeholde dem herved.

De spæde Planter af saadanne Træearter, som man opelsker paa en saa indskrænket Plads, lide om Vinteren

1) af Barfrosten enten udvortes paa Stammen, eller og paa Rodderne,
2) ved at blive gnavede og afædte af Harerne, som, formedelst Sneedynger, liggende op til Hegnet, komme ind i Froeskolen, og ødelægge næsten alt.
3) Ved at vorde ophævede af Jorden formedelst Barfrost, som følger umiddelbar paa Sneens Bortsmeltning eller vaadt Veirligt. Jorden bliver derved saa opblødt, at Rodderne paa de unge Planter hænge ganske løse i den; og den derpaa strax indfaldende Barfrost hæver da den løse Jord tilligemed Planterne saaledes, at de sidste ligge ganske omkuld og blottede fra al Jord, ligesom de vare oprykkede ved Menneskehænder.
4) Af Musene, som fornemmelig om Vinteren, opsøge det tilbageblevne Frøe, og afgnave Roden og Barken paa Planterne. Herimod anvendes de anførte Midler.

§. 36.

§. 36.

Forsigtigheden, som man har at anvende imod Kulden.

Alle de Træeplanter, som, førend Efteraars Kulden indtræder, ikke endnu have fuldendet deres Vext, staae Fare for at fryse bort om Vinteren.

Denne aarligen fuldendte Vext kiender man derpaa, at de øverste Knoppe mod Toppen af Planten ere fuldkommen uddannede, og at de øverste Blade tillige med Spidsen af Grenene have faaet deres naturlige Stivhed og Fasthed. Alle Træeplanter, som have fuldendt saaledes deres Vext, behøve ingen Tildækning mod Kulden. I modsat Tilfælde dækkes de baade for oven og neden. Følgende Træearter ere sædvanlig kielne i de første Aar: Fersken og almindelig Mandel, Bignonie, Judasved, rød Blærebælle, Cypres-Arter, Stilkbæller (Cytisus), Kastanie-Bøg, Lilieved, Styrax, Morbær, Strand- og Kær-Fyr, Italiensk Asp; mange Eege-Arter; Robinier, babylonisk Piil, og orientalisk Kongeved.

Disse tildækkes derfor en Tverhaand høit neden til med Løv eller Gran-Naale *), og oventil med tætstaaende Qvas eller Riis, eller i Mangel heraf, med gamle Maatter **).

Halm

*) See Oversætterens Forerindring.

**) Maatter bør aldeles ikke bruges til Dækning for noget Træe, da de for meget afholde Luften fra det, og forskaffe Musene et beqvemt Ophold, foruden flere skadelige Følger, som endog Gartnere selv omsider have maattet indsee.

Halm bør ikke tages dertil, da Musene ellers ufeilbarlig tage deres Vinterqvarteer derunder, og gnave Planterne.

Dette Riisdekke maa tidlig om Foraaret, saasnart den strengeste Kulde er forbi, efterhaanden borttages, hvorved de unge Planter mere og mere vænnes til Luften.

Løvet derimod kan blive liggende, indtil Planterne begynde at udbryde *); de unge Planter i andet Aar, bør ikke vandes, undtagen naar en eller anden Art skulde i stærk Tørke trænge dertil, som til Exempel de Nordamerikanske Løn-Arter, den almindelige Elle, Cypressen, Lilievedet, Styraxen, Porsen, Platanus, Aspen, den røde Eeg og Kær-Eegen, Tørste Korsvedet, Pilen, og Dobbelkronen.

§. 37.

Hvad man har at iagttage ved dyb Snee.

Da Sneen ofte dynger sig høit op til Hegnet, og bliver saa fast, at Harerne kunne derved gaae over Hegnet ind i Frøeskolen; saa er det fornødent at have Tilsyn dermed, og at kaste Sneen bort i saadant Tilfælde. I en eneste Nat ville ellers disse Dyr foraarsage megen stor Skade ved at afgnave Planterne.

Man bør ligeledes være betænkt paa at forskaffe Sneevandet Afløb, at det ikke skal blive staaende paa Pladsen, og drukne Planterne.

§. 38.

*) Denne Udbrydning af Løvet skeer desværre, formedelst den sædvanlige Nattefrost, meget for tidlig hos os. Et Beviis altsaa, at Nattefrosten ikke i Tydskland hersker indtil saa langt ud paa Foraaret som her.
Anmerk. af Overs.

§. 38.
Forsigtigheder, som man har at bruge, naar de spæde Planter opskydes af Frosten.

Den af Sneevandet stærk opblødte Jord, og den løse Sandbund giver, efter Vinterens Forløb, et besynderligt, men for Forstmanden bedrøveligt Syn.

Vandet, naar det fryser, udvider sig, hæver Jorden i Veiret, og sætter dens Dele videre fra hverandre. De spæde Planter, som have korte og fine Rødder, opløftes derved, og komme til at staae i saa løs en Jord, at de falde om og ligge oven paa Jorden, ligesom de med Flid vare oprykkede og henkastede.

Man bør derfor strax ved indfaldende Tørveir trykke omhyggelig Planterne ned med Fingrene, og ligesom plante dem, dersom man ellers ikke vil tabe alt, hvad Frosten saaledes har ophævet.

§. 39.
Slutning af denne Afdeling.

Ved saadan ringe, men nødvendig Flid og Umage, vil den første Vinter lykkelig og kun med lidet Tab være overstaaet, hvorfor man da kan glæde sig i Haabet om en god Fremgang med Planterne.

De fleste af de i afvigte Aar ikke opkomne Frøesorter ville nu komme frem, ja endog de, hvoraf nogle allerede i forrige Aar vare opkomne.

Frøeskolens Lugning maa foretages, saa ofte det gjøres fornødent, og førend Ukrudet bliver for høit og bærer Frøe. Det røde Kride paa Nummerstokkene, der maaskee kan være udslettet, bør fornyes; og i øvrigt maa man have et vaagent Øie henvendt paa alt det, der kan være til Skade for Planterne i det paafølgende Aar.

Tre-

Tredie Afdeling.

Grundsætninger angaaende Plantningen.

§. 40.

Hensigter med Plantningen.

Jeg har tilforn allerede viist, at man maa, dersom Plantningen skal foretages med Nytte, saa tidlig som mueligt forberede de unge Planter til denne store og unaturlige Forandring. Denne Forberedelse skeer ved en tidlig Forflytning af alle de Planter, der ere opelskede i Frøeskolen. De staae her for tæt, hvorfor Rødderne ikke kunne behørigen udbrede sig, og de fleste Planter maae tillige af denne Aarsag undertrykkes og blive qvalte. Deres Rødder kunne ikkun stige lige ned i Dybden, og ikke blive forsynede med Side-Skud, der dog ere saa fornødne for de større Stammer, som ere bestemte til Omplantning. De kunne ogsaa ingen Sidegrene bekomme, men nødes til at opvoxe rank; hvilket er ikke gavnligt for de unge Træer, der skulle omplantes, thi Grene og Blade ere Dele som give Planterne fra Ungdommen af indsugende Redskaber, Styrke og Næring. Af Mangel paa Rum forknyttes de desuden, førend de komme saa vidt, at de kunne sættes i det Frie for at opfylde deres forskiellige Bestemmelser.

Endelig er det og, i Følge de forhen givne Grunde, altid høistskadeligt, at lade Planterne blive for gamle i Frøeskolen. Man bør derfor efter Omstændighederne nøie

see

see hen til Øiemedet med Trædyrkningen; og efter dette allene bør Forholdsreglerne tages.

En Skov-Eier, som kan anlægge Indhegninger efter Behag, og vil tillige opelske fremmede Træearter, kunde sikkerst og bedst anvende de i Frøeskolen værende kostbare Sorter, naar han saavel i Høst som Vaar udplanter dem, jo yngere desto bedre, paa det Sted, hvor de i Fremtiden skulle blive staaende og bringe Nytte.

Planterne tages altsaa i andet og tredie Aar fra Frøeskolen, og sættes strax paa deres bestemte Sted. Den rette Aarstid for Omplantningen bestemmes for enhver Art efter de forekommende Omstændigheder. Alle øvrige i §. 1. angivne Hensigter med Trædyrkningen forudsætte Omplantning, og giør følgelig en Planteskole nødvendig.

§. 41.

Om Planteskolen og dens fornødne Egenskaber.

Ved en Planteskole forstaaer jeg en fuldkommen indhegnet Plads, som bruges til Opelskning af unge Træer og Busktræer, og har en Jordbund, som er hverken for feed eller mager. Men da alle Træearter ikke kunne opelskes paa en og den samme Jordbund lige gode; saa forudsættes til en Planteskole en afskydende Plads, som 1) nedentil bør være fugtig; 2) i Midten middelmaadig fugtig eller tempereret; og 3) oventil tør. Under saadan Beskaffenhed af Jordsmonet kunne alle optænkelige Træearter, som udholde vort Klima i det Frie, opelskes saaledes, at de i Fremtiden love den mueligste Fuldkommenhed.

De, som have et frit Valg i Henseende til Stedets Beliggenhed for en Planteskole, kunne derfor spaae sig saa meget mere Lykke af Anlægget.

Til Beliggenheden henregner jeg 1) Pladsens Skraahed imod Sønden, og at den der er fri, og forsynet med en Vandgrøvt; 2) at den er beskiermet mod Nord og Østen af en høi Skov, Bygninger eller Bierge; 3) at den har meget Vand i Nærheden, da flere Aars Erfaringer have lært mig, at Frostens skadelige Følger derved afvendes fra Planteskolen; 4) at Opsynsmanden over Planteskolen boer i Nærheden af den, for at kunne have et desto nøiere Tilsyn.

Jeg finder det fornødent mere udførligen at forklare Jordbundens Beskaffenhed, som udfordres til en Planteskole. Saasnart den formedelst den omtalte Skraahed eier en fugtig, middelmaadig fugtig og tør Jordbund, saa sees ikke videre paa Jordarterne selv, da saadan en Beliggenhed kan frembringe hos Planterne alle de Virkninger, som muelig kunne ventes af de forskiellige Jordarter selv, efter den i §. 32 afhandlede Theorie.

§. 42.

Hvad der forstaaes under en fugtig Jordbund.

Jordbunden kalder jeg fugtig, naar den indeholder meget Vand, dog at det ikke staaer klart paa dens Overflade, og at den til enhver Tid i Aaret kan omgraves, uden at man kommer til Grundvand.

Men da det er høistfornødent, at Planteskolen har Vand; saa bliver her i denne fugtige Jordbund den bedste Leilighed til at grave et Vandsted eller sætte en Brønd. Paa den nederste Deel af Planteskolen henhøre ogsaa de Træearter, der kunne ansees som Vandtræer, og som nærmere blive omtalte i den anden Deel af dette Verk.

For-

Foraaret er den bedste Plantningstid for alle de Arter, som skulle staae paa saadan en Jordbund.

§. 43.

Hvori en tempereret eller middelmaadig fugtig Jordbund bestaaer.

En tempereret Jordbund i saadan en skraa Beliggenhed, som man giver en Planteskole, forudsætter, at den hverken maa være vaad eller tør. Den er for de fleste Træearter en frugtbar Jordbund, naar den ikke bestaaer af en for tung og bindende Leer. Sand derimod, blandet med Muldjord, (Haugejord) og med smaae Stene, giør den tempererede Jordbund yderst frugtbar. I denne Jordbund vilde selv Vandtræer, ja endog alle naalebærende Træer bringes til en utroelig Fuldkommenhed, dersom man lod de sidste staae her for bestandig, og man ikke skulde sætte dem derefter paa en lettere Jordbund. Men da saadan en Omvexling ikke vilde faae et godt Udfald for de naalebærende Træer, saa handler man rigtigst, naar man ikke sætter dem paa en bedre Jordbund i Planteskolen, end de i Fremtiden kunne erholde i det Frie. Paa en tempereret Jordbund er Plantningstiden saavel om Vaaren som Efteraaret, lige god for de Træearter, der udfordre sligt et Jordmon.

§. 44.

Hvad der forstaaes under en tør Jordbund.

Den øverste Deel af en afskydende Plads er sædvanlig tør, naar der ikke findes endnu flere Høie eller Banker over den, og den tillige er fri for Kildevæld. Her ønsker jeg ligeledes hellere en sandet, end en streng og stiv Jordbund,

bund, hvilken sidste desuden er den sletteste i Hensyn til Trædyrkningen. Denne Deel af Planteskolen er skikket for de Træarter, der i Fremtiden ere bestemte for en Lyngbund, og som nærmere skulle omtales.

Efteraars Plantningen lover paa en tør Jordbund det bedste Udfald, fordi denne Jord kan sætte sig om Vinteren, og blive fast; da den derimod, naar den gjøres muldet om Foraaret, udtæres indtil under Planternes Rødder.

§. 45.

Om Valget af Jordbunden til en Planteskole.

Alle disse forskiellige Egenskaber af Jordbunden findes for den største Deel samlede ved Enggrunde. Jo bedre og beleiligere Pladsen kan være til en Planteskole, desto anseeligere bliver Fordelen; og man vil blive overbeviist om, at ingen Jord kan benyttes med større Fordeel paa nogen anden Maade.

Enhver udyrket Skov- eller Engjord har unægtelig en Fortrinet til en Planteskole, frem for alle ved Dyrkningen udmagrede Ager- og Haugejorder. Træernes Vext i hine, forholder sig til den i de sidste, som 2 til 1.

Men da ikke enhver Forstynder besidder saa mange Grundstykker, at han kunde efter eget Behag giøre saadant et Valg af Jord til en Planteskole, og har kun ofte Leilighed til at forskaffe sig en liden Plads i en Hauge til saadant Brug: saa bør man ogsaa her være betænkt paa at kunne ved Konsten efterabe Naturen. Er Jordbunden tør, nødes man til at holde Planterne fugtige med Vand, og de Planter derimod, som forlange en tempereret Jordbund, bør her ofte forfriskes ved maadelig Vanden. Man forefinder man en fugtig Jordbund maa den forhøies ved opkastede

kastede Grøvter, trappeviis, saaledes at den kunde passe til de forskiellige Træearter, der skulle staae i Planteskolen.

§. 46.

Anviisning til at afstikke, inddele og tilberede en Planteskole.

Er Pladsen valgt til Planteskolen og det første Aar er forløben, efterat Frøeskolen er anlagt og besaaet, saa at man har en Mængde af unge Planter, er det Tid at giøre Anstalt til Planteskolens Afstikning og Tilberedning.

Dersom en Frøeskole af 90 Qvadrat Roders Størrelse er besaaet med Frøet, som findes i en af mine Frøekasser, og den i øvrigt er vel behandlet og røgtet; da vil den deri værende Forraad af Planter udfordre i det mindste en trende Gange saa stor Plads eller 270 Qvadrat Roder til Planteskole.

Jorden tilberedes efter Omstændighederne, enten ved at pløie den trende Gange ret dybt og derefter at harve den, eller og ved at omgrave den. Det sidste er bekosteligere, men har sine Fordele i en vild og raa Jordbund, da Rødderne af Ukrudet paa denne Maade bedre kunne udryddes.

Imidlertid er det ligegyldigt, hvilken Tilberedningsmaade man vælger. I begge Tilfælde er Hensigten, at rense Jorden og giøre den brugbar. Aarsagen, hvorfor Planteskolen bør være tilstrækkelig indhegnet, er allerede bemerket i Anviisningen til Frøeskolen og dens Røgt.

Denne saaledes indhegnede Plads af 270 Qvadrat Roders Størrelse, indbefatter, saavidt muligt, de foranførte Egenskaber af Jordbund, eller og maa disse forskaffes den ved Konst og Arbeide. Den vel tilberedede og

jevnt

jevnt harvede Plads afdeles i trende lige Dele, (see Fig. 2), af hvilke den nederste kaldes den første Hoveddeel, og er fugtig; den mellemste, bliver den anden Hoveddeel, som har en tempereret Jordbund; og den øverste eller den tredie Hoveddeel indeholder det terre Jordmon.

Paa denne Inddeling af Jordbunden beraaber jeg mig i den særskilte Anviisning til Forstdyrkningen, uden at tage Hensyn til, om enten Pladsen virkelig har af Naturen forbemeldte Egenskaber, eller om de ved Konsten ere tilveiebragte.

Imellem hver af disse trende Hoveddeele, og rundt omkring dem, afsættes 4 Fod brede Gangstier efter Snoren.

Enhver af Hoveddelene inddeles dernæst paa tvers i jevnsides løbende Plantningslinier eller Rader, som staae trende Fod fra hverandre. Man betegner dem med et Kiendemærke i begge Ender for at kunne finde dem igien, naar de skulle besættes med Planter.

§. 47.

Om Plantningstiden og de Forretninger, som forefalde ved Plantningen.

Plantningstiden begynder om Efteraaret, naar Træerne tabe deres Løv, og vedvarer Vinteren igiennem, saalænge Jorden er aaben. Den fortsættes i Foraaret, ~~naar~~ indtil Saftens Omløb kiendes paa Knoppene ved deres Opsvolmen og Udvikling. Endog ofte om Sommeren har jeg med godt Held plantet løvbærende Træer, i Mellemtiden af deres Foraars og Sommerskud, og de altid grønne naalebærende Træer imod Udgangen af Augusti Maaned.

Naar Planteskolens Tilberedning er fuldendt til ommeldte Tid, skrides til dens Besætning med de i Frøeskolen opelskede Planter.

Her-

Herved tages i Betragtning, saavel Fordelene som Haandgrebene:

1) Ved at optage Planterne af Frøeskolen.
2) Ved at ordne Planterne efter deres Størrelse.
3) Ved Roddernes Behandling.
4) Ved Planternes Indpakning og Henførsel til Planteskolen.
5) Ved at grave Plantningsgrøvten.
6) Ved Planternes Nedsætning i Grøvten.
7) Ved Planternes Vanding.
8) Ved at befæste Planterne i Jorden og jevne den.

Alle Regler, som kunne meddeles herom ere almindelige for alle Træearter.

§. 48.

Anviisning til Planternes Optagelse af Frøeskolen.

Det er af sig selv indlysende, at enhver Træeart bør optages særskilt og henføres saaledes til Planteskolen, hvor den sættes i Plantningslinierne.

Man begynder derfor med det Slags Planter, der allerede har fuldendt deres Vext i det indeværende Aar.

Man optager dem omhyggelig med alle Rødder og den derved hængende Jord, ved Hielp af en Spade. Jorden bliver ved dette Foretagende muldet omkring Rødderne; og Planterne lade sig saaledes opgrave uden mindste Beskadigelse.

Man begynder Opgravningen i den første Saaenings-Linie, og hiin fortsættes Linie for Linie, saa længe Planter af det første Slags ere for Haanden.

§. 49.

§. 49.

Anviisning til Planternes Sortering.

Alle optagne Planter ordnes efter deres forskiellige Størrelse. Man udsøger de største, middelmaadige og mindste, og lægger hver Sort for sig.

Man bør tillige nøie paasee, at Rødderne ikke udsættes for den frie Luft i for lang en Tid. For at forebygge dette, betiener man sig af gamle Baßtmaatter, som giøres fugtige, og bredes ud over de optagne Planter. Denne Sortering er høist nødvendig, for at bevirke, at enhver Plante efter sin Størrelse kan faae lige store Naboer i Planteskolen, og at ikke den ene skal voxe op over den anden.

§. 50.

Anviisning til Roddernes Behandling.

Da Øiemedet ved Omplantningen er henvendt paa at forskaffe Planterne mange, gode, og unge Rødder; saa er det vigtigt, at dette ogsaa kan opnaaes. Til den Ende afskiæres den nederste Spidse af Hierteroden, om det endog er nok saa lidet. Saasnart den er borttaget, ophører Roden at skyde lodret ned i Jorden, og nu udvoxe mange Siderødder, der ikke saa let vilde fremkomme, naar Vexten blev fortsat fra Pælrodens yderste Spidse, og naar dens Stamme blev for gammel, til at give Trævlerødder igiennem den tykke Bark.

Man tager derfor en Haandfuld Planter, og afskiærer paa eengang alle Rodspidser. Siderødderne derimod skaanes med al Forsigtighed.

Denne Operation har saa ringe Følger, at Snittet allerede er lægt fiorten Dage, efterat Planten er udsprun-

sprungen. Men paa ældre, følgelig tykkere Rødder, læges Saaret vanskeligt, da det gaaer sædvanlig i Forraadnelse. Formedelst slig ubesindig Omplantning føre de store, forhen ei omplantede, Træer allerede Døden med sig til det dem bestemte Sted.

Skulde man herimod indvende: "at det i Almindelighed er skadeligt for Træerne, naar Pælroden hindres fra at skyde dybere ned, og at denne af mig foreslagne Operation altsaa er betænkelig;" da svares herpaa: at enten bør intet Træe omplantes, eller og at denne Operation bør foretages; thi det er blot Fordomme og Uvidenhed, naar man troer, at større Træer skulde kunne optages fra deres Saaeningssted, uden tillige at afstøde Hierteroden; og da indfinder sig dog ufeilbarlig de forhen ommeldte Feil og Sygdomme, som maae have farligere Følger end min Behandlingsmaade, hvorved Planterne blive sunde, ernæres rigelig og befordres i deres Vext.

At dette ikke er nogen Hypothese, eller en af mig uden Grund antagen Yndlings Meening, bevise mine Millioner levende, og i den frodigste Vext staaende unge Træer af saa mangfoldige Arter *).

§. 51.

*) Desuden erfares ogsaa Rigtigheden af dette, naar man ved Egens første Omplantning afskiærer Pælrodens Spidse, thi man vil da finde ved at optage den efter nogle Aars Forløb, at den har, istedet for den forhen lodret gaaende Spidse, nu faaet 2 til 3 Stangrødder, som gaae skiævt ned i Jorden, og ere forsynede med mange smaae Side- og Trævlerødder; Træet maa desuden nødvendig bekomme ved disse langt mere Næring, end forhen ved den eneste Pælrod. Anmerk. af Overs.

§. 51.

Hvorledes Planterne flyttes fra Froeskolen til Planteskolen.

Ligesom den frie Luft, efter den forhen givne Forklaring, findes at være skadelig for Planternes Rødder; saa gielder endvidere denne Regel ved Planternes Forflyttelse til Planteskolen.

De sorterede Planter lægges derfor i Kurve, og bedækkes med fugtigt Mos, der bliver liggende saa længe, som der findes Planter i Kurvene.

Man bør ei heller optage flere Planter paa een Dag af Frøeskolen, end der kunne sættes igien paa samme Dag i Planteskolen. Det Modsatte maatte ellers om Foraaret være høistskadeligt formedelst de skarpe Østenvinde, som vilde udtørre Planterne. Ved slige Feil staaer man Fare for at miste især alle de naalebærende Træer, som blive fra den ene Dag til den anden liggende over Jorden *).

At

*) Ikke at optage flere Planter, end de, der paa samme Dag kunne blive plantede, lader sig vel giøre, hvor Planteskolen er i Nærheden af Frøeskolen. Men hvor disse findes langt fra hinanden, vilde Transporten af Planterne efter denne Regel blive uden Nødvendighed meget bekostelig. Naar Planterne vel indslaaes i Jord og holdes fugtige, kunne selv de naalebærende Planter ganske gierne og uden mindste Skade ligge saaledes i nogle faa Dage. Hovedsagen bliver kun denne: at bevare Rødderne fra at udtørres, førend de sættes i Jorden, og ikke, som det er brugeligt paa adskillige Steder, at tage en heel Haandfuld Planter paa engang, beholde dem i den varme Haand, eller lade dem ligge oven paa Jorden, og med disse tørre Planter at besætte et Plantningshul efter det andet, indtil de alle ere udplantede. Heraf maa nødvendig følge, naar Plantningen saaledes fortsættes, at de første af de satte Planter bortvisne og døe. Udplantes

At ingen Ombytning skal skee med Træearterne, er det fornødent, at forsyne Planterne i Kurven med de Numerstokke, som de forhen have havt i Frøeskolen, og som de beholde i Planteskolen.

De i forrige Aar, eller for tvende Aar siden satte Stikker, behandles paa samme Maade; thi dersom de staae for længe paa deres første Sted, løbe Rødderne for vidt og enkelt ud fra Stammen; og herved fremkomme de forhen ommeldte Mangler og Feil ved deres Omplantning.

§. 52.

Anviisning til at giøre Plantnings Grøvten i Planteskolen.

I den anden Deel af denne Anviisning, bliver ved enhver Træeart anført; til hvilken af de trende Hoveddele i Planteskolen den henhører. Ved at efterslaae der enhver Sort, som skal sættes, kan man da bestemme dens Sted. Paa Hoveddelen, hvor den skal staae, drages en Snor fra det nederste til det øverste Kiendemerke af Plantnings-Linien, og langs med Snoren afstikkes Linien med en Spade. Jorden opgraves en Spade breed og dyb, og lægges ved den anden Side af Plantnings-Grøvten; da derimod Siden langs med Snoren bør staae fri, og have en skarp Kant.

plantes smaae Træe-Planter, enten i Planteskolen eller andensteds, da maa derfor den, som sætter Planterne, bære dem under Plantningen, indsvøbte med fugtigt Mos, i en Kurv. Plantes derimod større unge Træer, som ikke kunne føres i smaae Kurve, bringes de, dersom Plantningen er vidtløftig, stykkeviis til Plantøren af en Arbeider, som tager kun nogle faa Træer hver Gang fra de forskiellige Steder, hvor de ligge indslagne i Jorden. Anmerk. af Overs.

Dette Arbeide fortsættes fremdeles baglænds, for ikke at træde paa de tilplantede Linier.

§. 53.

Anviisning til Plantningen.

Naar man vil begynde Plantningen, tager man en Sort af Planterne, som ligge i de store Kurve, besprøiter hine med Vand (at Muldjorden kan blive hængende ved Trævlerødderne,) og lægger dem i en liden Kurv, hvor de bedækkes ligeledes med Mos.

Denne Kurv sætter Plantøren for sig ved den skarpe Kant af Grøvten, nedstikker derpaa Numerstokken for Enden af Linien, knæler med det venstre Been paa den opkastede Jord, for at nedsætte Planterne, og fortsætter Plantningen fra venstre til høire Side.

For at kunne sætte Planterne lige vidt fra hverandre i Linien, (hvilket ved enhver Sort skal nærmere foreskrives,) betiener man sig af en liden Maalestok, som lægges paa den skarpe Kant af Grøvten. Man tager en Plante af Kurven, og opstiller den i Grøvten for Enden af Maalestokken. Med den høire Haand skydes noget af den opkastede Jord ned, hvormed Rødderne bedækkes. Derefter fyldes Grøvten til Randen med den muldede Jord omkring Planten. Kurven og Maalestokken flyttes da videre frem til høire Haand, og det venstre Knæe tillige den høire Fod følger efter. Man vedbliver saaledes med dette Arbeide indtil Enden paa Linien.

§. 54.

§. 54.

Om Vandingen.

Naar Planterne nedsættes i Grøvten, bør der altid blive en liden Fordybning mellem dem, i hvilken man øser saa meget Vand, at den løse Jord bliver til en Velling og kan sætte sig tæt omkring Rødderne.

Denne Vanding er stedse og under alle Omstændigheder fornøden, da Planternes gode Fremgang især beroer derpaa.

§. 55.

Anviisning til at befæste Planterne i Jorden.

Efterat Vandingen er skeet, og Vandet har sat sig; skydes den øvrige Jord ned i Grøvten, og trædes fast og jevnt langs med Linien, dog uden at komme Planterne for nær, hvilke tillige rettes med Haanden, og ikke sættes dybere end de forhen have staaet i Frøeskolen.

Naar denne første Linie er tilplantet, afstikkes den næstfølgende og behandles paa samme Maade som den første, hvilket fortsættes, saalænge man har Planter af den Sort og Størrelse, hvormed man har giort Begyndelse. Derefter sættes de mindre, og tilsidst de allermindste. Alle øvrige Planter, som findes af enhver Art i Frøeskolen, behandles paa samme Maade.

§. 56.

Anviisning til at benytte den overblevne Plads i Planteskolen.

Den Plads, som er bleven tiloverss fra den første Foraarsplantning, kan indtil videre benyttes til Kartofler,

ler, Tobak, Hvidkaal &c. Ved deres Dyrkning forhindres Græs og Ukrudet fra at tage Overhaand; og disse Havevexter ere allerede igien borttagne til den Tid i Efteraaret, man vil sætte her de endnu i Frøeskolen tilbageblevne Planter. Saaledes kan man imidlertid benytte Jorden, saalænge der er Plads tilovers i Planteskolen, og man har Planter til dens Besætning i Frøeskolen.

§. 57.

Hvad man har at vente af Plantningen i andet og tredie Aar.

Førend de sidste Planter, under hvilke forstaaes de som ere i andet og tredie Aar efter Saaeningen opgangne, og de af Grene og Stikker opelskede og igien omplantede Træer, ere førte fra Frøeskolen hen til Planteskolen, har man allerede Fordeel og Fornøielse nok af de først nedsatte Træeplanter.

Mange deraf ere inden to eller tre Aar voxne saavidt frem, og have faaet den Styrke, at de enten allerede kunne sættes paa deres bestemte Sted; eller, dersom de i Forveien skulle i Planteskolen opelskes til større Træer, atter kunne omplantes paa samme Sted i Planteskolen.

§. 58.

Overslag over Bekostningen af at besætte en Planteskole med Planter.

Ved at udplante de meget smaae Planter af en halv eller heel Fingers Længde, kan megen Plads spares i Planteskolen, naar, efter Fig. 2 g. endnu en Linie skydes ind imellem tvende Plantningslinier.

Dette

Dette kan altid skee med de naalebærende Træearter, da de fleste af dem voxe langsom og vilde følgelig uden Nødvendighed tage megen Plads bort, dersom Plantningslinierne skulde være trende Fod fra hinanden.

Bekostningen, som foraarsages ved at bringe Planterne fra Frøeskolen og sætte dem i Planteskolen, er meget ringe imod den Nytte, som kan forventes deraf med Vished. Naar 24 Skilling betales i Dagløn, saa kunne meget magelig tusind Planter omsættes for 1 Rigsdaler og 24 Skilling, hvorefter Overslaget kan giores.

Dette Arbeide gaaer bedst og lettest fra Haanden, naar trende Mand dertil ansættes tillige.

§. 59.

Planteskolen fordrer Omsorg og Røgt.

Det er ikke nok at have Planteskolen forsynet med Træer, og efter dens Tilplantning at overlade den til sin egen Skiebne. Meget mere fordrer den nu en tilbørlig Røgt, for

1) saavidt muligt at afvende al Skade fra den.
2) At opelske de unge Træer, efter deres forskiellige Bestemmelser.
3) At sørge for den meest muligste Formerelse af adskillige Træearter.

§. 60.

Hvad der over Hovedet skader en Planteskole.

Til Skade for Planteskolen, er

a) Græs og Ukrud.
b) Vedholdende Tørke i første Aar.

c) For

c) For megen Væde, hvorved Planterne standse i deres Vext, i det de indsuge mere Næring, end de kunne forbruge, og følgelig blive sygelige.
d) De mange Vandgrene paa Stammen, og de tvegede Toppe.
e) Al utidig Beskiærelse, endelig og
f) Muus, Orme og Oldenborrer.

Alt dette udgiør vigtige Gienstande, hvilke nærmere skulle omhandles.

§. 61.

Om Planteskolens Reenholdelse.

Hvor skadeligt Græs og Ukrud er for Planterne, har jeg allerede § 32. ommeldt. Det er derfor høist fornødent, at udrydde det ogsaa af Planteskolen, dersom man ikke forsætlig vil standse og hindre de unge Træers Vext.

Formedelst Planteskolens regelmæssige Inddeling i Plantningslinier og Gangstier vedligeholdes ikke allene Ordenen; men ogsaa Rensningen lettes derved.

Hertil betiener man sig med megen Fordeel af de almindelige Gangskuffer, med hvilke alt Ukrud i Gangene og imellem Plante-Rødderne meget lettelig kan afstødes, og ødelægges; men det i Linierne selv, og omkring Planterne staaende Ukrud bør derimod oprykkes med Hænderne.

Enhver, som vil holde sin Planteskole ret reen, jevner efter Rensningen Jorden med en Rive, og fører det henvisnede Ukrud bort, tørrer det, og benytter det som man kan.

Dette har sine Fordele, især i fugtigt Veirligt, da de afstødte vedvarende Græsarter igien rodfæste sig, naar de ikke strax visne eller bortføres.

Naar

Naar derimod Rensningen foretages i tørt og klart Veir, kan alt Ukrudet blive liggende, thi da visner det, gaaer derefter i Forraadnelse og bliver til en naturlig og uskadelig Giødning for de unge Træer; hvorved Jorden og Planterne i det mindste vinder det igien, som de formedelst Ukrudets Tilværelse maatte savne.

Da Ukrudets stærkere eller ringere Formerelse beroer paa Jordbundens Beskaffenhed, og Veierliget; saa kan man ikke bestemme Tiderne, naar Rensningen bør foretages.

Imidlertid bør den i det mindste skee tvende Gange om Sommeren; og som ofteft vil det være trende Gange fornødent, nemlig: først i Maj Maaned, midt i August, og først i October Maaned.

Især bør man bruge den Forsigtighed, ikke at lade Ukrudets Frøe blive modent. Ogsaa har man at sørge for, at de vedvarende Græsrødder udryddes, naar Jorden første Gang bearbeides.

De Omkostninger, som Planteskolens Rensning foraarsager, lade sig ikke i Almindelighed bestemme; da det meget kommer an paa Jordens Beskaffenhed, enten den er reen eller steenrig, bindende eller løs; og om de i den værende Arter af Ukrud let eller vanskelig lade sig borttage. Imidlertid kan man i Almindelighed antage, at en Magdeburgsk Morgen Land til 160 Qvadrat-Roder (omtrent fem Skiepper Land dansk Maal) koster hver Gang at rense henimod femten Mark dansk, naar fire og Tyve Skilling betales i Dagløn *).

§. 62.

*) Hvor Jorden er stiv og leeret, saaledes som hos mig, kan Rensningen, som maa skee ved at borthakke Ukrudet, (thi med Gangskuffen kan her intet udrettes), samle det med en Rive, og bortføre det, ikke haves under dobbelt saa stor Bekostning. Anmerk. af Overs.

§. 62.

Om vedholdende Tørke i første Sommer.

En vedholdende Tørke i første Sommer, medens de nyeligen satte Planter endnu ikke nok ere rodfæstede, foraarsager ofte deres Død; dog kunne de let og med ringe Bekostning frelses, hvor man har Vand i Nærheden.

I saadant Tilfælde drages med Hakken en Rende langs ved Siden af Plantelinien, og her øser man saa meget Vand, som kan være tilstrækkeligt til Roddernes Forfriskning. At man saaledes ved en Dagleier kan frelse Livet paa mange tusinde Planter, behøver vel ingen videre Forklaring.

§. 63.

Om vedholdende Væde.

Den store Fugtighed, som foraarsages formedelst vedholdende Regn om Sommeren, og af Sneevandet om Foraaret, kan enten tilskrives Feil, der ere begangne ved Planteskolens første Anlæg, da man ikke har paaseet at bekomme en Plads, hvor Vandet har Fald; eller og kan den hidledes derfra, at Pladsen er for indskrænket, og at man ikke har valgt saadant et Grundstykke, der svarer til det attraaede Øiemeed.

Man har ikke at frygte for Fugtigheden, naar Pladsen er afhængende og nedentil forsynet med en Vandgrøvt, thi da vil det overflødige Vand finde Afløb og ikke blive til nogen Skade. I andet Fald nødes man til, dersom ikke alt skal gaae forloren, at skaffe Vandet bort ved Konst og Arbeide. Dette skeer tildeels ved at grave smale og dybe Vandgrøvter, hvis Anlæg den lokale Beliggenhed maa foreskrive.

§. 64.

§. 64.

Om Vandgrene, og tvegede Toppe.

Vandgrenene og de tvegede Toppe paa frodig voxende unge Træer ere høiſtſkadelige, da Næringsſaften fordeles og ledes for meget ved dem til urigtige Steder.

Herved fremkomme vanſkabte Træer, hvis Stammer eller Bulle hverken voxe ret op, eller blive tienlige til noget beſtemt Brug i Fremtiden. Paa ſlige Træer bør de tvegede Toppe og Vandgrenene afſkiæres i Julii Maaned, dog hverken tidligere eller ſildigere; derimod borttager man de tvegede Toppe paa de naalebærende Træer om Vinteren.

Saa ſkadelig end Planternes utidige Beſkiæring er, ſaa fornøden er den derimod i denne Henſeende.

§. 65.

Om de unge Træers Beſkiæring i Almindelighed.

De mindre kyndige Gartnere ere vante til, ved urigtig Brug af deres Kniv, at danne deres Træer til Krøblinger, fordi de miskiende den Sandhed, at Grene og Blade ere aldeles fornødne til at fremme Vegetationen. Ved ſamme falſke Begreeb opelſke de Træerne ſtrax ſaa ranke, at de ikke ere i Stand til at underſtøtte deres Krone, imodſtaae Vinden, eller bære Sneens trykkende Byrde. De vide ogſaa ikke, at Træerne bekomme derved meget faae og ſlette Rødder, da diſſe voxe i Forhold med Grenene.

Men da det er umueligt, at forbedre og rette ſlige begangne Feil ved Træedyrkningen, og at erſtatte diſſe Mangler, naar Træerne allerede ere blevne gamle; ſaa vil det være fornødent, i Forveien at giøre ſig bekiendt med en paa Fornuft og Erfaring herom grundet Theorie.

Hen-

Hensigterne med Trædyrkningen ere, som forhen meldt, meget forskiellige, og kunne gaae ud paa at opelske Træer enten ved Saaening allene, eller og ved Plantning, og i sidste Fald for at erholde saavel høistammede som frugtbærende Træer.

§. 66.
Om de store Skovtræers Behandling.

Dersom man vil opelske høistammede Træer, tienlige til Bygningstømmer, bør man vel vogte sig for ikke at standse deres Fremvext paa nogen Maade, men meget mere befordre den. Desaarsag ere alle konstige Operationer, som man foretager med slige Træer skadelige, naar Rødderne hindres derved fra at udbrede og mangfoldiggiøre sig, og Stammen fra at opnaae den tilbørlige Styrke.

De Træer, som i Planteskolen have faaet mange Rødder og Grene tillige med stærke kegledannede Bülle, ville sikker faae en heldig Fremgang paa deres sidste Plantningssted. De ville ligeledes inden kort Tid naae hverandre med deres Grene, naar de kun staae paa en for dem passende Jordbund og i en behørig Afstand. Grenene ville da stedse tilføre Stammen mere og mere Næring, hvorved den tilligemed sine Naboetræer vil voxe stærk i Veiret; de underste Grene, berøvede baade Soel og Luft, maae da standse i deres Vext, saa at Stammen uden al voldsom Beskiæring renser sig fra alle overflødige Grene, og følgelig bliver til et anseeligt Træe. De afstudsede og afkappede Træer derimod kunne umuelig afgive gode Træer, og endnu mindre anvendes til Bygningstømmer.

§. 67.

Om Frugttræers Behandling.

Langt anderledes forholder det sig, naar man vil opelske Frugttræer. Man søger hos dem ikke saa meget en stærk Vext af Vedet, som at Træerne ere sunde, bære tidligen og ofte Frugt.

Der, hvor Vegetationen er meest beskiæftiget med at danne Ved, kan den ikke virke behørig paa at udvikle Blomster og Frugt. Disse indfinde sig, efter Naturens Løb, først naar Træet har opnaaet sin mandige Alder, tillige med alle de Dele, ved hvilke Udkastet til Blomstret, dets Udvikling, og Frugtens eller Frøets Næring og Uddannelse skulle erholde deres Tilværelse.

Men da man, i Følge denne Naturens Gang, maatte hos de fleste Træearter vente herpaa meget længe, og da de skiønneste Afarter, som ikke kunne formeres ved Kiærnen, maae desuden vedligeholdes blot ved de forhen forklarede konstige Midler, hvorfor de behøve en anden konstig Behandling, saa bør man ved den søge at standse Vexten i Vedet, og saaledes befordre Blomster og Frugt.

Ved at afstudse det øverste af Toppen eller det midterste Skud, (i Almindelighed ved at formindske Grenenes Mængde og Størrelse), og ved at anvende alle Methoder til at forædle Træet, hindres det fra at sætte for meget Ved, hvor imod Udviklingen af Blomster og Frugt befordres.

Denne skiønt hensigtsmæssige og nødvendige Behandling giør imidlertid hvert Træe saa kiælent, at endog de almindeligste Træearter lide af Kulden, eller i det mindste at deres Levetid forkortes derved.

Man

Man bør derfor med desto større Varsomhed foretage slig konstig Behandling ved fremmede Sorter, der komme fra et varmere Klima, og skulle vænnes til vor Himmelegn. Vilde det derfor ikke være ubesindigt, at beskiære og afstudse de Træer og Busktræer, hvis Fremvext man vil befordre, men hvis Frugt ikke skal aftvinges.

§. 68.

Om Tiden til at beskiære saavel løv- som naalebærende Træer.

Ved al Beskiæring af de mangfoldige Træearter, kommer det meget an paa Aarstiden, hvorvidt den passer for saadanne Operationer.

Naar de naalebærende og harpixfulde Træer beskiæres i Safttiden; da løber Harpixet ud af Saaret, hvorved Træet bliver sygeligt, og om det ikke ganske uddøer, saa sættes det dog meget tilbage i sin Vext.

Det er i Almindelighed unødvendigt at beskiære de naalebærende Træer, undtagen naar de have tvegede Toppe, hvis Afskiæring bør efter §. 64, skee om Vinteren, da Saften til denne Tid er styrknet. Saaret vil da kunne læges, førend Saften fortyndes, kommer i Omløb, og kan udflyde.

Man betiener sig ogsaa af en anden Maade til at bortskaffe de tvegede Toppe. Den bestaaer deri, at man til enhver Tid af Aaret afbryder den midterste eller øverste Knop paa den mindste Tvege, hvorved dens Vext i Høiden strax standses.

Dersom de løvbærende Træer beskiæres om Foraaret, da voxe Sommeren derpaa endnu flere Vandgrene og Stammeskud end der fandtes forhen paa dem. De Træer der

der skulle opvoxe til høie Stammer, tabe derved megen Næringssaft.

For at bortskaffe disse overflødige Dele paa Løvtræerne, vælges Midtsommeren, som den beqvemmeste og uskadeligste Tid, eftersom Vegetationen i Høiden allerede da er forbi; og den øvrige Tid af Sommeren bliver tilstrækkelig til Saarets Lægning, medens Træet endnu voxer og tager til i Førhed, (hvilket skeer henimod og i Efterhøsten).

Beskiæringen i Efteraaret forkiæler Træerne meget. Den kan derfor ikke tilraades ved Løvtræerne i denne Tid af Aaret. Kulden virker skadeligt paa det fugtige Saar; den foraarsager Brand, og Kiærnetrødske, ja at endog Træerne bortfryse til Roden.

Det er desaarsag aldeles urigtigt, naar nogle af Fordomme og Uvidenhed paastage, at Saften imod Vinteren træder tilbage og ned i Roden, og at Træet da har ingen Saft. Frost-Rifterne bevise det Modsatte. Uden Vædske kan ingen Iis være til. Den meste Saft er kun forbrugt i den Tid, Træet voxte; men den øvrige er om Vinteren styrknet i alle Træets Dele.

§. 69.

Hvad enten ganske, eller kun tildeels bør afskiæres.

Hvad det angaaer at bortskiære Grenene, som udbrede sig paa de unge Træer i Planteskolen, bliver det dog stedse endnu et Spørgsmaal, enten om Bortskiæringen bør skee ganske nær ved Stammen, eller i nogen Affstand

fra

fra den? *) Det samme finder ogsaa Sted ved de tvegede eller tvedeelte Toppe. Jeg seer dette næsten af enhver Gartner at foretages paa en forskiellig Maade, men uden at man kan angive nogen Grund eller Aarsag dertil. Dog kan man antage, at alle de Vandgrene, der foranledige en unaturlig Udbredelse af Safterne, bør afskiæres i Julii Maaned ganske nær ved Stammen, da man derved bevirker, at intet Vandskud kan frembryde mere, og at Saaret

*) Ved Brændeskovningen af store Bøgetræer har jeg ofte funden en tør, snart haard, snart raaden Stump af en afhuggen Green, indsluttet i Vedet, der var voxet rundt omkring og over den, dog uden at være dermed sammenhængende. Saadanne Stumpe sad allene fast med deres Grund, da de paa Siderne vare omgivne af en sortebruun barkartet Skal, hvorved de løsnede sig fra det grønne Ved. Paa unge Riisbøger har jeg ligeledes seet Mærker af afhuggene Grene, men disse vare rundladne, glatte, og sad to Tommer dybt ind i Vedet, hvor de havde en tynd barkartet Skal om sig. Slige smaae Mærker ere mig ikke forekomne i fuldvoxne Træer, maaskee, fordi de Tid efter anden forvoxe og forsvinde med Træets tiltagende Alder. I Vedet af fuldvoxne sunde Ege- og Bøgetræer ere derimod baade større og mindre Huler ikke sieldne. De ere indvendig beklædte med en sort barkartet tynd Skal, og indeholde fiint muldet Trødske af sort eller rød Farve, men Hulens Rand og Vedet rundt omkring den viser intet Spoer til nogen Forraadnelse. Jeg formoder derfor, at der i disse Huler har sat en Stump af de i Træets yngere Alder afhugne eller afbrudte grønne Grene; thi de kunne ikke være fremkomne ved Grene, som bortvisne af sig selv, da Erfaringen viser, at de ved at forsvinde, efterlade en glat Bul. Alt dette giver mig Anledning til at troe: at, dersom et ungt Træe skal renses fra de overflødige Sidegrene, de da bør afskiæres ganske nær ved, og glat med Stammen, uden at Snittet gaaer ind i dens Bark, hvorved Saaret vil desto hastigere kunne tillukkes med en nye Bark, førend Forraadnelse indfinder sig i det. Anmerk. af Overs.

ret endnu fuldkommen kan læges, førend Efteraars Væden kan foraarsage Forraadnelse i Snittet, og følgelig blive skadelig for Stammen.

Derimod bør man, paa Grund af, at Grene og Blade ere nødvendige for Træerne, nøie vogte sig for, at forfare paa samme Maade med de Grene, der kunne synes at være overflødige.

Deres pludselige Borttagelse fra Stammen virker strax en Standsning i Saften; hvilket er høist skadeligt, og ophæver Forholdet imellem Næringsmidlernes Til- og Afgang. Dog, dersom de overhængende Grene maae og skulle bortskiæres, bør dette ikke skee paa eengang, ei heller for nær ved Stammen, men i det mindste en god Tværhaand fra den. Man foretager denne Beskiæring i Julii Maaned, naar Træet har fuldendt Vexten i Høiden. Paa denne Maade blive endnu smaae Sidegrene og Blade tilbage, som om Natten kunne indsuge det fornødne, men om Dagen uddunste det overflødige, og saaledes vedligeholde den fornødne tiltrækkende Kraft i Roden.

For at rette den Krumhed, som de tvegede Toppe give Stammen, kan man bruge følgende konstige Haandgreb. Den ene Tvege afskiæres en Tværhaand fra Stammen, hvorpaa det tilbageblevne Stykke, som ved Afstudsningen vorder stivere, bøies mod den blivende Tvege, og bindes fast til den med Bast. Det omtalte Stykke eller Stumpen afskiæres derefter i Julii Maaned ganske nær ved Stammen, og Saaret hærdes da, førend Efteraars Fugtigheden kan beskadige det. Saaledes kunne og de paa en Tværhaand nær afstudsede Grene efterhaanden afskiæres, hvorved Saaret vilde tillæges.

§. 70.

Skadelige Dyr bør ødelægges i Planteskolen.

Imod de skadelige Muus, Oldenborrer og Orme i Planteskolen bør ligeledes anvendes de Midler og Forsigtigheder, som allerede ved Frøeskolen ere berørte. Man vil desuden med Forundring blive vaer, at en Mængde, ja undertiden hele Rader af Planter, især af ærteartede Træer, Morbær, Æble-, Eege- og Aspetræer afgnaves i Jorden af Vandmuus, (her i Egnen saakaldede Mosegrise).

Oldenborrer og Orme fortære Bladene paa Træerne, hvorved disse standses saavel for dette som det hele paafølgende Aar i deres Vext.

§. 71.

Forskiellige Hensigter med Opelskningen af Træer og Busktræer.

Planteskolen er det Sted, hvor de mangfoldige Træearter skulle dyrkes til forskiellige Bestemmelser. Man vil let kunne indsee, at det Hele ikke opnaaes behørig paa en og den samme Maade.

Iblant Mængden af Træearter agter man at opelske:

1) Af løvbærende Træer.
   a) Høistammede (langbullede) Skovtræer.
   b) Alleetræer.
   c) Frugttræer.
   d) Stævneskove.
   e) Træer til levende Gierder.
   f) Blomster og Busktræer til de engelske Hauger.
2) Med de naalebærende Træer kunne Hensigterne allene gaae ud paa;

a) Høi-

a) Høistammede Træer, for Skove og Hauger; og
b) Buskverk af altidgrønne Træer, for Plantaser og Hauger.

§. 72.

Om de store Skovtræers Opelskning.

Ved de høistammede Træer søger man at befordre Vexten formedelst alle hidtil bekiendtgiorte Midler; og derimod at afvende alt det, som kan hindre den.

Enhver Eier af Planteskoler har derfor at bestemme, om han kan opnaae dette enten paa en let eller mere møisommelig og bekostelig Maade, eftersom Omstændighederne ere ham mere eller mindre gunstige.

Enhver, som ikke har nogen Rettighed til at holde sine Skove fredede for Kreature, og følgelig ikke kan besætte dem med smaae Planter, som tages enten strax ud af Frøeskolen, eller naar de efter deres første Omplantning ere blevne noget stærkere, bliver vist nok nødt til at bringe sine Træer saavidt i Planteskolen, at Toppen ikke kan naaes af Qvæget, at de behørig kunne understøtte sig selv, og taale baade Solen og den frie Luft.

Men man vilde ogsaa tage meget Feil, dersom man troede, at man har giort alt, naar de hidtil givne Regler vare fulgte, og at man allene lod Træerne staae længere i Planteskolen.

Man behage kun at overveie, 1) at der til den Størrelse og Førlighed, som Træerne efter ommeldte Omstændigheder skulde have, behøves en meget lang Tid, i hvilken Rødderne udbrede sig, og blive stærke, og at Træerne ikke uden Røddernes største Beskadigelse kunne optages. 2) At Grenene af de ved første Omplantning tætstaaende Træer, voxe til hinanden og holde sig i lang Tid sammen-

sluttede, hvorved de samme Feil vilde møde hos de i Planteskolen staaende Træer, som man finder hos de Træer, der blive staaende paa det Sted, hvor de ere saaede. De ere, formedelst den Skygge, de have givet hinanden, blevne saa kielne paa Barken, at de siden efter ikke kunne taale Solen og den frie Luft, som de dog, naar de ere udplantede i det Frie, nødvendig maae udsættes for.

For at forebygge dette Onde, og for at kunne tillige udplante i det Frie sunde Træer, der ere i Stand til at taale hiin store Forandring, og derefter opnaae en rank Vext, bliver det uomgiengelig nødvendigt, at de atter omsættes i Planteskolen. Forsømmelse af denne anden Omplantning er Aarsag til de mange mislykkede og høist usle Plantaser; da man derimod ved at iværksætte den faaer den derpaa anvendte større Umage og Bekostning rigelig erstattet. Det er og bliver en Sandhed, at ikke den hundrede Deel af de ved store Besaaeninger fremkomne Planter, og ikke den tiende Deel af dem, som strax udplantes, medens de ere smaae, og følgelig sættes tæt, kan vorde til brugbare Træer; da den ene med Tiden undertrykker den anden ved at staae for tæt. Naar altsaa de unge Træer i Planteskolen allerede ere bragte til nogen Høide og Styrke; da bør de ikke længere staae saa nær paa hinanden. De omplantes derfor i en videre Afstand, og der behøves følgelig ikke nær saa mange Planter til de senere Omplantninger. Arbeidet, som disse foraarsage, bliver ogsaa hver Gang mindre, og Bekostningerne, som man anvender derpaa, aftage i samme Forhold. Træeplanterne føle nu meget lidet til den Forandring, der herved foregaaer med dem, da de ere vante til den, ved at være flere Gange omplantede. De bekomme desuden ved hver Omplantning mere Rum, nye Forfriskning og flere Trævlerodder.

I Følge de Grunde, Iagttagelser, og mange Aars Erfaringer, som have overtydet mig om Nødvendigheden af den igientagne Omplantning, behandler jeg allerede temmelig store Træeplanter paa følgende Maade.

Naar Planterne have efter deres første Omplantning opnaaet 3 til 4 Fods Høide, (af hvilken Høide de ellers sædvanlig plantes i det Frie, dersom de kunne der staae i Sikkerhed for Qvæget), saa blive strax om Foraaret, naar Frosten er forbi, deres Siderødder afstukken med en skarp Spade rundt omkring Stammen i en Afstand af 6 Tommer, og derefter gives et Stik med Spaden paa skraas ind under Midten af Rødderne uden i øvrigt at bevæge Træet, som urørt bliver staaende. I det næstfølgende Foraar opgraves Jorden rundt omkring Stammen lidet uden for den afstukne Kreds, og derpaa optages Træerne. Man vil da finde, at de afstukne Rødder have bekommet mange smaae Trævlerødder, som er besatte med Suge-Ører eller Vorter; Træerne sættes da atter i Planteskolen, og man giver dem en Afstand, der passer til den Størrelse, de paa dette Sted skulle opnaae, eller med andre Ord: at de beholde Rum til at kunde erholde den behørige Styrke, og udbrede sig saavel under som over Jorden.

Denne igientagne Omplantning foretages efter de Regler, som meddeles i næstfølgende Afdeling.

§. 73.

Om Opelskningen af Alleetræer.

Til Alleetræer ere anseelige Stammer fornødne. De Træeplanter, som skulle tiene hertil, bør ligeledes tvende Gange omplantes. Men da de ikke maae staae

nær

nær paa hinanden, kunne de ikke selv i Fremtiden danne sig en glat og rank Stamme, som dog er en væsentlig Egenskab af et Alleetræe. Man bør derfor i Planteskolen søge at give dem en glat Stamme og god Krone. Dette bevirkes i Følge §. 69 ved at afstudse Sidegrenene, naar Træerne efter deres første Omplantning staae i bedste Vext; dog maa den øverste Top blive urørt, dersom den ikke er tveget.

Efter den anden Omplantning, naar Træerne igien staae i god Vext, skiæres de overblevne Stumper eller Stykker af Sidegrenene glat af, indtil en Høide af 8 Fod paa Stammen; og derefter studses de oven over denne Høide værende Grene til en Haandbred fra Stammen, for derved at danne et tæt Krone paa Træet. Dog fraraader jeg at affappe Træets øverste Top, som en unaturlig Behandling, hvorved et Alleetræe vanskabes. Efterat vi, til Ære for vor Hirschfeldt, ere bragte fra den daarlige og unaturlige Maade at beskiære Alleetræer, bør denne Skamfering ikke mere finde Sted.

§. 74.

Om at opelske Frugttræer i Almindelighed, og de høistammede i Særdeleshed.

Frugttræer opelskes enten til høi- eller lavstammede, eller og til Spalliertræer.

De høistammede Æbletræer forædles enten kort oven for Roden, eller og oven i Kronen. De naturlige Sorter derimod, som man ikke behøver at forædle, behandles paa samme Maade som Alleetræer, dog maa Toppen nødvendig afstudses, at Træet ikke skal sætte for meget Ved, men at dets Frugtbarhed kan bevirkes.

Dette

Dette sidste bør foretages ved alle Frugttræer uden Undtagelse.

Forædlingen kort oven for Roden skeer, strax efter at de unge Træer første Gang ere omplantede, formedelst Podning og Kopulering. Man lader Podeqvisten voxe frem til et Træe, som derefter afstudses, naar det er høit nok, og dannet til en ret og reen Stamme.

Forædlingen oven i Grenene eller paa Stammen selv, foretages ligeledes ved Podning, Kopulering og Okulering. Man afstudser nemlig Grenene oven i Kronen, og forædler dem; eller man okulerer Træerne paa Stammen selv, medens de endnu ere unge, og Barken tilstæder denne Operation, som dog ikkun bør skee af kyndige og heri øvede Folk.

§. 75.

Om de lavstammede Frugttræer.

De lavstammede eller saa kaldede Franztræer (Franzbäume) forkrybles enten formedelst ofte igientagne Afstudsninger, hvorved de sættes tilbage i deres Vext; eller og de opelskes af saadanne Sorter, der i og for sig selv beholde en dvergagtig Vext.

Man attraaer at give disse Træer en skiøn, rund, og indvendig tragtdannet Krone, hvorfor de bør fra deres Ungdom saaledes dannes. I Henseende til Forædlingen, da gielder det samme her, som ved de høistammede Frugttræer; og man vælger de Sorter, som fuldkommen svare til Hensigten.

§. 76.

Om Spalliertræer.

Spalliertræerne sættes enten strax i deres Ungdom paa det Sted, som er dem bestemt for bestandig, hvor de

opelskes

opelskes med en flad viftedannet Krone; eller og de bringes under saadan Skikkelse i Planteskolen; dog at de, saasnart de ere blevne noget større, maae sættes op til Mure eller Plankeverker.

I begge Tilfælde beroer det paa en passende Beskiæring af Kronen, og at man borttager de Grene, der staae lige over for hverandre.

Man binder Grenene, fra Ungdommen af, til Lægter, og leder dem saaledes, at de ligge enkelte hver for sig, og at Træerne kunne skiule Muren jevnt overalt.

§. 77.

Om Stævneskove (Schlagholzer) i Almindelighed.

Ved Forst-Oekonomien hender det sig ofte, at man af en eller anden løvbærende Træeart agter at anlægge, enten:

1) Krone-Stævneskove; eller
2) Stamme-Stævneskove.

Begge kunne hastigst og sikkrest opnaaes ved Plantning, især naar de bestaae af saadanne Træearter, hvis Frøe ikke kan bekommes i Mængde, eller er for kostbart, til at besaae dermed store Strækninger. Planteskoler ere da fornødne, for at kunne opelske (Pilearterne undtagne) disse Træer enten af Frøe eller Stikker, for siden at udplante dem i det Store.

§. 78.

Om Krone-Stævneskove i Særdeleshed.

Krone-Stævneskove ere det fortrinligste og næsten eneste Hielpemiddel imod Brændemangel paa de Steder, hvor

hvor Græsgangen ingen Afgang taaler, og hvor altsaa denne Forst-Oekonomie kan anvendes med ubeskrivelig Fordeel.

De løvbærende Træer opelskes dertil i Planteskolen, ved at omplante dem tvende Gange, ligesom de i §. 72 afhandlede høistammede Skovtræer. De udplantes noget vidtløftig paa deres bestemte Sted, (for ikke at undertrykke Græsset), og forsynes i nogle Aar med Pæle og Tiørne, at Qvæget ikke kan beskadige dem. Ere de da efter nogle Aars Forløb rodfæstede, og staae i bedste Fremvext; bør Kronen afstævnes i Marti Maaned med en skarp Øxe, indtil en Længde af 7 Fod, som Stammen maa være høi. Der frembryder da en Mængde af nye Skud, og disse borttages efterhaanden neden fra op ad, indtil de øverste, som maa blive staaende, og skulle voxe til Stænger. Man afstævner Stængerne hvert siette, tiende eller fiortende Aar ligesom Piletræerne, og de give da Brændsel, Gierdsel og smaat Gavnved. Træerne inddeles i saa mange Hugster, som Stængerne udfordre Aar for at faae deres fuldkomne Føerlighed, saa at man aarlig kan have en Hugst. Hvergang at Afstævningen skeer, forøges ogsaa Udbyttet, indtil Træerne af Ælde ere blevne kraftesløse, hule og døe omsider i en temmelig høi Alder.

For at giøre denne Benyttelse varig for Fremtiden, sættes disse Træer i Begyndelsen saa vidtløftig, at nye Træer Tid efter anden kunne skydes ind imellem dem. De udgaaende Træer bør ligeledes efterhaanden opryddes, og unge sættes i deres Sted igien.

Denne ligesaa let som fordeelagtige Maade, at afhielpe Brændemangelen inden kort Tid, kan derfor ikke noksom anbefales paa Steder som ere beqvemme dertil,

allerhelst, da dette ganske henhører under de hidtil forsømte Midler imod Brændemangel.

De fortrinligste Arter af Løvtræer, der, foruden Piil og Afp, skikke sig bedst hertil, ere: Valbirk og norsk Løn (Ahorn), El, Avn, Kastanie Bøg, Ask, Plataner, Fugle Kræge, Eeg, almindelig Robinie eller Akacie, Røn, Lind og Alm.

Alle disse Træearter slaae meget vel an, og udskyde igien, efterat deres Krone er afstævnet; men de fordre i denne Henseende alle en tempereret og nærende Jordbund tilligemed et mildt Klima.

§. 79.

Om Stamme-Stævneskove i Særdeleshed.

Vil man anlægge en Skov, hvori Stammerne skulle stævnes, bør man kunne holde den halve eller i det mindste den tredie Deel af hele Skoven i Fred for Qvæget og Vildtet, da de udslagne Stammeskud maa skaanes for Kreaturenes Bid i nogle Aar, dersom ikke alt skal gaae forloren.

Under saadanne Omstændigheder vilde det være ubesindigt at anvende flere Aar til at opelske de unge Træer i Planteskolen, for dog omsider at afhugge Stammen tæt ved Roden.

Det er derfor nok, enten at besaae en saadan Plads; eller og, efterat de unge Træer eengang ere omplantede i Planteskolen, da at sætte dem hen paa deres bestemte Sted. Dette kan foretages udi tredie eller fierde Aar efter foromtalte første Omplantning, da de sættes i det høieste kun 6 Fod fra hverandre. Det tredie Foraar, efterat de ere satte paa deres bestemte Sted, afstævnes

alle

alle Træer ved Roden, som staae i en frodig Vext, da de derpaa give en Mængde Stammeskud og Rodyngel, som afhugges efter forskiellige Hensigter fra det 15de til 40de Aar. De maae derfor planmæssig inddeles i Hugster, at de kunne vexelviis afstævnes. Til dette Brug ere alle løvbærende Træer og Busktræer tienlige; dog bør man ikke lade de sidstnævnte blive for gamle, da deres Stub ellers vilde uddøe. Underskovene afstævnes derfor efter 15 til 18 Aars Forløb, undertiden og før denne Tid, ligesom Jordbundens Beskaffenhed tillader det.

Enhver der anlægger sine Hugster paa aabne ubenyttede Strækninger af sine Godser, hvor Brændsel mangler, kan derfor paa en let Maade og med ringe Bekostning forbedre dem meget betydeligen herved.

§. 80.

Om de levende Hekker i Almindelighed.

Naar man vil anlægge levende Hekker, bør man være forsynet med saadanne Træarter, der findes tienlige til dette Brug, og som dertil ere opelskede. Dette opnaaes sikkerst ved Planteskoler; da de i Skoven oprykkede unge Træer have ubetydelige Rødder, ere allerede forknyttede, og om de end ere smaae, dog for gamle og udueslige til Omplantning. Dette er Aarsagen til Hekkernes seendrægtige Vext, til de ofte fornødne Udbedringer, og til deres hastige Død.

De inddeles i Almindelighed:

1) I høie Hauge- og Brysthekker ved Gangene, hvor de bruges til Siir, Indfatning, og til at forskaffe Læ. De holdes bestandig under Saxen, see ud ligesom de vare høvlede, ere og ofte formedelst de derimellem

mellem anbragte Figurer saa vanskabte og unaturlige, at de ere en Væmmelse for den kyndige og smagfulde Forstynder.

2) I levende Gierder, til Fredning for Ager og Enge. Disse ere høist vigtige, men i Almindelighed urigtig anlagte og slet vedligeholdte.

§. 81.

Om de store Hauge- og Brysthekker i Særdeleshed.

De store Haugehekker findes endnu mangesteds endog i store Hauger. Det er desaarsag fornødent at forstaae deres rigtige Opelskning og Behandling.

De Træearter, der skulle skikke sig bedst til slige høie Hekker, maae holde sig godt under Saxen, voxe tæt tilsammen med Grenene, ikke give nogen Rodyngel fra sig i Gangene, og beholde Løvet længe; de ere: i fugtig Jordbund, Elle, i en tempereret Jordbund Aun, Bøg og Eeg, paa en tør Jordbund vindkoglet og ædel Gran (Pinus echinata, Aiton) og (P. abies, du Roi), det sure Kirsebærtræe, Akacien, og i enhver Jordbund, Linden og Almen.

Til Brysthekker tages: Mark Løn, Berberisser, Italiensk Stilkbælle (Cytisus sessilifolius), alle Korneler, rødt Axelved (Cratægus coccinea L.), Mareved, Liguster, graae Piil, hvid Morbær, veilugtende Pibeved (Philadelphus coronarius), virginisk Kræge, Qvæder, Vrietorn Korsved, almindelig Stilkbælle, Ribs, Stikkelsbær, Hyven Rose, buskartede Piilarter, Qualkvedartet Spiree, Barlind, og Sneebold Qualkved.

Naar saadanne Træearter opelskes enten af Frøe eller ved Stikker, og sættes siden i Planteskolen, tvende

Fod

Fod fra hverandre; da bør Grenene, som udskyde fra Stammen afstudses indtil en Afstand af tvende Tommer fra den. Dette foretages ved Løvtræerne om Foraaret, og ved Naaletræerne om Vinteren. Fra disse efterblevne Stykker af Grenene udbryder igien en Mængde nye Qviste, hvilke, naar de have fuldendet deres Skud, bør afstudses atter ganske kort med Haugesaxen; Toppen derimod bliver endnu urørt.

I næstfølgende Aar fremvoxe endnu flere Qviste; disse bør da kun paa de tvende modsatte Sider skarp beskiæres med Saxen, men i Linien afstudses de saaledes, at de ikke hænge fast i hverandre.

Efterat de have opnaaet den behørige og forlangte Høide, afstudses Toppen paa Løvtræerne om Foraaret, men paa Naaletræerne om Vinteren, med Haugesaxen; og beskiæres de første om Sommeren, men de sidste om Vinteren.

De ere da nu skikkede til at opfylde deres Bestemmelse, og kunne i næste Høst eller Foraar sættes hen paa Stedet, hvor de skulle blive staaende og hvor de sikkert ville trives vel, saa at de inden kort Tid voxe tæt i hinanden. Ved denne Opelskningsmaade behøves ikke nær saa mange Træer til en Hekke, som man ellers sædvanlig bruger.

§. 82.

Om de levende Gierder.

De levende Gierder opelskes paa de fleste Steder saa slet og ufuldkomment, at Diemedet ikke opnaaes med dem, hvorfor man maa sædvanlig søge Tilflugt til de Brænde opslugende Riisgierder, der ere en Pest for Skovene.

Det

Det tilskrives da blot den slette Jordbund, naar de levende Gierder ikke ville lykkes; og man indseer ikke, at den skiødesløse Opelskningsmaade af de dertil brugte Træer, det bagvendte Anlæg, den urigtige Behandling af Hekkerne, og i Besynderlighed det slette Valg af Træearterne, ere Aarsagerne til, at de levende Gierder mislykkes.

Unægtelig kunne levende Gierder frembringes paa enhver Jordbund, som er værd at frede; da Jorden i Gierdelinien kan forandres og forbedres efter Behag, og en tienlig Træeart dertil udvælges.

Intet er derfor mindre hensigtsmæssigt, end naar gamle Buske af Hvidtorn Axelved, som have staaet i en god Grund, og Skygge, opgraves og anvendes til Gierdeplantning i en brændende Sandbund; eller naar man planter levende Gierder i en stiv og fugtig Jordbund, der ofte oversvømmes. Saadanne Urimeligheder har jeg ofte forefunden paa mine Reiser *).

Man finder allerede saa meget skreven om levende Gierder, at man næsten maatte holde denne Materie for udtømmet. Ikke destomindre tilstaaer jeg oprigtig, at jeg anseer alle givne Forskrifter for saa utilstrækkelige, at man ikke kunde følge dem med Sikkerhed i Anlægget af levende Gierder.

Denne min Mistillid reiser sig fra den Kundskab, jeg har om en stor Deel af Træearterne, fra den Erfaring jeg har om deres meget forskiellige Opelskningsmaade, og fra de mange baade heldige og uheldige Forsøg jeg har giort med Anlæg af levende Gierder, uagtet de ere blevne efter en rigtig Theorie anstillede i forskiellige Jordarter.

Uden

*) Det er at beklage, at det samme kan siges om Anlægget af flere levende Gierder i Dannemark. V.

Uden at opholde mig ved de af andre begangne Feil, har jeg, i Henseende til denne for enhver opmerksom Oekonom saa værdige Gienstand, giort mig følgende Regler, som jeg her vil fremlægge, og underkaste Kunstdommerens Kritik og Prøvelse.

§. 83.

Forsigtigheder man har at iagttage ved de levende Gierder.

De levende Gierder skulle frede Hauger, Marke og Enge fra al Beskadigelse. De bør altsaa indrettes saaledes, at denne Hensigt kan opnaaes.

Dersom levende Gierder skulle anlægges i saadant Oiemed og til den saa nødvendige Besparelse af Gierdsel, da bør

1) saadanne Træearter vælges, som i Henseende til deres Vext og Varighed, (uagtet al voldsom Behandling) ere bedst skikkede dertil.
2) Bør Planterne opelskes overeensstemmende med den attraaede Hensigt.
3) Bør deres Egenskaber overveies i Hensyn til Jordbundens Forskiellighed, saa at man vælger de tienligste Træearter for den Jordbund, hvor det levende Gierde skal plantes.
4) Desuden beroer det, efter ommeldte Omstændigheder, paa Jordens Tilberedning i Plantningslinien, og
5) paa Anlægget selv efter de forskiellige Methoder, i Hensigt til
   a) Hekkeliniens forskiellige Beplantning, og de Haandgreb og Fordele, som derved anvendes.
   b) Det levende Gierdes Fredning, og

c) dets

c) dets Istandsættelse; endelig

6) beroer det ogsaa paa den behørige Vedligeholdelse af det anlagte Gierde.

Dets Opelskning, Anlæg og Vedligeholdelse har meget tilfælles med Planteskolevæsenet. For desto lettere at kunne oversee det Hele, skal saadant her samlet vorde afhandlet, og intet forbeholdes deraf til næstfølgende Afdeling.

§. 84.

Anpriste Træearter til levende Gierder, som ikke ere tienlige dertil hos os.

Man er ofte ved fremmede Forfattere bleven forledet til at vælge saadanne Træearter til levende Gierders Anlæg, hvilke, da de ere for kielne, ikke kunne med god Fremgang anvendes hertil under vort Klima, og saa meget mindre, da deres Kielenhed forøges ved deres Beskiæring. Blant hine høit anpriste, men for os ubrugbare Træer til levende Gierder henhøre:

1) Buskartet Hareøre. (Bupleurum fruticosum).
2) Tretornet Gleditse. (Gleditschia triacanthos).
3) Steenved. (Phillyrea).
4) Christtorn Korsved. (Rhamnus Paliurus).
5) De altidgrønne Eegetræer.
6) Europæisk Tornblad. (Ulex europæus. L.) vulgo. Genista spinosa.
7) Herkulisk Tandved. (Zanthoxylum clava Herculis).

Mange andre, endog her hos os varige Træearter, skikke sig ligesaa lidet til levende Gierder, da de voxe enten for meget udspredt med Grenene, eller og kunne ikke frede.

§. 85.

§. 85.

De Træearter, der ere bedst skikkede til levende Gierder.

Der gives mange Træearter, som hos os ere tienlige til levende Gierder, og blant hvilke flere voxe paa tør Jordbund; andre derimod elske et tempereret og atter andre et fugtigt Jordmon. Man har ogsaa dem, som kunne enten trives paa en Sandbund eller i en Leergrund. Efter mine Jagttagelser og Erfaringer troer jeg, at disse Træer kunne bringes i følgende Orden:

1) Paa en tør Jordbund.

a) I Sand med Muldjord *).

1) Almindelig Berberisse. (Berberis vulgaris).
2) Rød Axelved. (Cratægus coccinea).
3) Almindelig Bukketorn. (Lycium barbarum).
4) Prikbærret Axelved. (Cratægus punctata Ait. Mespilus cuneifolia Ehrhart, eller Cratægus Crus-galli du Roi).
5) Blomme Kræge. (Prunus domestica).
6) Almindelig Robinie eller uægte Akacie. (Robinia Pseud-Acacia).
7) Almindelig Alm. (Ulmus campestris).

b) I Leer med Muldjord.

1) Field Axelved. (Cratægus alpina).
2) Glindsende Axelved. (Cratægus lucida).

De 7 fornævnte Træearter trives ligeledes godt i denne Jordbund.

De

*) Ved Muldjord, forstaaes: det frugtbare Jordlag, der er fremkommet Tid efter anden ved forraadnede Planter. Jo tykkere denne Jordskorpe er, desto frugtbarere er Jordbunden. Overs.

2) Paa en middelmaadig fugtig eller tempereret Jordbund.

a) I Sand med Muldjord.

Alle foranførte Arter af første Classe voxe for stærkt i denne Bund; hvorimod følgende ere mere passende for den.

1) Almindelig Aun. (Carpinus Betulus), tillige med alle fremmede Arter af denne Slægt.
2) Rostfarvet Korneel. (Cornus amomum).
3) Almindelig Liguster. (Ligustrum vulgare).
4) Pære Abild. Pyrus communis).
5) Æble Abild. (Pyrus malus). Her forstaaes det vilde Æbletræe *).

b) Leer med Muldjord.

1) Mark Løn. (Acer campestre).
2) Kirsebær Korneel. (Cornus mascula).
3) Rød Korneel. (Cornus sanguinea).
4) Hvidtorn Axelved. (Cratægus oxyacantha).
5) Slaaen Kræge. (Prunus spinosa).

De først anførte 5 Sorter i denne Classe trives ogsaa godt i denne Jordbund.

3) Paa fugtig Jordbund.

a) I Sand med Muldjord.

1) Sand Tidse. (Hippophaë rhamnoides). (Voxer ogsaa i Flyvesandet. V.)
2) Vrietorn Korsved. (Rhamnus catharticus).
3) Guul Piil. (Salix vitellina).

I Tydskland har jeg fundet denne Pileart i en tør Sandbund. V.

4) See

*) Jeg har seet det vilde Æbletræe voxe i en tør Jordbund, som var en Blanding af Sand og nogen Muldjord. V.

4) Selje Pilen. (Salix capræa).

b) I Leer med Muldjord.

1) Almindelig Mareved. (Ilex aquifolium).

2) Tydsk Mispel. (Mespilus germanica).

3) Qvæde Abild. (Pyrus Cydonia).

De første 4 Sorter i denne Classe, lykkes og saa i den sidste Art af Jordbund *).

§. 86.

Alle Træer til levende Hekker bør opelskes i Planteskolen.

De Træer, som anvendes til Hekker og levende Gierder, erholdes enten

a) ved Frøe,

b) ved Aflæggere, eller

c) ved Stikker.

Man behandler dem i deres spæde Alder ligesom Træerne i en Planteskole, for at forskaffe dem gode Rødder, og give dem derved god Fremgang i Hekken, tillige med den fornødne Varighed.

Til den Ende bør de Træer, som ere opelskede paa en af foranførte trende Maader, røgtes i Planteskolen, indtil de have opnaaet en liden Fingers Tykkelse, uden at deres Høide kommer derimod i nogen Betragtning.

*) Denne Liste kunde endnu betydelig forøges, da vi eie flere saavel inden- som udenlandske Træearter, der kunne tiene til levende Gierder, men for at undgaae Igientagelse, skulle de først i den anden Deel blive omtalte. V.

§. 87.

Forsigtigheder ved Planternes Opelskning til levende Gierder,

Man giør meget vel, dersom man strax søger at forskaffe Planterne fra deres spæde Alder, den samme Jordbund i Planteskolen, som de siden efter faae paa det Sted, hvor det levende Gierde skal anlægges. I det mindste gaaer man sikkrest til Verks, naar Jordbunden i Planteskolen ikke er fugtigere og federe end den, hvorpaa Hekken skal staae, hvilket gielder for alle Træers Omplantning og er en almindelig samt vigtig Regel ved Trædyrkningen i det Hele.

Saa lidet man bør ønske, at Træerne i Hekkerne skulle forknyttes og blive sygelige; saa lidet gavnligt er det dog, naar de voxe for frodigen og stærkt. Desaarsag er og i §. 85 den Virkning, som Stedets Beliggenhed saavelsom Jordbunden har paa de forskiellige Træearter, taget i Betragtning. Akacien vilde, paa en fugtig Leerbund med Muldjord, voxe til et stort Træe, og Stammen opnaae paa en Tid af 15 Aar Tykkelsen af 15 Tommer i Giennemsnit. Den vilde altsaa i denne Jordbund være lidet tienlig til den attraaede Hensigt, da den derimod i en Sand med Muldjord fuldkommen vilde svare til den. Mark-Lønnen eller Nauren, og den almindelige Hvidtorn (Axelved), vilde vise en modsat Virkning paa en høi og tør Sandbund. De maatte her sættes ganske tilbage i deres Vext, forknyttes, og inden kort Tid aldeles bortdøe. Formedelst saadan forskiellig Vext, bør altsaa ikke forskiellige Træearter sættes iblant hverandre, men enhver særskilt Strækning af Hekken kun bestaae af et Slags Træer.

§. 88.

§. 88.

Forsigtigheder ved Anlægget af et levende Gierde.

De Jordarter, som udfordres til et levende Gierde, ere enten allerede for Haanden der, hvor det skal anlægges; eller og at de bør føres derhen, og blandes med hinanden, efter den meddeelte Anviisning.

Dersom Jordbunden er for fugtig til den Træeart, som man vil plante, da graves en Grøvt trende Fod dyb, langs ved Siden af Linien, hvor Hekken skal staae. Med den opkastede Jord forhøies Grunden i Linien, og med den opføres en Vold, paa hvilken Plantningen foretages, naar Jorden i Forveien er traadt vel fast. Er Jordbunden derimod for tør; da drages en Grøvt langs i Plantningslinien, og den opkastede Jord lægges paa begge Sider af den, dog giøres Grøvten kun halvandet Qvarteer dyb, og Jorden blandes i Grøvten med en for Træearten passende Jordart, hvori Plantningen da foretages. Men dersom Stedet og Jordmonet er beqvemt til Anlægget af det levende Gierde, da omgraves Jorden der, hvor det skal sættes trende Fod breed og en god Fod dyb, for derved at blive noget skiør.

§. 89.

Aarstiderne, i hvilke de levende Gierder anlægges.

Der kan ikke bestemmes nogen vis Aarstid for Plantningen af et levende Gierde. Man maa heri rette sig efter Omstændigheder, og efter Jordbunden, om denne er enten tør, tempereret eller fugtig.

I den tørre Jordbund bliver Efteraaret, i den tempererede, saavel Efteraaret som Foraaret; og i den fugtige Jordbund er Foraaret især den bedste og beqvemmeste

Tid

Tid for at sætte det levende Gierde. Imidlertid fordre dog adskillige Træearter en Undtagelse fra denne Regel; og det er nødvendigt at bemerke den.

1) Paa en tør Jordbund,

Hvor man i Følge Reglen burde plante om Efteraaret; forlanger derimod

1) Almindelig Robinie eller uægte Akacie. (Robinia Pseud-Acacia. L.) at sættes om Foraaret; da Erfaring lærer, at den sædvanlig gaaer ud om Vinteren, naar den plantes om Efteraaret.

2) Paa en middelmaadig fugtig eller tempereret Jordbund,

hvor Plantningen efter Forskriften kan foretages saavel i Vaar, som Høst, maa

a) Kirsebær Korneel. (Cornus mascula) nødvendig plantes i Efteraaret, da dens Blomsterstand i Februarii Maaned giver den en tidlig Bevægelse af Saften, hvorved dens Plantning om Foraaret vorder farlig.

b) Almindelig Liguster (Liguſtrum vulgare.) maa derimod plantes om Foraaret, da den ellers bortfryser.

§. 90.

Anviisning til levende Gierders Plantning *).

Træerne, som bruges til levende Gierder, udplantes paa forskiellig Maade, efter Træearternes særskilte Natur;

*) Saa rigtige og grundede disse Forskrivter ere, som Hr. von Burgsdorf her giver for Opelskningen af levende Gierder, saa udfordre de dog nogen Forandring for at kunne blive almindeligen fulgte af den Danske Landmand. Planteskoler ere saa faa i Danmark, at enhver som vil

tur; men hvilken Plantningsmaade man endog skal vælge, bør Træerne stedse være forsynede med mange og gode Rødder.

At vil sætte levende Gierde, ikke kan forskaffe sig herfra den Mængde af unge Planter, som dertil udfordres. De vilde desuden blive ham for kostbare. Dernæst maa det Hegn, som den Danske Landmand opfører, strax være lovligt og forskaffe fuldkommen Fredning, hvilket savnes i Begyndelsen ved det levende Gierde, som Hr. von Burgsdorf opelsker. Det freder ikke heller, naar det stævnes eller kappes, hvilket er ligesaa stor en Ufuldkommenhed, som hiin. Den Danske Landmand, som vil opelske levende Gierder, maa derfor først opføre en Jordvold med tvende Grøfter efter Hegns Forordningen af 29 Octobr. 1794 og dernæst plante Gierdet oven paa Diget, hvorved de Burgsdorfske Forholdsregler ville tiene ham til en vigtig og grundig Veiledning. Saadan en Jordvold skal holde 7 Qvarteer i lodret Høide, være i det mindste 3 Alen breed i Grunden, hvor Jordmonet er godt og fast, og 4 Alen i løs og sandet Jord. Grøfterne skulde i det første Slags af Jordbund være 9 Qvarteer brede og 6 Qvarteer dybe i lodret Maal, derimod 3¾ brede i løs og sandet Bund. Grøften faaer den største Skraahed paa den Side, som vender mod Diget, hvor det ogsaa er forsynet med en Fod fra ¼ til ½ Alens Brede, paa det at Diget ikke skal nedskride. Digets Sider faae den Skraahed, at det i det mindste har ovenpaa en Brede af 6 Qvarteer. Man kan da sætte paa det 3 Rader af Træeplanter, hvoraf de tvende yderste kunne staae ½ Alen fra Digets yderste Kant, og derved være mindre udsat for at udtørres. Radene selv fik paa denne Maade en Afstand af 1 Qvarteer fra hinanden, og vilde saaledes give et desto tættere Hegn. Skulde man af Mangel paa Træeplanter nødes til at tage Busktræer af Skovene, da sættes de derimod formedelst deres Størrelse kun i en Rad. Hr. General-Garten-Inspektør Schmidt paa Nyegaard ved Hadersleben har meddeelt mig en Efterretning om den Maade, man sætter levende Hegn i Apenrader og Hadersleb Amt, den jeg her skal meddele, da jeg ikke finder den almindelig bekiendt, og da den tillige indeholder adskilligt nyttigt. Han beretter herom følgende:

"Man

At plante levende Gierder ved at sætte Stikker af de Træearter, der paa denne Maade lade sig formere, er vel

"Man graver Grøften (mod Naboens Grund) omtrent 2 Alen bred og 1 Alen til ¾ dyb, lægger de grønne "Tørv med Græssiden mod Grøften, saaledes at der bliver en Kant eller Digefod, omtrent af en god Haandbred, hvorved Diget eller Jordvolden forhindres fra at "falde ned, dersom noget af Jorden i Kanten af Grøften skulde løsne sig, (her tales om Leer eller anden sammenholdende Jordart, og ei om Sand eller løs Grund). "Er Diget opsat om Foraaret, plantes Heguet derpaa det "følgende Efteraar, er det derimod opkastet om Efteraaret, kan det beplantes i Foraaret; dog holder man det "almindeligen for bedst at lade Jorden ligge et Aar over, "for at giennemvirkes af Soel, Regn og Frost, førend "Plantningen foretages."

"Naar der skrides til Plantningen, er det første Arbeide at opgrave Planterne, som sædvanlig tages i Skoven. Opgravningen forrettes mere med en paa Enden "bred og skarp Rydbestang end med Spaden, der kun "bruges til at borttage noget af den øverste Jord med. "En saadan Jernstang letter Arbeidet meget, og de større "Rødder hugges dermed over, uden at de flekkes eller trævles og behøve næsten ingen Beskiering. Disse opgravede Planter læsses paa Vogn og kiøres til Stedet, hvor "de skulle plantes; derefter graves en dyb Kanal i Digekammen, hvori Planterne nedsættes saa dybt de kunde "komme, og heldes med Toppen lidet over imod Grøftens Side. Naar Jorden er kastet til, og ved Planternes stærke Rystning bragt til at sætte sig tæt om Rødderne, trædes den temmelig fast, og tillige giøres da en "Fordybning langs ved begge Sider af Planterne, saa at "de staae i Midten deraf; dette er nødvendigt, deels "for at kunne vande dem i en tør Forsommer, og deels "for at Regn og Sneevand kan synke ned til Roden og "ikke løbe ned af Diget fra Planterne. Derefter afhugger en Mand Toppen af Planterne, sædvanligen 1 Alen "over Jorden. Dette skeer med en liden meget skarp Øxe "i den eene Haand, og et Stykke haardt Træe i den anden, hvilket han holder under Planterne, hvor de skulle

"over-

vel den hastigste og letteste Anlægningsmaade; men den er tillige den ufuldkomneste. Stikker bør, ligesom Frøe-planter

"overhugges. Hegnet er da for saavidt færdigt. Fryg-"ter man nogen Vold af Kreature, bliver det fornødent "at sætte et lidet saakaldet Stikgierde ved den indre Side "af Hegnet, som kan afholde Kreaturene og især Faar, "der ere overmaade skadelige for levende Hegn. Alt stort "Ukrudt maae i Begyndelsen bortluges eller hakkes bort "fra slige Hegn."

"At man her bruger store Planter, ja ofte temme-"lig store Buske, naar de kuns ikke forhen have været af-"hugne og have alt for tykke gamle Rødder, skeer, fordi "et saadant nyt Hegn strax skal kunne fredde for alle tam-"me Dyr; denne Hensigt foraarsager ogsaa, at Planterne "maa sættes tæt sammen, hvilket vilde udfordre alt for "stort et Antal, naar de kuns vare smaae eller havde en-"kelte Stammer.

De Træer, som her udgiøre det levende Gierde, ere i Almindelighed Hvidtorn Axelved, almindelig Hessel, Høi Ask, Selje, graa, spidsbladet, hvid og skiør Piil, Fuglebær Røn, Slaaen Kræge, almindelig og Hyven Rose, Brambær Klynger, almindelig Bøg, Aun, Eeg og Skov Abild (Vild Æble Abild). Hesselen er det almindeligste Træe i de her værende Gierder, men Grenene lide altid i Spidsen, hvor den er meget udsat Nordvest og Sydost Vindene; den kappes hvert 10 eller 12 Aar. Asken modstaaer derimod Vinden, og nyttes til mange Slags Agerdyrknings-Redskaber, naar den stævnes. Af alle Piile Arter foretrækkes her Selje Pilen, da dens Bark afsættes med Fordeel til Garverne. Denne tillige med den graae og spidsbladede Piil lider mindst af Foraars Nattefrosten, som ofte ødelægger de unge Skud paa skiør Pilen. Fuglebær Røn modstaaer ypperligen Vinden, og voxer tillige i en skarp Jordbund. Aunen er her ikke saa almindelig i Gierderne som i det Holsteenske, hvor den viser, at den lader sig nøie med et slettere Jordsmon og modstaaer bedre Vinden end Bøgen. Egen fortiener ogsaa meer Opmerksomhed til levende Hegn, end man her skienker den, da den giver godt Hegn, og ved Kapningen saa megen Fordeel, hvilket de levende Gierder

planter og Aflæggere, i Forveien opelskes behørigen i Planteskolen for at faae tilstrækkelige Rødder, og først dannes til virkelige Planter.

Har

der i Grevskabet Ranzau bevise. Men af alle vore indenlandske Træer burde man lægge meest Vind paa Skov-Abilden til levende Gierder, da den voxer hastig, freder ypperligen, trodser Vinden, taaler en tør Jordbund, og giver haardt Veed, som er fortrinlig godt til Brændsel. Birken, som giør saa smukke levende Gierder i Holsteens sandige Egne, savner man her. Dens Anvendelse til Hegn er ikke kiendt i det Slesvigske, uagtet den kunde opelskes til saa stor Nytte paa de mange nøgne Diger, som ere her fremkomne ved Udskiftningen, og ikke kunne hegne formedelst den sandige Grund. Paa flere Steder mellem Eckernførde og Rendsborg ligesom i det Holsteenske giver Ellen godt Hegn paa sandige Jordvolde; hvor lidet endogsaa dette Træe synes at finde her et naturligt Voxested, og den Fugtighed, som det forlanger for at voxe frodig. Imidlertid bør det bemerkes, at Digerne, som man opfører her for at beplante dem med levende Træer, ere meget lave og brede, hvorved de blive forholdsviis fugtigere end de høiere og smalere Diger. Jeg har ofte fundet hine Diger af 5 Qvarteers Høide, 8 Qvarteers Brede, og deres Væg næsten ganske lodret staaende. De Diger, som opsættes om de Kongl. Forstindhegninger i det andet Slesvigske Distrikt, holde i Grunden 3 Alen, i Høiden 8 Qvarteer og ovenpaa i Breden 6 Qvarteer. Saadant Dige har kun en Grøft paa den udvendige Side, som er 3 Alen bred, og 2 Alen dyb. Hvor Diget støder paa en Mose eller løs Grund, bruger man paa nogle Steder at lægge Elle-Stager i Grunden af Diget, paa hvilke det sættes. Skeer dette i Foraaret, give de Stænger, som ligge udvendig i Foden af Diget, Qviste, der voxe op, og fæste Jordvolden for neden. Hvor man har Forraad paa El, kan man derfor undvære Flekkegrøfter i saadan en Grund. Om Jordvolde og levende Hegn see mere i Høeghs Anviisning til et vel indrettet Jordbrug for Gaardmænd og Huusmænd paa Landet S. 9 m. fl., og Almanakken for Aaret 1793. V.

Har man forsynet sig med saadanne Planter, og tilberedet Jorden i Plantningslinien efter §. 88 enten paa den ene eller anden Maade, drages en Snoer langs paa Linien, hvorefter man graver en smal Plantningsgrøft, ligesom det skeer i Planteskolen, i Følge §. 52. I denne Grøft sættes de unge Planter 9 Tommer fra hinanden, efter §. 53, 54 og 55, og atter drager man i en Afstand af 9 Tommer fra denne Linie en jevnsides løbende Grøft, som behandles paa samme Maade; dog saaledes at Planterne i denne Linie ikke sættes tvert over for dem i hiin første, men afvexlende som .˙.˙.˙., hvilket befordrer Gierdets Tæthed og giver desto bedre Plads for Rodderne.

§. 91.

Det nye levende Gierde bør i Begyndelsen fredes.

Saasnart det levende Gierde er plantet, bør man tillige sørge for dets Fredning, da det i de første Aar ikke kan beskierme sig selv, mindre den indhegnede Plads.

Paa hvilken Maade man ogsaa giør denne Fredning i Hensyn til de lokale Omstændigheder; saa bør den dog saaledes anbringes udenfor de beplantede Linier, at intet Qvæg kan naae Planterne, eller komme indenfor i Hegnet. Har man saaledes indhegnet det, er Anlægget fuldført, hvorefter følger dets tilbørlige Røgt og Vedligeholdelse.

§. 92.

Hvorledes det levende Gierde bør røgtes.

I første Sommer renses Planterne fra Ukrudet, og vandes i paakommende Tørke. I næstfølgende Plantningstid optages de Planter, som hist og her ere udgangne,

og nye af samme Art sættes i deres Sted. Aaret, efterat de ere plantede, naar de nemlig have staaet en Sommer over, bør de alle uden Undtagelse afskiæres i Martii Maaned med en skårp Kniv tæt ved Jorden.

Sommeren derpaa fremkomme en Mængde nye Stammeskud og Rodyngel, som i Augusti Maaned beskiæres med Saxen paa begge Sider af Hekken, saaledes, at Hekken for det første ikkun bliver en Fod bred. Det næste Foraar derefter nedsættes dens Høide ved Saxen indtil en Fod; men de skarpe Kanter af Hekken beskiæres saaledes, at Ryggen bliver tilrundet, i hvilken Form den bestandig bør vedligeholdes, da den ellers vorder for lys nedentil, gaaer hastig ud, og undertrykker sig selv, naar den er ligesaa bred oven som neden, eller maaskee holdes endnu bredere oventil.

De nye Qviste, som fremskyde atter i den tredie Sommer, beskiæres igien om Foraaret ligeledes skraas med Saxen, men man lægger bestandig noget til Hekkens Høide og Brede.

Saaledes vil den omsider blive uigiennemtrængelig, og inden kort Tid opnaae den tilbørlige Høide. Det er en Hovedsag, at det første Aars Skud holdes vel kort, og at Hekken ikke for hastig faaer sin tilbørlige Høide, da dens Tæthed og Varighed beroer især derpaa.

§. 93.

Det levende Gierdes Vedligeholdelse og Benyttelse.

Jeg behøver vel ikke her at erindre om, at alle Aabninger i Gierdet, som indfinde sig i det første Aar, maae udbedes; ligeledes bør Beskiæringen i Julii Maaned ikke forsømmes i Fremtiden. Saa-

Saasnart det levende Gierde er tilstrækkeligt tæt, og saa høit, at det fuldkommen kan frede, borttages det døde Hegn eller Riisgierdet. Man har vel at iagttage, at ingen Stavre bliver staaende i Jorden og raadner, hvilket er meget skadeligt for Hekken, da dens Rødder udsættes for at befænges af de raadnende Pæle, og Hekkestammen bekommer derved Brand.

Skulde der paa de gamle levende Gierder findes Aabninger ved Jorden, (som dog ikke lettelig skeer ved de Hekker, der paa anførte Maade ere anlagte og vedligeholdte), da vilde Harer og de tamme Høns bekomme fri Indgang i Indhegningen. Man planter derfor paa slige Steder alle Slags af Stikkelsbærterne saa tæt sammen som muligt er, hvorved Aabningerne tillukkes. Dog er det ikke raadeligt, at lade et levende Gierde staae længere end i 35 Aar. Det aftager efter denne Tid, og en nye Hekke maa derfor omsider plantes. Man giør derfor bedst, naar man om Foraaret afhugger slige gamle Hekker tæt ved Jorden med en skarp Øxe. Stubbene eller Stødene forfriskes meget derved, drive atter en Mængde nye Skud, som behandles paa samme Maade som en nye Hekke, saa at de igien give et levende Hegn.

Nytten af disse gamle Hekker vil maaskee paa mange Steder ikke ansees at være saa ubetydelig, som den virkelig er i de Egne, hvor man har Forraad paa Brændeved. Jeg ønsker, at min anvendte Flid paa denne oekonomiske Gienstand maatte opmuntre andre til at giøre Forsøg med at anlægge levende Hegn efter denne Forskrivt, og at sand Nytte herved maatte stiftes *).

§. 94.

*) Jeg har allerede den Glæde at see paa Frue Humboldts Gods, ved den Tegelske Mølle en meget lang Hvidtornhekke, som er anlagt efter denne min Forskrivt, og findes i en fortreffelig Stand. Anmerk. til andet Oplag.

§. 94.

Træerne til Lystbuskaser, (Bosquets) bør opelskes i Planteskolen.

Foruden alle hidtil berørte Hensigter med Planteskolevæsenet kommer denne endnu dertil, at man derved kan opelske enten til sig selv, eller til Salg, en Mængde af saadanne Træer og Busktræer, som formedelst deres Skiønhed tiene til Siir og smagfulde Afvexlinger i Lystbuskaser og Naturhaver. Saadanne Træer betales endnu stedse dyrt, uden at de have nogen almindelig erkiendt oekonomisk Nytte. Imidlertid frembringer Naturen dog intet forgiæves. Aarsagen ligger allene hos os og i vore indskrænkede Kundskaber, at vi ikke forstaae at anvende enhver Plante til Nytte for os.

Træearternes Formerelse og de fremmede Arters Naturalisering er yderst vigtig for enhver Stat. De have derfor unægtelig Fortieneste, der med Overlæg og Kyndighed beskiæftige sig med Trædyrkningen, og der anstille Forsøg med fremmede Træearter. De erhverve sig derved mange Erfaringer og giøre nye Opdagelser, hvorved enten strax, eller dog i Fremtiden frembringes mere Næring, og andre Beqvemheder for den mindre tænkende Medborger. Disse Produkter erhverves da i Landet paa en lettere, mindre bekostelig, og med Finanzvæsenet mere overeensstemmende Maade.

Den Dadel, saadanne Beskiæftigelser ere underkastede, og de Hindringer, som man lægger dem i Veien, ere aabenbare Beviser paa Ufornuft, Misundelse og hvor lidet de Mennesker, som ere Aarsag heri, deeltage i Landets indvortes Berigelse.

Hvad vilde vi nu vel her i Tydskland have for Levnets- og Klædningsmidler, dersom Industrien ikke havde ladet os komme i Besiddelse af saa mange Produkter, dem vi have faaet fra saa langt bortliggende Lande, enten ved Beboernes Godhed eller deres Eenfoldighed. Uden dette maatte vi endnu have stillet vor Hunger med Agern, og skiule vor Nøgenhed med raae Hude.

§. 95.

Opmuntring til nærmere Kundskab om de fremmede Træer og Busktræer.

At Naturhaverne ere blevne saa almindelige i Europa, vidner ikke allene om Nationernes Oplysning og bedre Smag, men tillige om vor Deeltagelse i den velgiørende Naturs Skiønheder. Det fortræffelige Tydske Verk: Theorie der schönen Gartenkunst, af Hirschfeldt, hvilket er oversat i adskillige Sprog, tiener os til sand Ære.

Maatte vi dog ikke blot staae stille herved, men tillige beflitte os paa at forbinde det behagelige med det nyttige, og ved denne Leilighed giøre os nærmere bekiendt med de fremmede Træearter, deres Egenskaber, Fremvext, Varighed, Nytte, og ikke lade sig nøie blot med at besidde dem, ofte under falske Navne.

Blandt de Tydske, fortiene især en Münchhausen og du Roi, Efterverdens Tak, at de ved Forsøg og Jagttagelser have banet Veien i dette Fag, og givet os saa megen Kundskab, ved hvilken vi sikker kunne gaae videre frem. Dem skylde vi ikke alleene Kundskaben om saa mange Træearter, der trives fuldkommen vel i Tydskland; men de have ogsaa lært os Muligheden af at giøre Luft-

spring,

spring, og at opelske Planter fra de varmere Lande hos os i det Frie *).

Slige Forsøg opvakte hos eftertænksomme Forstyndere en billig og grundet Mistillid til Handelsgartnernes Fortegnelser. Andre derimod fortsatte deres Forsøg, og fandt, at mange Træearter, som forhen bleve opelskede og vedligeholdte i Vexthusene, vare saa haardføre, at de hos os kunne udholde Veirliget i det Frie.

For den varmere Deel af Tydskland har Hr. R. r. Medicus i Mannheim udrettet meget for denne Sag; og hiin Deel af Tydskland tør love sig endnu mere af hans Bestræbelser. Dog bliver det kun under saadanne Mænds Hænder giørligt, at naturalisere fiælne Træearter, hvortil Foranstaltningerne fordre megen Kyndighed, sand philosophisk Aand og utrættelig Virksomhed. Under de almindelige Forstynderes Hænder vil man ikke kunde forvente nogen Glæde, mindre væsentlig Nytte deraf.

§. 96.

Ikke alle fremmede Træer og Busktræer ere skikkede for vort Klima.

Det vilde i Betragtning af det foregaaende ikke være overflødigt, til Slutning af denne Deel at meddele en For-

*) Et endnu mere frugtesløst Arbeide vilde det være, i vort kolde Norden at tænke paa at opelske Træer fra de varme Lande, eller at naturalisere, og bringe dem til den Høide og Førlighed, de opnaae i deres Fædreland. Slige Træearter, naar de endogsaa kunde udstaae vort Klima, vilde erholde hos os en saa forknyttet Vext, og blive saa ukiendelige, at man neppe skulde ansee dem for at høre til den Træeart, af hvilken de ere blevne opelskede.
Anmerk. af Oversætt.

Fortegnelse over de Træearter, som efter sikker Erfaring kunde trives i den mellemste Deel af Tydskland, eller i de under samme Klima liggende Lande, og som desaarsag udgiøre en almindelig Gienstand for Plantasevæsenet i Tydskland. Man vil, i Sammenligning med andre bekiendte Fortegnelser, finde Antallet paa Arterne og Afarterne meget formindsket, og man bør derfor ikke undres over, naar de Sorter, som her savnes, ikke have villet trives i den mellemste nordlige Deel af Tydskland.

Skaden er ubetydelig, man lider ved uheldige Forsøg med de Træearter, der opelskes blot til Afvexling og til Pryd i Naturhaverne og Lystbuskaser, da de altid kun dyrkes her i det Lidet, men derimod er Tabet betydeligere, naar store Anlæg af slige Træer og Busktræer mislykkes. Store Bekostninger ere giorte, og den Uvidende lover sig af disse Træer betydelige Fordele, som dog ikke kunne forskaffes, da hine ere for kielne under vort Klima.

Alle de Træearter, som blot opelskes til Brug i Naturhaverne uden at have nogen hidtil bekiendt oekonomisk Nytte, ere altsaa Gienstanden for det skiønne Havevæsen. Men da saadant ikke uden oplærte Konst- og Lyst-Gartnere, (der bør forstaae Træernes Egenskaber og Røgt), lader sig tænke; saa giorde jeg maaskee et Indgreb i deres Konstlaug, dersom jeg desangaaende vilde foreskrive dem Love, som de dog ugierne modtog fra en Fusker. Jeg vil desaarsag (blot for deres Skyld, der eie Haver), tillige anføre i Hovedfortegnelsen de Træearter, som endnu ikkun henhøre til det skiønne Gartnerie, og merke de Arter, som i deres Ungdom ere kielne, med det Tegn ⊖; men de bestandig kielne Sorter, med et Kors †; hvorved Eierne sættes i Stand til at bedømme hvorvidt saadanne Træer ere blevne behandlede med Kyndighed. Ved disse Tegn

og ved de forhen giorte Bemerkninger, blive de tillige underrettede om, at saadanne Sorter kun tiene til Legeverk hos os *).

§. 97.

Konstig Formerelse af den i Planteskolen værende Forraad af Træer og Busktræer.

Ved Trædyrkningen, hvor man beskiæftiger sig med mange Træearter, er Planteskolen det Middel, ved hvilket man kan paa mange Maader hastigen og sikkert formere, og forplante Afarterne, der allene ved Konsten kunne vedligeholdes, da de, som forhen er meldt, opelskede af Frøet, gaae tilbage til deres oprindelige Art. De herved forekommende Forretninger henhøre altsaa ligeledes til Planteskolens Røgt og Vedligeholdelse.

Ved disse muelige, allerede tilforn afhandlede konstige Formeringsmidler, er man i Stand til, af en eneste Plante, der lader sig formere ved Stikker, at opelske inden faa Aars Forløb en saa anseelig Mængde af gode og unge Træer, at det aldeles overstiger deres Forventning, der ikke allerede have forsøgt saadan en Opelskningsmaade.

Andre Træearter, som ikke kunne formeres paa denne Maade, men vel formedelst Aflægning, frembyde deres nedhængende Grene til megen Fordeel for denne Operation.

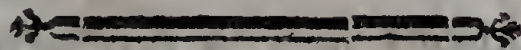
Atter hos andre Sorter, der skyde Rodyngel, afstødes de med Rødder forsynede Skud fra deres Moderstamme,

*) Disse Tegn skulle ogsaa vorde anførte ved alle de Træearter, der vise sig kielne under vort Klima.
Oversætteren.

stamme, og sættes særskilte i Jorden, hvorved de opelskes til Træer, og Antallet af Afartens Individuer forøges.

De øvrige vilde Stammer, som findes i Planteskolen, kunne tiene til Podning, Kopulering og Okulering, og til Afarternes Vedligeholdelse og Formerelse.

Podningen og Kopuleringen efter de forskiellige Methoder, foretages, førend Saften kommer i Bevægelse; Okuleringen skeer derimod fra Midten af Julii Maaned indtil Midten af August, naar Træerne have fuldendet deres Skud i Længden. I den særskilte Anviisning til Dyrkningen af enhver Træeart, skal de konstige Formeringsmidler bemerkes, som passer for ethvert Slags.

Fierde Afdeling.

Grundsætninger angaaende Udplantningen i det Frie.

§. 98.

Grundsætningerne angaaende Udplantningen bestemmes efter de forskiellige Hensigter, som attraaes dermed.

De i Indledningen ommeldte forskiellige Hensigter ved Træedyrkningen have givet forskiellige Forholdsregler ved Saaeningen og de unge Træers Opelskning. Disse Hensigter bestemme ligeledes de forskiellige Grundsætninger, efter hvilke de mangfoldige Træearter skulle udplantes i det Frie.

Det paaligger os nu at anlægge de forskiellige Plantaser overeensstemmende med de forskiellige Hensigter, at foretage de derved forekommende Forretninger med de behørige Fordele, og endelig under en vis Orden at røgte og vedligeholde dem.

Man vil paa saadan Maade see den forønskte Nytte, og høste den mueligste Fordeel for den anvendte Flid og ringe Bekostning.

§. 99.

Beregning over Fordelene ved de unge Træers forstmæssige Udplantning.

Jeg har §. 40. forløbigen ommeldt, og indtil nu forbeholdt mig nærmere at afhandle: at de, som ere berretti-

rettigede til at anlægge Indhegninger, og at indslutte deres Skove for Creature, men derhos ikke strax forlange noget for Øinene, have den Fordeel, at kunne uden Planteskoler anlægge deres Plantaser, da de unge Planter, i Stedet for først at sættes i Planteskolen, kunne strax i andet eller tredie Aar plantes fra Frøeskolen paa deres bestemte Sted.

Denne Opelskningsmaade er ligesaa sikker som let. Naar Anlægget ikke gaaer saaledes i det Store, at man ikke kan anvende den behørige Omsorg ved den; da har den i visse Maader Fortrinet fremfor de store Pladsers Besaaening, og koster ogsaa undertiden mindre; thi denne sidste udfordrer en vidtløftigere Bearbeidning af Jorden, som enten skeer ved en kostbar Ophakning, Gravning eller ved Pløining. Ligeledes bør Frøet udsaaes i Overflødighed, fordi mangfoldige Tilfælde ødelægge den største Deel deraf; og dog mangler det aldrig paa ledige Pladser, som bør beplantes, dersom det unge Opskud skal staae sluttet.

Det vilde maaskee ikke være ubehageligt for Forstynderne, at jeg her anførte et lidet Overslag over hvad een og anden Opelskningsmaade, saavel med løv- som naalebærende Træer maatte koste, da det tillige gav nogen Oplysning om de store Besaaeninger.

1 a) En Magdeburgsk Morgenland eller 180 Rhinlandske Qvadrat-Roder (omtrent fire geometriske Skieppe Land) koster at besaae med Agern:

1) For at pløie Jorden trende Gange, á 1 Rd. 3 Rd. = Mk. = Sk.

2) for 6 Berliner Skiepper (18 danske Skiepper), Agern á 2 Mk., er 2 = =

3) For

3) For at henbringe disse Agern til Saaenings-stedet	2	:	:
4) For deres Udsaaening	:	:	12
5) Jorden at tilharve	:	2	:
Summa	5 Rd.	4 Mk.	12 Sk.

Derimod

b) En saadan Morgen Land, naar den skulde beplantes med treaarige Egeplanter fra Frøeskolen, 6 Fod fra hverandre, vilde medtage 742 Stykker Planter.

Betales Dagløn nen med 24 Skilling Dansk, og Vandet til Jordens Nedskylning omkring Rødderne ikke tilføres over en halv Miil fra Plantnings Steder, koster hver Skok eller 60 Stykker Planter at optage, transportere, udplante og vande, tilsammen 20 Skilling Dansk; dette beløber sig for det hele Antal af Planter for en Morgenland til 2 Rdlr. 3 Mk. 14 Sk., og altsaa koster Beplantningen 3 Rdlr. 14 Sk. mindre end Besaaeningen.

2 a) At besaae en Morgenland med Fyrrefrøe, koster:

1) for at ophakke Jorden i Render	3 Rd.	2 Mk.	: Sk.
2) Otte Pund reengiort Fyrrefrøe, á 36 Sk.	3	:	:
3) Frøets Udsaaening	:	:	12 Sk.
Summa	6 Rd.	2 Mk.	12 Sk.

b) For at beplante en Morgen Land med treaarige Fyrreplanter, naar de sættes 4 Fod fra hverandre, udfordres 28 Skok, 22 Stykker (pr. Skok 60 Stykker).

Under

Under ovenmeldte Omstændigheder koster hver Skok at udplante 20 Sk.

Omkostningen af at beplante een Morgen Land beløber sig altsaa til 5 Rd. 5 Mk. 14 Sk. og er 1 Mk. 14 Sk. ringere end hiin.

Dersom man endnu vilde tillægge Bekostningen paa Planternes Opelskning i Froeskolen, og Anlæggets Udbedring, da vilde Beplantningen dog ikke komme til at staae hoiere end Besaaeningen, der ligeledes ufeilbarlig maa udbredes, og vil dog ofte ikke lykkes *).

§. 100.

*) Denne Beregning lader sig ikke anvende paa det danske Forstvæsen uden med Undtagelser. Dannemark har for nærværende Tid saa liden Folkemængde, og Levnetsmidlerne saa dyre, at Daglønnen er langt høiere her end i Tydskland. Beplantningen bliver derfor mere kostbar end Besaaeningen, og hiin Opelskningsmaade kan derfor ikke, hvad Bekostningerne angaaer, foretrækkes denne. Efterstaaende Sammenligning af Omkostningerne, som anvendes hos os paa at besaae og beplante en geometrisk Tønde Land eller 14000 [] Alen til Skovsopelskning, vil nærmere kunne oplyse dette.

Omkostninger af at besaae en Tønde Land med Agern.

En Tønde Land koster i Siellland at pløie fra 8 til 10 ℔ dansk. Antager man Middeltallet, saa vil en tredobbelt Pløining af en Tønde Land beløbe sig til	4 Rd. 3 ℔ : β
2½ Tønde Agern (efter Hr. Schæffer 4 Tønder) udfordres til Besaaeningen af en Tønde Land. Tønden af disse koster fra 1 Rd. 2 ℔ til 2 Rd. Saaledes vilde derfor Besaaeningen efter Middeltallet beløbe sig til	5 Rd. 2 ℔ 8 β
For at udsaae Agern m. m.	: Rd. 1 ℔ 8 β
Summa	10 Rd. 1 ℔ : β

Omkost-

§. 100.

Den bestemte Afstand, i hvilken de løv- og naale-bærende Træer bør udplantes, naar de skulle voxe til store Træer.

Slige unge Beplantninger lykkes upaatvivlelig, naar de skee paa den rigtige Maade. Man undgaaer da den

Omkostninger af en Tønde Lands Beplantning med Egeplanter.

Sættes 3 aarige Egeplanter 2 Alen fra hinanden, udfordres 3500 Stykker for at beplante een Tønde Land. 100 saadanne Egeplanter betales med 1 Rbd., giør for 3500 =	35 Rbd. = Mk = β
At grave og beplante 100 Huller betales efter Jordbundens Forskiellighed med 4 Mk til 5 Mk, giør efter Middeltallet at regne for 3500 Huller =	26 Rbd. 1 Mk 8 β
Summa	61 Rbd. 1 Mk 8 β

At beplante en Tønde Land med unge Egetræer koster altsaa det sexdobbelte mod at besaae samme Strækning med Agern. Vilde man ogsaa med Hr. Burgsdorf antage, at man kunde have Egeplanterne for en ubetydelig Priis eller for Intet, saa oversteeg dog Beplantnings-Omkostninger dem af Besaaeningen. Hertil kommer desuden, at man paa de fleste Steder kan faae Landet pløiet til Besaaeningen for de Halme, som kunne tages deraf under Bearbeidningen til Udsæden af Agern, saa at Pløiningen i første Beregning kan ansættes til 0. Egens Opelskning ved Besaaening bliver derfor langt mindre bekostelig hos os end ved Plantning. Det samme gielder ogsaa om Fyrrens Opelskning, hvilken Saaeningsmaade man ogsaa vælger. Den Kunziske Maade, som Hr. Brühl har brugt paa Alheden, og som jeg har omtalt i min botaniske Bestemmelse af de i den danske Lov omtalte Sandvexter m. m. S. 43, koster paa hver Tønde Land at udføre 5 Rbd. i Arbeidsløn; og da Hr. Brühl bruger

den Bekymring for at faae en Mængde af godt Frøe, og Anlægget sees ogsaa paa eengang at være besat overalt hensigtsmæssig med unge Træer. Nogle faa her og der bortdøde Planter kunne igien meget lettere og hastigere udbedres med Planter af lige Alder, end saadant kunde skee ved Eftersaaening i de paafølgende Aar, hvilket ofte af Man-

bruger 18 ℔. Fyrrefrøe til hver Tønde Land, hvoraf Pundet naar Frøet forskrives fra Hannover, kommer Regieringen næsten paa 3 ℔, saa koster en Tønde Land at besaae paa denne Maade henimod 14 Rdl. Dens Beplantning med Fyr vilde derimod være det samme, som med Agern og beløbe sig til 61 Rdl. 1 ℔ 8 ß. Den Schæfferske Maade, som afviger deri fra den Kunziske, at det gravede Hul fyldes med Grønsværet, og med Jorden af det næstfølgende Hul saaledes, at Grønsværet lægges omvendt nederst, og den derunder liggende Jord trædes fast oven paa dette, er meget kostbarere i Siælland, da Arbeidet af Mennesker er her dyrere, og Jordmonet besværligere at bearbeide, end i Jylland. 100 saadanne Huller koste 2 ℔ at grave, og da der findes henimod 3500 paa en Tønde Land, saa ville Arbeidslønnen af Hullerne beløbe sig til 11 Rdl. 4 ℔. En Tønde Land besaaes omtrent for 4 ℔, og da Hr. Schæffer bruger ikke fulde 10 ℔. paa en Tønde Land, saa koster Besaaeningen heraf efter hans Methode noget over 16 Rdl. Mindre bekostelig er den Saaeningsmaade af Fyrren, som Hr. Kammerjunker von Rosen lader udøve med saa megen Held i det Plønske. Lyngen afbrændes om Vinteren eller Sommeren, førend Frøet udsaaes om Foraaret, og den eneste Tilberedning, som den afbrændte Hede faaer, naar Frøet skal udstrøes, bestaaer i at give den een eller to Tand af en Jern-Harve. Bekostningen af en Tønde Lands Besaaening med Fyr beløber sig her kun efter foreståaende Frøe-Priis til 9 Rdl. 3 ß, og selv Harvingen kan man undvære tillige med Lyngens Afbrændning, naar denne er kort og Græsskorpen ikke for tyk, thi da kan man udsaae Frøet uden Jordens videre Tilberedning. Heldige Forsøg, anstillede med Fyrrens Opelskning paa denne Maade sees i Hornbecks Indelukke paa Cronborg Amt.

Mangel paa Frøe ikke kan foretages. Endelig kan ogsaa ingen Eftersaaening have Sted i de Aar, man ikke kan erholde Frøe.

I foranførte Beregning er Afstanden mellem Eegeplanterne antaget at være 6 Fod, og Fyrreplanterne 4 Fod i Quinconce fra hinanden.

Denne Regel kan gielde for alle Løv- og Naaletræer, som skulle opelskes til stort Bygningstømmer. Dersom de bleve plantede længere fra hinanden, kunne de ikke hastig nok voxe sammen med Grenene, og hielpe hverandre i Høiden; men vilde derimod blive buskede og forknyttede Træer. Sætter man dem derimod nærmere sammen, da udfordres flere Planter, end som ere nødvendige; Rødderne vilde desuden ikke faae Rum nok til at udbrede sig, hvilket ofte er det ulykkelige Tilfælde hos de store Besaaeninger. Stammerne qvæles indbyrdes, og den attraaede Hensigt, at see Alt voxe rank i Høiden opnaaes ikke. Det henhører i øvrigt ikke her, at omtale vidtløftigen de begangne Feil med den for tykke Saaening, og de andre Følger, som flyde af denne almindeligen yndede Idee.

Jeg gaaer derfor tilbage til vore Beplantninger, og vil først handle om de Maader, paa hvilke Plantaserne kunne anlægges og istandbringes med Held uden Planternes foregaaende Opelskning i Planteskolen. De store Strækninger, som jeg selv har saaledes ladet beplante med Løv- og Naaletræer, og som enhver kan tage i Øiesyn, tale Ordet for mine Grundsætninger mod de mange Tusindkonstnere paa Papiir.

§. 101.

§. 101.

Bestemmelse af de Tilfælde, under hvilke en saadan Udplantning kan finde Sted, uden at betiene sig dertil af de i Planteskolen opelskede unge Træer.

Plantaser uden Planteskole kunne allene efter ovenmeldte prøvede Grundsætninger finde Sted:

1) Naar der efter §. 40. findes tilstrækkelig fredede Pladser til Anlæg, paa hvilke saavel de løv- som naalebærende Træer kunde voxe i Roe og nyde selv samme Fred, som ellers udfordres for besagede Strækninger.

2) Naar man troer det tienligst, at beplante Kanten paa Dæmninger og Bredder af Bække, Floder, Søer, Landeveie og Græsvange med Sætte = Asp og Piil, som skulde blive Krone = Træer.

I hvert andet Fald fordre de til Udplantning bestemte Træer en Forberedning i Planteskolen, dersom Plantaserne ikke, som altid hendes, skulle faae et slet Udfald.

§. 102.

Anviisning til Udplantningen og Rogten af de smaae unge Træe = Planter, som ere opelskede af Frøe.

Den Afstand, Længde og Vide, som Planterne af enhver Træeart bør have i Følge §. 101 afsættes ved Hielp af en Snoer, af Stokke og et Vinkel-Maal, hvis Længde er lig Planternes Afstand fra hverandre. Rundt omkring Stokkene graves Huller, som hverken maae være for store eller smaa, ikke heller for dybe, men passe til

Rød-

Roddernes Størrelse. Den øverste gode Jord lægges ved den ene Side, og den underste slettere Jord ved den anden Side af Hullet.

Derefter samles Stokkene, og sættes videre frem. Naar alle Huller ere gravede, optages med Forsigtighed saa mange Planter, som kunne udplantes samme Dag. Alt dette, og Planternes Sortering efter deres Størrelse; tillige med deres Transport, foretages efter Forskrivterne, som ere givne fra den 48 til 51 §.

Plantøren forsyner sig med en Kurv, hvori Planterne ligge, og med en Spand, som er fyldt med Vand, stiller sig hen til en Plantningslinie, tager en Plante op af Kurven, dypper den ned i Vandet *), holder den med den venstre Haand ned i Hullet, og skyder med den høire Haand den øverste gode Jord ned, som giøres muldet og lægges rundt omkring Rødderne; han retter dernæst Planten, paaseer, at den ikke kommer til at staae dybere end forhen, lader den saaledes staae i den løse Jord, og gaaer videre frem med Plantningen.

Bag efter Plantøren følger den, der skal vande, og som maa forsynes af en Haandlanger med Vand i en ikke for stor Vandkande. Denne holdes med den venstre Haand, og med den høire Haand vander han Planterne saaledes, at enhver af dem faaer en Pot Vand. Derefter følger en tredie Arbeider med en Spade, hvormed han fører den øvrige Jord ned i Hullet, trykker den fast med Hænderne, og giver Planten en Stilling, at den staaer opret, og hverken for dybt eller for høit. Paa en

tør

*) Ingenlunde bør smaae Planter dyppes i Vand, da de fine Trævlerødder klæbe sig derved fast til hinanden, saa at de ikke kunne ligge udbredte i Jorden.

Oversætteren.

tør Grund bør Planterne staae ligesom i et Bækken; men paa en fugtig Grund plantes de paa Forhøininger.

Saaledes kan trende Mand med en Haandlanger sætte en Mængde Planter paa een Dag; og for disse faa Bekostninger vil man vist opleve megen Glæde. Plantningslinierne kunne mod Høsten lettelig eftersees, og man bemerker da, hvor mange Planter der ere udgangne, eller blevne beskadigede ved Tilfælde. Ved dette Eftersyn optages de døde Planter, og Hullerne opkastes igien indtil næste Plantningstid, da Udbedringen bør foretages.

Denne Udbedring bør saalænge fortsættes, indtil Alt i hele Anlægget behørig og uden Aabning voxer godt frem. Al øvrig Røgt, undtagen den maaskee fornødne Vanding i første Sommer, er overflødig, og Planternes Beskiæring høist skadelig.

§. 103.

Anviisning til Asp- og Piil-Plantning, formedelst store Sættestavre.

Til at anlægge Plantaser af Asp og Piil, betiener man sig af det paa Erfaring grundede Hielpemiddel, Sættestavre, hvorved man paa en hastig og let Maade kommer til store Træer, i det man om Foraaret sætter afhugne Grene ned i Jorden, som derefter udbryde og grønnes. Enhver sætter vel Asp og Piil; men med meer eller mindre Held, fordi en urigtig Behandlingsmaade ofte tilintetgiør alt Haab, eller fordi den valgte Jordbund ikke er skikket til Plantning af Sættestavre.

De Aspe-Arter, af hvilke man især kan betiene sig, ere: Poppel Asp, den sorte og den Canadiske Asp. De øvrige Arter af denne Slægt bør opelskes af smaae Grene eller Stikker i Planteskolen.

Af

Af Piletræer ere især: den glatte Piil (Salix triandra), Baand Pilen (Salix viminalis), den laurbærbladede Piil (Salix pentandra.), og den røde Piil (Salix purpurea), de fortrinligste.

Til saadanne Sættepiil eller Sætteasp vælges 6 aarige Grene, som afstævnes i Martii Maaned med en skarp Øxe. Man giver dem en Længde af 8 Fod, afhugger dem skraas i den øverste Ende og lægger dem i 14 Dage med den nederste glatte og paa tvers afhugne tykke Ende i Vand.

Imidlertid graves Plantningshullerne, 12 Fod fra hinanden, 3 Fod vide og 2 Fod dybe, saa at de fine Trævlerødder, som udskyde fra Sættestangen, kunne trænge igiennem den muldede Jord, behørig udbrede sig og blive stærke. Feil, som begaaes mod denne Forsigtighed foraarsage, at Piletræerne faae en ussel Vext og hastig blive hule.

I de gravede Huller sættes Pilestængerne lige ned, efterat man i Forveien har efterseet, om Barken ikke er beskadiget, eller om Stangen er flakt; i hvilke Tilfælde det beskadigede maa glat afhugges, eller og hele Stangen bortkastes.

Dernæst fyldes Hullet med den muldede Jord; Stangen dreies derefter lidet her og der, og det øverste Skraahug vendes imod Nord, at Solen ikke skal brænde derpaa, og udtørre Saften af Stangen. Da der formedelst Sættestangens Bevægelse er bleven en Aabning imellem Stangen og Jorden; saa øses nogle Potter Vand i denne Aabning, hvorefter Jorden trædes fast omkring Stangen, dog uden at beskadige den.

Ikke al den opkastede Jord bør igien fyldes i Hullet, da et Bækken maae blive omkring Stangen, hvori Regnvandet kan samle sig, til Næring for Stangen.

Saa-

Saaledes vil Jorden komme nøie til at berøre Stangen, hvorved den desto lettere slaaer Rødder.

De Qviste, som frembryde om Sommeren overalt paa Stangen, bør tilsammen afbrydes, indtil 6 Tommer fra dens øverste Ende, hvor Kronen skal dannes. De overflødige Skud ville ellers giøre den endnu uden Rødder levende Sætteslang kraftesløs, og forhindre den fra at slaae Rødder. Deres videre Behandling beroer nu paa, om Sættestængerne enten skulle opelskes til Kronestævnetræer, eller skulle dannes til høibullede Træer.

I første Fald afstudser man i Martii Maaned det næstfølgende Aar de fremvoxne Grene saaledes, at de beholde en Længde af 2 Tommer, hvorved Rødderne af Sættestangen forstærkes, og en rig og tæt Krone frembringes.

For at opnaae den anden Hensigt, bør man i det andet Aar mod Slutningen af Julii Maaned afhugge alle Sideskud paa et nær, som maa være det bedste, stærkeste og sidde nærmest ved den skraas afhugne Ende. I Fremtiden holdes Stammen overalt reen og frie fra alle Qviste, som kunne frembryde paa nye. Saaret af de afstævnede Grene ville snart igien forvoxe, og det kan i Fremtiden neppe mere kiendes, at Toppen ikke fra Begyndelsen af har været paa Stammen. Dette bør især hos Sølv-Aspen iagttages, da den kan opelskes til et stort rank Træe.

§. 104.

Om de opelskede unge Træers Udplantning, der skulle voxe til store Træer.

Jeg har hidtil handlet om Udplantningen af saadanne unge Træer, som man ikke behøver at opelske i

Plan-

Planteskolen, og skulde nu skride til de mangfoldige Udplantninger af de i Planteskolen opelskede Træer, i Hensyn til de i §. 1 og 26 angivne forskiellige Bestemmelser.

Dersom Planternes Opelskning og Udplantning kun overalt er tilbørlig besørget, og Plantens øverste Top derved er bleven ubeskadiget; da kan der ingen Tvivl være om, at de omplantede Stammer af saadanne Træearter, som efter deres naturlige Egenskaber ere skikkede dertil, jo kunne vorde ligesaa store, og afgive ligesaa gode Bygningstræer som de uomplantede.

De Træearter, som ved saadan Behandling, under vort Klima og i en forskiellig Jordbund ere skikkede til Bygningstømmer, anføres her i den samme systematiske Orden, som findes i §. 85 ved de Træearter, der ere tienlige til levende Gierder.

§. 105.

De Træearter, som efter Jordbundens forskiellige Beskaffenhed kunne opelskes til Bygningstømmer.

De, som kunne opelskes til store, og formedelst deres Veed til nyttige Bygningstræer, ere:

1) Paa en tør Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer:

1) Populus tremula. Bæver-Asp.

2) Quercus robur. Almindelig Eeg.

3) Quercus Prinos. Kastaniebladet Eeg.

b) Naaletræer.

1) Pinus sylvestris. Den almindelige Fyr eller Fyrre Granen.

2) Pi-

2) Pinus sylvestris rubra. Den Skottlandske Fyrre Gran.

3) Pinus Abies canadensis. Den Canadiske almindelige Gran.

B) I Leer med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Fagus Castanea. Kastanie Bog.

2) Ulmus americana. Amerikansk Alm.

3) Ulmus campestris. Almindelig Alm; saavel som foranførte Løvtræer af første Classe.

b) Naaletræer.

1) Pinus echinata. Pindkoglet Gran.

2) Pinus picea. du Roi. (P. Abies L.) Almindelig Gran.

2) Paa en tempereret eller middelmaadig fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

Alle foranførte Træearter; end videre.

a) Løvtræer.

1) Betula incana. Graae El eller Birk.

2) Fagus sylvatica. Almindelig Bog.

3) Fraxinus excelsior. Almindelig Ask.

4) Fraxinus (alba) caroliniana. Carolinsk eller hvid Ask.

5) Fraxinus nigra du Roi (pubescens Wild.) Sort eller dunbladet Ask.

6) Populus alba. Poppel Asp.

7) Populus nigra. Sort Asp.

8) Populus dilatata caroliniana. Carolinsk Pyramide Asp, (som ikke maa forbyttes med den Italienske eller Lombardiske meget kielne Pyramide Asp).

9) Populus canadensis. Canadisk Asp.

10) Quercus föemina. Stilk Eeg. (Sommer Eeg).
11) Quercus rubra. Rød Eeg.

b) Naaletræer.

1) Pinus Strobus. Glatbarket Gran eller Weymouths Fyr.
2) Pinus Larix. Lærke Gran.

B) I Leer med Muldjord.

Alle foranførte Sorter; ligeledes.

a) Løvtræer.

1) Ulmus sativa. Kork Alm.

b) Naaletræer.

1) Pinus abies du Roi. (P. picea Lin.) Edel Gran.
2) Thuja occidentalis. Nordamerikansk Kongeved.

2) Paa en fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Betula Alnus. Almindelig El eller Elle Birk.
2) Platanus occidentalis. Nordamerikansk Platane eller Klædeved.
3) Robinia Pseudo - Acacia. Almindelig Robinie eller uægte Akacie.
4) Salix alba. Hvid Piil.

b) Naaletræer.

1) Cupressus Thyoides. Kongeved Cypres (hvid Cypres, hvid Ceder). I Læe, og i de varmere Egne af Tydskland. I de koldere Egne sættes den derimod meget tilbage i sin Vext.

B) I Leer med Muldjord.

Den første, tredie og fierde af de sidstanførte Løvtræesorter.

Disse Træearter kunne udplantes i Plantaserne enten, efter § 101, eller af middelmaadig Størrelse, eller og som store Planteskolestammer.

An-

Angaaende de først omtalte smaae Frøeskoleplanter, har jeg berørt det nødvendige i § 101; her derimod skulle de Forretninger afhandles, der forekomme ved Udplantningen af de i Planteskolen opelskede Træer.

§. 106.

De unge Træers Afstand, efter de forskiellige Omstændigheder.

Størrelsen af de unge Træer skal bestemme den Vide eller Afstand, i hvilken de bør udplantes efter forberørte Øiemed til Bygningstømmer.

Større og allerede i fuld Vext staaende unge Træer kunne meget snarere naae hverandre med Grenene, end de mindre Træer.

Men da det til Træernes høie og ranke Vext er aldeles fornødent, at Grenene nærme sig hinanden; saa maa især denne Omstændighed tages i Betragtning ved Træernes Udplantning.

Det er vanskeligt at give almindelige sikkre Grundregler herfor, og desaarsag fordrister jeg mig kun til, med Forbeholdenhed af mange Undtagelser, at meddele noget lidet desangaaende.

1) De Løvtræer, som blive høie og udbrede sig tillige, saasom: Eeg, Bøg, Alm, Kastanier, Plataner, kunne plantes mere vidtløftige end Poppel, Ask, El og Naaletræer, da disse, udplantede i samme Afstand, meget forseent vilde nærme sig hinanden med Grenene.

2) I det første Aar efter Udplantningen, have Træerne nok at bestille med at indhente deres forrige Vext, uden at de skulle derhos betydeligen kunne udbrede

deres Grene og Rødder; dette skeer først i andet og tredie Aar derefter, og gaaer da stærk for sig.

3) Træerne have til denne Tid tillige faaet Styrke, og kunne derefter selv behørig understøtte sig. Naar derfor

4) Grenene da nærme sig til hinanden; voxe Træerne tilfælles med hinanden i Høiden, rense sig selv fra de underste Grene, og bekomme høie ranke Bulle. Det er desaarsag

5) ikke fornødent, at her skal, saaledes som det skeer ved Besaaeningerne, en Mængde Træer undertrykkes og sættes tilbage af deres Naboetræer, saasnart Udplantningen er skeet i den behørige Afstand, hverken for nær eller for vidtløftig.

Da saadanne Træer allerede have gode Rødder, saa giøres det ikke fornødent, at afskiære Grenene ganske ved deres Udplantning.

Naar man kun regner Grenenes Længde overhoved til halvanden Fod, og antager deres Vext i andet og tredie Aar endnu til trende Fod, saa bekomme Træerne efter denne Tid, Grene af fire og en halv Fods Længde. Men da Træerne sættes skraas over for hverandre, og Grenene fra den ene Rad voxe dem i anden Rad lige langt imøde, saa kan den rette Afstand for Løvtræerne med stærke Kroner bestemmes til 9 Fod ved Udplantningen i det Frie.

Men hos de andre Løvtræer, saavel som hos Naaletræerne, der voxe mere pyramidalsk, maatte deres Afstand kun ansættes til 6 Fod.

§. 107.

§. 107.

Forsigtigheder, som man har at iagttage ved Plantehullernes Affsætning og Gravning.

Efter denne her bestemte Vide, eller maaskee efter en anden mindre eller større, affsættes Plantningspunkterne i Overeensstemmelse med § 102 ved Marquerstokke paa den raae Skovbund.

Hullerne graves hellere noget for vide end for snævre, at Rødderne kunne faae muldet Jord nok til at udbrede sig i; dog er det ikke raadeligt at giøre Hullerne for dybe, da for megen raa og ufrugtbar Jord graves derved op, som ikke befordrer Træernes Vext.

Man bør derfor rette sig efter Jordbunden, saavelsom efter Træerne og deres Rødder; thi en streng og bindende Jordbund udkræver dybere og videre Huller end et mildt Jordmon.

Det er og godt, at Hullerne graves om Efteraaret, da den raae Jord udsættes derved for den frie Luft, og giøres frugtbar.

§. 108.

Forsigtigheder man har at iagttage ved at opgrave Træerne af Planteskolen.

Naar Plantasen er affat, anlagt og tilberedet, ved hvilket Arbeide man bør tage Hensyn til Beskaffenheden af Jordbunden, og til Træearten, som kunde passe for den; saa blive Træerne i Planteskolerne undergravede radviis paa begge Sider med megen Forsigtighed, og den muueligste Skaansel af Rødderne. Det vil da saaledes være let at faae Træerne ubeskadiget optagne.

Da

Da Planternes gode Fremvext beroer paa Roddernes Mængde og deres gode Beskaffenhed; saa forstaaer det sig selv, at intet af Rodderne bortskiæres eller afstudses. Kun allene de Rodder, som ere ved Opgravningen, uagtet al anvendt Forsigtighed, her og der blevne beskadigede, afskiæres glat paa skraas, saavidt de ere fordervede.

Naaletræerne beskiæres aldeles ikke; hos Løvtræerne derimod afskiæres ikkun de lange Grene indtil halvanden Fod fra Stammen, og Afsnittet skeer nedenfra opad, at Solen ikke skal brænde paa Saaret. De øverste kortere Grene saavelsom Spidsen bør aldeles forskaanes for Kniven.

Træerne bør ligeledes sorteres efter deres Størrelse, og hvert Sortiment plantes særskilt, da ellers de smaae undertrykkes af de større, naar de sættes blandede imellem hverandre.

§. 109.

Hvad man har at iagttage ved at bringe Træerne fra Planteskolen til Plantasen.

Ved Træernes Forflyttelse kommer det an paa, om Planteskolen ligger nær ved, eller langt borte fra Plantasen.

I første Fald føres Træerne uden mange Omstændigheder derhen, hvor de da slaaes ind i Jorden; dog maae Rodderne bedækkes med Halm, som er giort fugtig, for at bevare dem underveis for Luften. Ikke heller bør flere Træer optages daglig, end som igien kunne udplantes samme Dag.

Men dersom Transporten er lang, da fordre især Naaletræerne megen Forsigtighed. De maae bedækkes med Mos, indsvøbes deri, og lægges lagviis imellem

Halm

Halm i Vognen, at Stammerne, saavelsom Grenene, ikke skulle beskadige hverandre, og Rodderne ikke fortørres.

De Træer, som ere nogle Dage underveis, maae, efter deres Ankomst til Plantasen, bedækkes i tre til fire Dage med fugtig Jord, hvorved Barken igien trækker nye Saft til sig, svulmer op, og Stammen, som underveis har uddunstet, og igien ikke kunnet trække Fugtighed til sig, sættes atter i sin forrige Tilstand.

Forsømmelsen heraf er Aarsagen, hvorfor Naaletræer lade sig, efter den almindelige Fordom, saa vanskelig omplante.

§. 110.

Anviisning til at udplante Træerne af Planteskolen.

Naar Plantningen skal foretages, stiller Plantøren et Træ, hvis Rodder er i forveien bestænket med Vand, midt i Hullet, uden derhos at bryde sig om Himmelegnen; lader derefter en Haandlanger bringe en Spade fuld af den øverste gode muldede Jord ned under Rodderne, indtil Træet kommer ligesaa dybt som det forhen har staaet. Derpaa holder Haandlangeren fast ved Træet; Plantøren derimod giør den øvrige Jord muldet, og lader den falde ned omkring Rodderne i Hullet, indtil dette er fyldt og Træet kan holde sig selv opreist i den løse Jord.

Dette Arbeide fortsættes saaledes indtil Enden af Plantningslinien, og fremdeles i de næstfølgende Linier; hvorved stedse maa iagttages, at Træerne komme til at staae i lige Linie og skraas over for hverandre.

Bag efter disse Folk komme tvende andre, af hvilke den ene holder Træet med begge Hænder, medens den anden øser saa meget Vand omkring Træet, indtil Jorden

bliver

bliver ligesom en Grød. Den første hæver Træet nogle Gange lemfældig og lidet op i Veiret, og trykker det igien ned, indtil Vandet har sat sig og Stammen kan staae allene. Derefter fortsætte disse deres Arbeide videre frem.

Endelig følger den femte Arbeider med en Skovl eller en Spade, og fylder Hullerne med den øvrige Jord, som efterhaanden trædes noget fast omkring Stammen, dog uden at komme Træet for nær med Foden. Hullet kan i en middelmaadig fugtig Jordbund giøres jevn med Jordfladen; men i en tør Grund dannes et Bækken omkring Træet; og i en fugtig Bund, hvor Træerne ikke bør staae dybt, giøres Forhøininger af Jord, i hvilke Træet sættes.

§. 111.

Om at fastbinde Træerne til Pæle.

De Træer, som ere forsynede med tilstrækkelige Rødder, og plantede paa foreskrevne Maade, kunne uden nogen Understøtning med Pæle holde sig selv stive og faste, da de, efterhaanden som Jorden sætter sig, stedse mere og mere befæstes, førend endnu Rødderne begynde paa nye at voxe og udbrede sig. Det er derfor ikke fornødent at sætte Pæle til saadanne Træer, der ikke ere over otte Fod høie, have Førlighed nok neden til og løbe desuden spids opad. Skulde det derimod findes fornødent, at sætte Pæle til dem; da bør Træerne aldrig anbindes, førend Jorden har tilstrækkelig sat sig; og bør det ligeledes ikke være saadanne enkelte Pæle, hvoraf Gartnerne sædvanlig betiene sig. Meget Træværk bortødsles derved, Rødderne beskadiges ved Pælenes Nedslagning, Barken gnaves af Bindselet, Pælenes Forraadnelse tilfører Træerne Muggenhed, Kræft og Brand; og, naar Træerne bindes fast til Pælene, før-

end

end Jorden har sat sig, da ligesom ophænges de, hvorved foraarsages aabne Mellemrum under Rødderne, og Træerne, om de ikke strax gaae ud, døe dog langsom bort.

Den bedste Befæstning for Træer, som nyligen ere plantede, skeer saaledes, som Fig. 3 tydelig viser. Man sætter tvende korte Pæle udenfor Plantehullet, lige over for hinanden, og binder Træet til dem med Halmbaand. Disse kunne ikke gnave Barken, eller hindre Træet i Vexten, som derimod ofte skeer af Pileqvistene. Saadanne Pæle befæste Stammen bedre, og hindre ikke, at den jo kan bevæges af Vinden, uden dog derfor at løsnes ved Roden, eller at dens Vext skulde sættes tilbage. Ved disse korte Pæle bespares ligeledes meget Træeverk, da de behøve kun at være i det høieste fire Fod lange, og kløves af Træestykker, som ikke ere tienlige til noget bedre Brug; de sædvanlige Pæle derimod skulle i det mindste være 9 Fod lange, og følgelig bestaae af godt skiært Træe, som kunde anvendes meget fordeelagtigere.

§. 112.

Om Plantasernes Vedligeholdelse og Rogt.

Det vil bidrage meget til Plantasernes gode Fremgang og frodige Vext, naar den øverste Jord omkring Træerne behakkes noget lidet, i de første Aar, baade i Junii og September Maand, da ikke allene Græs og Ukrud ødelægges derved, men da Jorden endog giøres bedre skikket til at modtage Næring udenfra.

Skulde en vedholdende Tørke indtreffe i de første Aar, og Træerne altsaa lide af Tørke; da kan man med ringe Bekostning holde en stor Mængde skionne haabefulde Træer ved Live og Sundhed formedelst Vanding.

Ved slige retliniede og store Beplantninger betiener man sig af en smal Vogn med et derpaa lagt stort Oxehoved, som fyldes med Vand, og er forsynet med en lang Læderslange, og en Hane i Enden.

Med en eeneste Hest kan man, ved at kiøre imellem Linierne, vande en stor Mængde Træer paa een Dag, dersom Vandet ikke skal hentes for langt borte.

Førend Vandingen foretages, oprenses Bækkenet omkring Træerne, da Vandet derved forhindres fra at flyde bort.

Neppe har jeg vel nødig at bemerke, at ogsaa alle her udgangne Træer behørig bør uobedres i næste Plantningstid.

§. 113.

Om Bekostningerne paa Anlægget.

Bekostningerne, som man anvender, paa at anlægge og vedligeholde saadanne Plantaser af større Træer, ere noget betydeligere, end naar dertil bruges to eller treaarige Planter af Frøeskolen; dog ere de ikke saa overdrevne, at man, af Frygt for dem, skulde afholdes fra saadant nyttigt Foretagende, især naar man ikke kan sætte smaae Planter.

Ogsaa maatte jeg tilføie dette for uerfarne Forstyndere, at Bekostningen paa de mange Tusende Træer, dem jeg saaledes har plantet, aldrig hos mig har været over $2\frac{1}{3}$ Skilling for Stykket, og ikke under 2 Skilling, naar Dagløn̄en betales med fire og tyve Skilling, og naar Vandet desuden maa for Betaling tilkiøres, undertiden fra et Sted, som ligger en Fierding Miil borte. Heraf vil man være i Stand til at bedømme de Overslag, som giøres over saadanne Anlæg, og som ofte forraade saa meget Bedragerie og saa stor Vindesyge.

Ikke destomindre kan det dog ikke nægtes, at Omkostninger paa saadanne Anlæg maae vorde forskiellige, ligesom Jordbunden er meer eller mindre vanskelig at bearbeide. En særdeles stenet og streng Grund giør Hullernes Gravning vanskelig, og maa derfor forøge Omkostningerne af Arbeidet. Disse stige ogsaa, hvor anden bedre Jord maa tilføres, og hvor man skal hente Træerne tilligemed det til Vandingen uundværlige Vand fra langt bortliggende Steder.

Femte

Femte Afdeling.

Grundsætninger angaaende Nytten af Trædyrkningen.

§. 114.

Bestemmelse af de Træearter, som efter Jordbundens forskiellige Beskaffenhed kunne plantes til at blive i Fremtiden store Træer.

Min eengang valgte Orden bringer mig nu til de store Træer, som foruden de allerede omtalte Bygningstræer, fortiene blot for Vedets Skyld, at dyrkes og opelskes ved Plantning, og som altsaa blive en Gienstand enten for Forstoekonomien til Gavntømmer og Brænde eller for Plantasevæsenet, til Alleer, Esplanader og til at forskiønne Egne og Naturhaver.

Disse ere: 1) for en tør Jordbund.

A) I Sand blandet med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Acer Platanoides. Tandbladet Løn.
2) Betula alba. Almindelig Birk.
3) Prunus virginiana. Virginisk Kræge.

b) Naaletræer.

1) Pinus virginiana. Virginisk Gran.
2) — rigida. Stivskallet Gran.

B)

B) I Leer med Muldjord.

Foranførte Træarter; endvidere.

a) Løvtræer.

1) Betula nigra. Sort (Sukker) Birk.
2) Betula excelſa. Høi Birk.
3) Cratægus Aria. Meelbær Axelved.
4) Iuglans nigra. Sort Valnød.
5) Iuglans oblonga du Roi. Graae Valnød.
6) Quercus Cerris. Galæble Eeg. (Østerrigſk Eeg,) (i Læe).

b) Naaletræer.

1) Iuniperus virginiana. Virginiſk Ene. (Virginiſk rød Ceder.)
2) Iuniperus caroliniana. Mill. Caroliniſk Ene. (Caroliniſk rød Ceder.)
3) Pinus Tæda. Vellugtende Gran.
4) Pinus Cedrus. Ceder Gran, (i Læe.)

2) Paa en tempereret Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

Alle foranførte Træearter; end videre.

1) Acer penſylvanicum. Penſylvaniſk eller ſtribet Løn.
2) Aeſculus Hippocaſtanum. Heſte Kaſtanie.
3) Betula papyracea. Papier Birk.
4) Carpinus virginiana. Virginiſk Aun. (Virginiſk Avnbøg.)
5) Fraxinus rotundifolia. Rundbladet Aſk.
6) Fraxinus integrifolia. Heelbladet Aſk.
7) Fraxinus paniculata. Topblomſtret Aſk.
8) Populus albiſſima, foliis lobatis. Sneehvid Poppel Aſp.

9) Po-

9) Populus cordifolia. forskielligbladet Asp.
10) Populus balsamifera. Balsom Asp. (Takamahaka.)
11) Sorbus hybrida. Blandet Røn.
12) Tilia americana. Amerikansk Lind.
13) Tilia caroliniana. Carolinisk eller dunet Lind, (i Læe.)
14) Ulmus belgica. langstilket Alm.

b) Naaletræer.

1) Pinus laricina. Hænge Gran.
2) Pinus mariana Mill. P. nigra Ait. Sort Gran.
3) Pinus Cembra. Cember Gran. (Russisk Ceder.)

B) I Leer med Muldjord.

a) Løvtræer.

Alle foranførte Løvtræer, undtagen Aspearterne; endvidere:

1) Acer Pseudo- Platanus. Almindelig Løn.
2) Betula lenta. Aunbladet Birk.
3) Carpinus Betulus. Almindelig Aun. (Aunbøg.)
4) Carpinus Ostrya. Humle Aun.
5) Cytisus Laburnum. Sibirisk Stilkbælle eller Sibirisk Ertetræe.
6) Iuglans alba. Hvid Valnød. (Hykory Valnød.)
7) Quercus alba. Hvid Eeg, (i Læe.)
8) Sorbus domestica. Storbærret Røn.
9) Tilia europæa. Europæisk Lind. (Sommerlind.)
10) Tilia cordata. Filtcapslet Lind. (Vinterlind.)
11) Ulmus scabra. Bredbladet Alm.
12) Ulmus angustifolia. Smalbladet Alm.

b) Naaletræer.

1) Pinus balsamea. Balsom Gran.

2) Pi-

2) Pinus americana. du Roi. P. camadensis Linn. Canadisk eller Hemlok Gran.

(Alle forbemævnte Træearter voxe ligeledes paa en tempereret Jordbund, i Sand med Muldjord.)

3) Paa en fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Acer dasycarpum. Sølvbladet Løn.

2) Acer saccharinum. Sukker Løn.

3) Acer Negundo. Askbladet Løn, (i Læe.)

4) Liriodendron Tulipifera. Tulipanartet Lilieved, (i Læe.)

b) Naaletræer.

1) Pinus palustris. Kær Gran, (i Læe.)

B) I Leer med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Platanus orientalis. Østerlandsk Platane, (i Læe.)

2) Platanus hispanicus. Spansk Platane, (i Læe.)

3) Taxus baccata. Bær Barlind. (Taxtræet.)

Barlinden henhører, uagtet dens Lighed, dog ikke som nogle have angivet, til Naaletræerne, fordi det ikke indeholder nogen harpixagtig Saft.)

b) Naaletræer.

1) Pinus Sibirica (Pallas.) Sibirisk Gran.

Alle foranførte Træearter kunne enten som 3 Aars gamle Planter i Frøeskolen sættes hen paa deres bestemte Sted; eller ogsaa i Planteskolen, hvorfra de udplantes i det Frie efter at have opnaaet den forskiellige Størrelse og Førlighed, som man ønsker at give dem. Adskillige, af hine Træer kunne ogsaa saaledes opelskes i Planteskolen enten af Stikker eller Aflæggere.

§. 115.

§. 115.

Over slige Træers Afstand fra hinanden, i Hensyn til det attraaende Diemed med dem.

Den Afstand, i hvilken saadanne Træer udplantes, bør rette sig efter den sædvanlige Vext af enhver Træeart og efter de forskiellige Hensigter, som man søger at opnaae med dem.

Valnødderne, Eegen, Heste Kastanierne, Linden, Almen, Aunen, Lilievedet og Platanerne, danne en mere udbredt Krone, og sættes derfor vidtløftigere end de øvrige Træearter, hvis Grene voxe mindre udbredte.

Ved Forstanlæggene bliver derfor Spørgsmaalet: om de foretages blot for at benytte Vedet, eller for at opelske frøebærende Træer?

I første Fald skulle Træerne have en rank Vext og følgeligen staae tæt; men i sidste Tilfælde kunne de ikke staae vidt nok fra hverandre, da de skulle udbrede sig, og ikke voxe for meget i Høiden, for derved at bære desto snarere og oftere Frøe. Dette udsættes ogsaa ved Træernes vide Afstand desto bedre for Luft og Soel, hvorved det snarere kommer til Fuldkommenhed, og bliver modent. Derimod vilde det ikke være raadeligt at opelske frøebærende Træer, af Asvearterne, Platanerne og Barlinden, da de langt sikkrere og hastigere kunne opelskes og formeres ved Aflæggere og Stikker.

Da Anlægget af Alleer og Esplanader udfordrer stedse anseelige Stammer, saa bør følgeligen de Træer, som bruges dertil, bringes i Planteskolen saavidt, at de, som store Træer, og med Sikkerhed kunne udplantes. Det selvsamme gielder ogsaa om Lysthaugerne.

Intet

Intet vansirer mere Lystboskaserne, end naar Træerne staae for nær paa hinanden, hvilket dog saa ofte er Tilfældet, og maae hidledes fra Mangel paa Kundskaben, om hvorledes de udplantede Træer forholde sig i Fremtiden.

Det behager at see en Beplantning i de første Aar at staae tæt; men saadant medfører et Onde for mere end een Menneskealder; Alt forvildres i hinanden; de underste Grene qvæles og forgaae, Skoven bliver derved ligesom skaldet og tør, Luften deri fordærvet, Jorden begroet med Mos, saa at den forbivandrende søger her forgieves den behagelige Afvexling af det grønne, og den sunde Luft, som en Naturhave skulde forskaffe.

Uagtet man erkiender dette Onde, vil det dog i Fremtiden holde meget haardt, at Eieren skulde beqvemme sig til at foretage en Udhugning, da han derved nødes til at beskadige Naboetræerne. Optagning og Omplantning af saa store Træer, som have staaet saa længe paa et Sted, vilde ogsaa være for usikkert og for bekosteligt. Saadanne for tæt plantede Træer, blive derfor sædvanlig staaende, naar Feilen begaaes ved det første Anlæg.

Saa fornøden altsaa en tæt Plantning er ved Forstanstalter; ligesaa ufordeelagtig er den i Naturhaver og Lystboskaser.

§. 116.

Om de ved Plantningen forefaldende Forretninger, og om de Bekostninger, den foraarsager. Anviisning til at plante store voxne Træer.

Forretningerne ved Plantningen ere de samme, som jeg allerede har afhandlet ved Bygningstræerne; men for saavidt endnu større Træer her skulle udplantes, forøges ogsaa Arbeidet og Bekostningerne.

De ganske store Træer, med hvilke man bør udbedre de ældre Alleer, og Esplanader, foraarsage de største Vanskeligheder, dersom man vil være forvisset om et godt Udfald; thi

1) mangler man sædvanlig slige Træer, som ere dertil opelskede.
2) Foraarsager det store Bekostninger, naar Træerne skulle tilføres langt fra.
3) Er deres Fremvext høist usikker, naar de ikke med største Forsigtighed omgaaes.

Denne Forsigtighed bestaaer fornemmelig i at vælge den rette Aarstid til at flytte saadanne Træer. Erfaringen har lært, at dertil er Vinteren den bedste Tid. Man graver da ved klart Veir meget vidtløftig og dybt rundt omkring Træerne med skarpe Spader, og afstudser de for vidt udløbende Rodder med en skarp Oxe. Derefter vandes den derved fremkomme Jordklump tilstrækkelig, saa at Vandet trækker sig fra Graven ind under og omkring Rodderne.

Naar en stræng Frost indfalder, optager man dernæst det paa forrige Maade behandlede Træe med Omhyggelighed af Graven. Det vil da have en stor Klump af Jord, som er fast til Rodderne.

Man nødes nu til at indstudse Grenene stærkt, da ingen Befæstningsmaade vilde være tilstrækkelig til at holde et Træe op, som har saa anseelig en Krone, og i Forhold dertil, kun meget korte Rødder; de vaiende og skiøre Grene ville desuden afbrydes ved Træets Paalæsning og Transportering. Træet henføres tilligemed den vedhængende Jordklump til Stedet, hvor det skal sættes, og bringes derefter strax i Hullet, som bør være saa stort, at Træet med Jordklumpen kan fuldkommen faae Rum deri.

Der-

Derpaa opreises Træet, som man giver den samme Stilling mod Himmelegnene, det forhen har staaet i, da et saa gammelt Træe allerede er forvænt, og har sat mere Ved paa den ene end paa den anden Side.

I Forhold til Træets Størrelse, blive tvende stærke Støtter nedgravne ved Siden af det i øster og vester, dog i en Afstand af fem Fod fra Stammen. Hullerne til disse Støtter tilligemed det Hul, hvori Træet staaer, bør allerede være gravede, forend det fryser. Til den ene af disse Støtter, som ere omtrent 10 Fod høie over Jorden, befæstes Træet oventil med et beget Reeb. Dette bindes først til Støtten, og føres dernæst hen til Stammen, og fra denne igien tilbage til Støtten, hvor det fastbindes. Stammen forsynes med nogle Klude, hvor Rebet omvikles, for at forhindre Barkens Beskadigelse. Ved den anden Støtte foretages det samme med et andet beget Reeb; man giver Træet tillige en Bøining mod Vesten, da et fritstaaende Træe tvinges desuden af Vinden hen til den østre Side. Derefter bringes muldet Jord ned imellem Jordklumpen og Randen af Hullet; (hvilket i Frostveir er undertiden vanskeligt at faae) og man øser saa meget Vand paa den nedkastede muldede Jord, som den vil imodtage; Jorden stødes efterhaanden fast med en Pæl, og man lader da alt dette fryse fast.

Saasnart Frosten er af Jorden, lægges strax mere af den opkastede Jord over Træets Rødder, som stødes fast; derefter dannes af samme Jord en Forhøining omkring Træet, paa Rummet mellem Jordklumpen og Randen af Hullet, saaledes, at der i Midten bliver et Bækken til det fornødne Vands Modtagelse. I øvrigt paasees, at Træet ikke sættes dybere end det forhen har staaet.

I denne Tilstand forbliver det, indtil man seer, at det faaer Fremgang, og bliver ved at skyde.

Naar dette er skeet, planeres Pladsen omkring Træet ganske jevnt. Rødderne, som nu ere trængte igiennem Randen af Hullet, kunne da behørig udbrede sig i Jordens Overflade, og drage deraf deres fornødne Næring.

Træet erholder paa denne Maade efter 3 til 4 Aars Forløb saa megen Befæstning, at det nu ikke mere behøver de hidtil fornødne Støtter, som desuden ikke give nogen god Anseelse i Alleen.

§. 117.

Bestemmelse af de Træearter, som voxe hos os kun til smaae Træer.

Foruden forberørte store Træearter findes endnu mange Træer, som have en liden Vext. Naar man undtager, at de give noget Veed, at de blot tiene til Hekker og til engelske Hauger, hvor de egentlig henhøre for at mangfoldiggiøre Afvexlingen ved deres tildeels skiønne og fremmede Anseelse, saa have de efter vore nærværende Kundskaber kun faa Fortienester.

Men da de imidlertid alle trives hos os i det Frie, naar kun nogle af dem, hvilke fremdeeles skulle bemerkes, erholde en noget forsigtig Opdragelse og et beskiermet Sted: saa henhører Kundskaben, om disse Træer og deres Behandling, ligeledes til Gienstanden for Plantasevæsenet og det skiønne Haugevæsen.

Blandt Træer af sædvanlig ringe Størrelse, trives følgende hos os, saasom:

1) Paa en tør Jordbund.

A) I Sand, med Muldjord blandet.

B) I Leer med Muldjord.

a) Lov-

a) Løvtræer.

1) Acer campestre hispanicum. Spansk Løn (udfræver et beskiermet Sted.)

2) Acer Opalus. Italiensk Løn, (ligeledes i Læe.)

3) Aesculus Pavia. Pavisk Kastanie, (i Læe.)

4) Aesculus flava. Guul Kastanie, (i Læe.)

5) Bignonia Catalpa. Almindelig Bignonie, (i Læe.)

6) Celtis occidentalis. Virginisk Neldeæd, (i Læe.)

7) Cercis Siliquastrum. Skulpet Judasved, (i Læe.)

8) Cercis canadensis. Canadisk Judasved, (i Læe.)

9) Cratægus alpina. Field Axelved.

10) Cytisus alpinus. Field Stilkbælle.

11) Prunus serotina. Sildig Kræge, (i Læe.)

12) Prunus Lauro-cerasus. Laurbærbladet Kræge, (i Læe.)

13) Robinia hispida. Rødblomstret Robinie, (i Læe.)

b) Naaletræer.

1) Iuniperus sibirica. Sibirisk Ene.

2) Iuniperus thurifera. Røgelse Ene, (Spansk Ceder.)

3) Pinus montana. Field Gran.

Alle foreſtaaende Træearter trives ligeledes i efterfølgende Jordbund. Dog vilde de kielnere Sorter, om de sættes paa en fugtig Jordbund, ganske sikkert lide hos os af Frosten. De maae derfor bringes paa en tør Jordbund, at deres Vext kan endes, førend Frosten indtræder.

2) Paa en tempereret eller middelmaadig fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Acer monspessulanum. Monspessulanst Løn, (i Læe.)

2) Acer laciniatum. Fliget Løn.

3) Be-

3) Betula pumila. Lav Birk.

4) Cornus florida. Skiønkronet Korneel, (i Læe.)

5) Cratægus coccinea. Rødt Axelved.

6) Fagus sylvatica, foliis atro-purpureis. Almindelig Bøg med mørkrøde Blade.

7) Fagus latifolia. Bredbladet Bøg.

8) Gleditschia triacanthos. Tretornet Gleditsie, (ægte Akacia), (i Læe.)

9) Gleditschia inermis. Tornfrie Gleditsie, (i Læe.)

10) Gleditschia horrida. Chinesisk Gleditsie, (i Læe.)

11) Mespilus cuneifolia. (Ehrhard.) Kiilbladet Mespel.

12) Ptelea trifoliata. Trebladet Læderkrone, (i Læe.)

13) Rhamnus catharticus. Brietorn Korsved.

b) Naaletræer.

1) Iuniperus canadensis. Canadisk Ene.

B) I Leer med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Acer striatum. Stribet Løn.

2) Buxus sempervirens. Almindelig Buxbom.

3) Eleagnus angustifolia. Smalbladet Eleagen, (i Læe.)

4) Evonymus europæus. Almindeligt Beenved.

5) Evonymus latifolius. Bredbladet Beenved.

6) Evonymus verrucosus. Vortet Beenved.

7) Evonymus atro-purpureus. Rødbrunt Beenved.

8) Quercus nigra. Sort Eeg, (i Læe).

9) Robinia Caragana. Sibirisk Robinie, (Sibirisk Ertetræe.)

10) Tamarix gallica. Fransk Tamarisk, (i Læe.)

11) Tamarix germanica. Tydsk Tamarisk, (i Læe)

12) Ulmus pumila. Lav Alm.

b) Naa-

b) Naaletræer.

1) Thuja orientalis. Østerlandsk Kongeved, (i Læe.)

3) Paa en fugtig Jordbund.

A) I Sand med Muldjord.

a) Løvtræer.

1) Betula Alnus laciniata. Fligbladet Elle Birk.

2) Betula rugosa. Hessel Birk.

3) Liquidambar styraciflua. Virginisk Ambraved, (i Læe).

b) Naaletræer.

1) Cupressus disticha. Toradet Cypres, (Ceder), med affaldende Naale, (i Læe).

2) Cupressus thyoides. Kongevedartet Cypres, (hvid Ceder,) (i Læe).

B) I Leer med Muldjord.

Foranførte Løvtræearter; end videre:

a) Løvtræer.

1) Ilex Aquifolium. Almindeligt Mareved, (Christtorn), (i Læe).

Adskillige blandt foranførte Træearter voxe ofte kun til Buske; ligesom Busktræer kunne formedelst Dyrkning gives en træedannet Anseelse.

Mange derimod opnaae i deres Fædreland en Høide af de anseeligste Træer; f. E. den sorte Eeg, det østerlandske Kongeved, den kongevedartede Cypres og Ambravedet, hvilke alle hos os kun blive til meget smaae Træer. Man vilde derfor meget feile, dersom man lod sig forlede af Reisebeskrivelserne til at ville opelske slige anpriiste Træearter, for at faae hoibullede Træer. De Træearter, bemerkede (i Læe), vise sig under vores nordlige Klima meget kielne, og maae især ikke beskiæres i deres Ungdom, endnu mindre plantes om Efteraaret. Ved deres Udplantning bør iagttages, at de

ikke

ikke komme til at staae paa den sydlige Side eller Soelsiden af hoitliggende Steder; de bør ogsaa have Læe af Skove eller Mure for de kolde Østenvinde *).

De ved Udplantningen forefaldende Forretninger og Bekostninger ere aldeles lig dem, jeg har anført §. 113 ved Bygningstræerne. Da de her omtalte Træearter henhøre for største Delen til Lystboskaser; saa bliver, i Henseende til deres Afstand fra hinanden, at anmerke, at de anseeligste blandt dem udbrede sig i det hoieste kun 6 Fod i Tvermaal.

Spørgsmaalet bliver alleneste dette:

a) Om disse Træer skulle sættes enten for sig allene, eller

b) blandede med Buskvexter, i de forskiellige Dele af Lystboskaserne?

Dersom man agter at sætte fornævnte Træer for sig allene; da vil den rette Afstand blive 12 Fod.

De nedhængende Grene, som tilsperre Gangene, afstudses efterhaanden, og Kronerne vilde da med Tiden neppe kunne naae hverandre.

Skulle derimod Buskvexter sættes derimellem, da bliver 12 Fods Afstand for nær. De bør derfor sættes 18 Fod fra hverandre, og midt i Quinkoncen plantes nu Buskvexter.

Saaledes vil de Feil ved Anlæget kunde undgaaes, om hvilke jeg §. 115 med mere har handlet.

§. 118.

*) Blandt de her anførte Træearter, har jeg bemerket, at endnu flere maae have et meget beskiermet Sted hos os i Siælland, da de ellers forfryse om Vinteren lige ned til Roden. Schæff.

§. 118.

Om Lystboskasers Plantning i Almindelighed.

I Lystboskaser (Bosquets) henhøre de skiønne og sieldne Busktræer; endog de almindeligste Arter ville hielpe til at forøge Mangfoldigheden, og ved deres fordeelagtige Stilling vist ikke vansire nogen Beplantning.

Desaarsag ville ligeledes de Træearter være skikkede dertil, som hidtil ikke ere anførte, men som forekomme i følgende Hovedfortegnelse. Dertil henhøre ogsaa alle Afarter af Træer og Busktræer, af hvilke man ikke hidindtil, for saavidt de ikke ere frugtbærende, har giort nogen særskilt oekonomisk Brug.

Alle slige Busktræer sættes, efterat de i Forveien ere opelskede i Planteskolen, i de engelske Lysthauger, hvor de skulle danne en Tykning, uden dog at undertrykke hverandre.

Man har derfor ved Anlæget at paasee:

1) at de ikke plantes for nær paa hverandre;

2) at de deriblandt, som voxe høiere og mere udbredte, ikke skiule de lavere og buskartede Træer.

3) At det Mellemrum, som i Begyndelsen synes at være for stort, hellere bør udfyldes med smaae Buskvexter og høitvoxende aarlige Blomster.

Det hører ikke herhid at handle om deres Stilling mod hverandre, efterdi dette indbefattes under Theorien af den skiønne Gartnerkonst, der udgiør et eget vidtløftigt Fag, som med Eftertanke bør studeres og med Smag anvendes.

§. 119.

Om Plantaser af Frugttræer i Almindelighed.

Under Frugttræer indbefatter jeg alle de Træer og Busktræer, der enten som Hovedarter eller Afarter opelskes og udplantes formedelst deres spiselige Frugters eller Kierners Skyld. Vigtigheden af deres Dyrkning er allerede tilstrækkeligen bleven viist; og det var at ønske, at man vilde beskiæftige sig dermed mere alvorligen.

Ved at opelske Frugttræer, bør man kunne skielne de oprindelige Arter fra Afarterne, ikke allene for at kunne forplante de førstnævnte af Frøet, og de andre ved de forskiellige allerede afhandlede konstige Methoder, men ogsaa for at kunne erholde stedse nye Forandringer. Dette indsees kun sieldent af de almindelige Gartnere, der ere vante til at arbeide efter den Slendrian, de have lært, uden at kiende Aarsager og Virkninger.

Yderst vigtig er altsaa Læren om Frugtslægterne, saavelsom deres forskiellige Arter, og Afarter, da den hele naturlige og konstige Formerelse beroer herpaa, og da derved tillige forklares den Lighed og de Beslægtninger, der lette og befordre Forbindelsen ved Sorternes Forædling.

I Tydskland tæller man følgende Planteslægter, af hvilke mangfoldige Arter og Afarter trives som Frugttræer, og have god Fremgang.

1) Amygdalus. Mandel, indbefatter Mandler, saavel søde som bittre, og Fersken. Denne Slægt er nærmest beslægtet med Blomme Kræœgen, og begge modtage hinanden ved den konstige Formerelse.

2) Corylus. Hessel. Alle Sorter af denne Slægt bringe deels større og deels mindre Hesselnødder. De modtage hverandre ved Podning og Okulering, men

for-

formeres sikkrest ved Aflæggere. En Plantase med Zellernødder er den fordeelagtigste, da en Morgen (omrrent 4 danske Skiepper Land) aarligen kan give en Fordeel af hundrede Rigsdaler.

3) Cornus. Korneel. Heraf gives kun en eeneste Art, som bærer spiselig Frugt.

4) Cratægus. Axelved. Naar Aserol, og almindeligt Axelved undtages, da kan vel ingen Art af denne Slægt betragtes umiddelbar som Frugttræe; men dens Beslægtning til Abild (Pyrus) og Mespel (Mespilus) giør, at Stammerne af Axelved modtage Arterne af disse tvende Slægter, saa at deres Formeerelse paa Axelvedtræerne skeer derfor hyppigen. Aserol Axelvedet lader sig ogsaa lettelig pode og kopulere paa Rønnetræet.

5) Fagus Castanea. Kastanie Bøg. Af Frugtkiernen falder sædvanlig den liden søde Kastanie. Til at opelske de store Maroner, bør Stammerne forædles ved Podning og Okulering med Maronqviste.

6) Iuglans. Valnød. Bringer forskiellige Afarter, som kunne ligeledes formeres ved Konsten. De Nordamerikanske Valnødder, Hykory Nødden eller den hvide Valnød undtagen, have en for haard Skal og for liden Kierne, at de kunne indbefattes blandt Frugttræer.

7) Mespilus. Mespel (den almindelige) frembringer Afarter med store og kærnløse Frugter; de formeres enten ved hinanden selv, eller ogsaa ved Pære- Abild- eller Axelvedstammer, som i Følge No. 4 ligeledes ere duelige dertil.

8) Morus. Morbær. Det sorte Morbær er den oprindelige Art, og bliver sig bestandig lig ved Saaening.

ning. De øvrige Sorter kunne ikke betragtes som Frugttræer, da de fornemmelig opelskes formedelst deres Blade til Silkeavlen.

9) Prunus. Kræge. Denne Slægt indbefatter mangfoldige Arter og Afarter.

a) Prunus domestica. Blomme Krægen. Den modtager de øvrige Arter af denne Slægt, saa velsom Mandler og Aprikoser.

b) Prunus armeniaca. Aprikos Kræge; har sine egne Afarter.

c) Prunus avium. Fuglebær Kræge. Den er skikket til Modtagelse af alle søde Kirsebær.

d) Prunus Cerasus. Kirsebær Kræge. Den kan modtage alle sure Kirsebærarter. Slaaen Kræge saavelsom Hægebær Kræge og laurbærbladet Kræge høre vel og til denne Slægt; men de kunne ikke ansees som Frugttræer.

10) Pyrus. Abild. Denne Slægt indbefatter ligeledes mangfoldige Arter og Afarter.

a) Pyrus communis. Pære Abild. Skovpære Abilden formerer sig ved Kiernen, og modtager alle andre Pærer Qvæder og Mespler ved den konstige Formerelse.

b) Pyrus Malus. Æble Abild, (Krabable). Den vilde Æble Abild forplanter sig, ligesom Skovpære Abild, bestandig af Frøekiernen, og paa dens Stamme kunne podes alle Æble-Afarter.

Disse give stedse igien andre Afarter naar de opelskes af Frøet; og derved fremstaae de nye Sorter, naar man kun vil vente paa Frugten af de glatte og tornfrie unge Stammer, og ikke forædle dem, førend saadan Jagttagelse er giort.

c) Py-

c) Pyrus Cydonia. Qvæde Abild, med rund eller langagtig Frugt. De blive sig bestandig lig ved Opelskningen af Frøekiernen; og modtage ved den konstige Formerelse ligeledes Pærer, Æbler og Mespler.

11) Ribes. Ribs. Denne Slægt indeholder de mange Slags af Ribs- og Stikkelsbærarter, der lade sig formere af Frøet, dog hyppigst ved Aflæggere og Stikker *).

12) Sorbus. Røn. Ikkun en eneste Art af denne Slægt, nemlig den storbærrede Røn, bærer spiselig Frugt, som er lig Mesplen i Smag. Alle Arter af denne Slægt modtage Pærer, Æbler, Qvæder og Mespler; ligeledes har jeg ved No. 4 allerede ommeldt, at den kunde tiene til Podestammen for Aserol Axelvedet.

Enhver, som vil anvende denne Theorie paa behørig Maade, kan selv opelske sine Frugttræer, og see sin Flid rigelig belønnet ved det gode Udfald af sine Foretagender.

Slige mangfoldige Frugtarter opelskes i Planteskolen, førend de udplantes i Haugerne.

Da Frugten er den eneste Hensigt med disse Træer; saa bør de plantes saaledes, at de staae vidtløftige nok, til at kunne overalt nyde Soel, Luft og Regn.

Frugttræerne taale intet Træe over sig. Man maae derfor ikke sætte Valnødtræer blant andre Frugttræer, da de udbrede sig saa stærkt og opnaae saa stor en Høide.

Det

*) Hr. von Burgsdorf synes ikke her at have udtrykt sig bestemt nok. Ribsarterne give ved at saaes de selv samme Arter, men Afarterne af enhver Art kunne derved betydelig formeres, hvilket Erfaringen har viist i Engelland, hvor man, ved at saae Stikkelsbær, har deraf faaet ganske nye Afarter. V.

Det er meget fortrinligt. dersom man har Leilighed til at kunne plante hvert Slags af Frugttræer for sig, og ikke skal nødes til at blande alt mellem hinanden. Forretningerne og Bekostningen ved Udplantningen, ere de samme, som ere anførte fra §. 107 til 113.

§. 120.

Over Oldentræer i Almindelighed.

Foruden fornævnte Frugttræer, bære endnu andre Træearter saavel Frugt som Frøe, der kan anvendes til Føde for Kreaturene, kaldes Olden, og hvorved megen Kornsæd kan bespares.

Slige Træers Opelskning er derfor vigtig, og det saa meget mere, som de fleste baade formedelst deres Veed og anden Benyttelse ere af megen Værdi. Adskillige ere tildeels allerede her anførte. De fine og forædlede Sorter af Frugttræer, vilde ligeledes være tienlige hertil, dersom ikke deres Frugter tillige vare et Næringsmiddel for Mennesket og kunne følgelig benyttes bedre.

Olden saavel af Træer som Busktræer inddeler jeg i den:

1) Agern- og Bøgartede.
2) Frugtartede.
3) Nødartede.
4) Ærteartede.

Slige Frugter eller Frøesorter bør være af den Beskaffenhed, at de til Fordeel for os kunne nydes af forskiellige tamme og vilde Dyr, og disse derved fedes. Men Oldentræerne bør staae vidtløftige, og opelskes ligesom Frugttræer, dersom Oldenen skal kunne falde ofte og i Mængde.

§. 121.

§. 121.

Om Agern- og Bøgartede Oldentræer.

Da den egentlige Agern-Olden er den fortrinligste til at føde de fleste Dyr; saa giør jeg Begyndelse med disse.

Under vort Klima tribes især:

1) Quercus Robur. Almindelig eller Drue Eeg. (Vintereeg).
2) Quercus foemina. Stilk Eeg. (Sommereeg).
3) Quercus rubra. Rød Eeg.
4) Quercus Prinus. Kastaniebladet Eeg.
5) Quercus Cerris. Galæble Eeg. (Østerrigsk Eeg), (i et mildt Klima).
6) Fagus sylvatica. Almindelig Bøg. (Rød Bøg).
7) Fagus latifolia. Bredbladet Bøg.
8) Fagus pumila. Lav Bøg.
9) Aesculus Hippocastanum. Heste Kastanie. S. 2 Deel af dette Verk Side 36 i Anvendelsen.

Frøet af alle disse Træarter giver saavel særskilt som samlet en meget god nærende Olden.

§. 122.

Om de frugtartede Oldentræer.

Foruden de fine og almindelige Æblesorter, kan man ligeledes fede med Frugten af:

1) Cratægus Aria. Meelbær Axelved.
2) Cratægus coccinea. Rødt Axelved.
3) Pyrus arbutifolia. Klarbundartet Abild.
4) Mespilus cuneifolia. (Ellers Cratægus Crus-galli (du Roi). Kiilbladet Mespel, eller Prikbærret Axelved.

§. 123.

§. 123.

Om de nødartede Oldentræer.

Valnødder og Hesselnødder ere allerede anførte blandt de spiselige Frugter, og blive altsaa endnu følgende Sorter af Nødder tilbage, som kunne anvendes til Olden.

1) Iuglans alba. Hvid Valnød.
2) Corylus cornuta. Nordamerikansk hornet Hessel.
3) Corylus arborescens. Træeartet Hessel.
4) Pinus Cembra. Cember Gran (Russisk Ceder).

Alle disse Nødder søges meget begierlig af tamme og vilde Sviin.

§. 124.

Om de ærteartede Oldentræer.

Alle ærtebærende Træer og Busktræer levere en meget nærende og velsmagende Olden. Dog bære de ikke alle saa rigeligt Frøe, at deres Dyrkning som Oldentræer kan lønne Umagen. Imidlertid trives især hos os:

1) Cytisus Laburnum. Almindelig Stilkbælle eller Ærtetræe.
2) Cytisus alpinus. Field Stilkbælle eller Ærtetræe.
3) Robinia Pseudo-Acacia. Almindelig Robinie. (Uægte Akacie).
4) Robinia Caragana. Sibirisk Robinie.

§. 125.

Om de indenlandske og fremmede Træearter, som, (foruden det egentlige Bygningstræe og Brændeved), kunne give raae Produkter til Handelen.

Foruden forbemeldte Nytte, som de mangfoldige Træearter give, tilbyde de os endnu mange andre Fordele, hvilke bur-

burde være Bevæggrunde nok, til at lægge Vind paa deres Dyrkning. Man vilde derved vinde mange raae Produkter, som maae søges hos Fremmede. Ikke alleneste de Pengesummer, som nu udgaae for dem, kunde spares, men ogsaa fremmede Penge vindes ved at udføre dem. Staten vilde derved beriges, og mange Næringsveie frembringes, som nu ligge i Dvale.

Mange fremmede, ikke egentlig oprindelige tydske Træearter ere allerede i det lidet naturaliserede, eller dog i det mindste skikkede til at blive det, og vilde rigelig erstatte den derpaa anvendte Flid og Bekostning.

Men for at kunne gaae sikkert og heldigen frem, bør man nøie kiende de Træer, man vil dyrke, og ved Erfaring være overbeviist om de kunne svare til Hensigten. Saa berømte end Oliventræet, Brødfrugttræet, Mahagonytræet og flere slige Træearter ere: saa forgieves vilde det være at opelske dem hos os. Vi skulle kun allene søge at dyrke de Træearter, der ere skikkede for vort Klima og vore Fornødenheder, hvorved Manufacturer samt Fabriker især, og Commercevæsenet i det Hele vilde faae anseelig Fremgang, og giøre betydelige Fremskridt.

Denne Betragtning er derfor en vigtig Gienstand for Finantsvæsenet, og fortiener de tydske Regieringers Opmerksomhed, da man endnu hidtil i de færreste tydske Lande kunne glæde sig ved at frembringe slige Produkter og endnu mindre ved deres fordeelagtige Udførsel *).

Det mangler i Almindelighed paa en Udsigt over det Hele i dette Fag.

Jeg troer derfor ikke at fortiene Utak eller at vansire dette Skrivt, naar jeg her bestræber mig for at anføre saadanne Træearter i en Orden, hvorved deres muelige Nytte kan læres.

§. 126.

*) Det samme kan ogsaa siges om de danske Stater. V.

§. 126.

Inddeling af Træearterne, i Hensyn til de Produkter, de kunne afgive til Commercevæsenet.

Hvad der kunde anføres om Træernes Anvendelse til Bygnings- og Savntømmer, til Brændeved og til Kulbrænderie, er allerede afhandlet ved Frugt- og Oldentræerne. Ligeledes ere de Træearter ikke blevne forglemte, der ere tienlige for os til Fredning eller levende Gierder; endog de ere blevne berørte i det foregaaende, som endnu hidtil kun blot ere brugte til Siir i Plantaser og Naturhauger, og som følgelig allene afgive Gienstande for Fornøielsen og Plantasehandelen. Altsaa har jeg endnu tilbage at afhandle de Træearter, som i Henseende til Manufakturer og Fabriker, kunne give en særdeles Nytte for Commercevæsenet, og fortiene desaarsag at dyrkes.

Jeg inddeler disse samtligen, efter de Produkter, de levere, og følgelig i dem som give

1) Manufakturfornødenheder:
   - a) til Garvning;
   - b) til Farverie;
   - c) til Silkeavl og Spinderie;
   - d) til Fletteaarbeide.
2) Fabrikfornødenheder;
3) Materialvare. (Efter denne Orden, som let kan overskues, skal jeg fremstille de omtalte Træer og tillige anføre deres Brug og Nytte).

§. 127.

Træearterne, som tiene til Garvemidler.

Af Vigtighed synes den Undersøgelse at være: om et Land kan bestandig have tilstrækkelig Forraad paa Gar-

vemidler, thi uden disse vil det savne een af de første Fornødenheder, som ikke alleeneste kunde give det Rigdom, men ogsaa bidrage til dets Selvstændighed og Styrke.

Gammel vedtaget Skik, og rodfæstede Fordomme, have modsat sig at prøve alle de nyttige Forsøg, man har giort med nye Garvemidler for at kunne undvære Egebarken, som stedse bliver sieldnere.

Først da, naar de gamle Eeger ere aldeles forbrugte, vil man for sildig begynde alvorligen at tænke paa andre Garvemidler, som nu trædes under Fødder, og forkastes af Egensindighed. Paa et andet Sted skal jeg mere udførlig handle herom, og vise Brugen af de Garvemidler, som foruden dem, Træearterne give, endnu findes i Mængde *). Her vil jeg alleeneste benævne de Træearter, af hvis forskiellige Dele man betiener sig til Læderets Garvning.

1) Betula alba. (Linn.) Hvid Birk.

2) Betula lenta. Aunbladet Birk.

3) Betula nigra. Sort (Sukker) Birk.

4) Betula papyracea. Gordon. Papiir Birk.

Af alle disse Birker anvendes Barken enten allene eller blandet med Eegebark, med ligegod Nytte til at garve Saale- og Overlæder. Barken af den almindelige Birk giver ogsaa en empyreumatisk Olie, som bruges til Ruslæderets Beredning.

5) Fagus sylvatica. Almindelig Bøg.

6) Fagus latifolia. Bredbladet Bøg.

Hvis Frøekapsler og Blade ere ligesaa gode som Eegebark.

O 2 7)

*) v. Burgsdorffs Versuch einer vollständigen Geschichte vorzüglicher Holzarten, etc. 2. Theile, von den Eichenarten, zweiter Band. Autors Anmerk.

7) Myrica Gale. Almindelig Pors.
Af denne liden Buskvext, der lettelig lader sig formere, og voxer hyppig paa mange Steder, betiene Garverne sig, til at berede alle tynde Hude.

8) Pinus picea (du Roi). P. Abies (Linn.) Almindelig Gran.
Barken af denne stampes, og deraf giøres en Garverluud, som er tienlig til at garve Saale- og Overlæder med. Den samme Nytte kan man have af den dermed saa nærbeslægtede.

9) Pinus Abies canadensis. Canadisk almindelig Gran.

10) Pinus mariana (du Roi.) P. nigra (Aiton). Sort Gran *).

Endvidere:

11) Quercus robur. Almindelig eller Drue Eeg. (Vinter Eeg).

12) Quercus foemina. Stilk Eeg. (Sommer Eeg).

13) Quercus rubra. Rød Eeg.

14) Quercus Prinus. Kastaniebladet Eeg.

15) Quercus alba. Hvid Eeg.

16) Quercus Cerris. Galæble Eeg. Østerrigsk Eeg.
Af alle disse Eegearter, som kunne voxe i Tydskland, er Barken lige god; og alle Dele af disse Eeger ere formedelst deres sammensnerpende Saft tienlige til Garvning. Endog Saugspaanerne heraf, brugte i Mængde, træde i Barkens Sted **).

Ege-

*) Efter du Hamel, bruges ligeledes Barken af Lærkegranen til Garvning. Autors Anmerk.

**) Det samme gielder ogsaa om Egebladene. S. Hildebrandts Chemische Betrachtung der Lohgerberei. Erlangen 1795. 8vo. V.

Eegetræerne levere ligeledes Galæbler, hvorpaa man dog kun i det sydlige Tydskland kan giøre Regning *).

I Hensigt til Garveriet, ere Stævne- eller Stynes skove meget at anprise for at spare paa de høistammede Eegetræer. Om deres Anlæg og Nytte har jeg handlet udførlig udi min: Vollständige Geschichte vorzüglicher Holzarten, under den Artikel: Eeg.

17) Rhus Typhinum. Virginisk Sumak.
18) Rhus glabrum. Glat Sumak.
19) Rhus canadense. Canadisk Sumak.
20) Rhus Cotinus. Farve Sumak.

Disse fire Træearter have lige Egenskaber, og ere uundværlige til Kardevanlæderets Garvning; naar de blandes med Eegebark, ere de ogsaa meget gode til Overlæderets Beredning. De trives fuldkommen vel hos os, og allene Fordom og Uvidenhed kan hindre den udbredte Dyrkning af disse nyttige Træearter.

De i Berlin giorte Forsøg med de af mig opelskede Træer sub No. 18 have faaet et godt Udfald. Mine Sumak-Anlæg ere allerede komne saavidt, at jeg ikke allene af Rodyngelen aarlig kan tilplante mange Morgen Land, men endog allerede drage Nytte af dem.

21) Salix pentandra. Laurbærbladet Piil. (Feber Piil).

22)

*) Vid. meine Abhandlung von den Knoppern, als ein Beitrag zur Naturgeschichte der Eichen und Insekten. In den Schrifften der Berlinischen Gesellschaft naturforschende Freunde 4te Theil. S. 1—12. Autors Anmerk.

22) Salix fragilis. Skiør Piil.

23) Salix alba. Hvid Piil; saavelsom alle øvrige Sorter af denne Slægt; deres Bark giver en Luud, med hvilken det danske Læder *) berebes. Ved Tilsætning af Eegebark kan Piilebarken med megen Nytte anvendes. Da Piils Opelskning er meget lettere og hastigere end Eegetræets; saa lønner det vel Umagen at være ret opmerksom herpaa **).

§. 128.

Om de Træearter, som give Farveprodukter.

Uagtet vi nu ikke kunne frembringe hos os de egentlige Brasilianske Farvetræer; saa eie vi dog andre, som i mange Henseender ere ligesaa skatteerlige, og kunne i deres Sted bruges. Til disse henhører:

1) Berberis vulgaris. Almindelig Berberisse. Rødderne og Stammen give tilligemed Barken Spaaner, hvormed der kan farves guult paa uloent og linnet Tøi, især til Grund for det grønne Klæde. Opelskning-

*) Det er egentligen Barken af Selje og Graa Pilen (Salix capræa og cinerea) som bruges hertil. V.

**) Denne Liste kunde endnu forøges med flere Træearter og Busktræer. Roden og Frugten af Slaaen Kræge (Prunus spinosa) kan bruges som Garvemiddel. Dette haves ogsaa i den umodne Frugt og i Barken af tydsk Mespel (Mespilus germanica), Fuglebær Røn (Sorbus Aucuparia), i Barken af høi Ask (Fraxinus excelsior), Heste Kastanie (Aesculus Hippocastanum), Tørste Korsved (Rhamnus Frangula), og tydsk Tamarisk (Tamarix germanica); i Løvet og Grenene af Kær Rostblad (Ledum palustre), Kost Gyvel, (Spartium Scoparia), Meelbær Klarbund (Arbutus Uva ursi), Blaabær og almindelig Bølle (Vaccinium Myrtillus et uliginosum), og almindelig Lyng (Erica vulgaris. V.

ningen af dette i alle Henseender saa nyttige Buſktræe kan ikke nok som anbefales. S. 2 Deel af dette Verk S. 95.

2) Betula alba. Hvid Birk; den forekommer atter her; dens Bark og Blade farve guult paa uldent Tøi, og af Bladene tilberedes endnu især den Malerfarve, som kaldes Schütguult.

3) Betula Alnus. Elle Birk. Den er formedelſt Barken uundværlig for Hattemagere, til den ſorte Farve. Ligeledes bruges den paa forſkiellig Maade og til mange Farver i de egentlige Farverier.

4) Geniſta tinctoria. Guul Viſſe; (Farve Viſſe); farver guult paa Silke og uldent Tøi.

5) Quercus Robur. Almindelig eller Drue Eeg.

6) Quercus foemina. Stilk Eeg.

Af disse tvende Egearter haves ligeledes foruden ommeldte Garvemidler allehaande Produkter til Farvning. Diſſe ere især Galæblerne, der med Vitriol og anden Tilsætning give forſkiellige Farver, som ſort, graat, violet og bruunt; Barken farver desuden orangeguult paa Silke og Linnet.

7) Rhus Typhinum. Virginiſk Sumak. Med denne har jeg ladet anſtille flere heldige Forsøg i Berlin af den duelige Silkefarver Hr. Dorell, som har frembragt dermed den ſkiønneſte ſorte, violette, graae, og mørkebrune Farve paa Taft, Satin og Silketraad. Efter Formodning ſkulde Rhus glabrum og Rhus canadenſe have de ſamme Virkninger.

8) Rhus Cotinus. Farve Sumak, hvis Veed og Bark bruges i Spanien og andre Lande, til Guulfarven og især til den ſaakaldede feuille morte.

9) Rhamnus catharticus. Vrietorn Korsved. Med dens grønne Bark farves guult, og med den tørre mørkbruunt. Af Bærene tillaves det saakaldede Saftgrønt, ved at blande den udpersede Saft med opløst Alun, og ophænge den i Blærer over en varm Ovn, hvor den tørres; den er da færdig, og kan derefter afleveres til Salg. Hertil maae Bærene være netop ret modne; thi de umodne farve guult, og de overmodne give en bruunrød Farve.

10) Vaccinium Myrtillus. Blaabær Bølle. Bærene give en ægte violet Farve paa Silke. Det lønnede vel Umagen, at anstille med disse Bær flere Forsøg paa ægte Indigoblaat. Jeg har kun en eneste Gang seet dette Blaa; men Omgangen dermed er mig ubekiendt; og Manden hos hvem jeg saae det, lever ikke mere *).

§. 129.

*) Ogsaa denne Liste kunne taale en betydelig Forøgelse. Almindelig Lyng (Erica vulgaris), almindelig Slynger (Clematis Vitalba), Kost Gyvel (Spartium Scoparia), Torn Hesteplage (Ononis spinosa), Valnødarterne, formedelst Bladene og den grønne Skal omkring Nødderne. Tørste Korsved (Rhamnus Frangula), sort Hyld (Sambucus nigra). Hvidtorn Axelved (Cratægus Oxyacantha), Vild Pære [illegible] Abild (Pyrus communis), høi Asken (Fraxinus excelsior), Kirsebær Kræge (Prunus Cerasus), sort Asp (Populus nigra), og hvid Piil (Salix alba) i Henseende til Barken, sort Kræfling (Empetrum nigrum) formedelst Bærene, almindeligt Beenved (Evonymus europæus), i Henseende til Kapslerne. Haandbladet Løn (Acer platanoides), Heste Kastanie (Aesculus Hippocastanum), Lilieved (Liriodendron), og Brambær Klynger (Rubus fruticosus), hvad Bladene angaaer, kunne alle anvendes til Farvemidler.

§. 129.

De Træearter, hvoraf faaes Produkter til Silkeavl og Spinderie.

Formodentlig vil man her kun vente den saa ældgamle Materie om Morbærtræer ommeldt; men man vil destomere have Aarsag til at glæde sig, naar jeg meddeler den Opdagelse, at

1) Acer tataricum. Tartarisk Løn, som udholder det koldeste Klima, og lader sig lettelig formere, træder i Henseende til Silkeavlen fuldkommen i Morbærtræets Sted. Thi det er ganske vist, at

2) Morus alba. Det hvide Morbær, og endnu mere

3) Morus papyrifera. Papiir Morbær, tilligemed de øvrige Sorter, som frembringes ved Podning, ere og blive hos os meget kuldskiære. Jeg har i flere Aar iagttaget dette i de meest udbredte Morbærplantaser ved Tegel, bevoxne med nogle tusinde store og smaae Træer, som bære hvide, røde og smaae sorte Bær.

4) Morus rubra. Rødt Morbær, er vel ikke kielen; men dets Blade ere for tykke og skarpe, til at kunne være en god Føde for Ormene.

Basten af de Aars gamle Grene paa det hvide Morbær, kan, naar den risles stærk over Ilden, tiene til Spinderie, og er hertil ligesaa god som Hampen.

Med Fnokket af den laurbærbladede Piils Frøe, der ligner Bomulden, ere giorte flere heldige Forsøg i Henseende til Spinderie. Barken af Kost Gyelen kan ogsaa bruges som Hamp.

§. 130.

§. 130.

Om det flettede Træarbeide i Almindelighed.

Her aabne sig forskiellige Næringsveie, ved hvilke flere Hænder kunne sættes i Arbeide og hvorved ethvert Land kunde vorde forsynet med uundværlige Fornødenheder af flettet Træarbeide, som man ellers maa være nødsaget til at lade komme udenlands fra.

Alle dertil nødvendige Materialier kunne allesteds erhverves. Det beroer altsaa kun paa at kiende dem, at dyrke dem hensigtsmæssig og i tilstrækkelig Mængde, og at opvække Industrien til deres Forarbeidning.

Alt flettet Arbeide af Træe, sysselsætter fem Slags Haandværker, og foranlediger følgelig ligesaamange Slags Manufakturer, nemlig til at forfærdige:

1) De flettede Pidskeskafte.
2) Flettede Kurve.
3) Soldbunde.
4) Bastmaatter.
5) Basttouge og Reeb.

Hertil kommer endnu:

a) Fasktiner til Vandbygninger og Dæmninger og:
b) De flettede Riisgierder, ved Landvæsenet.

§. 131.

De Træearter, der ere tienlige til flettede Pidskeskafte.

Paa mange Steder ødelægges aarlig en skrækkelig Mængde af unge Eege, Aske og Birke, til Pidskeskafte, hvilke stedse skiæres paa en stiaalen Maade og paa urette Steder, saa at de ikke ere længere brugelige, end de ere friske og grønne.

I Thyringen derimod, og især i Eisenach, forfærdiger et eget Haandverkslaug flettede Pidskeskafte for hele Europa.

Acer campestre. Mark Løn, (Naur), som kommer overalt frem i en middelmaadig fugtig Jordbund, anvendes som Stevnetræe til dette Brug, og betales dyrt. I Følge den Hertugelige Sachsen-Gothaiske reviderede Brændetaxt af 1765 koster en Favn af Mark Lønnens Veed til Pidskeskafte, 18 Meisniske Gylden, eller 15 Rdlr. 4 Mk. 8 Sk.

Formedelst dette Træes Seihed kan en til dette Brug tildannet Stok lade sig splække næsten i tyve tynde Strenge, og sammenflette til en Pidsk. Man indseer let, at saadan en Stok bør tages af ungt rankvoxende Veed. Materialierne til disse Pidske har en temmelig høi Priis, og deres Bearbeidning er kostbar. Det vil derfor vel lønne Umagen at tænke paa denne Næringsgreen, og at opelske denne Træeart i en Stævneskov, inddeelt i femten Hugster.

§. 132.

Om Træearterne, som kunde tiene til Kurvfletning.

Kurve af alle forskiellige Slags ere uundværlige i det borgelige Liv, men tillige af liden Varighed. De ere altsaa Huusfornødenheder, der bestandig finde Afsætning, og hvis Forfærdigelse følgelig kunne beskieftige mange Hænder, for saavidt Materialierne dertil kunne erholdes.

De Træearter, som hertil anvendes, ere:

1) Corylus Avellana. Almindelig Hessel. Den giver Kurvestokke, hvortil de unge ranke Stammeskud tages. En Hesselbusk er overhovedet langt mere gavnlig end de troe, som ikke kiende dens Nytte og Anvendelse.

Uund=

Uundværlig er den for Bødkerne til Baand, og med Fordeel bruges den til Kurvarbeide.

2) Pinus sylvestris. Fyrre Gran. Dette Træe skyder i en meget sandet, muldet og forhen dyrket Jordbund meget lange, smidige og seie Rødder under Jordens Overflade, som let lade sig oprykke. I Mark Brandenburg betiener man sig af dem til deraf at flette store Kurve og andet saadant Arbeide. Men da man derved skader Fyrreskovene, saa kan dette Træe dertil ikke anprises. Mere hensigtsmæssig kunne følgende Træearter tiene til dette Brug, nemlig:

3) Salix triandra. Glat Piil.

4) Salix pentandra. Laurbærbladet Piil. (Feber Piil).

5) Salix vitellina. Guul Piil.

6) Salix viminalis. Baand Piil.

7) Salix purpurea. Rød Piil.

Af hvilke de Aars gamle Skud anvendes til Fletning, og de toaarige Skud til Kurvestokke.

Til meget fiint Kurvarbeide betiener man sig af Selje Pilens slakte Stavre, (Sael), og af:

8) Salix arenaria. Graariis Piil, (Graavidie).

9) Salix Myrsinites. Myrtebladet Piil.

10) Betula nana. Dværg Birk, og

11) Vaccinium oxycoccos. Tranebær Bølle.

Af de tvende sidstnævnte Arter forfærdiges meget fiint Kurvarbeide i Kamtschatka.

§. 133.

Om tienlige Træearter til Soldbunde.

De forskiellige saavel tætte som aabne Soldbunde, der ere saa nødvendige i Landhuusholdningen, og tiene til

saa

saa mange andre Fornødenheder i det daglige Liv, forfærdiges af et eget Haandværkslaug: Soldmagere som dertil bruge:

Salix capræa. Selje Piil (Sael); af hvilken de ranke, smidige, 1 til 1½ Tomme tykke affstævnede Stænger tages. En Favn heraf koster efter forberørte Brændetaxt, 17 Rdlr. 3 Mk. og en Skok (er 60 Stykker) af disse Stavre, 1 Rdlr.

I adskillige Skove findes en Mængde af Selje Piil, som man af Uvidenhed anseer for et Forstukrud; de blive derfor ikke benyttede, men tvertimod udryddede. Man lader imidlertid Soldbundene komme fra Bøhmen og andre Lande, hvor Industrien mere er kommen i Gang.

Soldstavrene lade sig kløve i meget fiine, seie og varige Remme, af hvilke Soldbundene flettes; de fragaaende kortere bruges derimod til andet Flette- og Kurvarbeide, og til Sammenheftning af Sidestykkerne paa Æskerne. En Stævneskov af Selje Piil, anlagt af Stikker i en middelmaadig Jordbund, og inddeelt i fem Hugster, indbringer en meget stor Fordeel, især hvor der findes Folk, der kunne forarbeide dette raa Produkt.

§. 134.

Om de Træearter, som kunne give Bast til Maatter.

Ved Varenes Forsendelse ere Bastmaatter til Indpakning uundværlige; og de fine Maatter afgive meget varige Fodtepper. Af følgende Træesorter bereder man Bast.

1) Tilia cordata. Filtkapslet eller Vinter Lind.
2) Tilia europæa. Europæisk eller Sommer Lind.
3) Ulmus campestris. Almindelig Alm.

4)

4) Ulmus americana. Amerikansk Alm.

Man afskræller Barken i Safttiden af de unge Stammer; hvilken derefter renses, ristes, bankes og flettes.

Rusland især leverer os disse Bastmaatter af Lindetræer. Dog behandles Tingen ikke der med tilbørlig Forsigtighed. De første bedste unge Stammer hugges i Safttiden for bestandig bort, uden at see derhen, at unge Skud igien udbryde fra Roden. En Lindeskov paa denne Maade behandlet, bliver derfor ikke altid frugtbringende.

Hvo som eier en god Jordbund, og har Leilighed til at indrette en Bastmaatte Manufaktur, kan drive den med anseelig Vinding.

Til den Ende beplantes efterhaanden en Strækning med unge Alme- og Lindetræer, 6 Fod fra hverandre; saadan en beplantet Strækning indrettes til en Stævneskov, hvoraf den femtende Deel aarlig benyttes saaledes, at Hugsten foretages sidst i Martii eller først i April Maaned, tæt over Jorden; derefter bortføres de afhugne Stammer, lægges hen i en 4 Ugerstid, og derpaa afskrælles Barken sidst i April Maaned, og først i Maj, naar Saften er flydende. Paa denne Maade erholdes Barken for bestandig, uden Tab af de frembrydende unge Skud fra Stubben.

§. 135.

Om tienlige Træearter til Basttouge og Reeb.

De stærke og tykke Touge, som bruges ved Søevæsenet og til Fiskeriet, kunne forfærdiges af Bast og dog i mange Henseender giøre den samme Tieneste, som naar de giøres af Hamp og Værk. De raae Materialier kunne erholdes paa samme Maade, som er omtalt ved Bastmaatterne.

Des-

Desforuden forfærdiges endnu forskiellige Slags Reeb af Bast, ligesom og Basten selv bruges ved Gartneriet, og til Indfletning af Kramsfugle Donerne. Herved kunde aabnes nye og vigtige Næringsgrene, som sielden erkiendes *).

§. 136.

Om tienlige Træearter til Faskiner og andet Brug, ved Vandbygninger og Dæmninger.

Foruden forberørte Kurvarbeide, gives der endnu forskielligt andet Arbeide af flettede Grene, som er af stor Vigtighed i mange Egne.

Paa de Steder, hvor man har at sikkre Søebredden og Dæmninger mod Beskadigelser af Vandet ere Faskiner uundværlige.

Hertil bruges vel alt Slags af Riis, som bindes i i Knipper med Grene af sei Pilene, men egentlig burde de bestaae af Pilequas, der er smidigt, bøieligt og varigt.

I de vandrige Egne kan man derfor ikke nok beflitte sig paa at opelske mange Pilearter, da dette kan skee ligesaa let, som det er fordeelagtigt og nødvendigt.

§. 137.

Træearter, som kunne bruges til flettede Riisgierder.

Hvor Brændemangel allerede har indfundet sig, og hvor man desuagtet skal vedligeholde en Mængde af døde Gierder, er det til stor Besparelse for Skovene, naar Indfredningen ikke skeer med Stolper og Planker, eller med ud-

viist

*) Eierne af Øen Kiiholm, som ligger i Colding Fiord, og som overalt er bevoxen med Lind, vilde, ved Kundskaber om at berede Bast giøre den liden Plet mere frugtbringende, end den er for nærværende Tid. V.

viist Gierdsel af Skovene, men ved levende Gierder, og i Mangel heraf ved flettede Gierder af Pile Grene *). Dette sidste Slags af Gierder indrettes fortrinligst, naar Gierdestavrene tages af ældre Pilestænger, og sættes saaledes, at de kunne voxe. De ville da ikke alleneste giøre Tieneste som Stavre, men endogsaa give de nødvendige Grene ved Afstævningen til Fletningen af Gierdet, saa at Materialierne kunne haves paa Stedet selv til saadant et Gierde **).

Slige Gierder frede lettest og sikkrest i de fugtige moradsfulde Egne, hvor ingen levende Hekker kunne frembringes uden Vands Afledning. De indrettes ogsaa med Fordeel paa de Steder, hvor levende Hegn, formedelst en for tør og let Jordbund, ikke kunne opelskes uden en meget kostbar Anskaffelse af en bedre Jordart til at sætte Planterne i ***). Endelig kunde de ogsaa anlægges, hvor andet Gierdsel er kostbart, og sieldent at bekomme.

Imidlertid beroer Godheden af disse flettede Riisgierder især paa Valget af de dertil anvendte Pilearter.

De bedste og fordeelagtigste ere:

1) Salix vitellina. Guul Piil.
2) Salix triandra. Glat Piil.
3) Salix purpurea. Rød Piil ****).

Ved

*) Om Skiegaarde s. Tönder Lund.

**) Den Fyenske Bonde kiender allerede saadanne Gierder, men det er Skade, at han vedligeholder dem ofte, hvor det levende og bedre Hegn kunde haves. V.

***) Herimod kunde vel indvendes, at der ikke findes nogen Jordbund aldeles uskikket til levende Hegn. Selv i det sandigste Jordmon give mørk og graae Piil (Salix fusca og cinerea) et levende Gierde. Man seer heraf flere mellem Husum og Slesvig i Herredet Treya. V.

****) Istedet for den røde Piil anvendes med større Fordeel hvid Piil, da den giver bedre Stavre. Den Fyenske Bonde bruger

Ved Piils Opelskning i Almindelighed, bør man vel erindre, at deres Formerelse maa skee enten blot ved Grene af Han= eller af Huntræet, thi dersom Piletræer af begge Kiøn kom til at staae nær ved hverandre, vilde den hele omliggende Egn blive besaaet med Piil.

§. 138.

Om Træearterne, som levere Fabrikfornødenheder.

Det vilde blive her for vidtløftigt, dersom jeg skulde anføre alle de mangfoldige Fornødenheder af Træer til Fabrikernes Bygningsredskaber, Kul og Brændsel. Jeg vil derfor her blot berøre de Træearter, hvoraf intet Brug giøres i disse Henseender, men som blot kunne opelskes med Fordeel til Geværfabriker; nemlig:

1) Iuglans regia. Almindelig Valnød; dette Træe staaer i Haugerne for Alles Øine, og beviser derved, at det kan trives allevegne. Ikke desmindre tænker man dog ikke paa at opelske det i Mængde, for at benytte dets Veed til de uundværlige Bøsseskæfter for Geværfabrikerne. Det er en betydelig Pengesum, som aarlig oversendes til vore Naboer for slige Skæfter, og som vi selv kunde beholde. Valnødtræets Kultur fortiener derfor, især i en militairisk Stat, en særdeles Opmerksomhed. Man kunde for Fremtiden ved dets Opelskning afhielpe den almindelige Mangel paa Valnødtræe til Bøsseskæfter, som nu for den største Deel forfærdiges af Bøgetræe.

2) Iuglans nigra. Sort Valnød, og

3)

bruger sort Asp (Populus nigra L.), til dette Slags af Gierder. S. m. h. i min Afhandling om Asp og Piil.
V.

3) Iuglans oblonga eller cinerea. Graa Valnød, fortiener i alle Henseender at dyrkes, og især for at giøre smukke Jagtflinteskæfter af deres Ved.

Jeg har maaskee bragt det første af dette Slags Skæfter til Tydskland. Hans Majestæt Kongen af Preussen har bekommet adskillige deraf, som kunne sees i hans Livgevæxrkammer *).

De som forfærdige Bøssesskæfter, betiene sig ligeledes af det skaarne Valnødtræe til Ladestokke for Hagle- og Kuglebøsser; men for de sidstnævnte ere de for bøjelige og ikke varige nok; og for de første ere de ikke skiønne nok.

4) Lonicera Xylosteum. Duunbladet Lonicer og;

5) Lonicera nigra. Sort Lonicer, leverer de skiønneste, meest glindsende, beenhaarde, stive og derhos meget seie Ladestokke til alle Slags af Jagtgeværer.

I Underskovene, hvor disse Træearter findes, give de undertiden ved Kapningen meget ranke Stammeskud, der ere yderst skatteerlige til det omtalte Brug; de erholde deres Skiønhed ved Politur og ved Beitsning med Skedevand.

I Nærheden af Geværfabriker, vilde det vel lønne Umagen at anlægge i en god Jordbund Plantaser af disse Træearter, og at behandle dem behørig, da de fordeelagtigen kunde benyttes. I Nødsfald kan ogsaa:

6) Cornus sanguinea. Rød Korneel, unge Eege- og Asketræer tages dertil; men som i alle Henseender hverken ere saa gode eller saa skiønne.

Det

*) Dette er sagt om den sidst afdøde Konge af Preussen. V.

Det flammede Ved af Alm, Birk og Løn bruges ligeledes til Skæfter; men disse ere tunge, og ikke saa skiønne, som de af Valnødtræet.

§. 139.
Produkter af Træer, som især tiene til Material-vare og Medikamenter.

Foruden foranførte mangfoldige Benyttelser give mange Træearter endnu i Særdeleshed raae Produkter til gangbare Materialvare og Apothekerfornødenheder.

Ved deres behørige Tilberedning kan enten med eller uden Tilsætning tilveiebringes:

1) Sukker og Syrup;
2) Olie, Vox, Beeg, Tiære og Terpentin;
3) Viin, Brændeviin og Ædike;
4) Conserver, Lægemidler til ind- og udvortes Brug; og endelig:
5) Krud.

§. 140.
Træearter, af hvilke Sukker og Syrup kunne tilberedes.

Saften af mange Træearter og Frugter, have saa megen Sødhed, at deraf kan erholdes en brugbar Syrup, som, naar den luttres eller rafineres, giver godt Sukker.

De dertil tienlige Træearter ere:

a) I Hensigt til deres Saft:

1) Acer Pseudo-Platanus. Almindelig Løn.
2) Acer saccharinum. Sukker Løn.
3) Acer Platanoides. Tandbladet Løn.
4) Acer striatum. Stribet Løn; og

5) Acer Negundo. Askbladet Løn.

For at erholde Saften, bores henimod Foraaret Huller i Træer, som have nogen Foerlighed. I Hullet sættes et Rør, af hvilket Saften løber ud i temmelig Mængde, og den opsamles i et Kar, som er sat under Røret. Dersom denne Operation skeer for ofte, er det høistskadeligt for Træerne. Den bør derfor kun finde Sted hos saadanne Træer, som desuden skulle fældes efter kort Tids Forløb, eller som dog i det mindste ikke ere bestemte til Stævnetræer, eller til andet Brug end Brændsel. Den samme Beskaffenhed har det og med den bekiendte Birkesaft

b) I Hensyn til Frugten, give:

1) Morus alba. Hvidt Morbær,
2) Pyrus communis. Pære Abild;
3) Ribes Grossularia. Stikkelsbær Ribs,
4) Vitis vinifera. Almindelig Viinstok, en meget god Syrup, naar Saften udperses af den ret modne Frugt, og berøves de vandagtige Dele ved Afdampning.

§. 141.

Træearter, som give en fedtig Olie.

Frøekærnerne af efterstaaende Træer give ved Udpresning en meget god Olie.

1) Amygdalus communis. Almindelig Mandel.
2) Amygdalus communis dulcis. Tyndskallet almindelig Mandel. See herom anden Deel af dette Verk Side 36.
3) Corylus Avellana. Almindelig Hessel, med alle dens Afarter *).

4)

*) Her burde ogsaa almindelig Valnød anføres, da dens Kærne giver en meget velsmagende Olie. Dens Frugt anvendes

4) Fagus sylvatica. Almindelig Bøg.
5) Fagus latifolia. Bredbladet Bøg.
6) Pinus Abies du Roi. P. Picea Linn. Ædel Gran.
7) Pinus Picca du Roi. P. Abies Linn. Almindelig Gran.

§. 142.

Om Træearter, af hvilke der kunde vindes Vox.

Bierne tilvirke det sædvanlige Vox næsten af alle Blomsterne og ved dem blive vi forsynede med dette Planteprodukt. Imidlertid kan man ogsaa erholde Vox af efterfølgende Træearter, ved at koge visse Dele af dem.

1) Betula alba. Hvid Birk. Hanraklerne heraf give Vox, naar de koges.
2) Myrica cerifera. Vox Pors. Naar Bærrene, som denne Pors bærer i stor Mængde, og som indsamles i October, koges i Vand, afsætter der sig oven paa, en grøn Skive af Vox, som er fortreffeligt til Lys, og giver en behagelig og sund Lugt. Denne Busk er meget haard mod Kulden, og lader sig let opelske i en god Jordbund blandt anden Underskov *).

§. 143.

Træearter, der give Tiære, Beeg og Terpentin.

Tiære, Beeg og Terpentin ere særdeles vigtige Handels-Artikler, som fortiene megen Opmerksomhed; og deres Til-

des ogsaa til Olieperskning i det Store paa adskillige Steder i Tydskland. V.

*) Det er sandsynligt, at saadant Vox kunde ogsaa erholdes paa samme Maade af vor almindelige Pors. V.

Tilvirkning bør ikke saa ligefrem ansees at være til Skade for Skoven.

Det beroer allene paa en fornuftig og passende Indretning af Tiæreovnene; om hvilket her ikke kan handles udførligen *).

Efter Planen af det nærværende Skrivt kan jeg kun anføre her de Træearter, som man burde dyrke og vedligeholde for at bekomme disse Produkter.

Tiæren er ligesaa unndværlig for Søemagterne, som for Landvæsenet; men den erholdes kun sielden god og med Fordeel.

Den egentlige Skibstiære vindes af:

1) Pinus sylvestris. Fyrre Gran. Almindelig Fyr.
2) Pinus sylvestris rubra. Rød eller Skotlandsk Fyrre Gran.
3) Pinus echinata. Pindkoglet Gran.
4) Pinus rigida. Stivskællet Gran.
5) Pinus virginiana. Virginisk Gran.
6) Pinus Tæda. Vellugtende Gran.

Alle disse Arter af Gran indeholde Harpix saavel i den hele Stamme, som især i Stubbene, og give derfor ved Heden i visse til Tiærebrænden indrettede Ovne eller ved en ufuldkommen Forbrænding den bekiendte Tiære i en seisflydende Tilstand **).

Ter=

*) Om Tiærebrænden see Plinius XVI Bog, II Capitel. Funk in den schwedischen Abhandlungen 1754 S. 96. Wiesenhavers Abhandlung über das Theer= und Pechbrennen. Breslau 1793. Hvorledes man brænder Tiære af Birkebarken i Carpathen fortæller Hacquet in den Reisen durch die Dacischen und Sarmatischen Carpathen 1 Th. S. 28 m. fl. V.

**) Førend den egentlige Tiære begynder at flyde, nedrinder et suurt Vand, som kaldes Tiæregalde. Paa denne følger

Kon=

Terpentin og Harpix give ogsaa de forestaaende Træearter, men de faaes fornemmelig af:

1) Pinus Abies L. Almindelig Gran;
2) Pinus alba Ait. Hvid Gran;
3) Pinus mariana Ehr. eller nigra Ait. Sort Gran;
4) Pinus Picea. Edel Gran.
5) Pinus balsamea. Balsom Gran.
6) Pinus Larix. Lærke Gran.
7) Pinus laricina. Hænge Gran.

Man giør i Barken paa disse Træer Ridser, hvori en sei Vædske da affondrer sig, som er Terpentin. Bliver denne siddende, indtil den giør en haard Masse og har tabt sin flygtige Olie, haves Harpix.

§. 144.

Træearter, af hvilke destilleres Olie.

Herhid hører alle de Træer *), hvoraf Tiæren og Terpentinen vindes, og som tildeels ere anførte i foregaaende Paragraph.

Tiæren giver ved Destillationen en Olie, som ligner den foromtalte Kønolie. Af Terpentinen eller af Grankogler erholdes ogsaa paa samme Maade den bekiendte Terpentinolie.

§. 145.

Kønolie, af rødbruun Farve, naar Heden ej er for stærk, og til Slutningen kommer Tiæren. Indkoges denne, indtil den bliver tør, giver den Beeg.

*) Almindelig Ene fortiente ogsaa et Sted mellem disse Træearter, da dens Bær give ved Destillationen Enebærolie, som er en betydelig Handelsartikel. Almindelig Lavendel kunde ligeledes her anprises. Af dens Blomster destilleres Spik:

§. 145.

Træearter, som give Viin, Edike og Brændeviin.

Alle Frugter, hvoraf der perses Viin og Most (Cyder), kunne ogsaa formedelst den sure Giæring give Edike, og ved den viinagtige Giæring og Destillation Brændeviin.

a) De Træearter, af hvis Frugt kan tilberedes Viin og Most, ere:

1) Pyrus communis. Pære Abild,

2) Pyrus Malus. Æble Abild; med deres Afarter *).

3)

Spikolie og Lavendelvand (Eau de Lavande), for hvilke det sydlige Frankrige trækker betydelige Pengesummer fra Dannemark. V-

*) Mostpersning har allerede for rum Tid siden været en Gienstand for det danske Landhuusholdningsselskab. See 4de Deel S. 129, men den er endnu ikke bleven almindelig. Først da kan dette ventes, naar Frugttræer blive i Mængde udbredte i Bøndernes Hauger, og den danske Bonde lærer at sætte Priis paa Træefrugter. Vi have meget at haabe i denne Henseende af vore Planteskoler ved Fredrichsberg, Ledøie, Kiel, Pløen og af de forskiellige private Anlæg i begge Hertugdømmene, hvoraf det paa Nyegaard ved Hadersleb fortiener fornemmelig her at omtales formedelst den Nidkierhed og Iver, hvormed det fortsættes. Hertugen af Augustenborg lader ligeledes aarlig, ikke allene uddele mange Frugttræer til Bønderne omkring Gravensteen, men lader dem tillige plante ved Veiene og i Skovene. Vilde man giøre Frugtræers Opelskning almindelig for at vinde Most, maatte det skee med Valg af de Sorter, som give den bedste Most. Ikke af ethvert godt Æble vindes god Most. Saaledes fandt Herr Hofraad Hendrichsen paa Gravensteen, som med saa megen Varme har søgt at udbrede denne vigtige Green af Hauge-

3) Pyrus Cydonia. Qvæde Abild.
4) Ribes rubrum. Rød Ribs.
5) Rubus fruticosus. Brambær Klynger *).
6) Vitis vinifera. Almindelig Viinstok.
7) Vitis laciniosa. Fligbladet Viinstok; saavelsom alle øvrige Sorter **).

b) Til Ædike. Alle foranførte Frugter, saavelsom Saften af de forhen anførte Lønarter, hvoraf vindes Sukker, endvidere;

1) Berberis vulgaris. Almindelig Berberisse. Saften af disse Bær er lig den af Citroner, og giver en herlig Punsch af høirød Farve ***).
2) Betula alba. Hvid Birk, hvis Saft kan ved den sure Giæring blive til Ædike.
3) Cratægus torminalis. Tarmvrid Axelved,

4)

gevæsenet, at det velsmagende Gravenstener Æble gav slettere Most end andre Frugtsorter. Hvor vigtigt var det ikke derfor, at Forsøg bleve anstillede med vore forskiellige Frugtsorter i Hensyn til Mostpersning. Hvad Herr Bothmann mener herom, findes i omtalte Skrivt S. 138.

*) Hindbær Klynger (Rubus idæus) bør foretrækkes Brambær Klyngeren, da hiin giver en bedre Saft end denne.

**) Almindelig Opelskning af Viinstokken kan ikke anprises hos os, da Druerne sielden opnaae den Grad af Modenhed, at de kunde give god Viin. Derimod kunde man ikke giøre Nordmanden og Islænderen opmerksomme nok paa Blaabær Bøllen (Vaccinium Myrtillus), som findes hos dem i saa stor Mængde, da Bærrene heraf give en meget god Viin. Af Biørnebær Klyngeren (Rubus arcticus) laves en meget fiin Viin. Tyttebær Bøllen (Vaccinium Vitis Idæa) og Multebær Klyngerne (Rubus Chamæmorus) fortiene ogsaa at vorde her anførte. V.

***) Tranebær Bøllen (Vaccinium oxycoccos) giver ogsaa ved Udpersning en meget suur Saft.

4) Cratægus Aria. Meelbær Axelved, hvis Frugter give ved Persning en Saft, hvoraf kan tillaves Edike.
5) Quercus Robur. Almindelig, eller Drue Eeg; Vandet udtrækker af dens Veed en Vædske, som kan gaae over i en syrlig Giæring, og vorde til Edike.
6) Rhus Typhinum. Virginisk Sumak. En meget stærk Edike bliver beredt af dens Blomsterduske, naar de betids indsamles, og overgydes med Vand.

c) Brændeviin; dette distilleres af de i denne §. anførte Produkter naar de ere bragte til den viinagtige Giæring.

Frugterne af efterstaaende Træer kunne ogsaa tiene til Brændeviinsbrænderie.

1) Prunus domestica. Blomme Kræge.
2) Prunus insititia. Tornet Kræge.
3) Prunus spinosa. Slaaen Kræge.
4) Prunus Cerasus. Kirsebær Kræge.
5) Sorbus Aucuparia. Fuglebær Røn.
9) Sorbus domestica. Storbærret Røn.
7) Sorbus hybrida. Blandet Røn.

§. 146.

Træearter, af hvis Produkter forfærdiges saavel Conserver som ind- og udvortes Lægemidler.

Forskiellige Træearter levere Frugter og andre Produkter, hvoraf man laver saavel Conserver som andre Lægemidler.

a) Til Conserver tiener Frugten af følgende Træesorter:

1) Iuniperus communis. Almindelig Ene.
2) Sambucus nigra. Sort Hyld; Moosen heraf bruges meget i de nordlige Lande, især af de Søefarende, som

som et sveddrivende Middel. Jeg har seet en Plantase af Hyld, der har indbragt Eieren aarlig 80 Rigsdaler af hver Morgen Land formedelst Bærenes Anvendelse til Moes.

3) Sorbus Aucuparia. Fuglebær Røn;

4) Vaccinium Myrtillus. Blaabær Bølle; Bærene udpersede og opkogte, give en Tinktur, med hvilken Viinhandlerne forvandle den slette hvide Landviin til Pontak. Der gaaer aarlig mange Oxhoveder af denne Saft her fra os til Søestæderne; og vi bekomme den igien tilbage under Navn af den tykke røde Viin.

b) Følgende Træearter give desuden officinelle Produkter.

1) Aesculus Hippocastanum. Heste Kastanien. Barken bruges som et Middel mod Feberen *).

2) Arbutus Uva ursi. Meelbær Klarbund. Bladene og Bærene ere meget sammensnerpende, og et Hielpemiddel mod Steensmerter **).

3) Betula alba. Hvid Birk. Dens friske Saft er afførende og blodrensende.

4) Ceanothus americanus. Amerikansk Ceanoth.

5) Hedera Helix. Forskielligbladet Vedbende. Dens Harpix anvendes til Salve; formedelst Vedets pirrende Kraft, dreies smaae Kugler deraf, til Fontanellernes Vedligeholdelse.

6) Iuniperus communis. Almindelig Ene. Bærene anvendes til Røgelse og til Lægemiddel formedelst deres urin- og sveddrivende Virkning.

7)

*) Thurras Briefe über den Gebrauch des Roßkastanienbaums.

**) Murray Comment. de Arbuto Uva ursi. Goettingen 1764. 4.

7) Iuniperus Sabina. Sevenbom Ene. Løvet er urindrivende og virker i Besynderlighed paa Moderen (Uterus).

8) Morus nigra. Sort Morbær. Den i §. 140 anførte Saft af Bærene bruges til Syrup mod Halssygdomme; den blandes ogsaa med andre Lægemidler, som derved blive behaglige.

9) Pinus montana. Field Gran. Den i Veterinairmedicinen saakaldte Krumholtz Olie vindes heraf.

10) Pinus Larix. Lærke Gran; giver Terpentin og Harpix. Paa samme voxer ogsaa den laxerende Lærkesvamp.

11) Pinus Abies Lin. Almindelig Gran, giver ogsaa Harpix.

12) Pinus Picea Lin. Ædel Gran, heraf vindes ligeledes Harpix og det hvide Beeg.

13) Quercus Robur. Almindelig eller Drue Eeg. Deraf er officinel: de spæde Blade og det deraf destillerede Vand; saavelsom Barken og Spaanerne.

14) Salix pentandra. Laurbærbladet Piil; Feber Piil; og

15) Salix fragilis. Skiør Piil. Barken bruges som et Febermiddel *).

16) Taxus baccata. Bær Barlind (Taxtræe). Det er endnu ikke almindelig bekiendt, at det fiinraspede, med Deig æltede, og derefter bagte Ved, er et meget specifique Middel mod galne Hundes Bid. Man tager heraf et Lod strax efter at Biddet er skeet. Jeg har

*) Flere Pilearter kunne i denne Henseende her anføres; f. t. E. rød, glat og hvid Piil. V.

har adskillige Gange anvendt dette Middel med god Virkning, og har stedse slige Kager liggende.

17) Tilia europæa. Europæisk Lind. (Sommerlind). Blomsterne give det saakaldede Lindeblomstervand; Frøet stopper Durkløb; Bladene tiene til Omslag paa betændte Dele.

18) Vaccinium Myrtillus. Blaabær Bølle. De tørrede Bær standse Durkløb.

19) Vitis vinifera. Almindelig Viinstok. Af Druerne tilberedes Viin, Viingeist og Druepomaden *).

§. 147.

Træearter, hvis Kul anvendes til Krudets Tilberedning.

Jeg slutter min Betragtning om Nytten af Trædyrkningen med at anføre de Træearter, hvis Kul man bruger i Krudmøllerne som Bestanddele af Krudet; disse ere:

1) Corylus Avellana. Almindelig Hessel.
2) Rhamnus Frangula. Tørste Korsved.
3) Tilia cordata. Filtkapslet Lind. (Vinter Lind).
4) Tilia europæa. Europæisk Lind. (Sommer Lind). I Siellaand bruges ogsaa Barken af

5)

*) Denne Fortegnelse taaler ogsaa nogen Udvidelse. Vigtige Lægemidler give almindelig Kielderhals, (Daphne Mezereum), Vrietorn og Tørste Korsved (Rhamnus catharticus og Frangula), Sommer Hyld (Sambucus Ebulus) forskiellige Kræaearter, almindelig Alm (Ulmus campestris), almindelig Valnød (Iuglans regia), høi Ask (Fraxinus excelsior), Guul Visse (Genista tinctoria) Kær Rostblad (Ledum palustre), almindelig Pors (Myrica Gale), Torn Hesteplage (Ononis spinosa), Balsom og sort Asp (Populus balsamifera og nigra), hvilke alle foruden flere kunne her anføres.

V.

5) Betula alba. Hvid Birk.
6) Betula Alnus. Elle Birk *).

§. 148.
Slutning paa denne Afdeling **).

Jeg har nu søgt at giøre Forstynderen bekiendt med de forskiellige Benyttelser af Træerne, og saaledes givet Vei-

*) Flere Træearter, som have let og fiint Veed, kunne hertil anvendes. T. E. forskiellige Arter af Asp og Piil m. fl.

**) Det er af megen Vigtighed saavel for Forstmanden som Gartneren at kunne forebygge og læge den saakaldte Brand i Træerne, da disse deraf bortdøe i stor Mængde. Man finder vel i alle Haugebøger en Mængde af Recepter for at lave Træevox, Bomvox eller Bomkit, hvormed man skal kunne læge denne Sygdom, men ved faa af disse Recepter opnaaes Hensigten. Disse Midler ere i Almindelighed for fedtige og forsvare ikke Saaret for Luftens Paavirkning. Jeg skal derfor her til Slutning bekiendtgiøre en Træesalve, som er, skiønt lidet bekostelig, den bedste og sundeste for Træerne, og som man vil finde langt beqvemmere end den, for hvis Opdagelse Gartner William Forsyth fik en Belønning af 15000 Rdlr.

Min Træesalve tilberedes paa følgende Maade.

Til omtrent saa megen Salve, som kan fylde en Hattepuld, og hvormed man kan række temmelig langt, tages

friske Koekasser, den halve Deel;
almindeligt guult Leer, den halve Deel;
2 Haandfuld Koehaar; og
$\frac{1}{4}$ Pund tyk Terpentin.

Leret tørres, pulveriseres og driftes igiennem en Sigte, at alle Smaastene kunne skilles derfra. Af dette Leer æltes saa meget i Koekasserne tilligemed Koehaarene, (som maae være vel udpillede), at Deien net op bliver stiv nok for at kunne beqvemt strøges paa Træerne, og klæbe fast. Intet Vand maa komme i Deien, da man kun ta-

ger

Veiledning ikke allene til at dyrke dem, men ogsaa hvorledes de skulle anvendes. Hidindtil har man i Almindelighed plantet uden

ger saa meget af Leerpulveret, som det friske Koemøg vil modtage. Efterat Deien er godt giennemarbeidet, og Koehaarene deri vel fordeelte, bredes den ud paa en flad Steen. Paa den saaledes udbredte Dei heldes Terpentinen, naar den er giort tyndflydende ved Varme, og arbeides med en liden Træestøder meget nøie ind i Deien, som derefter slaaes i Hænderne, indtil den er bleven ret feed som Plaster.

I Luften bliver dette Bomkit hastig steenhaardt. For altsaa at kunne beholde det bestandig blødt og tienligt til Brug, svøbes det ind i en Svine- eller Oxeblære, som graves ned i Jorden, eller man trykker det ned i Leerkrukker, og bedækker det oven paa med et Lag frisk Koemøg. Krukken tildækkes med en Steentalerken, og sættes hen i en Kielder.

Denne Bomsolve har jeg fundet af fortrinlig Nytte. Ved Frugttræers Podning behøves ingen Forbinding; man stryger kun noget af denne Salve paa det blottede Sted. Den beskiermer Podningsstedet bedre end ethvert andet Middel, da den strax bliver haard, og lader sig vanskeligen opløse af Regnen; den befordrer tillige Træernes Vext og læger Saaret, hvilket sidste skeer fornemmelig derved, at den forhindrer Luftens Adgang til det.

Man bør ikke befrygte, at Kittet ved at blive saa meget haardt, maatte kunne hindre Barken fra at groe over Stedet, hvor Grenene ere frafkaarne, eller hvor Podningen er skeet, thi det beholder af Duggen og Regnen en saadan Blødhed, som er tilstrækkelig til Saarets Forvoxning. Har man med denne Salve overstrøgen en betydelig Skade paa et Træe, hvis Tillægen udfordrer længere Tid end et Aar, og man bemerker, at Plasteret har løsnet sig, saa maa man henimod Vinteren afskralle det, og belægge Saaret med nye Salve; eller og det gamle Plaster befæstes og dets Sprækker udfyldes med nye Salve.

At Forstynderne, som ikke kiende den Forsythske Træesalve, kunde prøve den i Sammenligning, med den af mig anpriiste, skal jeg her meddele Forskrivtet, hvorefter hiin kan tillaves.

"Man

uden at vide hvad, hvorledes og hvorfor? Jeg smigrer mig derfor med at dette mit Arbeide ikke vil blive uden Nytte.

I

"Man tager 1 Skieppe frisk Koemøg;
"½ Skieppe Kalkgruus af gamle Bygninger, især
"fra Gipsdækker.
"½ Skieppe Træeaske;
"1/16 Skieppe Kulesand eller Strandsand.

"De sidste Bestanddele maae, førend de blandes, "være fiint stødte og sigtede; de sættes dernæst til Komø- "get, og stampes med en Støder, indtil de giøre en glat "og fei Dei. Efterat denne Blanding er færdig, maa "Saaret, paa hvilket dette Bomkit skal anvendes, forud "behørigen tilberedes. Dette bestaaer deri, at alle tørre og "beskadigede Dele i Saaret bortskieres med en skarp Kniv "eller med en Meisel, indtil man træffer paa det sunde og "friske Veed. Randen af Barken omkring Saaret maa "ligeledes afrundes jevnt med en Kniv. Bomkittet klines "dernæst paa hele Overfladen af det beskadigede Sted, om- "trent ⅛ Tomme tykt, og saaledes, at Kittet taber sig gan- "ske tyndt ud mod Randen. Derpaa tager man tør, pul- "veriseret og sigtet Træaske, og blander det med ⅙ Aske "af brændte Oxe- eller Hesteknokler; man fylder dette "Pulver i en Blikbøsse, som oven i er giennemboret med "smaae Huller, ligesom en Sukkerbøsse. Man strøer ved "Hielp af dette Instrument saa meget Pulver paa Over- "fladen af det paalagte Kit, at det er ganske bedæk- "ket. Dette lader man saaledes ligge en halv Times Tid, "at det kunde trække Fugtigheden af Kittet til sig; derpaa "strøes atter frisk Pulver derpaa, hvilket gnides sagte med "Haanden ind i Kittet. Paastrøening af dette Pulver "igientages saa ofte, indtil Kittets Overflade er tør og "glat.

"Paa de Træer, som afhugges tæt med Jorden, maa "Snittet giøres jevnt, og afrundes omkring paa Randen. "Det tørre Pulver, som bruges til at strøe oven paa Kittet, "blandes i dette Tilfælde med en lige Mængde af tørt og pul- "veriseret gammelt Gruus af et Gipsdække, da Pulveret der- "ved bedre vil kunne udholde Dryppet af Naboetræerne, og "tillige bedre modstaae Skylregnen. Hvor intet Gips- "gruus kan bekommes, tages i dets Sted pulveriseret "Kride eller almindelig Kalk, som i det mindste maa være "lædsket en Maaned forud.

"Træ-

I følgende Afdeling findes Fortegnelsen paa de Træearter, som kunne trives i det Frie. Ved den vil man være i Stand til at giøre sig paa en let Maade en Katalog over enhver Plantase, da man allene behøver at understrege de Arter, som findes. Man kan ogsaa ved denne Fortegnelse let overskue de Planter, som afhandles i anden Deel.

Siette

"Træets tiltagende Vext vil efterhaanden fraløse og "hæve det paalagte Kit omkring ved Kanten af Saaret. "Desaarsag maa man især trykke og paa nye stryge "Kittet med Fingerne tæt til Saarets Rand, saa at Kittet "kan skiule det hele Saar, og afholde Luften og Fugtig-"heden fra at trænge ind i det.

"Bliver noget af det tillavede Kit tilovers, maa "det lægges ned i et Kar, og overgydes med Urin, indtil "den staaer oven over Kittet; thi ellers vilde Luften for "største Deelen berøve Blandingen sin Virksomhed".

For dem, som ikke drive Træeopelskningen i det Store, men ønske sig mere et Trævox, som de stedse kunne have i Beredskab og føre hos sig, kunde følgende Recept anprises:

Man tager $\frac{1}{3}$ Pund guult Vox,
$\frac{1}{4}$ Pund Harpix,
$\frac{1}{2}$ Pund Terpentin.

Voxet og Harpixen lader man smelte tilsammen i en Leerpotte; men den tykke Terpentin maa særskilt giøres tyndflydende ved en sagte Kulild og derefter gydes til hine, hvorpaa det Hele røres og blandes vel i hinanden. For at kunne bruge dette Trævox i koldt Veirligt, og giøre det bøieligt i Kulden; sætter man til ovenanførte Midler $\frac{1}{4}$ Pund Smør, som maa være usaltet og ei udblødt i Vand. Da alt Fedt er mere eller mindre skadeligt for Træerne, fordi det formedelst Solens Varme trænger sig ned i Træets Saftrør og Porer, og forhindrer følgelig Saarets Tillukning; saa bringes kun Smørret i det Trævox, som allene bruges i koldt Veir. See mere om Trævox i Rafns Dannemarks og Holsteens Flora 1 Deel P. 199.

Siette Afdeling.

Almindelig Botanisk Fortegnelse over de Arter og Afarter, som kunne trives hos os i det Frie, og som udførligere ere afhandlede i den anden Deel af dette Verk i Hensyn til deres Kiendemerker, Opelskning og Anvendelse.

Løbende Numer.	Slægts Numer.	Art og Afarts Numer.	
1	I.	1	Acer Pseudo-platanus. Valbirk Løn.
2	—	2	- - - foliis variegatis. Bunter Valb. L.
3	—	3	- rubrum. Rød Løn.
3 a	—	4	- dasycarpum. Sølvbladet Løn.
4	—	5	- saccharinum. Sukker Løn.
5	—	6	- Platanoides. Tandbladet Løn.
6	—	7	- - - foliis variegatis. Buntet tandb. L.
7	—	8	- montanum. Bierg Løn.
8	—	9	- campestre. Mark Løn.
9	—	10	- - - hispanicum. Spansk Mark L.

10

10 ⸗	I.	11	Acer monspessulanum.	Monspessulansk Løn.
11 ⸗	—	12	- tataricum.	Tartarisk Løn.
12 ⸗	—	13	- creticum.*	Kretisk Løn *).
12 a	—	14	- heterophyllum.	Forskielligbladet L.
13 ⸗	—	15	- Negundo.	Askbladet Løn.
14 ⸗	—	16	- floridanum.	Floridansk L. See No. 3 a.
15 ⸗	—	17	- Opalus.	Italiensk Løn.
16 ⸗	—	18	- laciniatum.	Fliget Løn.
17 ⸗	—	19	- striatum.	Stribet Løn.
18 ⸗	II.	1	Aesculus Hippocastanum.	Heste Kastanie.
19 ⸗	—	2	- - - foliis luteo variegatis	Guulbuntet H. K.
20 ⸗	—	3	- - - albo variegatis	Hvidbuntet H. K.
21 ⸗	—	4	- Pavia.	Pavisk Kastanie.
22 ⸗	—	5	- flava.	Guul Kastanie.
22 a	—	6	- parviflora.	Smaablomstret Kastanie.
22 b	II. a	1	Ailantus glandulosa.	Kiertelbladet Skyerækker.
23 ⸗	III.	1	Amorpha fruticosa o.	Buskartet Særkrone.
23 a	—	1 2	- pubescens.	Dunet Særkr.

*) Med † blive de Træsorter betegnede, som udkræve et Sted i Læ og udsat for Solen. De Sorter, som ere kun kielne i deres Ungdom, udmerkes med o, men de, som ere det altid, med *.

24 ; IV. 1 Amygdalus perſica †. Ferſken Mand.
25 ; — 2 - - - flore pleno †. Fyldt Ferſken M.
26 ; — 3 - - - fructu interne ruberrimo †. Blod F. M.
27 ; — 4 - communis. o Almindelig Mandel.
28 ; — 5 - - - ſativa †. Storkiærnet almindelig Mand.
29 ; — 6 - - - amara †. Bitter almindelig Mand.
30 ; — 7 - nana. Dværg Mandel.
31 ; — 8 - communis dulcis *. Tyndſkallet almind. Mand.
32 ; — 9 - pumila. Lav Mandel.
33 ; V. 1 Andromeda polifolia major. Størſte rosmarinbl. Androm.
34 ; — 2 - - - minor. Mellemſte rosmarinbl. And.
35 ; — 3 - - - minima. Mindſte rosmarinbl. And.
36 ; — 4 - mariana. Marylandiſk And.
37 ; — 5 - - - foliis lanceolatis. Lancetbl. maryland. And.
38 ; — 6 - paniculata. Topbærende Andromede.
39 ; — 7 - racemoſa. Druebærende Andromede.
40 ; — 8 - calyculata. Toebægeret Andromede.
41 ; — 9 - ferruginea. Roſtbladet And.
42 ; — 10 - axillaris. Axel Andromede.

43

43 ,	V.	11	Andromeda axillaris angustifolia.	Smalbladet Axel And.
44 ,	—	12	- - ventriculata.	Bugkronet Andromede.
45 ,	—	13	- globulifera.	Kuglekronet Andromede.
46 ,	—	14	- pilulifera.	Pillebærende And.
47 ,	—	15	- serratifolia.	Aspebladet Andromede.
48 ,	VI.	1	Aralia spinosa *.	Tornet Aralie.
49 ,	—	2	- nudicaulis.	† Nøgenstenglet Aralie.
50 ,	VII.	1	Arbutus Uva ursi.	Meelbær Klarbund.
51 ,	—	2	- alpina.	Field Klarbund.
52 ,	VIII.	1	Artemisia Abrotanum.	Abrod Bynke.
53 ,	IX.	1	Atragene alpina.	Field Dobbelkrone.
54 ,	—	2	- austriaca.	Østerrigsk Dobbelkrone.
55 ,	X.	1	Azalea viscosa †.	Klæbrig Traadbund.
55a	—	5	- - - vittata.	Stribet klæbrig Traadb.
55b	—	6	- - - fissa.	Smaakronet klæbrig Traadb.
55c	—	7	- - - floribunda.	Blomsterfuld klæb. Traadb.
55d	—	8	- - - glauca.	Blaagraa klæb. Traadb.

56 •	X.	1	Azalea nudiflora. †	Nøgenblomstret Traadbund.
56 a	—	9	- - - carnea.	Kiødfarvet nøgenbl. Traadb.
56 b	—	10	- - - alba.	Hvid nøgenblomst. Traadb.
56 c	—	11	- - - bicolor.	Tvefarvet nøgenbl. Traadb.
56 d	—	12	- - - papilionacea.	Buntet nøgenbl. Traadb.
57 •	—	3	- coccinea. †	Skarlagen Traadbund.
58 •	—	4	- tomentosa. †	Filtbladet Traadbund. see No. 56.
58•5	—	13	- lapponica.	Laplandsk Traadbund.
58 6	—	14	- procumbens.	Udstrakt Traadbund.
59 •	XI.	1	Baccharis halimifolia. †	Meldeartet Bakkaris.
60 •	XII.	1	Berberis vulgaris.	Almindelig Berberisse.
60 a	—	2	- violacea.	Violet almindelig Berberisse.
60 b	—	3	- asperma.	Frøløs almindelig Berberisse.
61 •	—	4	- canadensis.	Kanadisk Berberisse.
62 •	—	5	- humilis.	Lav Berberisse see No. 60.
62 a	—	6	- sibirica.	Sibirisk Berberisse.

63	XIII.	1	Betula alba. Hvid eller almindelig Birk.
63 a	—	2	- pendula. Hænge Birk.
63 b	—	3	- alba macrocarpa. Storraklet hvid Birk.
63 c	—	4	- - fragilis. Skiør hvid Bk.
63 d	—	5	- - saxatilis. Flammet hvid Birk.
63 e	—	6	- - hybrida. Blandet hvid Birk.
64	—	7	- - Broccembergensis. Blokbiergsk hvid Bk.
65	—	8	- quebeccensis. Quebeksk Bk. (B. fruticosa Pallas.)
66	—	9	- lenta Linn. Aunbladet Bk.
67	—	10	- nigra Linn. Sort Birk.
67 a	—	11	- populifolia Aiton. Aspebl. Bk. (B. acuminata Ehr.)
68	—	12	- nana. Dværg Birk.
69	—	13	- pumila Linn. Lav Birk.
70	—	14	- excelsa Wang. Høi Birk. (B. davurica Pall.)
71	—	15	- papyracea Ait. Papiir Bk.
72	—	16	- lanceolata. Lancetbladet Bk. (see No. 71.)
73	—	17	- Alno-Betula Ehrh. Elleartet Birk.
73 a	—	18	- oblongata Ait. Tyrkisk Bk. eller tyrkisk El.
73 b	—	19	- oblongata elliptica. Ovalbladet tyrk. Bk. eller ovalblad. tyrkisk El.

74 = XIII. 20 - Alnus. Elle Birk eller almindelig El.

75 = — 21 - - - laciniata. Fliget Elle Birk eller fliget almindelig El.

75 a — 22 - - - quercifolia. Egebladet Elle Birk eller Egebladet almindelig El.

76 = — 23 - incana. Graa Birk eller graa El.

76 a — 24 - angulata Ait. Almbladet graa Birk eller almbladet graa El.

77 = — 25 - rugoſa. Heſſel Birk eller Heſſel El. (B. ſerrulata Ait.)

78 = — 26 - Alnus pumila. Floridanſk Birk eller Floridanſk El.

78 a — 27 - criſpa Aiton. Kruusbladet Birk eller Kruusbladet El.

79 = XIV. 1 Bignonia Catalpa *. Almindelig Bignonie.

80 = — 2 - radicans †. Rodſlaaende Bignonie.

81 = — 3 - - - minor. Liden rodſlaaende Bignonie.

82 = XV. 1 Buddlea globoſa. Kuglebærende Buddleie.

83 :	XVI.	1	Buxus sempervirens. ⊖	Almindelig Buxbom.
83 a	—	2	- - - - suffruticosa.	Busk-artet almindelig Buxbom.
84 :	—	3	- - - - argentata †.	Hvid-bantet almindelig Buxbom.
85 :	—	4	- - - - foliis ex aureo variegatis †.	Guul-buntet almindelig Buxb.
85 a	—	5	- - balearica.	Balearisk Buxb.
86 :	XVII.	1	Calycanthus floridus. ⊖	Karolinsk Bægerkrone.
87 :	XVIII.	1	Carpinus Betulus.	Almindelig Aun.
88 :	—	2	- - - - quercifolia.	Egebladet alminb. Aun.
89 :	—	3	- Ostrya.	Humle Aun.
89 a	—	4	- caroliniana Walth.	Karolinsk Aun.
90 :	—	5	- virginiana.	Virginisk Aun.
91 :	—	6	- orientalis Miller.	Østerlandsk Aun.
92	XIX.	1	Ceanothus americanus †.	Amerikansk Ceanoth.
93	XX.	1	Celastrus scandens. ⊖	Klattrende Celaster.
94	—	2	- bullatus †.	Blære Celaster.
95	XXI.	1	Celtis australis *.	Italiensk Neldeved.

96 : XXI. 2 Celtis orientalis. * Østerlandsk Nel=
deved.
97 : — 3 - occidentalis. † Virginisk Nel=
deved.
98 : XXII. 1 Cephalanthus occidentalis. * Vir=
ginisk Kronebold.
99 : XXIII. 1 Cercis Siliquastrum.* Skulpet Ju=
dasved.
100 : — 2 - - - flora albo. * Hvid=
kronet skulpet
Judasved.
101 : — 3 - canadensis. † Kanadisk Ju=
dasved.
102 : XXIV. 1 Chionanthus virginica.* Virginisk
Sneekrone.
103 : XXV. 1 Cistus Helianthemum. Alminde=
ligt Soelsie.
103 a — 2 - mutabilis. Foranderligt
Soelsie.
103 b — 3 - roseus. Rosenartet Soelsie.
103 c — 4 - salvifolius.* Salviebladet
Soelsie.
103 d — 5 - Fumana. Lyngartet Soelsie.
104 : XXVI. 1 Clematis Vitalba. Almindelig
Slynger.
105 : — 2 - crispa. Kruset Slynger.
106 : — 3 - Viticella. Skiønkronet
Slynger.
107 : — 4 - - - flore pleno. Fyldt
skiønkronet Slynger.
108 : — 5 - - - flore rubro. Rød
skiønkronet Slynger.

109

109 , XXVI. 6 Clematis Viorna. Læderkr. Slyng.

110 , — 7 - Orientalis. Østerlandsk Slynger.

110 a — 8 - glauca Wild. Blaagraae Slynger.

111 , — 9 - virginica. Virginisk Slyng.

112 , — 10 - dioica.* Tveboe Slynger.

113 , — 11 - Flammula. Bidende Slyng.

114 , — 12 - maritima. Strand Slyng.

115 , XXVII 1 Clethra alnifolia.† Elleblad. Klethre.

116 , — 2 - - - nana (pubeſcens Ait) Lav Ellebl. Klethre.

117 , — 3 - paniculata Ait. † Toppet Klethre.

118 , — 4 - inundata. Vand Klethre.

119 , XXVIII. 1 Colutea arboreſcens. Træeartet Blærebælle.

120 , — 2 - aleppica (Pococki Aiton.) Aleppisk eller Pokoks Blærebælle.

121 , — 3 - orientalis du Roi. Rød Blærebælle.

122 , — 4 - media Loddig. Den ſamme ſom Pokoks Blæreb.

122 a XXVIII a. 1 Comptonia aſplenifolia Ait. † Nadeløvartet Komptone.

123 , XXIX. 1 Cornus florida. ⊖ Skiønkronet Korneel.

124 , — 2 - maſcula. Kirſebær Korneel.

125 , — 3 - - - foliis variegatis. Buntet Kirſebær Korneel.

126 : XXIX. 4 Cornus mascula fructu cerei coloris. Guul Kirsebær Korneel.
127 : — 5 - - Foemina Mill. Sortbærret Korneel.
128 : — 6 - sangvinea. Rød Korneel.
129 : — 7 - - -- foliis variegatis. Broget rød Korneel.
130 : — 8 - alternifolia. Vexelbladet Korneel.
131 : — 9 - Amomum Mill. Rustbladet Korneel.
132 : — 10 - alba. Hvid Korneel.
133 : — 11 - Novæ Belgiæ eller paniculata L'Heritier. Toppet Korneel.
134 : — 12 - stricta. L'Heritier. Stivgrenet Korneel.
135 : — 13 - sibirica. Sibirisk Korneel.
135 a — 14 - circinata L'Heritier. Rundbladet Korn.
136 : XXX. 1 Coronilla Emerus. Langnæglet Kronedrager.
137 : XXXI. 1 Corylus Avellana. Almindelig Hessel.
138 : — 2 - - - fructu rotundo maximo. Celler almindelig Hessel.
139 : — 3 - - - sativa. Lambertsk almindelig Hessel.

140	XXXI.	4	Corylus fructu oblongo rubente	Rødkiærnet Lambertsk Hessel.
141	—	5	- arborescens.	Træeartet Hessel.
142	—	6	- Colurna. ⊙	Tyrkisk Hessel.
143	—	7	- cornuta Lodd. } rostrata Aiton. }	Langhaset Hessel.
143 a	—	8	- Americana Walth.	Amerikansk Hessel.
144	XXXII.	1	Cratægus Aria Lin. } Pyrus Aria Ehrh. }	Almindeligt Axelved eller Axelbær Abild.
144 a	—	2	- suecica Aiton. } Pyrus intermedia Ehr. }	Svensk almindeligt Axelved eller Axel Abild.
145	—	3	- uniflora du Roi } parvifolia Aiton. }	Eenblomstret eller smaabladet Axelved. Den samme som Mespilus Xanthocarpus Ehrh.
145 a	—	4	- flava Ait.	Guulbærret Axelved. Den samme som Mespilus flexispina Mönch.

146 : XXXII. 5 Cratægus torminalis. Tarmvrid Axelved eller Pyrus torminalis Ehr.

147 : — 6 - Crusgalli Lin. Mespilus lucida. Hanesporet Axelved eller glindsende Mespel.

147a — 7 - Crusgalli pyracanthifolia. Aflangbladet hanesporet Axelved.

147b — 8 - - - salicifolia. Piilbladet hanesporet Axelved. Den samme som Mespilus salicifolia.

148 : — 9 - coccinea. Rødt Axelved.

149 : — 10 - Oxycantha. Hvidtorn Axel.

150 : — 11 - - - flore pleno. Fyldt Hvidtorn Axelved.

151 : — 12 - - - fructu luteo. Guulbærret Hvidtorn Axelved.

152 : — 13 - - - monogyna. Eenhunnet Hvidtorn Axelved.

153 : — 14 - viridis. Grønt Axelved.

154 : — 15 - Oxycantha præcox Aiton. Rødblomstret Hvidtorn Axelved.

155 •	XXXII.	16	Cratægus Azarolus. † Azerol Axelved.
156 :	—	17	- alpina du Roi. Field Axelv.
157 •	—	18	- dulcis Lodd. } pyrifolia Ait. } Sødbærret eller pære-bladet Axelved. Den ſamme ſom Meſpilus Calpodendron.
157 a	—	19	- cordata Mill. Æblebladet Axelved. Den ſamme ſom Meſpilus acerifolia.
157 b	—	20	- elliptica Ait. Ovalbladet Axelved.
157 c	—	21	- glanduloſa Ait. Yret Axelved. Den ſamme ſom Meſpilus rotundifolia Ehrh.
158 :	—	22	- penſylvanica. Penſylvanſk Axelved.
158 a	—	23	- punctata Aiton (Meſpilus cuneifolia Ehrh.) Prikbærret Axelved.
158 b	—	24	- ſangvinea Pall. Sibiriſk Axelved.
159 :	XXXIII.	1	Cupreſſus Thyoides. † Kongecedartet Cypreſſe.
160 •	—	2	- diſticha.* Toradet Cypreſſe.

161 :	XXXIV.	1	Cytisus Laburnum. Almindelig Stilkbælle.
162 :	—	2	- - - foliis variegatis. Buntet almindelig Stilkbælle.
163 :	—	3	- alpinus Mill. Field Stilkb.
163 a	—	4	- divaricatus. Udspærret Stilkbælle. Den samme som Spartium complicatum L.
164 :	—	5	- nigricans. Sortblivende Stilkbælle.
164 a	—	6	- - - elongatus. Stumpbladet sortblivende Stilkb.
164 b	—	7	- wolgaricus Ait. Wolgarisk Stilkbæl. (Cyt. pinnatus Pall.)
165 :	—	8	- sessilifolius. Italiensk Stilkbælle.
165 a	—	9	- glaber. Glat Stilkbælle.
166 :	—	10	- hirsutus. Stivhaaret Stilkbælle.
166 a	—	11	- purpureus. Jacq. Rød Stilkbælle.
167 :	—	12	- supinus. Liggende Stilkb.
167 a	—	13	- biflorus. Toblomstret Stilkbælle.
168 :	—	14	- capitatus. Knippeblomstret Stilkb.
169 :	—	15	- austriacus. Østerrigsk Stilkbælle.

169 a XXXIV. 16 Cytiſus argenteus. Sølvbladet Stilkbælle.
170 ⸗ XXXV. 1 Daphne Laureola. † Laurbærbladet Kielderhals.
171 ⸗ — 2 - Mezereum. Almindelig Kielderhals.
172 ⸗ — 3 - - - foliis variegatis. Buntet almindelig Kielderhals.
173 ⸗ — 4 - - - flore albo. Hvidblomstret almind. Kielderhals.
174 ⸗ — 5 - - - - rubro. Rødblomstret almindelig Kielderh.
175 ⸗ — 6 - alpina. Field Kielderhals.
176 ⸗ — 7 - Cneorum. Rosmarinbladet Kielderhals.
177 ⸗ — 8 - Tartonraira. * Sølvbladet Kielderhals.
177 a — 9 - dioica. * Tveboe Kielderhals.
177 b — 10 - altaica Pall. altaisk Kielderh.
178 ⸗ XXXVI. 1 Dioſpyros virginiana. † Virginisk Perſimone.
178 a — 2 - Lotus. † Europæisk Perſimone
178 b XXXVI. a. 1 Dirca paluſtris. Kær Lederved.
179 ⸗ XXXVII. 1 Elæagnus anguſtifolia. ⊖ Smalbladet Eleagn.
180 ⸗ — 2 - latifolia. * Bredbladet Eleagn.
181 ⸗ XXXVIII. 1 Empetrum nigrum. Sort Krekling.

182 XXXIX. 1 Ephedra distachya. † Toraklet Lederiis.
183 — 2 - monostachya. Enraklet Lederiis.
184 XL. 1 Epigæa repens. Krybende Jordved.
185 XLI. 1 Erica vulgaris. Almindelig Lyng.
186 — 2 - Tetralix. Skiønkronet Lyng
187 — 3 - multiflora. Blomsterrig L.
188 — 4 - ciliaris. * Randhaaret Lyng.
188 a — 5 - cinerea. Graaeagtig Lyng.
188 b — 6 - mediterranea. † Midtlandsk Lyng.
188 c — 7 - herbacea. Kiødfarvet Lyng.
188 d — 8 - arborea. * Træeartet Lyng.
188 e — 9 - australis. Sydlig Lyng.
188 f — 10 - vagans. † Tvetydig Lyng.
189 LXII. 1 Evonymus europæus. Almindeligt Beenved.
190 — 2 - latifolius. Bredbladet Beenved.
191 — 3 - americanus. Amerikansk Beenved.
192 — 4 - longifolius Lodd. Langbladet Beenved.
193 — 5 - verrucosus. Vortet Beenved.
194 — 6 - atropurpureus. Mørkrødt Beenved.
195 XLIII. 1 Fagus sylvatica. Almindelig Bøg.
196 — 2 - foliis atropurpureis. Rødbladet almindelig Bøg.

197

197 =	XLIII.	3	Fagus latifolia du Roi. } - ferruginea Aiton. }	Bredbladet eller Rostfarvet Bøg.
198 =	—	4	- Castanea.	Kastanie Bøg.
199 =	—	5	- - - - foliis ex aureo variegatis.	Guulbuntet K. B.
200 =	—	6	- - - americana Wang.	Amerikansk K. B.
201 =	—	7	- - - pumila.	Lav K. B.
201 a	XLIII. a	1	Fothergilla alnifolia.	Ellebladet Fothergille.
201 b	—	2	- - - - - acuta.	Tilspidset ellebladet Fothergille.
202 =	XLIV.	1	Fraxinus excelsior.	Høi Ask.
202=1	—	2	- - - - - pendula.	Hængende høi Ask.
203 =	—	3	- Ornus.	Manna Ask.
204 =	—	4	- rotundifolia Wild.	Rundbladet Ask.
205 =	—	5	- americana Wild.	Amerikansk Ask.
206 =	—	6	- juglandifolia Wild. } caroliniana du Roi. }	Valnødbladet eller hvid Ask.
205 a	—	7	- - - - - foliis subintegerrimis.	Heelrandet valnødbladet Ask.

207	XLIV.	8	Fraxinus nigra du Roi Ed. 2. / pubeſcens Wild. } Sort eller blødhaaret Aſk.
207 a	—	9	- - - - - - latifolia Wild. Bredbladet ſort Aſk.
207 b	—	10	- - caroliniana † Wild. Karolinſk Aſk.
208	—	11	- Novæ Angliæ du Roi Ed. 1. Nye engelſk Aſk. Den ſamme ſom ſort Aſk. (ſee 207).
209	—	12	- integrifolia Gord. / ſimplicifolia Wild. } Heelbladet Aſk.
209 a	—	13	- ſambucifolia Wild. Hyldebladet Aſk.
210	—	14	- - paniculata Mill. Toppet Aſk.
210 a	—	15	- parvifolia Wild. Smaabladet Aſk.
211	XLV.	1	Gaultheria procumbens. Udſtrakt Gaultherie.
212	XLVI.	1	Geniſta capenſis Burgsd. Kapſk Viſſe.
213	—	2	- florida.* Blomſterrig Viſſe.
214	—	3	- germanica. Tydſk Viſſe.
214 a	—	4	- hiſpanica.* Spanſk Viſſe.
214 b	—	5	- - luſitanica.* Portugiſiſk Viſſe.
215	—	6	- piloſa. Haaret Viſſe.
215 a	—	7	- ſericea Wulf. Silkebladet V.

216 ,	XLVI.	8	Genista tinctoria.	Guul Visse.
216 a	—	9	- sagittalis.	Ledde Visse.
217 ,	—	10	- sibirica.	Sibirisk Visse.
217 a	—	11	- candicans. †	Hvidladen V.
217 b	—	12	- triquetra. *	Trekantet Visse.
217 c	—	13	- anglica.	Engelsk Visse.
218 ,	XLVII.	1	Gingko biloba. †	Tolappet Gingko. Den er nu Salisburia adianthifolia. Krolleløv Salisbure
219 ,	XLVIII.	1	Gleditschia triacanthos. ⊖	Tretornet Gleditse.
219 a	—	2	- monosperma.	Enkornet tretornet G.
220 ,	—	3	- inermis. ⊖	Tornløs Gleditse. Er Mimosa Houstoni.
121 ,	—	4	- horrida ⊖ chinensis Lamar. }	Chinesisk Gleditse.
221 a	XLVIII. a	1	Glycine Apios. †	Knollet Glycine.
221 b	—	2	- frutescens.	Buskartet G.
221 c	XLVIII. b	1	Gnaphalium Stoechas. ⊖	Kostartet Evigkrands.
222 ,	XLIX.	1	Guilandina dioica. †	Tveboe Guilandine. Den samme som Hyperanthera dioica Vahl. Tveboe Steennød.

222 a	XLIX. a	1	Gymnocladus canadensis. Den samme som 222.
223	L.	1	Halésia tetraptera. Firevinget Halese.
224	—	2	- - diptera. † Tovinget Halese.
225	LI.	1	Hamamelis virginiana. Virginisk Hornnød.
226	LII.	1	Hedera Helix. Forskielligbladet Vedbende.
227	—	2	- - - foliis ex aureo variegatis. Guulbuntet forskielligbladet Vedbende.
228	—	3	- - - foliis argenteis. Hvidbuntet forskielligbladet Vedbende.
229	—	4	- quinquefolia. Fembladet Vedbende. Den er nu Vitis hederacea. Vedbendeartet Viinstok.
230	—	5	- - - minor. Liden fembladet Vedbende.
231	LIII.	1	Hibiscus syriacus. † Syrisk Faverkrone.
232	—	2	- - - - - flore rubro. Rød Syrisk Faverkrone.
233	—	3	- - - - - - coeruleo. Blaa Syrisk Faverkrone.

234 =	LIII.	4	Hibiscus syriacus flore albo.	Hvid Syrisk Faverkrone.
235 =	—	5	- - - - - variegato.	Buntet Syrisk Faverkrone.
236 =	—	6	- - - - foliis variegatis argenteis.	Hvidbroget Syrisk Faverkrone.
237 =	—	7	- - - - - - - luteis.	Guulbroget Syrisk Faverkrone.
238 =	LIV.	1	Hippophaë Rhamnoides.	Sand Tidse.
239 =	—	2	- canadensis.	Kanadisk Tidse.
240 =	LV.	1	Hydrangea arborescens.	Træartet Aareved.
241 =	LVI.	1	Hypericum Androsæmum.	Bærret Perikon.
242 =	—	2	- Ascyron Mill. / calycinum Lin.	Storkronet Perik.
243 =	—	3	- kalmianum.	Kalmisk Perik.
244 =	—	4	- olympicum.	Olympisk Perikon.
245 =	—	5	- prolificum.	Topgrenet Perikon.
246 =	—	6	- hircinum.*	Ramlugtende Perikon.
246 a	—	7	- - - - minus.	Liden ramlugtende Perik.

247	LVI.	8	Hypericum inodorum Mill.	Lugtløs Perikon.
247 a	—	9	- elatum Ait.	Høi Perikon.
248	LVII.	1	Jasminum fruticans. †	Buskartet Jasmin.
248 a	—	2	- officinale. *	Læge Jasmin.
248 b	LVII. a	1	Hyssopus officinalis.	Læge Isop.
248 c	LVII. b	1	Iberis sempervirens.	Kandisk Flipkrave.
248 d	—	2	- semperflorens. †	Kiilbladet Flipkrave.
249	LVIII.	1	Ilex Aquifolium.	Almindeligt Mareved.
250	—	2	- - - spinis argenteis.	Hvidtornet almindeligt Mareved.
251	—	3	- - - - purpurascentibus.	Rødtornet almindeligt Mareved.
252	—	4	- - - foliis aureo variegatis. †	Guulbuntet almindeligt Mareved.
253	—	5	- - - - echinatis eller ferox Ait.	Piggebladet almindeligt Mareved.
253 a	—	6	- - - recurva Ait.	Smalbladet almindeligt Mareved.

254

254	LVIII.	7	Ilex Aquifolium foliis inermibus. Tornløst almindeligt Mareved.
254a	—	8	- - - crassifolia Ait. Tykbladet almindeligt Mareved.
254b	—	9	- - - heterophylla Aiton. Forskielligbladet almindeligt Mareved.
255	LIX.	1	Itea virginica. Virginisk Drueved.
256	LX.	1	Juglans regia. Almindelig Valnød.
257	—	2	- - - serotina. Sildig almindelig Valn.
258	—	3	- - - fructu maximo. Stor almindelig V.
258a	—	4	- - - - tenero. Tyndskallet almindelig Valnød.
259	—	5	- - alba. Hvid Valnød.
259a	—	6	- sulcata. Furet Valnød.
260	—	7	- illinoinensis * Wangenh. Nyredannet Valnød.
261	—	8	- nigra. Sort Valnød.
262	—	9	- oblonga du Roi. / cinerea Linn. } Aflang eller graa Valnød.
263	—	10	- glabra Mill. Glat V.
263a	—	11	- angustifolia Ait. Smalbladet Valnød.

264

264	LXI.	1	Juniperus communis.	Almindelig Ene.
265	—	2	- virginiana.	Virginisk Ene.
266	—	3	- caroliniana du Roi.	Karolinsk Ene.
267	—	4	- suecica.	Svensk Ene.
267 a	—	5	- bermudiana.	Bermudisk Ene.
268	—	6	- thurifera.	Røgelse Ene.
269	—	7	- Sabina.	Sevenbom Ene.
270	—	8	- - - foliis variegatis.	Bunter Sevenbom Ene.
271	—	9	- - - tamariscifolia.	Tamarisk S. E.
272	—	10	- sibirica Burg. montana Ait. nana Wild.	Sibirisk almindelig Ene.
272 a	—	11	- Oxycedrus. *	Spansk Ene.
273	—	12	- canadensis Lodd.	Kanadisk Ene.
273 a	—	13	- phoenicea.*	Phoenisisk Ene.
274	LXII.	1	Kalmia angustifolia.	Smalbladet Kalm.
275	—	2	- latifolia.	Bredbladet Kalm.
276	—	3	polifolia Wang. glauca Ait.	Blaagraa Kalm.
276 a	—	4	- hirsuta.	Stivhaaret Kalm.
276 b	LXII. a	1	Koelreutera paniculata Ait. †	Toppet Kølreutere. Den samme som Paullinia aurea.

277 :	LXIII.	1	Lavendula Spica.	Almindelig Lavendel.
278 :	LXIIII.	1	Laurus Benzoin. †	Benzoin Laubær.
279 :	—	2	- Saſſafrus.*	Saſſafras Laub.
280 :	LXV.	1	Ledum paluſtre.	Kær Roſtblad.
280 a	—	2	- - - decumbens.	Dværg Kær Roſtblad.
281 :	—	3	- latifolium Ait. - groenlandicum.	Bredt Roſtbl.
282 :	—	4	- buxifolium Berg. thymifolium Lod. ſerpyllifolium l'Her.	Glat R. s.
283 :	—	5	- paluſtre foliis variegati	Buntet Kær Roſtblad.
284 :	LXVI.	1	Liguſtrum vulgare.	Almindelig Liguſter.
285 :	—	2	- - - - foliis variegatis.	Buntet almindelig Liguſter.
286 :	—	3	- - italicum du Roi.	Italienſk Liguſter.
287 :	—	4	- - carolinianum Wangenh.	Karolinſk Liguſter.
287 a	LXVI. a	1	Linnæa borealis.	Nordiſk Linnee.
288 :	LXVII.	1	Liquidambar Styraciflua. †	Virginiſk Ambraved.
289 :	LXVIII.	1	Liriodendron Tulipifera.	Tulipanartet Lilieved.
290 :	LXVIIII.	1	Lonicera Periclymenum.	Almindelig Lonicer.

291 : LXVIIII. 2 Lonicera Periclymenum foliis variegatis. Buntet almindelig Lonicer.

292 : — 3 - - - - - quercifolia. Egebladet almindelig Lonicer.

293 : — 4 - - - serotina Ait. Sildig }
germanica. Tydsk } almindelig Lonicer.

294 : — 5 - Caprifolium. Gedeblad Lonicer.

294 a — 6 - - - - - rubra. Rødblomstret Gedeblad Lonicer.

295 : — 7 - sempervirens. † Høirød Lonicer.

295 a — 8 - - - - - minor. Liden høirød Lonicer.

295 b — 9 - grata Ait. Behagelig Lonicer.

dioica Linn. Tveboe }
296 : — 10 - media Mur. Blaagraae }
parviflora. Smaakronet. } Lonicer.

297 : — 11 - Xylosteum. Dunbladet Lonicer

298 : — 12 - tatarica. Tartarisk Lonicer.

299 : — 13 - alpigena. Field Lonicer.

299 a — 14 - caucasica Pall. Kaukasisk Lonicer.

300 : — 15 - coerulea. Blaabærret Lonicer.

301	LXVIIII.	16	Lonicera pyrenaica. Pyrenæisk L.
302	—	17	- nigra. Sort Lonicer.
303	—	18	- balearica. *Gord. Balearisk L.
304	—	19	- coccinea Lodd. Skarlag. L. Er 295.
305	—	20	- glauca. Blaagraa Lonicer. Den samme som No. 296.
306	—	21	- Symphoricarpos. Lad L.
307	—	22	- Diervilla. Saugbladet Lonic.
307a	—	23	- mongolica Gmel. Mongolisk Lonicer.
308	LXX.	1	Lycium barbarum. Almindelig Bukketorn.
309	—	2	- europæum. Europæisk Bukketorn.
310	—	3	- chinense Mill. ⊖ Chinesisk Bukketorn.
310a	—	4	- ruthenicum Pall. Russisk Bukketorn.
311	LXXI.	1	Magnolia glauca. † Blaagraae Magnolie.
311a	—	2	- acuminata. † Tilspidset M.
311b	—	3	- tripetala. † Skierm M.
312	LXXII.	1	Menispermum canadense. Kanadisk Maanefrøe.
313	—	2	- virginicum. † Virginisk M.
314	LXXIII.	1	Mespilus germanica. Tydsk Mespel.
315	—	2	- - - - sine ossiculis. Steenløs Tydsk Mespel.

316 : LXXIII. 3 Meſpilus germanica fructu maximo. Storbærret Tydſk Meſpel.

317 : — 4 - - - - - diffuſa Ait. Udbredt Tydſk Meſpel.

317 a — 5 - Pyracantha. † Rødbærret Meſpel.

318 : — 6 - Chamæmeſpilus. Lav Meſpel. Den er Pyrus Chamæmeſpilus Ehrhard. Meſpelartet Abild.

319 : — 7 - Cotoneaſter. Smaabladet Meſpel.

320 : — 8 - cuneifolia Ehrhard. Kiilbladet Meſpel. Den ſamme ſom Prikbærret Axelved 158 a.

321 : — 9 - Xanthocarpus Ehrh. Stikkelsbærbladet Meſpel. See ſmaabladet Axelved.

322 : — 10 - Calpodendron Ehrh. Urne Meſpel. Den ſamme ſom Pærebladet Axelved.

323 : — 11 - acerifolia Burgsd. Lønbladet Meſpel. See 157 a.

324

324 * LXXIII. 12 Meſpilus prunifolia Burgsd. Kræ-gebladet Meſpel.

325 * — 13 - ſalicifolia Burgsd. Piil-bladet Meſpel. See 147 b.

326 * — 14 - pyrifolia Burgsd. Pærebla-det Meſpel.

327 * — 15 - rotundifolia Ehrh. Rund-bladet Meſpel. See Pret Axel-ved 157 c.

327 a — 16 - arbutifolia Linn. Klarbund-bladet Meſpel. Den er Pyrus arbutifolia Ehrhard. Klarbund-bladet Abild.

327 b — 17 - canadenſis Linn. Kanadiſk Meſpel. Den ſamme ſom Pyrus Botryapium Ehrh. Drue Abild.

327 c — 18 - Amelanchier. Ovalbladet Meſpel. Den er Pyrus ovalis Ehrh. Oval-bladet Abild.

327 d — 19 - tomentoſa Mill. Filtbladet Meſpel.

327 * — 20 - lucida Ehrh. Glindſende Meſpel ſee 147.

328 *	LXXIV.	1	Morus alba. †	Hvidt Morbær.
329 *	—	2	- - fructu rubro. †	Hvidt Morbær med røde Frugter.
330 *	—	3	- - - - nigra. †	Hvidt Morbær med sorte Frugter.
331 *	—	4	nigra.	Sort Morbær.
332 *	—	5	- chinensis Lodd.	Chinesisk Morbær. Den samme som efterfølgende.
333 *	—	6	- papyrifera. †	Papiir Morb.
334 *	—	7	- rubra.	Rødt Morbær.
334 a	—	8	- tatarica.	Tartarisk Morbær.
335 *	LXXV.	1	Myrica Gale.	Almindelig Pors.
336 *	—	2	- cerifera. †	Vox Pors.
336 a	—	3	- - - latifolia Ait.	Bredbladet Vox Pors.
337 *	LXXVI.	1	Nyssa aquatica. † denticulata Ait.	Vand Nysse.
338 *	—	2	- sylvatica Lod. † integerrima Ait.	Heelrandet Nysse.
339 *	LXXVII.	1	Ononis fruticosa.	Buskartet Hesteplage.
339 a	—	2	- - - alba.	Hvidkronet buskartet Hesteplage.
340 *	—	3	- spinosa.	Torn Hesteplage.
340 a	—	4	- arvensis Retz. hircina Jacqu. foetens Allioni	Ramlugtende Hestep.

340

340 b LXXVII. 1 Ononis rotundifolia. Rundbladet Hesteplage.

341 LXXVIII. 1 Periploca græca. † Græsk Vinde.

342 LXXIX 1 Philadelphus coronarius. Vellugtende Pibeved.

342 a — 2 - - - - nanus Ait. Lav vellugtende Pibeved.

343 — 3 - - inodorus. Lugtløst Pibeved.

344 LXXX. 1 Pinus sylvestris. Fyrre Gran.

344 a — 2 - - - - tatarica Ait. Tatarisk Fyrre Gran.

344 b — 3 - - - - divaricata Aiton. Udspærret Fyrre Gran.

344 c — 4 - - - - maritima Ait. Strand Fyrre Gran.

345 — 5 - - - - rubra. Skotlandsk Fyrre Gran.

346 — 6 - montana Mill. } Mughas Scop. } Field Gran.

347 — 7 - virginiana Mill. } inops Aiton } Virginisk Gran.

347 a — 8 - resinosa Ait. Harpix Gran.

348 — 9 - echinata du Roi. Pindkoglet Gran.

348 a — 10 - halepensis Mill. † Aleppisk Gran

349	LXXX.	11	Pinus maritima du Roi - Pinaster Aiton	Søe Gran.
350	—	12	- - minor du Roi.	Lav Søe Gran.
351	—	13	- rigida Mill.	Stivskællet Gran.
352	—	14	- Tæda.	Vellugtende Gran.
352 a	—	15	- - variabilis.	Tobladet vellugtende Gran.
352 b	—	16	- - - alopecuroidea.	Rævehalet vellugtende G.
353	—	17	- palustris Mill. †	Kær Gran.
354	—	18	- Cembra.	Cember Gran.
355	—	19	- Strobus.	Glatbarket Gran.
356	—	20	- Larix.	Lærke Gran.
356 a	—	21	- - repens Wilden.	Krybende Lærke Gran.
357	—	22	- laricina du Roi pendula Aiton Larix nigra Marshal	Hænge Gran.
358	—	23	- Cedrus.	Ceder Gran.
359	—	24	- Abies du Roi Picea Linn.	Ædel Gran.
360	—	25	- Balsamea.	Balsom Gran.
361	—	26	- americana du Roi canadensis Linn.	Kanadisk Gran.
362	—	27	- Picea du Roi. Abies Linné.	Almindelig Gran.
363	—	28	- canadensis du Roi. alba Aiton. laxa Ehrhard.	Hvid Gran.

364

364 : LXXX. 29 Pinus mariana du Roi. } Sort
nigra Aiton. } Gran.
365 : — 30 - - sibirica Lodd. — Sibirisk Gran.
366 : LXXXI. 1 Platanus orientalis. ⊙ Østerlandsk Platane.
366 a — 2 - - - elongata Aiton. Langfliget Østerlandsk Platane.
367 : — 3 - - - acerifolia. Lønbladet Østerlandsk Platane
367 a — 4 - - - undulata Aiton. Bølget Østerlandsk Platane
368 : — 5 - occidentalis. — Nordamerikansk Platane.
369 : — 6 hispanicus du Roi. Spansk Platane.
370 : LXXXII. 1 Populus alba. Poppel Asp.
371 : — 2 - - - nivea. Sølv Poppel Asp.
372 : — 3 tremula. Bever Asp.
373 : — 4 - - - ampliori folio du Hamel. Brédbladet Bever Asp.
374 : — 5 - - - pendula Lod. Hænge Bever Asp.
375 : — 6 - nigra. Sort Asp.

376 LXXXII. 7 Populus italica Ait. } Pyramide Asp.
dilatata.
377 — 8 - - carolinensis Burgsd. Udspærret Pyramide Asp.
378 — 9 - canadensis. } Kanadisk Asp.
monilifera Ait.
latifolia Moench.
378a — 10 - - ramis angulatis Viborg }
glandulosa Moench H.
carolinensis Ejusd. W.
Kantet Kanadisk Asp.
379 — 11 - cordifolia Lodd. } Forskielligbladet Asp.
heterophylla Lin.
380 — 12 atheniensis Lodd. } Græsk Asp.
græca Aiton.
381 — 13 balsamifera. Balsam Asp.
382 — 14 - - - rotundifolia. } Hiertebladet Asp.
candicans Aiton.
382a — 15 - lævigata Ait. Glat Asp.
383 — 16 balsamifera major. Storbladet Balsom Asp.
384 — 17 - - - - - foliis variegatis. Bundtet Balsom Asp.
384a — 18 - angulata Ait. † Karolinsk Asp.
385 LXXXIII. 1 Potentilla fruticosa. Buskartet Potentille.

386 = LXXXIV. 1 Prinos verticillatus. Krandset Vinterbær.
387 = — 2 - - glaber. Glat Vinterbær.
388 = LXXXV. 1 Prunus domeſtica. Blomme Kræge.
389 = — 2 - - fructo oblongo. Juliana Linn. } Dattel Bl. K.
390 = — 3 - - fructu medio rotundo. acinaria Linn. ceraſifera Ehrhard. } Kirſebærartet Bl. Kræge.
391 = — 4 - - fructu viridi. Grøn Bl. Kræge (Reine claude).
392 = — 5 - - - magno glauco. Ægge Blomme Kræge.
393 = — 6 - - magno purpuraſcente. Mirabelle Blomme Kræge.
393 a — 7 - - maliformis Linn. Aprikos Bl. Kr.
394 = — 8 - inſititia. Tornet Kræge.
395 = — 9 - ſpinoſa. Slaaen Kræge.
396 = — 10 - Armeniaca.† Aprikoſ Kræge.
397 = — 11 - - - fructu maximo. † Stor Apr. Kr.
397 a — 12 - daſycarpos Ehrh. Haaret Kræge.
398 = — 13 - ſibirica Linn. Sibirisk Kræge.

399 * LXXXV. 14 Prunus avium. Fuglebær Kræge.
400 * — 15 - - fructu maximo. } Sort
nigricante. — } Fugle-
actiana Wild. } bær
— Kræge.
Den ſamme
—ſom Prunus
nigricans
Ehrhard.
401 * — 16 - - fructu flaveſcente. }
dulcis Wild. }
—Guul F. Kr.
402 * — 17 - - fructu maximo }
flaveſcente Burgsd. }
Spanſk Fuglebær
Kræge eller Spanſk
Kirſebær.
402 a — 18 - - penſylvanica Linn. Pen-
ſylvaniſk Kræge.
402 b — 19 - - pygmæa Wild. Dværg
Kræge.
403 * — 20 - - Ceraſus. Kirſebær Kræge.
404 * — 21 - - majalis. Mai Kirſebær.
— Kræge.
405 * — 22 - - fructu maximo. } Pund
auſtera Linn. — } Kirſe-
bær Kræge.
405 a — 23 - - caproniana Linn. Mo-
rel Kirſebær
Kræge.
405 b — 24 - - Juliana Linn. Hierte
Kirſebær Kr.

406 ; LXXXV. 25 Prunus Cerasus.
continue florens.
ac frugescens Burgs.
semperflorens Ehrh. } Altidblomstrende Kirsebær Kræge.

407 ; — 26 - - duplicifiore. Fyldt Kirsebær Kræge.

408 ; — 27 - - pumila du Roi. Lav Kir. Kræge.

409 ; — 28 - - paniculata Burgsd. Toppet Kirsebær Kræge.

410 ; — 29 - Mahaleb. Vellugtende Kr.

411 ; — 30 - Padus. Hægebær Kræge.

411 a — 31 - rubra Ait. Rød Kræge.

411 b — 32 - virginiana Linn. Virginisk Kræge.

412 ; — 33 - virginiana du Roi. serotina Ehrhard. } Sildig Kræge.

412 a — 34 - lanceolata Wild. Lancetbladet Kræge.

413 ; — 35 - nana du Roi. Lav Kræge.

414 ; — 36 - caroliniana du Roi. Karolinsk Kræge.

415 ; — 37 - stricta Wang. Pyramide Kræge.

416 ; — 38 - Laurocerasus. * Laurbærbladet Kræge.

417 ; — 39 - - - foliis variegatis. * Buntet laurbærbl. Kr.

418

418 : LXXXV. 40 Prunus canadensis Lin. Kanadisk Kræge.

418 a — 41 - lusitanica.* Portugisisk Kræge.

418 b — 42 - Chamæcerasus. Glatbladet Kræge.

419 : LXXXVI 1 Ptelea trifoliata. Trebladet Læderkrone.

420 : — 2 - pentaphylla du Roi. Femibladet Læderkrone.

420 a — 3 - pinnata. Blackburnia pinnata. } Finnet Læderkrone eller Blakburne.

421 : LXXXVII 1 Pyrus communis. Pære Abild.

422 : — 2 - - - multiplex. Fyldt Pære Abild.

423 : — 3 - - - Pyraster du Roi. Skov P. Ab.

424 : — 4 - Poliveria Linn. irregularis duRoi. } Pollviller Ab.

425 : — 5 - Botryapium. Drue Abild. Den samme som Mespilus canadensis.

426 : — 6 ovalis Ehrh. Ovalbladet Abild. See ovalbladet Axelved Mespilus Amelanchier.

426 a	LXXXVII	7	Pyrus arbutifolia.	Klarbundartet Abild. Den samme som Mespil. arbutifolia.
427 ″	—	8	- - - fructu rubro.	Rød Kl. Abild.
428 ″	—	9	- - - nigra.	Sort Kl. Ab.
429 ″	—	10	- sempervirens Lodd.†	Altidgrøn Abild.
429 a	—	11	- Malus.	Æble Abild.
430 ″	—	12	- - - Apetala. dioica Wild.	Grønblomstret Æb. Ab.
431 ″	—	13	- - - pumila.	Lav Æb. Ab.
432 ″	—	14	- - - fructu glaciato.	Giennemsigtig Æb. Ab.
433 ″	—	15	- - - coronaria.	Vellugten— Æb. Ab.
434 ″	—	16	- - sylvestris.	Skov Æ. A.
434 a	—	17	- spectabilis.†	Skiønkronet Ab.
434 b	—	18	- augustifolia Air.	Smalbladet Abild.
435 ″	—	19	- Cydonia.†	Quæde Abild.
436 ″	—	20	- - - maliformis.†	Æble Qu. Abild.
437 ″	—	21	- - - sylvestris	Skov Q. A.
438 ″	—	22	- - - lusitanica † Miller.	Portugisisk Qu. Ab.
438 a	—	23	- baccata.	Kirsebær Abild.
438 b	—	24	- prunifolia.	Blommebladet Abild.

438 c LXXXVII 25 Pyrus Aria Ehrh. Axelved Abild. See Cratægus Aria.
438 d — 26 - intermedia Ehrh. Flig-bladet Abild. See Cratægus 144 a.
438 e — 27 - torminalis Ehr. Tarmvrid A. See 146.
438 f — 28 - hybrida Mönch. Blandet Abild.
438 g — 29 - salicifolia. Piilbladet Abild.
438 h — 30 - nivalis. Snee Abild.
438 i — 31 - præcox Pall. Tidlig Abild.
439 LXXXVIII 1 Quercus Robur. Drue Eeg.
440 — 2 - foemina. Stilk Eeg.
441 — 3 - - - foliis variegatis. Buntet Stilk E.
441 a — 4 - pubescens Wild. Dunet Eeg.
442 — 5 - Prinus. † Kastaniebladet Eeg.
442 a — 6 - - - foliis oblongis Ait. Aflang Kast. Eeg.
443 — 7 - rubra. † coccinea Wang. } Rød Eeg.
444 — 8 - - - - latifolia Ait. Bredbladet R. E.
444 a — 9 - - - - montana Ait. Bierg rød Eeg.
444 b — 10 - discolor Ait. † nigra du Roi. velutina Lamarck. } Tvefarvet Eeg.
445 — 11 - palustris du Roi. † Kær Eeg.

446

446	LXXXVIII	12	Quercus paluſtris minor.	Liden Kær Eeg.
446a	—	13	- - ilicifolia Wang. †	Mareved bladet Eeg.
447	—	14	- alba.	Hvid Eeg.
447a	—	15	- Eſculus. *	Grækisk Eeg.
447b	—	16	- aquatica cuneata Ait. uliginoſa Wang.	} Vand Eeg.
448	—	17	- nigra Burgsd. aquatica heterophylla Ait.	} Forskielligbladet Vand Eeg.
448a	—	18	- aquatica elongata Ait.	Langbladet V. E.
448b	—	19	- - - attenuata Aiton.	Smalbladet Vand Eeg.
449	—	20	- marylandica du Roi. nigra Ait.	} Sort Eeg.
450	—	21	- Phellos. virens Ait.	} † Piil Eeg.
451	—	22	- - - anguſtifolia.	Smalbladet P. E.
452	—	23	- - - humilis. ſericeaAit.	} Lav P. E.
453	—	24	- humilis Mill.	Lav Eeg.
454	—	25	- ſtellata Wang. †	Stiern Eeg.
455	—	26	cuneata Wang. †	Kiilbladet E.
455a	—	27	- Ægilops. *	Storkoppet Eeg.
456	—	28	- Cerris. ⊖ crinita Lamarck	} Galæble Eeg.

456

456 a	LXXXVIII	29	Quercus crinita bullata.	Boblet Galæble E.
456 b	—	30	- - - sinuata Aiton. } burgundiaca Lam. }	Bugtet G. E.
456 c	—	31	- - valentina Cav. *	Valentinsk Eeg.
456 d	—	32	- Suber. *	Kork Eeg.
457	LXXXIX.	1	Rhamnus catharticus.	Brietorn Korsved.
458	—	2	- alpinus.	Field Korsved.
459	—	3	- Frangula.	Tørste Korsved.
459 a	—	4	- saxatilis.	Klippe Korsved.
459 b	—	5	- infectorius. *	Farve Korsved.
459 c	—	6	- davurica Pall.	Daurisk K.
459 d	—	7	- hybridus L'Heritier.	Blandet Korsved.
459 e	—	8	- carpinifolius Pall.	Aanbladet Korsved.
460	XC	1	Rhododendron maximum. †	Stort Kroneved.
460 a	—	2	- ferrugineum.	Rostbladet Kroneved.
460 b	—	3	- davuricum Pall.	Daurisk Kroneved.
460 c	—	4	- chrysanthum.	Guulblomstret Kroneved.
460 d	—	5	- caucasicum Pall.	Kaukasisk Kroneved.
460 e	—	6	- hirsutum.	Stivhaaret Kroneved.

460 f

460 f XC. 7 Rhododendron Chamæciſtus. Spel-øiet Kroneved.
460 g — 8 - camtſchaticum Pall. Kamſkatisk Kroneved.
460 h — 9 - ponticum. † Østerlandsk Kroneved.
461 * XCI. 1 Rhodora canadenſis. Kanadisk Rhodore.
462 * XCII. 1 Rhus Coriaria. Garve Sumak.
463 * — 2 - typhinum. Virginisk Sumak.
464 * — 3 - cacodendron Ehrh. Storbladet Sumak. See Ailantus.
465 * — 4 - glabrum. Glat Sumak.
466 * — 5 - canadenſe. Kanadisk Sumak.
467 * — 6 - Copallinum. Kopal Sumak.
468 * — 7 - Cotinus. Paryk Sumak.
468 a — 8 - elegans † Ait. Skiøn Sumak.
469 * — 9 - Vernix. Fernis Sumak.
469 a — 10 - aromaticum † Ait. Krydret Sumak.
470 * — 11 - radicans. Rodskydende Sumak.
470 a — 12 - - lucidum. Skinnende rodskydende Sumak.
470 b — 13 - Toxicodendron. Giftig Sumak
470 c — 14 - ſuaveolens Ait. Sød Sum.

471

471 :	XCIII.	1	Ribes rubrum. Almindelig Ribs.
472 '	—	2	- - - - foliis variegatis. Buntet al. Ribs.
473 :	—	3	- - - fructu carneo. Kiødfarvet al. Ribs.
474 :	—	4	- - - - fructu albo. Hvid almindelig Ribs.
474 a	—	5	- petræum. Rødkronet Ribs.
475 '	—	6	- alpinum. Field Ribs.
475 a	—	7	- fragrans Pall. Vellugtende Ribs.
476 '	—	8	- americanum Mill. floridum Ait. pensylvanicum Lamarck. } Pensylvansk Ribs.
476 a	—	9	- triste Pall. Mørkrød Ribs.
477 '	—	10	- floridum fructo nigro. Sort Pensylvansk Ribs.
477 a	—	11	- procumbens Pall. Udstrakt Ribs.
478 '	—	12	- glandulosam Web. prostratum L'Herit. } Yret Ribs.
479 '	—	13	- nigrum. Soelbær Ribs.
479 a	—	14	- oxyacanthoides. Hvidtornartet Ribs.
480 :	—	15	- Uva crispa. Krusbær Ribs.
480 a	—	16	- diacantha. Tvetornet Ribs.

480 b

480b XCIII. 17 Ribes ſaxatile. Klippe Ribs.
481 — 18 - Groſſularia. Stikkelsbær Ribs.
482 — 19 - - - fructu rubro. Rød Stikkelsbær Ribs.
483 — 20 - - - fructu rubro maximo. Storfrugtet Stikkelsbær Ribs.
483a — 21 - reclinata. Tilbagebøiet Ribs.
483b — 22 - cynosbati. Piggebærret Ribs.
484 XCIV. 1 Robinia Pſeudo Acacia. Almindelig Robinie.
485 — 2 - hiſpida. Rødblomſtret R.
486 — 3 - Caragana. Sibiriſk Robinie.
486a — 4 - - altagana. Sand Sibiriſk Robinie.
486b — 5 - ſpinoſa. Tornfuld Robinie.
487 — 6 - fruteſcens. Buſkartet Robinie.
488 — 7 - pygmæa. Dværg Robinie.
489 — 8 - Halodendron. Graae Robinie.
489a — 9 - Chamlagu L'Heritier. Skinnende Robinie.
490 XCV. 1 Roſa Eglanteria. chlorophylla Ehrh. } Hyven Roſe.
491 — 2 - rubiginoſa Linn. Eglanteria Mill. } Yrebladet Roſe.

492

492 XCV. 3 Rosa Eglanteria flore pleno.
Fyldt yrebl. Rose.

493 — 4 - - - - semperflorens.
altidblomstrende yrebl. Rose.

494 — 5 - - - - - incarnata. Kiødfarvet yrebl. Rose.

495 — 6 - - - - foliis variegatis.
Buntet yrebl. Rose.

495 a — 7 - - - - muscifera. Mos yrebl. Rose.

495 b — 8 - - - - marmorea.
Marmoreret yrebl. Rose.

496 — 9 - - spinosissima. Tornefald. Rose.

496 a — 10 - - - scotica Ait. Skotlandsk T. R.

497 — 11 - - - variegata.
Ciphiana Hudf. } Buntet T. Rose.

497 a — 12 - collina Iacq. Bakke Rose.

498 — 13 villosa. Laaden Rose.

498 a — 14 - - - flore pleno Ait.
Fyldt laaden Rose.

498 b — 15 - - - mollissima Wild.
Glatfrugtet laaden Rose.

498 c

498 c	XCV.	16	Rosa	lucida Ehrh.	Glindsende Rose.
499 "	—	17	-	foecundissima Münchhaus.	Blomsterrig R. see 503 og 526.
500 "	—	18	-	lutea foetida Herm.	Guul Rose. Den samme som 490.
501 "	—	19	-	lutea multiplex du Roi. sulphurea Aiton. glaucophylla Ehrhardt. hæmisphærica Herman.	Svovlguul Rose.
502 "	—	20	-	punicea Mill. bicolor Jacqu.	Toefarvet Rose.
502 a	—	21	-	blanda Ait.	Sød Rose.
502 b	—	22	-	fluvialis Müll.	Elv Rose.
503 "	—	23	-	cinnamomea. collincola Ehrh.	Kaneel Rose. Den samme som 499.
503 a	—	24	-	- - flore pleno.	Dobbel Kaneel Rose.
503 b	—	25	-	sylvestris Pall. arvensis. serpens Ehrh.	Mark R.
504 "	—	26	-	provincialis.	Provinds Rose.

504a	XCV.	27	Roſa provincialis γ pallida Ait.	Bleg Provinds Roſe.
505	—	28	- - - - - - δ alba Ait.	Hvid P. R.
505a	—	29	- - - - - - flore pleno.	Fyldt P. R.
506	—	30	- - - - - - baſilica.	Stribet P. R.
507	—	31	- holoſericea du Roi. centifolia ε Ait.	Fløiel Roſe.
508	—	32	- - - - multiplex. centifolia ζ Ait.	Fyldt F. R.
509	—	33	- virginiana du Roi. carolina Linn. corymboſa Ehrh.	Karolinſk Roſe.
510	—	34	- carolina du Roi. parviflora Ehrh. penſylvanica Wang. humilis Marſh.	Smaakronet Roſe.
511	—	35	- pimpinellifolia.	Pimpinel Roſe.
511a	—	36	- - roſſica.	Rusſiſk Pimp. R.
511b	—	37	- rubrifolia Villars.	Rødaaret Roſe.
512	—	38	- ſempervirens Linn. ſcandens Miller.	Klyngende Roſe.
512a	—	39	- pumila Iacqu. auſtriaca Poll.	Lav Roſe.
513	—	40	- canina.	Almindelig Roſe.
514	—	41	- alba.	Hvid Roſe.

515

515	XCV.	42	Roſa alba flore pleno.	Fyldt hvid Roſe.
516	—	43	- gallica.	Edike Roſe.
516 a	—	44	- - - verſicolor præneſtina Mill. Mundi.	Fleerfarvet Edike R.
517	—	45	- belgica Mill. damaſcena ζ Ait.	Hollandſk Roſe.
518	—	46	- centifolia.	Hauge Roſe.
518 a	—	47	- - - pallida Ait.	Bleg Hauge Roſe.
518 b	—	48	- - - burgundiaca.	Burgundiſk Hauge Roſe.
519	—	49	- muſcoſa Mill.	Mos Roſe.
519 a	—	50	- moſchata. Opſoſtemma Ehrh.	Moſkus Roſe.
520	—	51	- damaſcena.	Damaſcener R.
520 a	—	52	- - - β pallida Ait.	Bleg D. R.
520 b	—	53	- - - γ eboracenſis Ait	Yorkiſk D. R.
520 c	—	54	- - - δ omnium calendarum. rubra Aiton.	Rød maanedlig D. R.
520 d	—	55	- - - - alba Aiton.	Hvid M. D. R.

520 e	XCV.	56	Rosa damascena ν regia Ait.	Kongelig Damasc. R.
521 •	—	57	- pendulina.	Hænge Rose.
522 •	—	58	- bicolor.	Tvefarvet Rose see 502.
523 •	—	59	- alpina. pyrenaica Gouan.	Field Rose.
524 •	—	60	- - - multiplex.	Fyldt F. R.
525 •	—	61	- marmorea. gallica γ Ait.	Marmoreret Rose.
526 •	—	62	- majalis flore plèno Münch.	Fyldt Maj Rose. Den samme som 499.
527 •	—	63	- hispida Münch.	Stivhaaret Rose.
528 •	—	64	- pensylvanica.	Den samme som 510.
529 •	—	65	- versicolor du Hamel.	See 516 a.
530 •	—	66	- indica Lodd. chinensis Linn.	* Indisk Rose.
531 •	—	67	- meaux Lodd. provincialis ε ς A.	Lav Provinds R.
532 •	—	68	- germanica Lodd. turbinata Ait.	Hagesmak R.
533 •	—	69	- francisca Lodd.	Frantsisk R.
534 •	—	70	- uniea. centifolia alba.	Pragt Rose.
535 •	—	71	- pomponia.	Pomponisk R.

536

536	XCV.	72	Rosa portlandica Gord.	Portlandsk Rose.
537	—	73	- stebonensis Gord.	Stebonisk Rose.
538	XCVI.	1	Rubus hispidus.	Stivbørstet Klynger.
539	—	2	- fruticosus.	Brambær Klyng.
539a	—	3	- - - - - inermis.	Tornløs B. Kl.
539b	—	4	- - - - - plenus.	Fyldt B. Kl.
540	—	5	- - - - - - flore albo.	Fyldt B. Kl. med hvide Kr.
540a	—	6	- villosus Ait. / serratus.	Laadden Klynger.
541	—	7	- odoratus.	Vellugtende Brambær Kl.
542	—	8	- occidentalis.	Nordamerikansk Klynger.
543	—	9	- cæsius.	Korsbær Klynger.
543a	—	10	- Idæus.	Hindbær Klynger.
543b	—	11	- - - - albus.	Hvid Hindbær Klynger.
543c	—	12	- - - - lævigatus.	Glat Hindbær Kl.
543d	—	13	- saxatilis.	Steen Klynger.
543e	—	14	- canadensis.	Kanadisk Kl.
544	XCVII.	1	Ruscus aculeatus. †	Tornet Museværn.
545	—	2	- racemosus.*	Drue Musev.
545a	—	3	- Hypophyllum. †	Bredbladet Museværn.

545 b

545 b XCVII. 4 Ruscus Hypoglossum.† Bladkronet Musevœrn.
546 * XCVIII. 1 Salix triandra. amygdalina Reit. } Glat Piil.
546 a — 2 - - - - - albida Schmidt. Hvidgrenet Glat Piil.
547 * — 3 - auriculata Mill. undulata Ehrh. } Fiintakket Piil.
548 * — 4 - - pentandra. Laurbœrbladet Piil.
548 a — 5 - - - - polyandra. Mangehannet laurbœrbl. P.
548 b — 6 - phylicifolia. Bølgrandet Piil.
548 c — 7 - daphnoides. Kielderhals P.
549 * — 8 - vitellina. Guul Piil.
549 a — 9 - - - - rubens. Rødgrenet guul P.
550 * — 10 - amygdalina. Mandel Piil.
550 a — 11 - hastata. Spydartet Piil.
551 * — 12 - fragilis. Skiør Piil.
551 a — 13 - decipiens Hofm. Brœkkelig Piil.
552 * — 14 - babylonica. Babylonsk P.
553 * — 15 - Helix. Bœkke Piil. Den samme som 568.
553 a — 16 - caspica Pall. Kaspisk Piil.
554 * — 17 - alba. Hvid Piil.
554 a — 18 - excelsa. Gmel. Høi Piil.
555 * — 19 - viminalis. Baand Piil.

555 a

555 a	XCVIII.	20	Salix viminalis latifolia.	Bredbladet Baand Piil.
555 b	—	21	- mollissima.	Blød Piil.
556 *	—	22	- capræa.	Selje Piil.
556 a	—	23	- conifera Wang.	Kogle P.
556 b	—	24	- cinerea. aurita Hofm. ulmifolia Vill.	Graa Piil.
557 *	—	25	- acuminata. appendiculata Vill.	Tilspidset P.
558 *	—	26	- - - - foliis variegatis	Buntet tilsp. P.
559 *	—	27	- arenaria Linn. helvetica Vill.	Sand Piil.
559 a	—	28	- - - - oblonga sibirica Pall.	Aflangbladet S. P.
560 *	—	29	- hermaphroditica.	Tvekiønnet Piil.
561 *	—	30	- glauca sericea Vill.	Blaagraa Piil.
562 *	—	31	- serpyllifolia.	Timianbladet Piil.
562 a	—	32	- bicolor Ehrh.	Tvefarvet P.
562 b	—	33	- ambigua.	Tvetydig Piil.
562 c	—	34	- retusa.	Buttet Piil.
562 d	—	35	- repens.	Krybende Piil.
563 *	—	36	- fusca arenaria Hofm.	Graariis Piil.
563 a	—	37	- - - - lanata.	Ulden Graar. Piil.

563 b	XCVIII.	38	Salix	incubacea. depreſſa Hofm. polymorpha Ehr.	Liggende Piil.
564 *	—	39	-	herbacea.	Dværg Piil.
565 *	—	40	-	myrſinites. fuſca Jacquin. JacquiniHoſt.	Myrtebladet Piil.
566 *	—	41	-	reticulata.	Nætbladet P.
566 a	—	42	-	myrtilloides.	Bøllebladet Piil.
566 b	—	43	-	cæſia Vill.	Blaaladen Piil.
567 *	—	44	-	lanata.	Uldbladet Piil.
567 a	—	45	-	depreſſa Linn. chryſanthos Vahl.	Guldblomſtret Piil.
568 *	—	46	-	purpurea. monandra.	Rød Piil.
568 a	—	47	-	arbuſcula.	Buſkartet Piil.
569 *	—	48	-	aurita Linn.	Øret Piil.
570 *	—	49	-	rosmarinifolia.	Rosmarinbladet Piil.
570/26	—	50	-	vireſcens Vill. anglica. rubra Hudſ. fiſſa Hofm.	Kløftnaalet Piil.
570 a	—	51	-	rhamnifolia.	Korsvedartet Piil.
570 b	—	52	-	ſerotina Pall.	Sildig Piil.
570 c	—	53	-	lapponum.	Laplandſk Piil.
570 d	—	54	-	triſtis Ait.	Mørk Piil.
570 e	—	55	-	berberifolia Pall.	Berberisbladet Piil.

571 e

571 =	XCIX.	1	Sambucus nigra.	Sort Hyld.
572 =	—	2	- - - fructu albo.	Hvidbærret ſort Hyld.
573 =	—	3	- - - - viridi.	Grønbærret ſort H.
574 =	—	4	- - - - eduli.	Spiſelig ſort Hyld.
575 =	—	5	- - - foliis ex argenteo variegatis.	Hvidbuntet ſort H.
576 =	—	6	- - - - ex aureo variegatis.	Guulbuntet ſort Hyld.
577 =	—	7	- canadenſis.	Kanadiſk H.
578 =	—	8	- laciniata.	Fliget Hyld.
579 =	—	9	- racemoſa.	Drue Hyld.
579 a	XCIX a	1	Santolina Chamæ-Cypariſſus. †	Cypresartet Santoline.
579 b	XCIX b	1	Smilax rotundifolia. †	Rundbladet Ranke.
580 =	C.	1	Solanum Dulcamara.	Bitterſøde Natſkygge.
581 =	—	2	- - - foliis variegatis.	Buntet B. N.
582 =	—	3	- - - flore albo.	Hvidkronet B. N.
583 =	CI.	1	Sophora microphylla. *	Smaabladet Sophore.
584 =	—	2	- tetraptera. *	Fiirvinget Sophore.
584 a	—	3	- japonica. *	Japanſk Soph.

585 =	CII.	1	Sorbus aucuparia.	Fuglebær Røn.
586 =	—	2	- - - foliis variegatis.	Buntet Fuglebær Røn.
587 =	—	3	- domeſtica.	Storbæret R.
588 =	—	4	- hybrida.	Blandet Røn.
589 =	CIII.	1	Spartium juncenm.*	Sivartet Gyel.
590 =	—	2	- - - multiplex.*	Fyldt sivartet Gyel.
591 =	—	3	- ſcoparium.	Kost Gyel.
592 =	—	4	- album.	Den samme som følgende No. 593.
593 =	—	5	- diſpermum* Wild. ſtriatum Lodd. multiflorum L'Herit.	Blomsterfuld Gyel; den er Geniſta alba Lamarck.
594 =	—	6	- monoſpernum.*	Etkornet G.
594 a	—	7	- decumbens.	Liggende Gyel. Den samme som Geniſta paniculata. L'Heritier.
594 b	—	8	- patens.*	Udstaaende Gyel. Den samme som Cytiſus patens og pendulinus.

594 c

594 c	CIII.	9	Spartium radiatum.†	Straalet Gyel.
594 d	—	10	- sphærocarpum.*	Rundfornet Gyel.
594 e	—	11	- aphyllum.	Bladløs Gyel.
594 f	—	12	- supranubium.	Himmel G.
595 =	CIV.	1	Spiræa salicifolia.	Piil Spiree.
595 a	—	2	- - - minor Pall.	Liden Piil Spiree.
596 =	—	3	- alba du Roi. paniculata Ait.	Hvid Spiree.
596 a	—	4	- - - latifolia.	Bredbladet hvid Spiree.
597 =	—	5	- tomentosa.	Filtet Spiree.
598 =	—	6	- chamædrifolia.	Ærenpriis Spiree.
599 =	—	7	- hypericifolia.	Perikon S.
600 =	—	8	- crenata.	Rundtakket S.
601 =	—	9	- lævigata. altaica Pall.	Glatbladet Spiree.
602 =	—	10	- opulifolia.	Qualkvedartet Spiree.
602 a	—	11	- ulmifolia Scop. chamædrifolia Jacq.	Almbladet Spiree.
602 b	—	12	- sorbifolia.	Røn Spiree.
602 c	—	13	- - - alpina Pall.	Field Røn Spiree.
602 d	—	14	- alpina Pall.	Field Spiree.
602 e	—	15	- thalictroides Pall.	Frøestjernet Spiree.
602 f	—	16	- triloba Pall.	Trefliget S.
602 g	—	17	- betulifolia Pall.	Birk S.

603 : CV. 1 Staphylea pinnata. Finnet Blærenød.
604 : — 2 - trifoliata. Trebladet Blærenød.
604a CVa 1 Styrax officinale.* Læge Storax.
605 : CVI. 1 Syringa vulgaris. Almindelig Syrene.
606 : — 2 - - - purpurea. Rød almindelig S.
607 : — 3 - - - alba. Hvid alm. S.
608 : — 4 - - - foliis ex luteo variegatis. Guulbuntet almin. Syrene.
609 : — 5 - - - foliis ex albo variegatis. Hvidbuntet almindelig Syrene.
610 : — 6 - persica. Persisk Syrene.
611 : — 7 - - - alba. Hvid P. S.
612 : — 8 - - - foliis laciniatis. Fliget P. S.
612a — 9 - chinensis Wild. Chinesisk Syrine.
612b — 10 - capitata Gmel. Sibirisk S.
613 : CVII. 1 Tamarix gallica. Fransk Tamarisk.
614 : — 2 - germanica. Tydsk Tamarisk.
615 : CVIII. 1 Taxus baccata. Bær Barlind.
616 : CIX. 1 Thuja occidentalis. Nordamerikansk Kongeved.
617 : — 2 - orientalis. Chinesisk Konge.
618 : CX. 1 Tilia europæa. Almindelig Lind.

619

619 :	CX.	2	Tilia europæa viminibus rubris. corallina Ait.	Radgrenet almindelig Lind.
620 :	—	3	- - - hollandica.	Hollandsk alm. Lind.
621 :	—	4	- cordata du Roi.	Filtkapslet Lind.
622 :	—	5	- americana Linn. caroliniana du Roi.	Sort Lind.
623 :	—	6	- americana du Roi. alba Aiton. tomentosa Mönch.	Hvid Lind.
623a	—	7	- pubescens Ait.	Dunet Lind.
623b	CXa	1	Ulex europæus. †	Europæisk Tornblad.
624 :	CXI.	1	Ulmus campestris. nuda Ehrh. sativa Reit.	Almindelig Alm.
625 :	—	2	- sativa Mill. suberosa Mönch. tetrandra Schkuhr.	Kork Alm.
626 :	—	3	- - - foliis variegatis.	Buntet K. A.
626a	—	4	- - - arborea.	Træeartet Kork Alm.
626b	—	5	- - - pumila. stricta Ait.	Lav Kork A.
627 :	—	6	- scabra Mill. campestris latifolia Ait.	Bredbladet A.

628

628	CXI.	7	Ulmus anguſtifolia Ait.	Smal-bladet Alm.
629	—	8	- belgica. hollandica du Roi. ciliata Ehrhard. octandra Schkuhr. glabra Mill. campeſtris Reit.	Lang-stilket Alm.
630	—	9	- americana.	Amerikansk A.
630 a	—	10	- nemoralis.	Aunbladet A.
631	—	11	- pumila Linn.	Lav Alm.
631 a	—	12	- pubeſcens Walth.	Dun-bladet Alm.
632	CXII.	1	Vaccinium Myrtillus.	Blaabær Bølle.
633	—	2	- - - fructu albo.	Hvid Blaabær Bølle.
634	—	3	- - - foliis variegatis.	Buntet Blaa-bær Bølle.
635	—	4	- uliginoſum.	Almindelig Bølle.
636	—	5	- Vitis idæa.	Tyttebær Bølle.
637	—	6	- - - foliis variegatis.	Buntet T. B.
638	—	7	- Oxycoccos.	Tranebær B.
639	—	8	- tenellum Ait.	Porsbladet Bølle.
640	—	9	- frondoſum.	Stumpbladet Bølle.
641	—	10	- virgatum Ait.	Riisartet Bølle.

642 ,

642 •	CXII.	11	Vaccinium amoenum Ait.	Deilig B.
643 :	—	12	- dumosum Lodd.	Krat B.
644 •	—	13	- venustum.	Skiøn Bølle.
645 •	—	14	- elevatum Lodd.	Ophøiet B.
646 :	—	15	- turgescens Lodd.	Bovnende Bølle.
647 :	—	16	mucronatum.	Spidsbladet Bølle.
648 •	—	17	- corymbosum.	Kostartet B.
649 •	—	18	- stamineum.	Langnaalet B.
650 •	—	19	- angustifolium.	Smalbladet Bølle.
651 •	—	20	- hispidulum.	Stivhaaret B.
651 a	—	21	- macrocarpon.	Storbærret Bølle.
651 b	—	22	- diffusum.	Udbredt Bølle.
651 c	—	23	- fuscatum.	Mørk Bølle.
651 d	—	24	- resinosum.	Harpixet B.
652 •	CXIII.	1	Veronica decussata. *	Buxbom Ærenpriis.
653 •	CXIIII.	1	Viburnum prunifolium. } Lentago du Roi. }	Krægebladet Qualkved.
654 •	—	2	- dentatum.	Tandbladet Qualkved.
654 a	—	3	- - - pubescens.	Dunet tandbladet Q.
654 b	—	4	- davuricum.	Daurisk Q.
655 :	—	5	- Lantana.	Pibe Qualkved.
656 •	—	6	- - - latifolium Wang. } grandifolium Ait. }	Bredbladet P. Q.

657 •

657	CXIIII.	7	Viburnum Lantana variegatum. Buntet P. Q.
658	—	8	- acerifolium Lønbladet Q.
658 a	—	9	- orientale. Øſterlandſk Q.
659	—	10	- Opulus. Fuglebær Qualkved.
660	—	11	- - - foliis variegatis. Buntet F. Q.
661	—	12	- - - roſeum. Sneebold F. Qualkved.
662	—	13	- - - - foliis variegatis. Buntet S. F. Qualkved.
663	—	14	- - - flore pleno. Fyldt F. Qualkved.
663 a	—	15	- - - americanum Ait. Rødgrenet F. Qualkved.
664	—	16	- Lentago. Kruſſtilket Q.
665	—	17	- pyrifolium Gord. Pærebladet Qualkved. Den ſamme ſom foregaaende.
665 a	—	18	- nitidum Ait. Glindſende Qualkved.
665 b	CXV.	1	Vinca minor. Liden Sindgrøn.
665 c	—	2	- major. Stor Sindgrøn.
665 d	CXV. a	1	Viſcum album. Hvid Fugleliim.
666	CXV. b	1	Vitex Agnus caſtus.* Almindelig Munkedyd.
667	—	2	- - - latifolia Mill. Bredbladet Munkedyd.

668

668 :	CXVI.	1	Vitis vinifera. †	Almindelig Viinstok.
669 :	—	2	- laciniosa. †	Fligbladet V.
670 :	—	3	- vulpina. †	Stinkdruet V.
671 :	—	4	- Labrusca. †	Filtbladet V.
672 :	—	5	- arborea. †	Træeartet V.
672 a	—	6	- hederacea.	Vedbende Viinstok. Den samme som Hedera quinquefolia.
673 :	CXVII.	1	Zanthoxylum Clava Herculis du R. / americanum Wang. / fraxineum Wild.	Askbladet Tandved.

Syvende Afdeling.

Alphabetisk Fortegnelse paa de botaniske Kunstord, som ere brugte til Træernes Beskrivelse i anden og tredie Deel.

Aaret Blad (Folium venosum), naar flere tydelige traaddannede Kar, som tage deres Udspring fra Ribben, løbe sammen og danne ligesom et Net i Bladet. F. Ex. Hessel=, Elle, og Bøge=Blade.

Aarefrit Blad (Folium avenium), naar ingen traaddannede Kar sees i Bladet. Er modsat det forrige.

Afbidt Rod (Radix præmorsa), naar Hovedroden er afstumpet og ender sig uden at løbe spids til.

Affældigt Bæger (Perianthium deciduum), naar det falder bort strax efter Blomstringen. F. Ex. Lind.

Affældigt Blad (Folium deciduum), naar det gaaer bort ved Løvfaldet, som hos Bøgen og de fleste Løvtræer.

Aflangt Blad, Støvknop, Arr (Folium, Anthera, Stigma oblongum) betydelig længere end bredt med tilrundet Grund og Spidse.

Afkortet Bæger (Perianthium abbreviatum), naar det er kortere end Kronens Rør.

Afstumpet Blad (Folium truncatum), naar det ender sig med en paa tvers ligeløbende Rand.

Afvexlende Blade (Folia alterna), naar de skifteviis udspringe paa Siderne af Grenene eller Stenglen. F. E. de fleste Pilearter.

Arret (Stigma) den øverste Deel af Frugtbøren. See denne.

Ax (Spica) er en Samling af Blomster, som sidde tæt omkring en fælles Stilk, enten uden, eller dog med meget korte Stilke. F. Ex. Lavendel.

Axel (Axilla) faldes Vinklen eller Hukken mellem Stengelen, Grenene eller Bladene. Heraf Bladaxel o. s. v.

Axlig Top (Panicula spiciformis), naar Blomsterne vise sig for Øiet, som samlede i et Ax, men ved nøiere Undersøgelse befindes at være stilkede som i en Top.

Axstilk (Rachis) er fælles Stilken i Axet, see dette.

Æble (Pomum) er en kiødet Frugt, som indslutter et Frøehuus. Æblet adskiller sig fra Bæret, som er inddeelt i Kamre, ved et med kiødartet Masse omgivet Frøehuus. Exempler paa Æble have vi i Pærer og Quæder.

Ægdannet Blad (Folium ovatum), naar det har lidet større Længde end Brede, bliver efterhaanden smalere mod Spidsen, men er ved Grunden mere tilrundet. F. Ex. Blaabær Bølle.

Æg-Hiertedannet Blad (Folium ovato-cordatum) naar Indsnittene ved Grunden af et hiertedannet Blad ere meget svage eller næsten borte. F. Ex. almindelig Syrene.

Æg-Lanzetdannet Blad (Folium ovato-lanceolatum) naar et lancetdannet Blad ved Grunden er tilrundet. F. Ex. skiør Piil.

B.

Bast (Liber) er Stammens tredie Lag udvendig fra. Den ligger mellem Barken og Splinten, bestaaer

især af Spiralkar, og bliver med Tiden til Splint.

Bægeret (Perianthium) er et Blomsterdække, som umiddelbar omgiver Kronen eller Frugtdelene. F. Ex. Stilkbælle, Syrene, o. f.

Bægerhannede (Icosandria) den 12te Klasse hos Linnée, med tyve eller flere Støvnaale, som sidde paa Randen af Bægeret f. Ex. Kræge Abild o. f.

Bær (Bacca) er et saftfuldt Frøegiemme, som ikke springer op, men indeholder flere Frøe, der enten ligge uden Orden, eller indsluttede ved fine Hinder i Kamre. F. Ex. Ribs, Tyttebær Bølle, Krækling.

Bælle (Legumen) er et toklappet Frøegiemme, hvor Frøene vexelviis ere heftede til Klappernes øverste Søm. F. Ex. Robinie, Blærebælle.

Biblade (Stipulæ) ere smaa Blade, som sidde paa Stenglen, Grenene, Kron- eller Bladstilken i Nærheden af Bladet. F. Ex. Graariis Piil.

Bistøttet Blad (Folium appendiculatum), naar det ved Stilkens Grund har Biblade. F. E. Selje Piil.

Blade (Folia) kaldes de Dele af en Plante, som i Almindelighed ere flade, udspringe fra Roden, Stenglen eller Grenene, og ere ved deres Bygning formedelst Ribber og Aarer forskiellige.

Bladet (Foliosus, Foliaceus) bruges deels om Stenglen og andre Plantedele, naar de ere beklædte med Blade.

Bladspidse (Plumula), see Frøe.

Bladstilk (Petiolus) den Deel, som ene bærer Bladet, og hvorved det fastheftes til Roden, Stenglen eller Grenene.

Blad-

Bladøje (Gemma foliifera) er et Øje, som indslutter spæde Blade; see Øje.

Blomsteret (Flos) bestaaer egentligen af Bægeret, Kronen og Frugtdelene, dog mangler undertiden enten Bægeret eller Kronen, eller og begge tillige. F. Ex. Faverkrone, Tidse, Ask.

Blomsterblade (Bracteæ) sidde i Almindelighed under Blomsterne, og adskille sig fra de andre Blade ved deres Sæde, Farve og Form. F. Ex. Lind.

Blomsterbund (Receptaculum) er den Deel, hvortil Kronen og Frugtdelene heftes; den hovner stundom op, bliver kiødet og bærer nogne Frøe paa Overfladen. F. Ex. Jordbær.

Blomsterdække (Calyx) kaldes det eller de Blade, som omgive Kronen og Frugtdelene, og i Almindelighed ere ufarvede; heraf gives flere Arter, som Bæger, Bælg, Svøb o. s. v.

Blomsterstand (Inflorescentia) kaldes den forskiellige Stilling, hvori Blomsterne sidde paa Planten, hvorved de danne en Skjerm, et Ax, en Krands, en Top 2c.

Blomsterøje (Gemma florifera) kaldes et Øje, som indslutter Blomster; see Øje.

Blodpigget Frøe, Bæger, Stengel (Semen, Calyx, Caulis muricatus) beklædt med syldannede, bløde Pigge eller Punkter.

Boblet Blad (Folium bullatum), naar Substansen mellem Aarerne danner paa Overfladen udbredte Forhøininger, som paa Underfladen ere indtrykte.

Braade (Stimuli) ere spidse Legemer, som paa den dyriske Hud frembringer en brændende Kløe.

Bru=

Brusket Blad (Folium cartilagineum), naar Randen er omgivet af haardere Materie end den øvrige Deel af Bladet.

Buget Top, Ax (Panicula, Spica ventricosa), naar det er tykkere i Midten og bliver tyndere mod begge Ender.

Bugtede Blade (Folia sinuata), naar de have vide, dybe og runde Udskiæringer. F. Ex. Egen.

Busktræer (Frutices) kaldes de Vexter, som have en vedvarende Stamme, der oftest neden til deler sig i Grene. F. Ex. Gyel.

Buttet Blad (Folium obtusum), naar det mod Spidsen er tilrundet.

Bølget Blad, Krone (Folium, Corolla undulata), naar de, i vandret Stilling tagne, med Randen bøie sig op og ned.

Børster (Setæ) ere korte, trinde, stive og skiøre Haar.

Børstefuld Blomsterbund, Stengel (Receptaculum, Caulis setosus), naar den er beklædt med ovenfor nævnte Haar.

Børstedannet Svøb (Involucrum setaceum), naar Svøbets Blade bestaae af Børster.

D.

Deelt Blad (Folium partitum), naar det har Indsnit, som gaae til dets Grund.

Dobbelt finnet Blad, Løv (Folium bipinnatum), naar de smaa Bladstilke, som gaae ud fra Hovedstilken af et finnet Blad, igien bære finnede Blade.

Dobbelt saugtakket Blad (Folium duplicato serratum), naar de store Takker igien ere forsynede med mindre. F. Ex. Alm.

Dob-

Dobbelte Støvknoppe (Antheræ didymæ), naar det synes som tvende Støvknoppe vare sammenvoxne med hinanden paa en Stift. F. Ex. rød Piil.

Dobbelt trekoblet Blad (Folium biternatum), naar Bladstilken er deelt i 3de smaa Stilke, hvoraf enhver paa Spidsen har 3de Blade.

Dobbelt Tvilling Blad (Folium bigeminum) naar Bladstilken er tvedeelt, og har paa Spidsen af hver Deel 2de Blade.

Dreiet Stak (Arista tortilis), naar Stakket er omsnoet som et Toug.

Dunet Blad, Stengel (Folium, Caulis pubescens), naar de ere beklædte med meget korte, bløde, og lidet fra hinanden staaende Haar. F. Ex. hvid Piil, dunbladet Lonicer.

Dusk (Thyrsus) er en Blomstertop, hvis Grene staae saa tæt paa hinanden, at det hele faaer en ægdannet Figur. F. Ex. almindelig Ligustier.

E.

Eenbladet Krone (Corolla monopetala), hvor Kronen udgiør et eeneste Blad.

Eenblomstret Kronstilk, Stengel (Pedunculus, Caulis uniflorus), naar den kun har eet Blomster.

Eenboe Blomster (Flores monoici), naar Støvnaalene sidde i eet og Frugtbøren i et andet Blomster paa en og samme Plante. F. Ex. Birk, Hessel.

Eenboe Klasse (Monoecia) den 21 Klasse i det Linneiske System, og indbefatter Planter med Eenboe Blomster; see disse.

Eenhunnet Orden (Monogynia) har een Hundeel i en tvekiønnet Krone.

Eenligt Blomster (Flos solitarius), hvor der udgaaer kun eet Blomster eller een Kronstilk fra et Sted paa Stenglen.

Enkelt Blad (Folium simplex), naar Bladstilken bærer kun eet Blad. F. Ex. Bøg, Eeg.

Enkelt Bæger (Perianthium simplex), naar det har kun een Rad af Blade. Modsat tveradet Bæger.

Enkelt Blomster (Flos simplex) naar Blomsterbunden kun bærer een Krone. F. Ex. Rose. Dette er ikke modsat fyldt Blomster (Flos Plenus), der er et Misfoster og hvormed Botanikeren egentligen intet har at giøre, men modsat sammensat Blomster (Flos compositus). See dette.

Enkelt Rod (Radix simplex), som har ingen Grene.

Enkelt Stengel (Caulis simplex) naar den har ingen eller faae Grene mod Spidsen.

Enkelt Skierm (Umbella simplex) naar Kronstilkene, som alle udspringe fra eet Punkt, ikke dele sig mere.

Eensidet Top, Ax (Panicula, Spica secunda), naar alle dens Grene eller Blomster vende kun til een Side. F. Ex. almindelig Isop.

F.

Falskt Bær (Bacca spuria), naar Bægeret tæt indslutter Frøet og bliver kiødet, hvorved det faaer Udseende af et Bær. F. Ex. almindelig Ene, Barlind.

Fanen (Vexillum), kaldes det øverste Kronblad af et Sommerfugls Blomster. See dette.

Farvet Blad (Folium coloratum), naar det har enhver anden Farve end den grønne; dette gielder og om Stenglen og de øvrige Plantens Dele, Kronen undtagen.

Fælles

Fælles Blomsterdække (Calyx communis Linnée. Anthodium Ehrh.) er det, som indslutter flere Blomster paa en fælles Blomsterbund: det lukker sig hos nogle almindeligen strax efter Blomstringen, og aabner sig igien, naar Frøene ere modne. F. Ex. Bakkaris.

Fælles Svøb (Involucrum universale) see Svøb.

Femhunnet Orden har fem Hundele i en tvekiønnet Krone.

Fiederet Fnok (Pappus plumosus), naar Fnokket bestaaer af fine Haar, fra hvis tvende Sider der udgaae andre Haar, som endnu ere finere.

Filtet Blad, Stengel (Folium, Caulis tomentosus), naar de ere tæt beklædte med fine formedelst deres Sammenvævning uadskillelige Haar. F. Ex. Selje Piil.

Fingret Blad (Folium digitatum), naar 5 eller flere Blade staae samlede med deres Grund paa een Bladstilk. F. Ex. Heste Kastanie.

Finne (Pinna) kaldes alle de Blade tilsammentagne, som i et dobbelt eller tredobbelt finnet Blad ere hæftede til en fælles Bladstilk, der har sit Udspring fra Hovedstilken. Hvert enkelt Blad for sig paa den fælleds Bladstilk kaldes en Smaafinne (Pinnula).

Finnet Blad (Folium Pinnatum), naar en enkelt Bladstilk udskyder fra begge Sider flere Blade. F. Ex. Robinie, Blærebælle.

Firehannede (Tetrandria) den fierde Klasse hos Linné. Med fire lige lange Støvnaale i et tvekiønnet Blomster.

Firehunnet Orden (Tetragynia), med fire Hundele i en tvekiønnet Krone.

Flad-

Fladkravet Krone (Corolla hypocrateriformis) er en eenbladet Krone, med et Rør, hvis Krave staaer i en vandret Stilling.

Firemægtige (Tetradynamia) den 14de Klasse hos Linné, med 6 Støvnaale, hvoraf de 4 længere, i korsdannede Blomster.

Flade (Pagina) kaldes begge Sider af Bladene, hvoraf Over- og Underflade (pagina superior og inferior).

Fladbørster (Strigæ) kaldes korte, stiøre, oftest hvide, ved Grunden brede Haar, som ligger tæt til Stenglen eller Bladet.

Fladbørstet Blad (Folium strigosum), naar det er beklædt med ovenfor nævnte tætliggende korte Børster; dette gielder og om andre Dele af en Plante.

Fladt Blad (Folium planum) naar det har en vandret Overflade. F. Ex. glat Piil.

Fladtoppet Skierm, Stengel (Umbella, Caulis fastigiatus), naar alle Straalerne af Skiermen, eller Grenene, som udspringe paa forskiellige Steder af Stenglen, oventil opnaae en lige Høide.

Fladtrykt Bælle, Stengel (Legumen, Caulis compressus), naar den fra begge Sider er sammentrykt og har ligesom tvende Flader.

Fleerbladet Krone (Corolla polypetala) naar den bestaaer af flere end eet Kronblad. F. Ex. Rose, Kræge.

Fleerboe Blomster (Flores Polygamici) have foruden tvekiønnede Blomster ogsaa særskilte Han- eller Hunblomster paa en eller flere Planter. F. Ex. Løn, Ask.

Fleerboe Klasse (Polygamia) den 23de Klasse i det Linneiske System, og indbefatter Planter med Fleerboe Blomster; see disse. Fleer-

Fleerdelte (Polyadelphia) den 18de Klasse hos Linné med Støvnaalenes Stifter sammenvoxne i flere Legemer.

Fliget Blad (Folium laciniatum) naar det har flere uordentlige Indsnit. F. Ex. Fliget Løn.

Fnok (Pappus) er en Art af Bæger, som findes især hos Planterne af den 19de Klasse. Det bestaaer af fine Haar eller Fjedre, som først ved Frøets Modenhed lade sig tydeligen adskille; det findes da paa Spidsen af dette, med eller uden Stilk.

Foddannet Blad (Folium pedatum) naar Bladstilken deler sig i tvende Dele, saaledes at et Blad staaer i Midten af Kløften, og paa hver af dets Sider to til tre.

Foldet Blad (Folium plicatum), naar det fra Grunden til Spidsen er sammenlagt i flere Læg. F. Ex. de unge Blade af Valdbirk Løn.

Frugthælle (Folliculus) er et Frøegjemme, som er eenklappet, aabner sig paa langs, og hvori Frøene ikke ere heftede til nogen Søm.

Frugtboren (Pistillum) kaldes den Deel af Blomstret, som i Almindelighed findes i dets Midte, og omgives af Støvnaalene, hvor de ere tilstæde; den er en væsentlig Deel af Blomstret, da den indeholder Kimet til de vordende Frøe, hvilke den, efter at have optaget Støvet fra Handelene, bringer til Modenhed.

Den kaldes Hundelen, fordi den svarer til Avlings-Redskaberne hos Hundyrene. Almindeligen bestaaer den af 3 Dele, som faae følgende Navne:

Frugt-

Frugtknuden (Germen Lin. Ovarium Gært.) er den nederste, almindeligen tykkeste Deel, der indeholder det Kiim, som skal befrugtes.

Griflet (Stylus) kaldes det almindeligen tyndere og finere Legeme, som sidder oven paa Frugtknuden. Undertiden findes flere Grifler paa een Frugtknude; dog ere de ikke altid nødvendige til Befrugtningen, da de undertiden mangle aldeles.

Arret (Stigma) er den øverste Deel af Griflet eller Frugtknuden, som er beklædt med Vorter eller andre fremstaaende Smaadele, og er fugtig, hvorved Støvet af Handelene hænger sig derpaa. Hos Krægen og Abilden kunne alle disse Dele tydeligen kiendes.

Frugtknuden (Germen) den nederste Deel af Frugtbøren. See denne.

Furet Stengel (Caulis sulcatus), naar den har dybe paa langs løbende Udhulinger.

Froedækket (Arillus) er et Overtræk, som enten tildeels eller ganske omgiver Frøet, og heftes ene til Navlen; det kaldes i første Tilfælde ufuldkomment, i sidste Tilfælde fuldkomment. F. Ex. Beenved.

Froe (Semen) er Planternes Sæd, som igien kan frembringe andre Planter af samme Art. Det bestaaer i Almindelighed af 1, 2 eller flere Dele, som let kunne adskilles og tydeligen sees hos Rug, Bønner, Erter, Gran o. s. v. Man finder hos Frøet følgende:

Froe=

Froeblade (Cotyledones) kaldes de Frøets Dele, som hos nogle Planter fremspire med de første Blade, og undertiden ligne disse. F. Ex. Bønneslægten. Man har forhen troet, at nogle Planter f. Ex. Tang, Lav o. fl. aldeles manglede disse Frøeblade (Plantæ acotyledones), hvilket dog de nyere have afbeviist. Hos andre findes kun eet Frøeblad (Plantæ monocotyledones) f. Rug, Byg, Lillie, Horndrager. Hos den største Deel derimod deler Frøet sig i tvende Halvdele (plantæ dicotyledones) f. Ex. Bællefrugterne, de som bære Nødder o. fl. Endeligen have nogle flere Frøeblade (Plantæ polycotyledones) eller rettere, de ere deelte i flere Flige, saaledes findes 5 hos Fyrre Gran, 10 hos almindelig Karse, o. s. v. Frøebladene maae ikke forvexles med **Kiimbladene** (Folia primordialia) de første nemlig, som Bladspidsen fremskyder.

Kiim (Corculum Cæſalpin. Lin. Embryo Adanſ. Gært.) kaldes Spiren, som ligger imellem Frøebladene. Det inddeles i:

Rodspidsen (Roſtellum) den Deel, som stiger ned i Jorden og danner der Roden, og:

Bladspidsen (Plumula) som stiger over Jorden og danner Stengel, Blade o. s. v.

Navlestrengen (Funiculus umbilicalis) er den Traad, hvorved Frøet, før det modnes, er fastheftet. Nogle ansee

Fnokket (Pappus) for et blot Tillæg til Frøet, skiønt det er et virkeligt Bæger, bestaaende af flere enkelte eller fiederdannede Haar, og findes hos flere af de smaa Blomster, der ere indsluttede i et fælles Blomster-dække. Derimod er

Froehaaret (Coma) intet Bæger, men et virkeligt Tillæg til Frøet. Det bestaaer, som hiint, af fine Haar, og sidder paa Spidsen af Frøet; men adskiller sig derved, at det har sit Udspring fra Frøehuden og er indsluttet i et Frøegiemme. Det sees tydeligen hos Selje-Piil o. fl.

Halen (Cauda) er et andet saadant langt traad-dannet Legeme, som sees paa Spidsen af Frøet hos Dobbelkrone.

Froegiemmet (Pericarpium) er Boligen for Frøet i Almindelighed.

Froehinden (Membrana interna Gært.) kaldes Frøets inderste Hinde. Den mangler ofte.

Froehuden (Tunica externa, Testa Gært.) kaldes den yderste af tvende Hinder, som omgive Frøet. Findes kun een, holdes denne selv for Frøehuden. Findes flere end tvende, betegnes den anden fra Kiernen med dette Navn. Frøehuden mangler aldrig.

Froehuus (Capsula) er et tørt, hindet, læderagtigt eller træet Frøegiemme, snart med een, snart med flere Klapper, som aabne sig paa en bestemt Maade.

Froekrands (Coronula) er et lidet bægerdannet Legeme oven paa Frøet, som ogsaa antages for en Art af Bæger.

G.

G.

Gabende Krone (Corolla ringens), naar en eenbladet Krone oventil er deelt i tvende uligedannede Dele, saaledes, at den omtrent ligner et Dyrs aabne Gab. Den øverste Deel, som gierne er hvælvet, kaldes: **Hielmen** (Galea) den underste: **Skæget** eller **Underlæben** (Barba, Labellum). F. Ex. Bignonie.

Gabet (Rictus) kaldes Rummet imellem den yderste Spidse af Hielmen og Underlæben paa ovennævnte Krone.

Ganen (Palatum) er den fremstaaende Ophøining paa Underlæben ved Svælget af en Krone

Giennemboret Blad (Folium perfoliatum), naar Stenglen eller Grenen gaaer igiennem Bladet.

Glat Blad, Stengel o. s. v. (Folium, Caulis glaber) naar Overfladen er slet, og uden Haar.

Glindsende Blad (Folium nitidum), naar Overfladen har en lysende Glands, ligesom den var overtrukket med en Fernis. F. Ex. almindelig Mareved.

Gnavet Blad (Folium erosum), naar Randen er saa uordentligen skaaren, som om Stykkerne vare afbidte.

Grene (Rami) kaldes de Fortsættelser, som udvoxe fra Hovedstammen og Stenglen paa Træer og andre Planter.

Greenblad (Folium rameum), naar Bladet udspringer fra Grenene.

Grenet Stengel (Caulis ramosus), naar den har mange Fortsættelser.

Grund (Basis) kaldes den Deel af Stenglen, Bladet, Bladstilken o. s. v., hvor de udspringe og tage deres Begyndelse; modsat Spidse (Apex).

H.

H.

Haanddannet Blad (Folium palmatum), naar det er indskaaret til over Midten, og faaer derved flere, omtrent lige lange, og noget fra hinanden staaende Flige. F. Ex. Østerlandsk Platane

Haar (Pili) kaldes traaddannede, lidet tilspidsede, kortere eller længere Legemer, som bedække forskiellige Dele af Planterne, og staae tydeligen adskilte fra hinanden.

Haaret Stengel ꝛc (Caulis pilosus) beklædt med ovenfor nævnte Haar.

Haardannet Fnok (Pappus pilosus), naar det ligner enkelte Haar.

Hager (Glochides) kaldes stive Haar og Børster med een eller flere tilbagebøiede Spidser.

Halv Svøb (Involucrum dimidiatum) see Svøb.

Halvfinnet Blad (Folium pinnatifidum) med regelrette Indsnit, som gaae næsten til Bladets Ribbe. See almindeligt Axelved.

Halvtrindt Blad, Stengel (Folium, Caulis semiteres) er næsten rund paa den ene og flad paa den anden Side.

Hanblomster (Flores masculi) kaldes de Blomster, hvori findes kun Støvnaale. F. Ex. Hantræerne af Asp og Pilearterne.

Heelt Blad (Folium integrum), naar det aldeles intet Indsnit har. F. Ex. dunbladet Lonicer, almindelig Ligustèr.

Heelrandet Blad (Folium integerrimum), naar Randen af et Blad, det være heelt eller ikke, er aldeles fri for Takker, Tænder eller andre lignende Dele. F. Ex. Tørste Korsved, dunbladet Lonicer.

Hin-

Hindet Blad (Folium membranaceum), naar der kun findes lidet Cellevæv imellem Bladets Hinder, saa at disse ligge tæt til hinanden.

Hindet Stengel (Caulis membranaceus), naar den er fladtrykt og tynd som et Blad.

Hiertedannet Blad (Folium cordatum) er mere langt end bredt, men ved Grunden bredest, og ved Stilken saaledes udskaaret, at de tvende derved fremkomne Flige ere tilrundede. F. Ex. Lind.

Hiuldannet Krone (Corolla rotata), naar en eenbladet fladkravet Krone har et meget kort, ofte neppe kiendeligt Rør.

Honninggiemme (Nectarium) kaldes den Deel af Blomstret, som i Almindelighed affondrer eller opbevarer en Vædske, og hvis Dannelse er forskiellig fra Blomstrets øvrige Dele; alle de Blomster, hvori en saadan Saft virkeligen affondres, kaldes af de nyere Saftblomster.

Hoved (Capitulum) kalder man en Samling af Blomster, som staae saa tæt paa hinanden, at de faae omtrent en Form af en Kugle. F. Ex. Virginisk Kronebold.

Hoveddannet Ar (Stigma capitatum), naar det oventil er kugledannet. F. Ex. Lonicer.

Hunblomster (Flores fœminei) kaldes de Blomster, hvori der findes allene een eller flere Frugtbør uden Støvnaale. F. Ex. Huntræerne af Asp- og Pilearter.

Hvashaaret Blad, Stengel (Folium, Caulis hispidus), naar de ere beklædte med korte, spidse, let brækkelige Haar.

Hylket Blad (Folium lacunosum), naar der paa Bladets Overflade ere Fordybninger, som danne Forhøininger paa Underfladen.

Hylster (Spatha) kaldes et hindet, oftest rynket og næsten tørt Bæger, som ved Grunden omgiver Stenglen eller Stilken, aabner sig paa langs, og staaer paa nogen Afstand fra Blomstret.

Hylsterpille (Spadix) er en forlænget Blomsterbund i et Hylster.

J.

Jevn Stengel (Caulis lævis) uden Forhøininger, Furer og Striber, men undertiden beklædt med fine Haar.

Indboiet Blad (Folium incurvum v. inflexum), naar Spidsen af Bladet er bøiet ind mod Stenglen.

Indboiet Støvnaal (Stamen incurvatum), naar den er bøiet mod Midten af Blomstret.

Indrullet Blad (Folium involutum), naar Bladets Sider sammenrulles med Overfladen ind ad. F. Ex. de unge Blade af sort og Pyramide Asp.

Indtrykt Blad (Folium retusum) naar et buttet Blad er indtrykt mod Spidsen.

K.

Kappedannet Blad (Folium cucullatum), naar begge Siderne af et Blad ere indrullede mod hinanden saaledes, at de næsten danne en Tragt.

Kammer (Loculamentum) kaldes Rummet i et Frøehuus, som dannes ved Skjellevæggen og Frøehusets Omkreds. Heraf 1kamret f. Ex. Drueved, Tamarisk, Bøg; 2kamret f. Ex. Syrene, Asp; 3kamret f. Ex. Buxbom; 4kamret, som Bølle; 5kamret, som Traadbund, Beenved &c.

Kantet

Kantet Stengel (Caulis angulatus), naar der er flere end tvende fremstaaende Hjørner med indhulede Flader imellem sig; heraf 3kantet, naar der er 3 Hiørner, 4kantet, naar der er 4 o. s. v. F. Ex. Blaabær Hølle.

Kegledannet Blomsterbund (Receptaculum conicum) er trind, bredest ved Grunden, og hæver sig derfra efterhaanden smallere op ad. F. Ex. Hindbær Klynger.

Kjertel (Glandula) er et ofteſt rundt Legeme, som findes paa Overfladen af Stenglen, Bladene, ved Frugtbøren eller andre Steder, og tiener fornemmeligen til at affondre visse Vædsker (see Honninggiemmet), eller, naar den findes paa Planternes Overflade, som uddunstende eller indsugende Kar.

Kiim (Corculum), **Kiimblad** (Folium primordiale), see under Frøet.

Kiledannet Blad (Folium cuneiforme), naar det har en bred Spidse, men bliver efterhaanden smalere, ligesom det nærmer sig Grunden.

Kjødet Blad (Folium carnosum), naar der mellem Bladets Hinder findes en selleartet, saftfuld Masse. Siges ogsaa om visse Frugter.

Kjølen (Carina) kaldes det underste Kronblad af Sommerfugls Blomsterne. See disse.

Kjøldannet Blad (Folium carinatum), naar det paa Underfladen, langs med Ribben, har en fremstaaende Kant.

Klapper (Valvulæ) kaldes de udvendige Hinder eller Skaller af et Frøehuus, som danne dets Huulhed og springe op, naar det modnes. Heraf 2klappet

Frøehuus f. Ex. Piil; 4klappet f. Ex. Bøg, 5klappet som Beenved o. s. v. En anden Art af Klapper ere de Blade, hvoraf Græssenes Bæger bestaaer.

Klase (Racemus) bestaaer af en Hovedstilk, hvorpaa fra Grunden til Spidsen flere smaa Kronstilke udspringe, som alle have een Længde, eller hvoraf dog kun de nederste ere lidet længere. F. Ex. røde Ribs, almindelig Stilkbælle.

Klæbrig Stengel (Caulis viscosus), naar den er overklædt med en sei Saft.

Klokkedannet Krone (Corolla campanulata), naar den er eenbladet, nedentil buget og udvider sig opad saaledes, at den faaer Formen af en Klokke.

Kløftet Blad, Krone o. s. v. (Folium, Caulis fissus) med Indsnit, som gaae til Bladets eller Kronens Midte; heraf 2kløftet, naar de have 2, 3kløftet naar de have 3 Indsnit o. s. v.

Klyngende Stengel (Caulis scandens), naar den, for svag til at holde sig selv i Veiret, holder sig fast ved andre Legemer. F. Ex. Klattrende Celaster.

Knæbøiet Stengel (Caulis flexuosus) antager ved hvert Led en modsat Stilling. F. Ex. Bittersøde Natskygge.

Knæet Stengel, Straa (Caulis geniculatus) hvor der findes ringdannede Forhøininger eller Knuder paa Stenglen, som derved inddeles i flere Led.

Knippe (Fasciculus) kaldes en Samling af tætstaaende og ligeløbende Blomster, som oventil naae omtrent eens Høide.

Knippedannet Rod (Radix fasciculata), naar flere aflange, næsten ligetykke Korn, ere forenede i et

Knippe

Knippe ved deres Udspring, eller ved Grunden af Roden.

Knollet Rod (Radix tuberosa), naar store, runde, kjødede Legemer hænge fast ved Trævler af Roden.

Knudefrie Stengel (Caulis enodus), naar intet Led findes derpaa.

Knudret Skulpe (Siliqva torulosa, torosa) som ved kjødede Fremragninger er hist og her puklet.

Koblede Blade (Folia binata), naar tvende Blade med Grunden sidde fast paa een Bladstilk; hvoraf tre-koblede, naar der findes tre, firekoblede, naar der findes fire Blade.

Kogle (Strobilus) kaldes et Frøegiemme, med træeagtige Skiæl, der ligge paa hinanden, som Tagstenene paa et Huus. Under disse Skiæl findes Frøene. Granen tiener til Exempel herpaa.

Korket Stamme (Truncus suberosus), naar Barken er blød og svampagtig, men tillige elastisk. F. Ex. Mark Løn, Kork Alm.

Korsarmet Stengel (Caulis brachiatus) med hinanden modstaaende Grene, som parviis krydse sig.

Korsdannet Krone (Corolla cruciata), naar fire omtrent ligedannede Kronblade, forsynede hver med en lang Negl, staae lige over for hinanden i Form af et Kors. F. Ex. Flipkrave.

Korsstaaende Blade (Folia decussata) kaldes modsatte Blade, som ere stillede omkring Stenglen i den Orden, saa at de, seete fra oven nedad, synes at danne et Kors. F. Ex. Korsbladet Ærenprtis.

Korthaaret Blad, Stengel o. s. v. (Folium, Caulis hirtus) beklædt med meget korte, vidtstaaende Haar.

Kost

Kost (Corymbus) er en Samling af Blomster, der gaae saaledes ud fra Hovedstilken, at Kronstilkene tage af i Længde, jo mere de nærme sig Spidsen af denne; saa at Blomsterne tilhobe danne en jevn Flade oventil.

Krands (Verticillus) kaldes flere kortstilkede Blomster, som danne en Ring omkring Stenglen.

Krandsdannet Ax (Spica verticillata), naar Blomsterne paa et Ax sidde i Kredse, og det saaledes, at der hist og her gives nogen Afstand mellem disse Kredse.

Kraven (Limbus) kaldes den øverste udbredte Deel af en eenbladet Krone

Krog (Hamus) kaldes en stiv, krumbøjet Spidse. Exempel giver Bægerskællene af almindelig Burre.

Kronen (Corolla) er i Almindelighed den farvede Deel, som nærmest omgiver Frugtdelene, sidder inden for Bægeret, hvor det findes, og bestaaer enten af eet eller flere Blade, som kaldes: **Kronblade** (Petala).

Hos de fleste Blomster findes baade Bæger og Krone, hos nogle mangler derimod een af Delene. I dette Tilfælde bliver det undertiden vanskeligt at bestemme Navnet paa den tilstædeværende Deel. I de Blomster, hvor Tallet af Støvnaale er ligt med Bladene eller Fligene af den Deel, som er tilstæde, kan man rette sig derefter, og kalde den, Krone, dersom Støvnaalene staae afvexlende med Fligene, Bæger derimod, naar de staae lige over for. Kronen er og gjerne mere fiin og tynd, og falder af, for Frøet modnes, da Bægeret derimod ofte er vedblivende. Nogle af de nyere Plantekyndige, f. Ex. **Mönch**, antage den ene tilstædeværende Deel for Krone, naar den blot er farvet; for Bæ-

ger

ger derimod, naar den er ufarvet. Andre, som Necker, forkaste aldeles den Inddeling i Bæger og Krone, og benævne begge Dele med et fælles Navn: **Frugtdække** (perigynanda), som, i Fald der ere flere tilstæde, adskilles ved Tillægsordene: det udvendige og indvendige. **Jussieu** derimod antager ethvert saadant Dække, som paa dets Overflade er beklædt med Overhuden, for Bæger. Krone kalder han det, naar der paa Overfladen intet Spor findes til nogen Fortsættelse af Overhuden.

Kronedannet Bæger (Perianthium corollinum) hvis udvendige Flade er lig Bygningen af et Bæger, den indvendige derimod lig Kronens. F. Ex. almindelig Kjelderhals. Bægerdannet Krone (C. cyathiformis) kaldes derimod saaledes, blot for Ligheden af dets Figur med et Drikkebæger. Det er nemlig et neden til trindt Rør, som efterhaanden udvider sig opad, med en opret Rand.

Kronstilk (Pedunculus) kaldes den Deel, som gaaer ud fra Kronen og befæster den til de forskjellige Dele af Planten, undtagen til Roden, see Rodstilken.

Krukkedannet Krone (Corolla urceolata), har et kort, men vidt Rør, hvis Giennemsnit over alt er omtrent lige stort, og hvis Krave er udstaaende.

Krumboiet Blad (Folium recurvatum) naar Bladet giør en Bue, hvis ophøiede Deel vender opad.

Krumstigende Stengel (Caulis adscendens) hvor Stenglen giør en Bue med Spidsen opad.

Kruset Blad (Folium crispum), naar Bladet, formedelst Randens meget vide Omkreds, ikke blot er bolget, men lægger sig i mange uordentlige Folder.

Kugledannet Rod, Bæger, Krone o s. v. (Radix, Perianthium, Corolla globosa), naar den er videst i Midten og tilrundet ved begge Ender.

Krybende Rod (Radix repens) er lang og løber, næsten vandret, under Jordens Overflade, hvor den udskyder smaa Trævler, i nogen Afstand fra hinanden.

Krybende Stengel (Caulis repens) ligger paa Jorden og udskyder hist og her Rødder. F. Ex. Liden Sindgrøn.

Kølledannet Ar, Griffel (Stigma, Stylus clavatus), som efterhaanden bliver tykkere mod Spidsen.

Kølledannet Krone (Corolla clavata), naar Kronens Rør bliver efterhaanden videre, men har ofte en snever Aabning.

L.

Laadent Blad, Stengel (Folium, Caulis villosus) er tæt beklædt med korte, bløde tydeligen adskilte Haar. F. Ex. Laadden Rose.

Langspidset Blad (Folium acuminatum) ender sig med en lang fremtrukken Spidse. F. Ex. Aspebladet Birk.

Lappet Blad (Folium lobatum) er deelt indtil Midten i noget fra hinanden staaende Flige. F. Ex. Løn Arterne, forskielligbladet Vedbende. Heraf 2lappet, 3lappet o. s. v.

Lanzetdannet Blad (Folium lanceolatum) kaldes et aflangt Blad, som efterhaanden bliver smalere ved Grunden og Spidsen. Hvidpiil.

Læbedannet Bæger (Perianthium labiatum) er et eenbladet Bæger, som har et dybt Indsnit, hvor-

hvorved fremkomme tvende fra hinanden staaende Læber.

Læderagtigt Blad, Bæger (Folium, corolla coriacea) er almindeligen tykt og seit. F. Ex. Læderkrone.

Ledet Rod, Stengel (Radix, Caulis articulatus) synes at være sammensat af flere Dele, som enten udmærke sig ved en ophøiet Linie, blive smalere ved Foreningen, eller modtage hinanden. F. Ex. Lederiis.

Ligebredt Blad (Folium lineare) kaldes et smalt Blad, som ved Spidsen og Grunden hverken taber eller tiltager mærkeligen i sin Brede.

Ligefinnet Blad (Folium abrupte-pinnatum), naar et finnet Blad hverken endes med en Snirkel eller en enkelt Smaafinne.

Liliedannet Krone (Corolla liliacea) er en oftest 6- eller 3bladet, eller og 6- eller 3kløftet Krone uden Bæger.

Linieret Blad (Folium lineatum), naar det har flere fordybede Linier paa Overfladen.

Lindsedannet Froe (Semen lenticulare) er rundagtigt med 2de glatte, ophøiede Flader.

Liredannet Blad (Folium lyratum) er deelt paa tvers i flere Flige, hvoraf de nederste ere mindst og staae videst fra hinanden; men ender sig med en stor rund Flig i Spidsen.

Lodret Rod (Radix perpendicularis), naar den stiger lige ned i Jorden. F. Ex. Eeg.

Ludende Blomster (Flos cernuus) har en, tæt under Blomstret, saa stærk bøiet Stilk, at det med den øverste Deel vender ned mod Jorden.

Løsfyldt Stengel, Stok (Caulis inanis), naar den enten er næsten tom, eller dog kun fyldt med en meget hulrig, aaben Masse.

M.

M.

Maanedannet Blad, Skæl (Folium, Sqvama lunulata), naar det mod Spidsen er rundagtigt, men mod Grunden udhulet og løber ud til begge Sider med et spidst Hjørne. F. Ex. Skællene i Raklerne af Pors.

Maanedannet Kronblad (Petalum lunatum) er udhulet mod Spidsen og løber ud til hver Side med et spidst Hiørne, lignende et Horn.

Mangehannede (Polyandria) den 13de Klasse hos Linné, med 20 eller flere Støvnaale, som sidde paa Frugtbunden.

Mangehunnede Orden (Polygynia) med Kroner, hvori flere end 6 Hundele.

Maskedannet Krone (Corolla perſonata) er en gabende Krone, med en hovnet og fremstaaende Gane, som tilslutter Svælget.

Mellembrudt Ax (Spica interrupta), naar der hist og her findes nøgne eller blomsterfrie Steder paa Axet.

Mellembrudtfinnet Blad (Folium interrupte pinnatum) hvor Smaafinnerne, i et finnet Blad, ere afvexlende større og mindre.

Modsatte Blade, Grene (Folia, Rami oppoſiti), naar tvende Blade eller Grene staae lige over for hinanden. F. Ex. Ask.

Muurskeedannet Blad (Folium deltoideum) er et firsidet Blad, hvoraf de tvende øverste Sider ere meget længere end de underste, hvis Hiørner ofte ere stumpe. F. Ex. sort Asp.

N.

N.

Naaledannet Blad (Folium acerosum) er ligebredt, i Almindelighed stivt og overvintrer. F. E. Barlind, Gran.

Navlen (Hilum) see Frøet.

Nedboiet Stengel, Green (Caulis, Ramus declinatus), naar den først stiger i Veiret, og siden mod Jorden giør en Bue, som Kiølen af en Baad.

Nedhængende Grene, Ax (Spicæ, Rami penduli), naar disse Dele hænge næsten lodrette ned mod Jorden. F. Ex. babylonsk Piil.

Nedkrummet Stengel, Green (Caulis, Ramus deflexus), naar den bøier sig ned i en Bue, saa at Spidsen vender mod Jorden.

Nedliggende Stengel (Caulis decumbens), naar den ved sit Udspring fra Roden er opret, men siden hviler paa Jorden. F. Ex. Dværg Kær Rostblad.

Nedløbende Blad (Folium decurrens), naar begge Sider af Bladets Grund give en Fortsættelse ned paa Stenglen, eller Grenen.

Nedtrykt Blad (Folium depressum), naar et kiødet Blad i Midten er noget udhulet, saa at det er høiere ved Randene end ved Ribben. Siges ogsaa om Frøet.

Negl (Ungvis) den nederste Deel af Kronbladet hos de fleerbladede Kroner.

Nervet Blad (Folium nervosum), naar flere Kar eller Aarer løbe fra Grunden til Spidsen af Bladet uden at krydse sig.

Nervefrit Blad (Folium enerve) uden ovennævnte Kar. Modsat det forrige.

Netdannet Frøehinde, Rod, Hat (Arillus, Radix, Pileus reticulatus), naar disse omgives af en fint-

hullet

hullet Hinde, eller have fordybede Rum imellem ophøiede Linier.

Nihannede (Enneandria) den 9de Klasse hos Linné, med 9 Handele i en tvekiønnet Krone.

Nikkende Top, Blomst (Panicula, Flos nutans) hvor Kronstilken er saa svag, at Blomstrets Vægt bøier den ned i en rund Bue.

Nyredannet Blad (Folium reniforme) er et mod Spidsen rundagtigt Blad, som ved Grunden saaledes er udskaaret, at det faaer tvende runde Flige.

Nød (Nux) er en Frugt, omgiven af en haard beenagtig Skal, som ikke springer op; det indsluttede Frøe kaldes **Kierne** (Nucleus), og det haardere omgivende Legeme: **Skallen** (Putamen). Hos nogle Planter indsluttes Frøet meget tæt af Bægeret, som voxer sammen omkring det og giver det aldeles Dannelsen af en Nød. Man kalder saadanne de **falske Nødder** (Nuces spuriæ).

Nøgen Stengel (Caulis nudus) uden Blade.

Nøgent Blad (Folium nudum) uden Haar og Børster.

Nøgen Blomsterbund (Receptaculum nudum) uden Haar og Avner.

Nøgent Blomster (Flos nudus) hvor Bægeret, men ikke Kronen, mangler.

Nøgledannet Ax (Spica glomerata) bestaaer af faae, uordentligen sammenhobede mindre Ax.

O.

Oddet Blad (Folium mucronatum), naar det ender sig med en kortere eller længere naaledannet Spidse; et saadant Blad er oftest buttet mod Enden, hvorfra den naaledannede Spidse løber ud.

Om=

Omkringskaaret Froehuus (Capsula circumcissa Lin. Pyxidium Ehrh.), som er ridset rundt om paa Midten, hvor det i moden Tilstand springer op.

Omvendt Krone (Corolla resupinata), naar dens underste Deel vender opad, den øverste derimod ned mod Jorden.

Omvendte Blade (Folia obversa) kaldes de Blade, hvis bredeste Ende vender udad og hvis smalere Deel derimod er heftet til Stilken, tvertimod hvad der er almindeligt. Heraf:

Omvendt ægdannet Blad (Folium obovatum), hvor den smaleste Ende af et ægdannet Blad (see dette p. 307.) er ved Grunden, og den brede mod Spidsen. F. Ex. almindelig Bølle.

Omvendt hiertedannet Blad (Folium obcordatum), hvor Spidsen af et hiertedannet Blad er heftet til Bladstilken, og Indsnittet, som paa hiint var ved Grunden, indtager Spidsens Sted.

Opblæst Bæger (Perianthium inflatum) er vidt, huult og ligner en opblæst Blære.

Ophøiet Blad (Folium convexum), naar det i Midten er rundt og fremstaaende, formedelst dets knebne Rand.

Opret Blad, Stengel (Folium, Caulis erectus), naar den stiger næsten lodret i Veiret.

Ottehannede (Octandria) den 8de Klasse hos Linné, med 8 Handele i en tvekiønnet Krone.

Ovalt Blad (Folium ovale, ellipticum) er kun lidet længere end bredt, men tilrundet baade ved Spidsen og Grunden. F. Ex. Graaviis Piil, ovalbladet Axelved.

Over-

Overbladet Biblad (Stipula suprafoliacea), naar det staaer lidet oven over Bladstilkens Udspring.

Overflade (Superficies) see Flade.

Overhud (Epidermis) er den yderste tynde Hinde, som omgiver alle Plantens Dele, men synes at fattes paa Arret. Den kan afløses, er undertiden dobbelt, tredobbelt, farvet eller ufarvet, sammensat af meget fine Fibre, og er forsynet med Aabninger, hvorigiennem Uddunstning skeer.

Oversædig Blomst (Flos superus) hvor Bægeret eller Kronen, eller begge tillige, sidde oven paa Frugtknuden. F. Ex. Rose.

P.

Parrede Blade (Folia conjugata), naar den fælles Bladstilk har paa hver Side kun et eneste Blad; heraf 2parrede, naar der ere 2 Blade, 3parrede, naar der ere 3 Blade paa hver Side o. s. v.

Pæredannet Bæger, Krone (Perianthium, Corolla turbinata), naar det har Figur af en omvendt Kegle, og er oven tilrundet. F. Ex. Asp.

Penseldannet Ar (Stigma penicilliforme) kaldes et Ar, som er besat med korte, tætstaaende kiødagtige Trævler, i Form af en Pensel.

Pibet Stengel (Caulis fistulosus), naar den indentil er uden Marv og aldeles huul.

Pigge (Aculei) kaldes spidse, skarpe Fortsættelser af Barken, som lade sig aftage tilligemed den. F. Ex. Rose.

Pigget Stengel (Caulis aculeatus), naar den er forsynet med de ovenfor beskrevne Dele.

Piildannet Blad, Biblad (Folium, Stipula sagittata) har trende spidse Flige, hvoraf de tvende gaae fra

Grun-

Grunden nedad, den 3die derimod i modsat Stilling.

Pille (Columella) kaldes et ofteſt traaddannet Legeme, ſom gaaer midt igiennem Frøehuſet, og hvorved Skielle-væggene forbindes.

Prikket Blad, Blomſterbund (Folium, Receptaculum punctatum) med flere ſmaa fordybede Punkter paa Overfladen. F. Ex. Tyttebær Bølle.

Puklet Blad (Folium gibbum), naar begge dets Flader ere ophøiede, formedelſt en tykkere Subſtants i Midten.

Q.

Qvaſt (Cyma) beſtaaer af flere Hoved-Kronſtilke, ſom vel udſpringe fra eet Punkt, men hvis Smaaſtilke ſidde uden nogen vis Orden, dog ſaa, at de oventil op-naae en lige Høide. F. Ex. Hyld.

R.

Rakle (Amentum) kaldes en enkelt, forlænget, traad-dannet fælles Blomſterbund, ſom gaaer ud af et Øie, og hvorpaa Blomſterne ſidde, ofteſt under Skæl, ſieldnere uden diſſe. F. Ex. Aun, Piil, Heſſel.

Randhaaret Blad (Folium ciliatum) hvis yderſte Rand er beklædt med lige lange, lidet fra hinanden ſtaa-ende Haar. Dette gielder og om andre Dele af en Plante.

Ranket Stengel (Caulis ſarmentoſus) er en ſvag Sten-gel, ſom i det den ſkyder i Veiret ſtøtter ſig til an-dre Legemer, uden dog at ſlynge ſig om diſſe, og uden at ſkyde Rødder.

Raslende Bæger, Blad (Perianthium, Folium scariosum), naar det er tørt og giver ved Berørelsen en Lyd fra sig.

Regelret Krone (Corolla regularis), naar Dannelsen, Størrelsen og Forholdet af dens Dele ere hinanden lige.

Rendet Blad (Folium canaliculatum), naar Randene bøie sig saaledes mod hinanden, at de i Midten danne en Kanal.

Revne Blade (Folia lacera), naar de ere deelte i større eller mindre Flige med mellemværende Bugter, hvorved de faae et Udseende ligesom Stykker hist og her vare udrevne af Randen.

Ribben (Costa) kaldes udmærkede og fremstaaende Knipper af Kar, som især løbe langs paa Bladets Underflade. F. Ex. Lind, Hessel.

Ridende Blad (Folium equitans) er et sammenfoldet Blad, som omfatter det andet. De unge Blade af den almindelige Syrene.

Riim (Pruina) kaldes et hvidladent Støv, hvormed nogle Frugter ere overdragne. F. Ex. Blomme Kræge.

Ringen (Annulus) see Slør.

Riisdannet Stengel, Green (Caulis, Ramus virgatus) bærer lange, svage, ulige og tæt tilsammen staaende Grene. F. Ex. Baand Piil, Kost Gyel.

Ridset Stamme (Truncus rimosus), naar Barken har Sprækker, som gaae paa langs.

Rodblad (Folium radicale) som kommer umiddelbar fra Roden.

Rodskydende Stengel (Caulis radicans), naar den er svag, og i det den stiger i Veiret hefter sig fast til andre Legemer ved smaa Rødder, eller, om den er opret,

opret, naar ved Grunden skyder Rødder ned til Jorden. Rodskydende Sumak.

Rudedannet Blad (Folium rhomboideum) har Figuren af en skiev Fiirkant. F. Ex. Sort Birk.

Rue Blad, Stengel (Folium, Caulis asper) med smaa hvasse Forhøininger, som tydeligen kunne sees. Naar disse Forhøininger blot kunne føles, kaldes Bladet eller Stenglen: Hvas (scaber).

Rundt Blad (Folium orbiculatum), naar Omkredsen er saaledes, at dets Glennemsnit paa alle Kanter bliver lige.

Rundagtigt Blad (Folium subrotundum) afviger fra forrige kun deri, at det enten har større Brede end Længde, eller omvendt.

Rundbugtet Blad (Folium repandum), naar Randen afvexler med svage runde og næsten ukiendelige Udskieringer og fremstaaende Dele, uden derved at tabe sin jevne Overflade.

Rundtakket Blad (Folium crenatum), naar Bladets Takker ere stumpe og vende hverken mod Spidsen eller Grunden af Bladet.

Rynket Blad (Folium rugosum), naar Rummet imellem Aarerne er for lidet, i Forhold til de derimellem værende Dele, at disse derved indknibes i deres Omkreds og blive ophøiede.

Rørdannet Blad (Folium tubulosum) er et trindt Blad, som, naar det overskieres, indentil har en Huulhed.

Rørdannet Krone (Corolla tubulosa) er en eenbladet, trind og huul Krone, som foroven udvider sig lidet, og hvis Flige staae oprette. Man kalder ogsaa de smaa hule Kroner i de sammensatte Blomster med

dette Navn, uagtet de stundom afvige fra den her beskrevne Form.

Røret (Tubus) kaldes den nederste hule Deel hos en eenbladet Krone.

S.

Sammenfoldet Blad (Folium conduplicatum), naar det er lagt sammen paa langs med Overfladen af dets halve Dele mod hinanden. F. Ex. de unge Blade af Kirsebær Kræge, Alm og fl.

Sammenhæftede Blade (Folia coadunata), naar to eller flere indbyrdes hænge sammen ved Grunden. F. Ex. Frøebladene af den unge Bøg.

Sammenhobede Blomster (Flores aggregati), naar flere smaa Kroner, hvis Støvknoppe ikke ere sammenvoxne, staae paa en fælles Blomsterbund.

Sammenrullet Blad, Ar (Folium, Stigma convolutum), naar Bladets ene Rand vikler sig omkring den anden. F. Ex. Blomme Kræge.

Sammensat Blad (Folium compositum) er Slægtnavnet for de Blade, som staae flere samlede paa en fælles Bladstilk. F. Ex. de parrede, finnede o. fl. **Dobbelt sammensatte** (Folia decomposita), kaldes Bladene, naar der paa en fælles Bladstilk staae flere sammensatte Blade. Herunder høre: f. Ex. dobbeltparrede, dobbeltfinnede Blade. **Fleerdobbelt sammensatte** (Folia supradecomposita) ere Bladene, naar der paa en fælles Stilk staae flere dobbelt sammensatte Blade.

Sammensat Blomster (Flos compositus), naar flere smaa Kroner hvis Støvknoppe ere sammenvoxne, sidde i et fælles Blomsterdække. F. Ex. Bynke.

Sam-

Sammenvoxne Blade (Folia connata), naar tvende modsatte Blade ved deres hele Grund ere sammenvoxne som til eet. F. Ex. Gedeblad Lonicer (Lonicera Caprifolium).

Sammenvoxne Klasse Linnées 16 Klasse med Støvnaalenes Stifter sammenvoxne i et Legeme. F. E. Faverkrone.

Saugtakket Blad (Folium serratum), naar det er udskaaret i spidse, tætstaaende Takker, som vende mod Spidsen af Bladet. F. Ex. Ask, rød, glat, laurbærbladet Piil.

Silkhaaret Blad (Folium sericeum) med fine, tætte og glindsende Haar. F. Ex. Graariis Piil.

Skæget Ar (Stigma barbatum) hvor der paa Aret findes en Tot Haar. Siges ogsaa om Bladene.

Skede (Vagina) kaldes et trindt Rør, som omgiver Stenglen, heraf:

Skedende Blad (Folium vaginans), naar det danner et Rør omkring Stenglen.

Skiærsaugtakket Blad (Folium runcinatum) er et halvfinnet Blad, hvis Flige paa den forreste Rand ere tilrundede, paa den bageste noget indhulede, og vende med Spidserne nedad.

Skierm (Umbella) er en Samling af flere Kronstilke, som alle udspringe fra eet Punkt, og hvoraf hver enten bærer kun eet Blomster, og kaldes da enkelt, eller der fra disse udspringe mindre Kronstilke ligeledes fra eet Punkt, som da kaldes Smaaskierme, og den hele Skierm sammensat. F. Ex. Aralie.

Skievt Blad (Folium obliqvum, verticale), naar den yderste Deel af Bladets Underflade vender skievt opad, saaledes at Randene vende op og ned.

Skillevæg (Dissepimentum) kaldes den Hinde, som i nogle Frøehuse gaaer fra den ene Side til den anden, og deler dem i Kamre. Denne Skillevæg kaldes **ligeløbende** (parallelum), naar den i et toklappet Frøehuus vender sin Flade mod Klappernes, og er omtrendt af lige Brede med dem. Er det toklappede Frøehuus derimod sammentrykt saaledes, at Skillevæggenes Flader vende mod Klappernes skarpe Kant, kaldes det **modløbende** Skillevæg (dissepimentum contrarium).

Skinnende Blad (Folium lucidum), naar dets Flader have en blændende Glands.

Skioldannet Blad, Støvknop (Folium, Anthera peltata), naar Stilken, som almindeligen staaer ved Randen, er trukken ind under Bladets eller Støvknoppens Underflade. F. Ex. Barlind.

Skiven (Discus) kaldes den midterste Deel af et sammensat Blomster, som bestaaer af smaa, oftest regelrette, rørdannede Kroner. Heraf:

Skivedannet Blomst (Flos discoideus) som bestaaer af blot rørdannede Kroner. F. Ex. Bynke.

Skiør Stengel (Caulis rigidus), naar den er saa stiv, at den ikke lader sig bøie uden at brækkes.

Skulpe (Siliqva) kaldes et langt Frøehuus, som bestaaer af tvende Klapper, til hvis tvende Sømme Frøekornene vexelviis ere heftede. Er dette Frøehuus mere bredt end langt, eller omtrent af lige Længde og Brede, hedder det: **Smaaskulpe** (Silicula). F. Ex. Flipkrave.

Slattet Stengel (Caulis laxus v. flaccidus), naar den bøier sig, eller giver efter for enhver svag Kraft.

Slyn-

Slyngende Stengel (Caulis volubilis), naar den er svag og dreier sig i Skruegang omkring andre Legemer, fra Østen til Vesten, eller omvendt. F. Ex. Maanefrøe.

Smaaax (Spiculæ) kaldes de særskilte Ax, som hefte sig til en fælles Axstilk.

Smaablade (Foliola) kaldes de særskilte Blade, som hefte sig til en fælles Bladstilk hos de enkelt sammensatte Blade. F. Ex. almindelig Stilkbælle. I de dobbelt og fleerdobbelt sammensatte, betegnes derimod alle de Blade, hvis fælles Stilk hefte sig til Hovedstilken, med dette Navn.

Smaafinner (Pinnulæ) kaldes de særskilte enkelte Blade hos et enkelt, dobbelt eller fleerdobbelt finnet Blad. Dog er der endnu megen Forvirring hos de Plantekyndige med disse tvende Benævnelser, og de forvexles ofte.

Smaakroner (Flosculi) kaldes enhver Krone for sig i de sammensatte Blomster. F. Ex. Bakkaris.

Smaakronstilk (Pedicellus) fremkomme naar en Kronstilk deler sig i flere, saasom paa almindelig Robinie.

Smaaskierm (Umbellula) see Skierm.

Smaaskulpe (Silicula) see Skulpe. Heraf Smaaskulpede; den 15de Klasses 1ste Afdeling med Frøehuse, som ere Smaaskulper.

Smaasvøb (Involucellum) kaldes Blomsterdækket under de enkelte Skierme.

Smaavorter (Verrucæ) kaldes smaa buttede Forhøininger, som vise sig paa Overfladen af Frøene eller andre Plantedele.

Snablet Frøe (Semen rostratum), naar det ender sig med en lang og tyk Spidse.

Sneg=

Snegledannet Frøe, Bælle (Semen, Legumen cochleatum), naar Frøet eller Bællen er omdreiet i Form af en Vindeltrappe.

Snirkel (Cirrhus) kaldes et traaddannet Legeme, almindeligen dreiet i en Skruegang, eller lig Fiederen i et Uhr, som slaaer sig om andre Ting, der staae i Nærheden.

Snirklet Blad (Folium cirrhosum), naar det ender sig med ovennævnte Snirkel.

Sommerfugls Krone (Corolla papilionacea) bestaaer af 4 uregelrette Kronblade, hvoraf det øverste kaldes:

Fanen (Vexillum), det er størst og bredest, ligger oventil, og vender med sin Flade mod de øvriges skarpe Kant.

Vingerne (Alæ) kaldes de tvende hinanden modsatte Sideblade.

Kiølen (Carina) kaldes det Blad, som ligger imellem Vingerne, har Figuren af Kiølen paa et Skib, og indeslutter Frugtdelene. Dette underste Blad er stundom deelt i tvende; i saa Fald bestaaer Kronen af 5 Blade. Exempler give Hesteplage, Stilkbælle o. fl.

Spadedannet Blad (Folium spathulatum), naar det ved Spidsen er tilrundet, bliver med eet smalere midt paa, men beholder derfra lige Brede til Grunden.

Spidsvinklet Blad (Folium strictum), naar det gaaer næsten lodret ud fra Stenglen.

Splint (Alburnum) kaldes Stammens Lag, som ligger inden for Basten, har et haardere Lag af Kar end denne, tager derfra sin Oprindelse, og bliver med Tiden til Veed, see dette.

Spyd-

Spyddannet Blad (Folium hastatum) har trende spidse Flige, hvoraf de tvende ved Grunden staae lige ud til Siderne. F. Ex. bittersøde Natskygge.

Stak (Arista) kaldes en syldannet Spidse, som findes paa de fleste Græsarters Klapper; paa Spidsen af adskillige Blade og paa nogle Støvknoppe. F. Ex. Lyng.

Stamme (Truncus) kaldes den Deel hos Planterne, som enten bærer Grene, Blade, Blomster og Frugt, eller kun nogle af disse Dele. Den deler sig igien i forskiellige Arter og faaer forskiellige Navne efter dens særegne Beskaffenhed, saasom: Stengel, Straa, Rodstilk m. fl.; men i Almindelighed bruges denne Benævnelse til Træerne.

Steenfrugt (Drupa) er et kiødet Frøegiemme, som indslutter en Nød. F. Ex. Kræge.

Stengel (Caulis) er en Art af Stamme, som bærer Grene, Blade og Blomster.

Stengelblad (Folium caulinum) udspringer umiddelbar fra Stenglen.

Stengelfattende Blad (Folium amplexicaule), naar Grunden af Bladet heelt omgiver Stenglen. Heraf: halv stengelfattende, naar den kun omgiver den halve Deel af Stenglen.

Stiernede Blade (Folia stellata) kaldes flere Blade, der danne en Krands omkring Stenglen.

Stiften (Filamentum) see under Støvnaal.

Stilket Blad, Fnok (Folium, Pappus petiolatus) som ved Grunden er forsynet med en Stilk. F. Ex. Lind.

Stilkløst Blad (Folium sessile) det modsatte af det forrige.

Stivhaaret (hirsutus) siges om en Deel af Planten, som er besat med lange Haar; der vanskeligen bøies.

Straale (Radius) kaldes den yderste Omkreds hos de sammensatte Blomster, oftest dannet af tungedannede Kroner. Heraf:

Straxfaldende Bæger (Perianthium caducum) som falder bort, strax efter Kronens Udfoldning.

Stribet Stengel (Caulis striatus) med fordybede paa langs løbende Linier. F. Ex. guul Visse.

Strøede Blade, Kroner (Folia, Corollæ sparsæ), naar de sidde paa Stenglen uden nogen vis Orden. F. Ex. almindelig Kielderhals.

Støtter (Fulcra) kaldes de Dele paa Planten, som synes at tiene den til Understøttelse og Forsvar. F. Ex. Biblade, Blomsterblade, Torne, Pigge, Snirkel, Haar.

Støvnaale (Stamina) kaldes almindeligen langagtige Legemer, som indtage et Sted i Blomstret, hvoraf de udgiøre en væsentlig Deel, da de ere uundværlige til Forplantelsen. Man kalder dem Handele, ligesom Frugtbørene Hundele, fordi hine udkaste et Sædstøv, som optages af disse, uden hvilket de ikke bære Frøe. Støvnaalene ere fastheftede enten til Kronen, Bægeret, Frugtbunden eller til Frugtknuden selv. De bestaae i Almindelighed af følgende trende Dele:

Stiften (Filamentum) kaldes den nederste Deel, som er heftet fast til et af de 4 oventil nævnte Steder; den er underti-

den

den borte, og er saaledes ikke væsentlig fornøden til Befrugtningen.

Støvknoppen (Anthera) er et indentil huult Legeme af forskiellig Dannelse, som almindeligen sidder paa Spidsen af Stiften. Hvor Støvknoppen fattes, kaldes Stiften gold.

Støvet (Pollen) kaldes det fine Meel, som indeholdes i Støvknoppen. Under stærk Forstørrelse synes det huult, og opfyldt med flere runde Legemer, eller med en klæbrig Vædske.

Sværddannet Blad (Folium ensiforme), naar et tveægget Blad efterhaanden tager af i Brede og ender sig med en skarp Spidse.

Svælget (Faux) kaldes den Aabning imellem Fligene af en Krone, hvor Røret ender sig.

Svøbet (Involucrum) kaldes en Art af Blomsterdække, som især er egen for Skiermblomsterne, og bestaaer sædvanligen af flere smaa Blade, der sidde i nogen Afstand fra Blomsteret. Svøbet er enten:

Fælles (Universale), naar det omgiver alle Kronstilke og sidder under en fælles Skierm; eller:

Enkelt (Partiale), naar det omgiver Smaaskiermen, eller:

Halvt (Dimidiatum), naar det kun omgiver den halve Skierm.

Syldannet Blad (Folium subulatum), naar det ved Grunden er ligebredt, men bliver efterhaanden, især mod Spidsen, meget smalt.

Som

Søm (Sutura) kaldes en Fure hos Frøehusene, som viser sig uden paa, hvor Klapperne ere samlede.

T.

Taglagte Blade, Skæl (Folia, Sqvamæ imbricatæ) kaldes Blade eller Skæl, som bedække hinanden halv, som Tagstenene paa et Huus, eller Skællene paa en Fisk.

Tandet Blad (Folium dentatum), naar det har større eller mindre spidse Takker, som staae i nogen Afstand fra hinanden og vende hverken mod Spidsen eller Grunden. F. Ex. Tandbladet Løn.

Tapdannet Rod (Radix fusiformis), naar den er tyk foroven og bliver efterhaanden smalere nedad mod Spidsen, saaledes, at den omtrent har Figuren af en omvendt Kegle. F. Ex. Eeg.

Tæt Blad (Folium compactum) har en tæt Masse mellem Hinderne.

Tætfyldt Stengel, (Caulis solidus), naar den indvendig har en fast og tæt Masse. F. Ex. Hyld.

Tætstaaende Blade (Folia conferta), naar de ere saa tæt samlede paa Stenglen og Grenene, at de næsten ingen Plads lade ubesat tilbage.

Tihannede Klasse (Decandria) med 10 Handele i en tvekiønnet Krone.

Tilbagerullet Blad (Folium revolutum), naar Randene ere rullede ind mod Bladets Underflade. F. Ex. Tyttebær og Tranebær Bølle, rosmarinbladet Andromede.

Tilbagebøiet Blad (Folium reflexum), naar Bladet er saaledes bøiet nedad, at dets Spidse er nærmere ved Jorden end dets Grund.

Til-

Tilgroet Støvknop (Anthera adnata), naar Støvknoppen er voxen fast til Siden af Stifterne. Dette skeer paa forskiellig Maade.

Tilrundet Blad (Folium rotundatum), naar Spidsen af Bladet er rundt afskaaren.

Tilsammentrukne Grene (Rami coarctati), naar Spidserne ere trykte ind mod Stammen og nærme sig hinanden. F. Ex. Pyramide Asp, Kost Gyel.

Tiltrykte Blade (Folia adpressa), naar de ligge langs op til Stenglen, uden dog at skiule hinanden.

Tobladet Snirkel (Cirrhus diphyllus), naar Snirklen gaaer ud fra en Bladstilk, hvorpaa der sidde 2de Blade.

Todeelt Blad (Folium bipartitum) see deelt Blad.

Tohunnet Orden (Digynia) kiendes ved 2 Hundele i en Krone.

Tolappet Blad (Folium bilobatum) see lappet Blad.

Tomægtige (Didynamia) den 14 Klasse hos Linné med 4 Støvnaale, hvoraf 2 ere længere, i gabende Blomster.

Top (Panicula), naar der fra en Hovedstilk udgaae flere langstilkede Grene, som igien dele sig i mindre. F. Ex. Topbærende Andromede.

Toparrede Blade (Folia bijuga) see parrede.

Topgrenet Stengel (Caulis prolifer) naar den fra Midten af Spidsen udskyder Grene. F. Ex. Fyrre Gran.

Torne (Spinæ) ere spidse Fortsættelser af Basten eller Veddet, som ikke kunne borttages uden disses Beskadigelse. F. Ex. Slaaen Kræge, Hvidtorn Axelved.

Tornet Blad (Folium spinosum) er forsynet med tornartede Udvoxninger paa Randen eller Fladen. F. Ex. almindelig Mareved.

To-

Tosidede Blade (Folia bifaria), naar de kun udspringe paa 2 modsatte Sider af Stenglen.

Toradet Ax (Spica disticha), naar Blomsterne gaae ud fra 2de modsatte Sider af Axstilken. F. Ex. toradet Byg.

Toradede Blade (Folia disticha), naar de vel udspringe hist og her paa Stenglen, men vende dog kun til 2de Sider. F. Ex. Toradet Cypresse. Almindelig Gran.

Traaddannet Blomsterbund (Receptaculum filiforme) er tynd, noget lang og overalt omtrent af lige Brede. F. Ex. Pilearterne.

Tragtdannet Krone (Corolla infundibuliformis) er en eenbladet Krone, hvis Rør oventil efterhaanden udvides, og hvis Krave er opstaaende.

Trævlet Rod (Radix fibrosa) bestaaer af mange tynde Traade.

Tredobbelt finnet Blad (Folium tripinnatum), naar Bladets Hovedstilk udskyder Smaastilke, og disse igien bære andre Smaastilke med finnede Blade.

Tredobbelt trekoblet Blad (Folium triternatum), naar Bladstilken er deelt i 3de Dele, hvoraf enhver Deel bærer 3de Smaastilke, som hver have 3de Blade paa Spidsen.

Treefladet Green (Ramus triqvetrus) med 3 flade Sider og lige saa mange skarpe Kanter.

Trehunnede (Trigynia) med tre Hundele i en tvekiønnet Krone.

Trehiornet Stengel (Caulis trigonus) med trende tilrundede Kanter.

Trehobede Blade (Folia terna), naar trende Blade staae sammen i en Krands omkring Stenglen, f. Ex. almindelig Ene.

Tre-

Trekantet Stengel (Caulis triangularis) med 3de fremstaaende skarpe Kanter og indhulede Flader.

Trekobblede Blade (Folia ternata) see kobblede.

Trekornet Froehuus (Capsula tricocca) er trekamret med 1 Froe i hvert Kammer, og danner udvendig 3de fremstaaende Dele.

Trelappet Blad (Folium trilobatum) see Lappet.

Trenervartet Blad (Folium triplinerve), naar 3de Nerver forene sig oven for Grunden af Bladet.

Trenervet Blad (Folium trinerve), naar 3de Nerver forene sig just ved Bladets Grund.

Trenervigt Blad (Folium trinervatum), naar 3de Nerver forene sig paa Ribben neden for Bladets Grund.

Tungedannet Blomster (Flos ligulatus) bestaaer af tungedannede Kroner.

Tungedannet Krone (Corolla ligulata) har en bred, ligesom halv afskaaren, Krave.

Tveboe Blomster (Flores dioici), naar en Plante i alle dens Kroner har lutter Støvnaale, og en anden Plante, af samme Art, lutter Frugtbøre. F. Ex. Asp, de fleste Pilearter.

Tveboe Klasse (Dioecia) er Linnees 22 Klasse, som kiendes ved Tveboe Blomster, see disse.

Tveegget Stengel (Caulis anceps) har 2de modsatte skarpe Sider.

Tvedeelt Klasse (Diadelphia) er Linnées 17 Klasse, med sammenvoxne Handele, i Sommerfugls Blomster. F. Ex. Blærebælle.

Tvedeelt Stengel (Caulis dichotomus), naar den bestandig, selv til de yderste Ender af Grenene, deler sig i tvende Dele.

Tvekiønnet Krone (Corolla hermaphrodita) indslutter baade Han- og Hundele.

Tveradet Bæger, fælles Blomsterdække (Perianthium, Anthodium calyculatum), naar der ved Grunden af disse findes endnu en Rad smaa Blade. F. Ex. Faverkrone.

Tvilling Blad (Folium geminum) siges om tvende Blade, som gaae ud fra et Sted paa Stenglen eller Grenene ved Siden af hinanden.

U.

Udhulet Blad (Folium concavum), naar Bladets underste Flade, formedelst dets knebne Rand, er hvælvet, den øverste derimod huul.

Udseende (Habitus) kaldes Planternes udvortes Dannelse, i Henseende til Størrelsen, Bladenes Figur og Stilling, Maaden at blomstre paa m. m.

Udskaaret Blad, Ar (Folium, Stigma emarginatum), naar det er tilrundet og har paa Spidsen et lidet rundt Indsnit. F. Ex. Bladet hos Mark Løn.

Udspærrede Grene (Rami divaricati), naar Grenene, ved deres Udspring fra Stammen, bøies meget stærk ud derfra, som om de vare hentrukne med Magt. F. Ex. almindelig Gran. Siges og om Toppen (Panicula).

Udspredte Grene (Rami divergentes), naar de blot i Toppen staae ud fra hinanden.

Udspilet Blad (Folium sqvarrosum), naar Fligene paa et finnet Blad ikke udgiøre en plan Flade, men staae uordentligen op og ned.

Udspilet Bæger (Perianthium sqvarrosum) hvis Skæl eller Smaablade ere udstaaende, og bøie sig tilbage med Spidsen.

Udstaaende Blade, Grene (Folia, Rami patentes), naar de gaae saaledes ud fra Stenglen, at de dermed giør en spids Vinkel.

Udstrakt Stengel (Caulis procumbens) er en svag Stengel, som ligger vandret hen ad Jorden, dog uden at skyde Rødder.

Uld (Lana) kaldes lange, bløde, bøiede, tætstaaende Haar. De findes paa Stenglen, Bladene, Bægeret m. m. F. Ex. Uldbladet Piil.

Ulig Samboe (Polygamia superflua) den 19de Klasses 2den Afdeling, med Hunkroner og tvekiønnede Kroner, paa en Blomsterbund, som begge sætte Frøe.

Uligedannet Krone (Corolla inæqvalis) hvis Dele, i Henseende til deres Figur og indbyrdes Forhold, ere hinanden lige, men i Henseende til Størelsen forskiellige. F. Ex. Flipkrave.

Uligefinnet Blad (Folium pinnatum cum impari) har et enkelt, uparret Blad i Spidsen. F. Ex. Almindelig Robinie.

Under-

Underbladet Biblad (Stipula extrafoliacea), naar det staaer lidet neden for Bladets Udspring.

Undersædigt Blomst (Flos inferus), naar Bægeret og Kronen, eller en af disse, indeslutter og omgiver Frugtknuden. F. Ex. Syrene, Dobbelkrone. Eenstydigt med oversædig Frugt (Germen v. Fructus superus).

Uregelret Krone (Corolla irregularis), hvis Dele baade i Henseende til Dannelse, Størrelse og indbyrdes Forhold ere forskiellige. F. Ex. Lonicer.

V.

Vabler (Papillæ) kaldes smaa, bløde Forhøininger paa nogle Planters Overflade.

Vandgrene (Stolones) kaldes krybende Skud, som udskyde fra Roden, og frembringe nye Planter. F. Ex. Sindgrøn.

Vandrette Blade, Grene (Folia, Rami horizontalles) hvis Underflade er lige løbende med Jorden; eller: som giøre tvende rette Vinkler med den lodrette Stengel.

Ved (Lignum) fremkommer af den forhærdede Splint. Det har Kar, som, skiønt nogle deraf tillade Safterne Giennemgang, ere ved de udvendige Lags Tryk, saa tæt pakkede paa hinanden, at de antage en større Haarhed end Splinten og Basten.

Vedblivende Bæger (Perianthium persistens) som ikke falder af, før Frugten modnes. F. Ex. Abild, Perikon, o. fl.

Vedblivende Blad (Folium persistens) som bliver Vinteren over paa Planten.
F. Ex. almindeligt Mareved.

Vedvarende Rod (Radix perennis) som først døer bort efter flere Aars Forløb. F. Ex. Træer og Buske.

Vidtspredt Stengel, Top (Panicula, Caulis difussus), naar Stenglerne eller Kronstilkene i Toppen ere lange og sprede sig vidtomkring fra Hovedstilken. F. Ex. Stikkelsbær Ribs.

Vidtstaaende Blade, Smaablade (Folia, Foliola remota), naar der er betydelig Afstand imellem hvert Blad.

Vingefrugt (Samara) kaldes et Frøehuus, hvor et eller to Frøe ere indsluttede i en tynd næsten giennemsigtig Hinde. Da Frøet ikke optager det hele Rum, lægger sig en større eller mindre tynd Rand uden om det. F. Ex. Alm, Ask, Løn o. fl.

Vinget Green (Ramus alatus) har paa Siderne en nedløbende Hinde. F. Ex. Beenved.

Vinger (Alæ) kaldes de to yderste Kronblade paa Siderne af Sommerfuglsblomsteret; see dette.

Vippende Støvknoppe (Antheræ incumbentes), naar de ligge paa tvers og ere heftede med deres Midte til Stifterne.

Ø.

Øredannet Blad (Folium auriculatum), naar de tvende Flige, som sidde nærmest Grunden paa et finnet

eller anderledes deelt Blad, ere betydeligen større end de øvrige.

Øie (Gemma) er det knoppende Legeme hos Planten, hvilket har et udvendigt Dække af Skæl eller smaa Blade, og indslutter dens spæde Dele, som skulle udvikles. Øiet kan saaledes omgive Blade eller Kiendele eller begge tillige, og faae da i de tvende første Tilfælde Navn af Bladøie og Blomsterøie, see disse. Bladene, som indsluttes i Øiet, kunne være indrullede, tilbagerullede, sammenrullede, ridende, sammenfoldede, foldede m. m. Bladøiet adskilt fra Moderplanten er ogsaa i Stand til at blive en nye Plante, og har denne Egenskab tilfælles med Frøet.

Forklaring

over

Kobbertavlen.

Første Figur viser Frøeskolen.

Anden Figur er Planteskolen.

Tredie Figur lærer, hvorledes man bør binde et Træe fast til Pæle.

Fierde Figur viser, hvorledes man bringer et skievtstaaende Træe til at staae lige.

Trykfeil og Rettelser til første Deel.

Pag.	VI	8	Linie.	virke læs virker
—	XVI	18	—	dem l. de fremmede
—	—	20	—	, for at l. da vi
—	XLI	12	—	Liliodendron l. Liriodendron
—	LI	15	—	Hauge-, Vægge l. Hauge-Vægge
—	LV	10	—	anden l. anden og tredie
—	—	13	—	anden l. anden og tredie
—	110	23	—	naar l. indtil
—	156	31	—	udbredes l. udbedres
—	176	26	—	Prinos l. Prinus
—	190	19	—	Sibirisk l. almindelig
—	197	6	—	Kaskanie l. Kastanie
—	207	14	—	Løv l. Lav
—	213	27	—	Inselten l. Insekten
—	216	22	—	Sambacus l. Sambucus
—	—	24	—	Æble l. Pære
—	—	29	—	Rundbladet l. Tandbladet
—	235	30	—	Rostkastauien l. Roßkastanie
—	242	4	—	anden l. anden og tredie
—	306	20	—	Perianthum l. Perianthium
—	320	15	—	Pinnatisidum l. Pinnatifidum
—	354	3	—	knoppende l. knopdannede

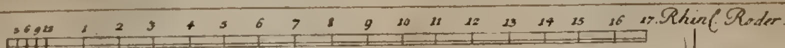
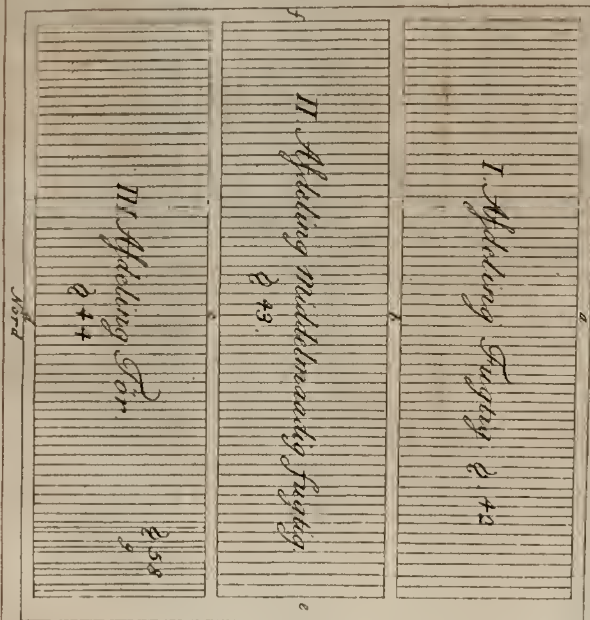
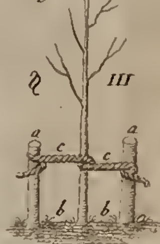
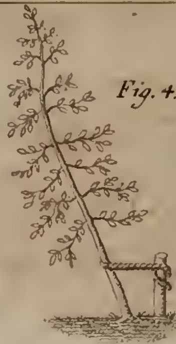

Fig. 2 § 46.

Planteskole af 270. □ R.

Fröeskole af 90. □ R.

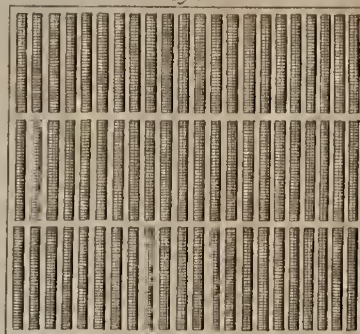
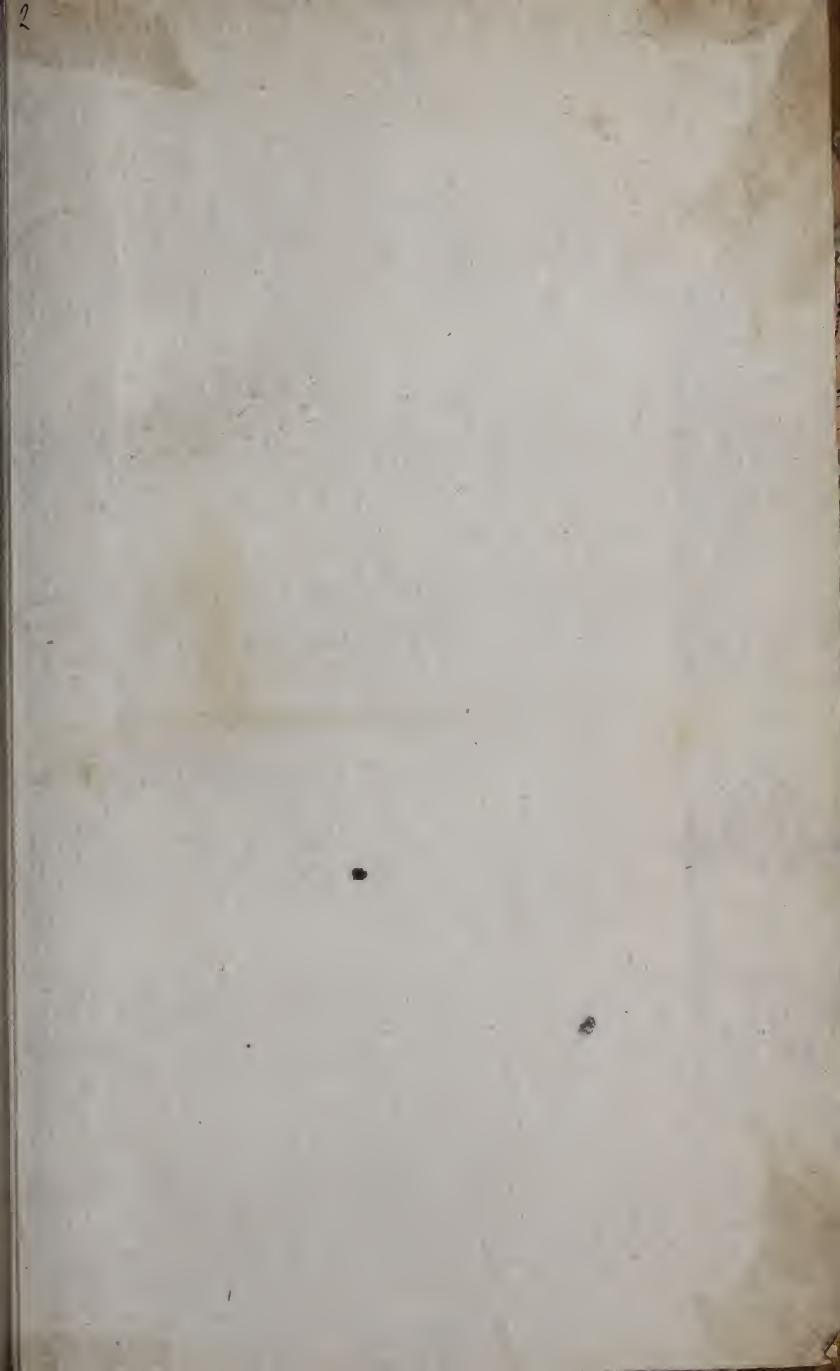

Fig. 1. § 27.

Burgsdorfs Anviisning I. Deel.

2